

Raftul
Denisei

„UN ROMAN DE ATMOSFERĂ, EXTRAORDINAR DE VIU.”

THE GUARDIAN

**VESNA
GOLDSWORTHY**

CORTINA

O POVESTE DE DRAGOSTE

DE FIER

„ESTUL ȘI VESTUL SE ÎNTÂLNESC
ÎNTR-O BINEVENITĂ POVESTE
DULCE-AMARĂ DESPRE IUBIRE,
LOIALITATE ȘI CÂNTECUL DE
SIRENĂ AL LIBERTĂȚII.”

FINANCIAL TIMES

**VESNA
GOLDSWORTHY
CORTINA
DE FIER**

O P O V E S T E D E D R A G O S T E

Colecție coordonată de DENISA COMĂNESCU

VESNA GOLDSWORTHY

IRON CURTAIN

Copyright © 2022 by Vesna Goldsworthy

All rights reserved.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parțială, multiplicarea sa prin orice mijloace și sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum și alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor și se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2022, pentru prezenta versiune în limba română (ediția digitală)

ISBN: 978-606-097-159-7 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

*Pentru toți prietenii mei care, ca și mine, au crescut la est de
acea linie dintre Szczecin, port la Marea Baltică, și Trieste,
port la Adriatică*

De spaimă-i furia și greu de lecuit,
Când vechi prieteni se ciocnesc necruțători.

—Euripide, *Medeea*¹

Când pleci, spațiul se-nchide-n urma ta ca apa,
Înapoi nu privi, căci nu-i nimic afar' de tine,
Spațiul doar timp e, altfel văzut,
Locurile dragi e cu neputință să le părăsim.

—Ivan Lalić, „Locurile dragi“

1. Traducere de Alexandru Pop în *Tragicii greci*, ESPLA, București, 1958.

Prolog

Cade cortina

În direct de la Berlin, decembrie 1990

„Zidurile se prăbușesc în întreaga Europă. Cu un an în urmă, acest oraș era și el împărțit în două de un zid. Mulți dintre cei care au vrut să fugă de viața din Est sărindu-l sau încercând să treacă prin tuneluri săpate sub el și-au pierdut viața. Fragmente din acest zid se vând acum ca suveniruri, patetice vestigii ale unei amenințări trecute.

De la Tallinn la Tirana, de la Belfast la București, oamenii sunt în mișcare, în sfârșit liberi. Nu mai avem nevoie de vize, și în curând nu vom mai avea nevoie nici de pașapoarte. Asistăm la sfârșitul istoriei. Și acest oraș glorios în care mă aflu acum este atât înimă, cât și izvorul acestei lumi noi.

În ultimii doi ani, țările mici care se află, după cum greșit consideră unii, la marginea Europei, dar care sunt tot atât de mult parte din gloria continentului ca orice teritorii din Occident, au suferit agonia mișcărilor sociale. Unele au pus capăt deceniilor de represiune prin revoluții sângeroase. Aceste țări așteaptă acum să ni se alăture în Uniunea Europeană. Ca irlandez și, mai presus de toate, ca european, le simt durerea și le împărtășesc speranțele. Trebuie să le întindem o mână prietenească, să arătăm că lumea noastră e mai bună, că sacrificiul lor n-a fost în zadar.

Sunt onorat să primesc acest mare premiu pentru poezie în Germania reunită, un vestitor și, nădăjduiesc, un lider al altor unificări. Îngăduiți-mi să dedic această onoare fiilor mei, Nicholas și Philip.

Generația lor va crește fără Cortina de Fier, fără suferințele pe care le-a adus ea pentru milioane de oameni, și într-o nouă Europă fără granițe. În numele lor și pentru ei vorbesc în această seară.

Dragii mei băieți, tatăl vostru vă promite o Europă deschisă, fără constrângeri. Abia aștept să vă văd în Marea Britanie, curând.“

A privit în camera TV ca și cum s-ar fi uitat direct în ochii mei. Părul îi era îmblânzit de o tunsoare elegantă și era prea evident că tunică pe care o purta era împrumutată, dar altfel părea neschimbat, același individ necinstit până-n vârful unghiilor, aruncând cu clișee și nedemn de premiul pe care urma să-l primească.

Cândva îl iubisem pe omul ăsta.

Nu puteam îndura să văd zelul cu care intra în vârtejul puterii politice – un oportunist al culturii, făcând giumbușlucuri ca un delfin de circ. Cât de bine o făcea, și cât de entuziasmat și fără spirit critic îl accepta publicul său drept ceva ce nu era. Arta lui era să le atingă exact coarda sensibilă, să răspundă dorinței lor de a se simți deopotrivă cultivați și virtuoși. Îi cunoșteam forța de seducție. Odată, fusesem și eu la fel de naivă.

Un glob de cristal și cincizeci de mii de mărci germane: ăsta era premiul, din câte auzisem. Spectacolul făcea toți banii, până la ultimul pfenig. Era o trădare a tot ce ar trebui să însemne poezia.

Nu puteam îndura acordurile din *Oda Bucuriei* a lui Beethoven care se înălțau pe fondul cuvintelor sale, desfășurate în felul acela sentimental de care numai germanii par să fie capabili când vor să-și mascheze propria putere. Și în nici un caz nu puteam îndura să aud pomenindu-se iar de Europa.

Cândva iubisem și Europa.

Am stins televizorul.

PARTEA ÎNTÂI
La Est de Cortina de Fier
*Într-o țară îndepărtată
despre care nu știm nimic*

Înainte de Revoluție, apartenența la Partidul Comunist însemna sacrificiu. Să fii revoluționar de profesie era unul dintre cele mai mari onoruri. Acum, că Partidul și-a consolidat puterea, să fii membru de partid înseamnă să aparții unei clase privilegiate. Și în nucleul Partidului se află atotputernicii exploataitori și stăpâni. — Milovan Djilas, *Noua clasă: o analiză a sistemului comunist*

Capitolul unu

Ziua Victoriei

1981

Era un eseu mediocru: o introspecție incompletă în aspecte ale vieții celor săraci în *Oliver Twist*, genul acela pe care trebuie să-l improvizezi ca să treci un examen, în care inserasem câteva impresii adolescente personale. Eram pasabilă, bună, chiar, ca studentă la limba engleză. Meditațiile de acasă și accesul la muzică și filme de import ajutaseră și ele, și firește că frecventasem și mult căutatul liceu de limbă engleză, unul din acele „Eton ale Estului“ mixte, după cum era poreclit în glumă.

Cu literatura era altceva. Analiza cărților, mai ales a romanelor englezești agreate de programa comunistă, mi se părea trudnică. Asistenții erau timizi față de mine, ca și cum ar fi fost o onoare să mă aibă la seminarele lor, dar prezența mea rămânea dezamăgitoare.

Mă duceam la ceremonia de premiere de la sfârșitul anului numai pentru că știam că absența mi-ar fi fost observată mult mai tare decât prezența. Nu voiam să duc chiar orice bătaie împotriva sistemului doar ca să-i arăt tatei că sunt pe picioarele mele. Cum să te revolți când până și revolta îți este anticipată?

Decanul mi-a strigat numele. Modul în care mi-a prezentat argumentele a fost mult mai clar decât orice scrisesem eu în eseu. Medalia de aur. Închipuiți-vă furia mea când am fost chemată pe podium. Câștigătorii medaliilor de argint și de bronz păreau uluiți când am fost aliniați pentru o fotografie.

— Bravo, tovarăși, le-a spus decanul celorlalți doi. N-ați avut chiar finețea percepției pe care a dovedit-o tovarășa Urbanska, dar ați făcut treabă bună.

A reușit să pară nefericit în dragoste când mi-a rostit numele.

Am închis ochii la clinchetul aparatului de fotografiat.

Când i-am deschis, i-am zărit pe Mișa și pe Lana, prietenul meu și sora lui mai mică, rânjind în rândul al treilea. Se aflau acolo numai ca să mă facă să mă simt stânjenită. Cineva – nu eu – trebuie să le fi spus de premiu. Am visat să-l îmbrâncesc pe tata din capul scărilor când ajung acasă, să-și rupă gâtul bovin.

— La mulți ani de Ziua Victoriei, a spus Mișa în rusă când ne-am întâlnit, mai târziu, seara.

Pronunția îi era moale: mai degrabă de Leningrad decât de Moscova.

— E prea devreme, am spus în timp ce se apropia de mine.

Am scos un fornăit, ca un ponei campion, apoi l-am dat la o parte. Încă mai eram furioasă din cauza medaliei și n-aveam chef de giugiuleli. Dacă aș fi bănuț că Mișa avea să-mi fie luat atât de curând – în stil rusesc, deși nu de către ruși –, l-aș fi tras aproape, l-aș fi ținut mai bine.

Eram în uniforma mea studențească regulamentară de văduvă neagră – cămașă neagră, pantaloni negri, teniși negri, ochi dați cu dermatograf, asortați la părul negru ca pana corbului.

„O Juliette Gréco a stepelor“, zicea Mișa.

El era îmbrăcat impecabil ca întotdeauna: converși bleumarin, blugi Levi's originali, încheiați cu nasturi, tricou Lacoste verde-închis, ochelari de soare Ray-Ban agățați în răscoitura de la gât, cardigan grenă de cașmir aruncat pe umeri. Buclele lui în stil Jim Morrison săreau în ochi într-un oraș în care poliția îi sălta pe băieți de pe stradă pentru huliganism dacă părul le ajungea fie și numai până la gulerul cămășii.

Relația mea cu Mișa a reușit performanța de a-i diviza pe părinții mei. Tata, după cum era de prevăzut, îl detesta pe micul papă-lapte. Conceptul de bărbăție al mamei era mai larg, ea fiind obișnuită cu tenorii cu peruci pudrate și ruj pe buze de pe când apărea pe scenele de operă. Percepția mea despre Mișa era, în primul rând, foarte simplă. Voiam un prieten, iar el arăta bine și era bun la pat. Paleta locală era limitată. Nu eram îndrăgostiți – eu, în orice caz, nu eram.

Mi-a oferit o țigară dintr-un pachet lucios, negru cu auriu, de Johnny Player Special și, când am luat una, mi-a ținut bricheta Dupont cloisonné. Clic. Era un puști găunos, iar eu eram mai rău, din moment ce puteam identifica toate aceste mărci, articol cu articol.

Nimic din ceea ce purta – nici șosetele, nici boxerii, nici ceasul, nici brățara de piele împletită de la încheietura mâinii sau aftershave-ul cu parfum de mosc – nu era cumpărat din țară. Până și apa tonică pe care o bea venea în doze metalice din Italia. Pe-aici foarte puțini aveau pașaport; și mai puțini își puteau permite să călătorească pentru a-și cumpăra tot felul de flecuștețe; și îi puteai număra pe degete pe cei cărora le erau livrate aceste flecuștețe.

Îl consideram pe Mișa un snob imatur pentru că avea nevoie de această fațadă occidentală imaculată, astfel că până și cea mai scurtă ieșire presupunea o oră de pregătire și o oglindă mare. Îi înțelesesem greșit semnificația. Era un exoschelet, un eșafodaj care-l ținea întreg. Nu era vorba atât despre adularea Occidentului – Mișa cunoștea Occidentul prea bine pentru asta –, cât despre un refuz de a aparține Estului.

Toate țările comuniste trebuiau să fie la fel. În definitiv, socialismul era științific, un experiment repetabil. Dar fiecare, inclusiv a noastră, purta amprenta trecutului ei. Catolic,

ortodox, protestant, islamic, bizantin, otoman, habsburgic, țarist, prusac, sârb regicid sau chiar teocrat și tribal muntenegrean – secole de tradiții adăstau în zorii marxismului.

Praga kafkiană, birocratică sau Berlinul de Est *déclassé*, dar încă sumbru germanic, difereau foarte mult de satrapiile din Bulgaria sau România, cu poveștile despre execuții sinistre ale celei din urmă, ca să nu mai pomenim de acea *terra incognita* a oculte, deviaționistei Albanii. Lumile trecute răzbăteau în cele din urmă prin straturile de vopsea proaspătă precum petele de sânge pe peretele unei camere de tortură străvechi.

Preferam istoria, literaturii. Aici însă nu prea avea rost să studiezi istoria. O trăiam în fiecare zi, dar nu puteam s-o discutăm liber decât noaptea, pe furiș. Propria noastră țară amesteca ingrediente latine și fanariote într-o supă de sânge slav. Fusesse condusă veacuri de-a rândul de către despoți și sebastocratori, bărbați îmbrăcați în catifea și perle și neobișnuiei cu opoziția. Tații le mureau în propriile paturi numai atunci când primeau o băutură cu otravă seara, înainte de culcare. Mamele melancolice – prințese importate la șase-șapte ani din palate îndepărtate din Sicilia sau Sevilla ca să asigure o alianță sau să pecetluiască un tratat de pace – vorbeau greaca și latina, și nu prea cunoșteau limba noastră barbară. Și-au crescut fiii astfel încât să se aștepte doar la ce-i mai bun, pentru că un lux efemer era singurul sprijin pe care-l puteau garanta.

Pe lângă toate acestea, eram un satelit care orbita în jurul marii planete-mamă a Revoluției, Uniunea Sovietică. Mișa era ultimul membru al uneia dintre familiile noastre revoluționare indigene ilustre. Bineînțeles, era împotriva oricăror privilegii. Toți eram; era o chestiune de principiu. Dar aici nu vorbesc despre principii, vorbesc despre ADN.

— Suntem cuplul cel mai comentat din oraș, zicea Mișa. Charles și Diana ai CAER2-ului.

Asta era gluma noastră preferată în primăvara aceea. Mamele noastre erau amândouă fermecate de basmul logodnei regale britanice. În vreme ce soții lor erau declarat dispuși să execute monarhi de oriunde, cele două neveste urmăreau avid familiile regale în revistele străine glossy, savurând intrigile de palat de la Monaco pân' la Stockholm. Nici una din ele nu avea ceva mai bun de făcut.

— *My Lady Di*, mă alinta cântat Mișa, pronunțând numele așa cum l-ar fi pronunțat mama mea francofonă: *maladiidii*.

— Abia aștept să te văd în uniformă peste câteva luni, scumpul meu Charles, replicam eu, doar ca să fiu răutăcioasă.

În ceea ce privea armata, băieții ca Mișa scăpau ușor, petrecându-și cei doi ani de serviciu militar în cele mai confortabile colțuri ale încântătoarei noastre țări. Chiar și așa, sufereau uneori de depresii, fiindcă buclele pe care aveau privilegiul să le poarte le erau în sfârșit rase, pentru a se potrivi cu celelalte capete sau pentru că nu mai ținea de ei coordonarea fiecărui detaliu al ținutei.

Doi ani erau totuși doi ani; nimeni nu le putea da înapoi acel timp. Și câteodată cineva țipa, chiar și la ei. Era foarte posibil ca tații lor să încurajeze lătrarea ordinelor. Ca în acea tradiție notorie în care tații englezi plăteau bani buni pentru a-și trimite fiii la școli publice mohorâte și spartane, fiindcă făcea bine la formarea caracterului.

— Mai sunt patru luni, iubito, abia în septembrie, a zis Mișa. *Don't cry for me,*

Nemernicul avea singurul LP cu *Evita* care se găsea de partea asta a Cortinei de Fier.

— Ai auzit ce se întâmplă la Palatul Tineretului în seara asta? m-a întrebat el. Lana e deja acolo, ne păstrează două locuri.

Și-a dat jos puloverul de pe umeri și l-a aruncat pe ai mei, probabil pentru a sparge monotonia studiată și pigulită a ținutei mele negre.

Pavajul de sub picioarele noastre era acoperit cu petale de salcâm. Aroma lor era mai puternică decât a gazelor de eșapament omniprezente, atât de puternică, încât, noaptea, trecea prin ferestre și prin ușile balcoanelor ermetic închise. Oamenii își vedeau de treburile lor în această mare de confetti albe ca niște larve de albine.

Era în ajun de Ziua Victoriei, și când am ieșit, pe bulevardul principal avea loc o repetiție. Strada răsună de tropotul cizmelor care loveau asfaltul, aruncând petalele în aer.

— Prezențați arm'! a strigat sergentul care comanda exercițiul.

Câteva sute de capete tinere s-au întors spre dreapta chiar când treceam noi; ochii le scăpărau, baionetele le scânteiau. Damfuri ale transpirației de băieți și ale postavului din care le erau făcute mantalele răzbăteau prin parfumul salcânilor. Uniformele lor de iarnă erau prea groase pentru vremea de afară. De undeva de mai departe se auzea huruitul inuman al tancurilor în mișcare.

Mișa m-a apucat de mână și m-a tras la umbra copacilor, apoi am intrat în parc.

— Prezențați arm'! l-a imitat el pe sergent într-o șoaptă teatrală.

Am încremenit în poziție de drepti, și el m-a ridicat. Mi-am sprijinit bărbia de un creștetul lui. Buclele lui mă gădilau, așa că am dat capul pe spate. Cerul era luminat de un milion de stele. Părea absolut posibil, în clipa aceea, să-l iubesc și pe el, și locul acesta. El era al meu, și locul era al nostru.

Am traversat câteva straturi de flori ale municipalității și gazoane proaspăt udate, ignorând semnele care interziceau călcatul pe iarbă. Ne-a răsărit în fața ochilor șirul de catarge cu drapele din fața Comitetului Central, palide ca niște trunchiuri de mestecăn gigantice în lumina serii. Drapelele fluturau roșii la vreo cincisprezece metri deasupra capetelor noastre. Întotdeauna am urât clădirea asta; mi se părea că, vrând să întruchipeze o respingere a gustului burghez, nu era decât o celebrare a urâteniei și, în comasarea de beton armat, mult dincolo de orice scară ce putea fi descrisă drept umană. Până și labelleilelor de piatră de la intrare erau de înălțimea noastră. Era o expresie a puterii, tot atât de brutală precum cizma care calcă etern pe un chip omenesc despre care citisem în romanul de Orwell pe care tata îl ținea sub cheie.

În seara aceea, în mod neașteptat, animalele aveau ceva magic; granitul din care erau sculptate scânteia în lumina lunii.

— Hai să ne cățărăm pe lei, a zis Mișa. Să ne așezăm acolo, sus. Gărzile s-au dus la culcare.

A arătat spre ușile masive de bronz. Pătratele lor patinate, produse de vreun Pisano comunist, spuneau povestea Revoluției. Ușile erau larg deschise în timpul zilei, cu soldați în uniforme de ceremonie stând de o parte și de alta, cu pușca la piept. O parte era acum

închisă, pătrășii ei strălucind în câteva locuri jos, unde fuseseră atinse de mâini omenești. Prin deschizătura celeilalte părți, se vedea încă o ușă, mai în interior, făcută din sticlă groasă, și, prin ea, holul. Acolo, în semiîntuneric, stătea un soldat în uniformă de camuflaj cu o mitralieră. Spre deosebire de colegii lui spilcuiți din timpul zilei, acesta nu era de paradă, ci un memento al Revoluției nu prea îndepărtate care-și mâncase atât de mulți dintre copii. Se uita în direcția noastră, dar nu era clar dacă poate cu adevărat să vadă ceva.

— Revoluția nu doarme niciodată, a zis Mișa netulburat. Hai să urcăm acolo oricum, te rog, Mimi. Să fim ca hipioții ăia care călăresc lei din Trafalgar Square.

— Ai înnebunit! am spus, trăgându-l de-acolo.

Am alergat spre cartierul rezidențial.

Și acesta era șocant de pustiu. Mă întrebam dacă nu ne scăpase vreun decret. În timp ce treceam pe lângă magazine și lactobaruri specific comuniste, toate închise acum, am auzit zgomot de motociclete. Dinspre Piața Odessa au apărut opt indivizi pe motociclete Ural grele, urmați de un șir de limuzine negre – câteva ZiL-uri, două Mercedesuri și o Ceaika veche –, apoi patru dube albe ciudate cu gratii de securitate la ferestre. Flotila s-a îndreptat spre Comitetul Central, urmată de încă un grup de motociclete Ural.

— Ai văzut? Mercedes! am zis eu, nevenindu-mi să cred.

— În Ceaika aia trebuie să fie tata. Omul ăsta e incorigibil, a râs Mișa, ignorându-mi întrebarea.

Tovarășilor le plăcea să aibă tehnologia vest-germană – aparate solide, gadgeturi de bucătărie, congelatoare și chiar mașini de spălat –, dar cu mașinile era altceva, un pas prea mult, un gest prea public. Mă întrebam ce miniștri s-or fi aflat în cele două automobile germane. Era oare mesajul lor capitalist o recompensă, sau o pedeapsă? Li se pregătea oare o cădere?

Când zgomotul motocicletelor s-a stins, am văzut ici-colo milițieni în civil, mereu atât de evidenți cu trăsăturile lor de nevăstuică și hainele *smart-casual*, ieșind din pragurile ușilor și de prin pasaje. Apoi au început să iasă oamenii, cetățenii obișnuiți, umplând încet strada și văzându-și iar de treburile lor.

— Unde-ați fost, amorezilor? a șuiert Lana când am ajuns în sfârșit la Palatul Tineretului.

Sala era plină, băieți și fete se îmbulzeau, revărsându-se până în holul din spate, dar ea reușise cumva să păstreze două locuri în primul rând pentru noi. Nu era un privilegiu de partid acapararea asta de locuri bune, ci opera genelor Lanei – darwinism pur –, ocuparea și apoi apărarea teritoriului. În timp ce mă înghesuiam să mă așez pe locul meu, mi-am dat seama că victoria ei nu venise fără luptă.

Pe scenă era o fată, așezată la o masă joasă, care putea să provină din cantina unei școli primare. Era brunetă și slabă, și goală de la brâu în sus, purtând doar o fustă în carouri. De unde stăteam noi, se vedea din când în când că nu purta chiloți, dar nu arăta

— Aasta ostentativ. Privea fix în față cu ochii larg deschiși, cu mâna stângă desfăcută larg pe masă și un cuțit în dreapta, pe care-l înfigea orbește între degete cât de repede putea. Sfârcurile îi jucau furios în ritmul mișcărilor mâinii, ca două mure pe pieptul plat. În tot acest timp cânta un imn al mișcării noastre de rezistență din vremea războiului, cu o voce răgușită, lipsită de pasiune. Doi tineri au pășit în față și au desfășurat un banner pe care scria cu vopsea roșie, în tușe groase, „Sculați, voi, oropsiți ai sorții“, apoi au rămas acolo, ținându-l la picioarele fetei. Sala fredona și ea, așteptând să curgă sânge.

— Exact așa suntem, a spus Mișa. Țara asta nenorocită. Mereu imitând, chiar și când vrea să fie subversivă. Marina Abramović a făcut același lucru în Belgrad acum opt ani.

— O bag undeva pe Marina Abramović, a zis Lana. E ușor să faci cascadorii de-astea în Iugoslavia. Aia e o țară capitalistă cu un pic de machiaj comunist. Aici e nevoie de coaie. Taci din gură și uită-te, Mișa!

Lana o privea pe actriță cu ochii larg deschiși, scăldați în lacrimi. I-am făcut cu ochiul lui Mișa. El a scos limba, mimând un cunilingus. Mă tem că am chicotit. Pe fetele ca Lana le numeam safice și eram de părere că sexualitatea lor e nenaturală. Erau tratate în spitale psihiatrice. Cu toată moștenirea ei revoluționară, cultura noastră era una conformistă. Eu mă credeam avansată, dar eram la fel de încuiată ca toți ceilalți.

— Ai grijă, Psycho, i-am spus Lanei.

Mă plictiseam. M-am ridicat, croindu-mi drum prin mulțime, m-am dus jos, într-o toaletă plină de fum și m-am așezat într-o cabină, sporind fumul. Pereții și ușa erau acoperite cu desene și versulețe obscene: o lectură bogată și mult mai multă distracție decât pe scena de sus. Pereții toaletelor erau presa noastră liberă, glumeam noi câteodată. Într-un târziu, am și urinat. Hârtie nu era. Nu era niciodată. A trebuit să mai scarific o batistă. Mi-a plăcut atingerea mătășii, dar era păcat că trebuia să arunc mereu chestiile astea.

Când am ieșit din cabină și m-am dus la șirul de chiuvete murdare, am observat un bărbat care stătea pur și simplu acolo, lângă un stâlp, cu capul ras sprijinit de o oglindă. Părea că mă așteaptă pe mine, netulburat de faptul că se afla într-o toaletă pentru femei. M-am îndreptat cât am putut de repede spre ieșire, dar el a fost mai rapid. M-a apucat de încheietura mâinii și a blocat ușa cu piciorul. Nu mai era nimeni în jur.

— Tovarășă Milena, a zis el, te căutam.

Deși arăta ca o gorilă cheală, vocea îi era cultivată și neamenințătoare, dar asta nu însemna că nu se pregătea să mă violeze. Socialismul nu făcuse prea multe pentru a suprima mai vechile noastre tradiții machiste, și prezența unei femei singure într-un spațiu ca acela în care mă aflam eu era lesne văzută ca o invitație. M-am smucit, deschizând gura să țip. Mi-a dat drumul, dar piciorul lui bloca ușa în continuare.

— De unde știi cum mă cheamă? am șuiert.

În ciuda faimei – sau notorietății – tatălui meu, fața mea nu era proprietate publică.

— Sunt aici ca să-ți spun că trebuie să părășiți clădirea, tu și cei doi prieteni ai tăi, până la zece și jumătate cel mai târziu, a spus el.

— Sau? am întrebat.

— Nu e nici un „sau“. Trebuie să-ți spun să părășiți clădirea, tu și cei doi prieteni ai

tăi, până la zece și jumătate cel mai târziu, a repetat.

— Brută, am zis.

— Îmi pare rău să aud că spui asta, a răspuns el, retrăgându-și piciorul.

Cineva încerca să deschidă ușa de pe partea cealaltă. O fată pe care o cunoșteam vag a dat buzna înăuntru și și-a ascuns cu greu un rânjel când bruta a depus un sărut ușor pe obrazul meu înainte de a pleca. Era, ca și faptul că mi se adresase pe numele mic, o încercare enervantă de a se preface că ne cunoaștem. Colonia lui mirosea mai puternic decât odorizantul de mașină, dar nu reușea nicidecum să mascheze duhoarea de tutun ieftin.

— Dracu' să vă ia, am zis. Pe amândoi.

Mișa și Lana mă așteptau în hol. Mișa părea că se săturase. Probabil că o târâse pe soră-sa afară de la spectacol, pentru că ea se tot uita în urmă. Mulțimea de tineri dinăuntru fredona acum *Internaționala*: n-ai fi zis că poți strecura ironie într-o fredonare, dar lor le ieșea. Printre reverberațiile zgomotului, am auzit strigăte de „La mulți ani de Ziua Victoriei!”. Aveam o senzație vagă că trebuie să avertizez pe cineva de ceva, dar nu știam de unde să încep. Nu voiam să le spun nici ăstora doi despre brută. Am plecat.

— Copii! E doar o rebeliune normală, am auzit vocea mamei a doua zi dimineața, când mă apropiam de camera în care se lua micul dejun.

— Nu-i nimic rău într-un strop de...

Tata s-a oprit la intrarea mea.

Mâncau deja. Mâncarea mea mă aștepta sub un clopot de argint. În jurul mânerului era înfășurat un șervet, deși tot ce era dedesubt probabil se răcise de mult. Nu exista nici un motiv să ni se servească micul dejun în același timp în afară de ceea ce credeau ei despre faptul că mă trezeam târziu.

— Cum a fost aseară, Mimi? m-a întrebat tata.

— Bine, am zis. Am fost la un eveniment artistic plicticos, apoi la Mișa.

Era tot ce aveam de gând să le spun. Tata știa ce fac la fel de bine ca mine sau, având în vedere mahmureala mea, chiar mai bine. Nu mă interesa să aflu despre ce vorbeau el și mama sau ce se întâmplase la Palatul Tineretului după plecarea mea, dacă se întâmplase ceva. Îmi închipuiam că probabil membri ai publicului fuseseră percheziționați și avertizați să nu mai participe la astfel de adunări. Eram sigură că li se înregistraseră actele de identitate; două abateri din astea și deveneai huligan patentat. Asta însemna că nu mai puteai intra la facultate și te păștea șomajul. Nimeni nu îndrăzneă să-ți dea o slujbă, iar parazitismul social era o infracțiune în sine.

Cu soarta artistei era altceva. Pentru ea nu mai exista o a doua abatere decât dacă, asemenea Marinei Abramović, era fiica cuiva. Probabil nici atunci. Ridiculizarea Revoluției, nuditate în public, cântece interzise: spectacolul acela mersese prea departe în mai multe privințe. Totuși, există lucruri mai rele decât ceea ce i s-o fi întâmplat ei în seara trecută. Asta nu era Rusia lui Stalin și nu erau anii '30. Cei de la putere își dădeau seama că problema cu pedepsele ireversibile, apocaliptice era că puteau să le fie aplicate și lor, și familiilor lor dacă se întorcea roata. Mă gândeam că în cel mai rău caz fata fusese internată într-un spital psihiatric – niște medicamente, poate un pic de electricitate, apoi

liniște. Și nici nu poți să zici că-i păcat, m-am gândit. Fusesse o imitație rizibilă.

Mi-am amintit de sfârcurile ei ca murele și am simțit un tremur ușor între picioare. Sper că n-o iau razna ca Lana, mi-am zis, și mi-a scăpat un mic chicotit. Tata s-a uitat la mine cu un amestec de exasperare și îngrijorare, apoi și-a adus aminte de ceva și mi-a zâmbit.

— Am auzit de eseul tău, Mimi, a spus el.

— Înainte chiar de a începe să-l scriu?

— Ha, ha, a replicat el cu o voce plată. Nu te plictisești să faci mereu aceleași glume?

Când o să primești un post universitar, o să-mi mulțumești. Nu că aş fi avut ceva de-a face cu afurisa aia de medalie a ta de ieri-dimineață.

— Sigur că nu, am zis. Afurisitul nostru de nume ajută, totuși.

— Că veni vorba de nume: prietenul ăla al tău, tânărul Kovalski... Tatăl lui e veteran al Războiului Civil din Spania, erou național, maică-sa e prietenă bună cu Margot Honecker, bunica maternă, cu Clara Zetkin.

Nu era nevoie să ne recite mie și mamei fapte cunoscute din *Almanahul Gotha* comunist, dar tatei îi plăcea sunetul propriei voci. Pronunța Honecker și Zetkin de-a dreptul baroc.

— Un pedigree bun, dar e cam nătăntol, a continuat el. Ce studiază?

— Arhitectura, am zis.

Era, teoretic, adevărat. Nu eram sigură dacă Mișa chiar dădea vreun examen, dar biroul lui era un templu alb-negru închinat lui Mies van der Rohe. Puteam să confirm că Mies nu și-a testat niciodată canapeaua din Barcelona ca să vadă cât e de confortabilă pentru sex după ce a proiectat-o, dar probabil că ăsta era ultimul lucru pe care voia să-l știe tata.

— Arhitectură, m-a îngânat el cu o neașteptată notă de dispreț.

Aș fi putut să spun și ikebana.

— Nu e nevoie să întreb dacă e membru de partid – nu cu părul ăla. Dar bănuiesc că o să-l dea pe brazdă armata curând, chiar dacă bătrânul Kovalski a scăpat hăturile din mână. N-aș vrea însă ca singura mea fiică să aștepte să vadă dacă în cele din urmă o să se aleagă ceva de capul acestui tânăr *Beetus*. Altceva am în minte pentru tine, Mimi.

Tata nu s-ar fi dat în lături de la pețit. Am ridicat din umeri gândindu-mă la genul de iubit pe care l-ar fi considerat potrivit pentru mine. Mama a chicotit. Ea știa cum se pronunță Beatles, dar nu avea de gând să-l corecteze. Tata se mândrea cu faptul că nu înțelegea nici o iotă în engleză, era de părere că vremurile ei de lingua franca apuseseră.

— O familie bună, foarte bună. Excelentă, a intervenit mama cu o oarecare întârziere. Soră-sa e încântătoare. Și talentată. E la Academia de Muzică, din câte am auzit. Iar arhitectura e un domeniu util. Țara noastră are nevoie de arhitecți.

Era tot ce-și permitea să spună pentru a-l contrazice.

— În fine, am vorbit destul despre asta.

Tata s-a ridicat și a pus șervetul pe masă chiar în momentul în care a intrat Dara cu o tavă pe care se afla oul meu fiert moale într-un pahar, alături de un vas minuscul cu fulgi de porumb.

Rolul Darei în gospodăria noastră nu era ușor de definit. Era cu noi dintotdeauna: prezența ei era atât de firească, încât nu-mi pusesem niciodată întrebări în legătură cu rațiunile ei. Era mult prea educată ca să facă parte din personalul domestic, dar în mod evident nu era implicată în nici una dintre activitățile oficiale ale tatei, deși comunismul era săpat în oasele ei precum numele orașelor de coastă englezești pe stâlpi de piatră. O consideram Tovarășa Danvers a proletarului Maxim de Winter³ întruchipat de tatăl meu și, prin extensie, a noastră: prea taciturnă ca să fie un membru al familiei, dar prea vădit devotată ca să fie un outsider.

Nu trebuia s-o numim pe Dara menajeră, cu atât mai puțin servitoare, și cu siguranță nu intra în atribuțiile ei să-mi facă ouă la comandă. Un alt ou aștepta probabil sub clopot, fiert tare și rece ca piatra, de la șase și jumătate. Aceasta era ora exactă la care Sviatoslav, bucătarul nostru, servea micul dejun în fiecare dimineață, inclusiv de Anul Nou și de Ziua Victoriei. Ceasul deșteptător al mamei suna la șase; tata se trezea singur, Dumnezeu știe când. Știam că pentru el fiecare minut petrecut în pat după ora cinci și jumătate era un semn al decadenței. Deseori coboram în halat la șapte sau la șapte și jumătate, cu intenția de a mă întoarce în pat ca să mai dorm trei ore după plecarea lui. Simțeam o ușoară autocompătimire. Prietenii mei aveau voie să doarmă până le trecea mahnureala.

Darei îi plăcea să mă răsfete, dar îi plăcea și că are un pretext să-i vadă pe mama și pe tata.

— Bună dimineața, tovarășă Dara, a zis tata.

— Bună dimineața, Darina, am adăugat.

— Bună dimineața, Mimi. Bună dimineața, tovarășe Stanislav. Bună dimineața, tovarășă Gertruda, a spus Dara.

A luat o carafă cu suc de pe masă și a umplut paharul mamei.

— Portocalele marocane sunt mai dulci anul ăsta, Dara, a zis mama. Așadar, acestea sunt algeriene, presupun? Parcă sunt un pic amărui. Sau bucătarul nu le-a curățat bine înainte de a le storce?

— O să vorbesc cu tovarășul Sviatoslav, tovarășă Gertruda, a spus Dara.

— Ar fi bine să te pregătești, fetiço, a zis tata.

Detesta genul ăsta de conversații. S-ar fi mulțumit să trăiască doar cu terci, susținea el mereu, și știam că e adevărat. Până și cei doi ani petrecuți în închisoare înainte de război păreau idilici când vorbea despre ei. O dietă simplă, dușuri reci, ateliere de traducere din germană împreună cu alți deținuți politici. Mult Marx.

— Păi e Ziua Victoriei, am spus. Nu avem cursuri.

— Tocmai, a confirmat el. Vii cu mine. Du-te și îmbracă-te cât vorbim eu și Dara cu personalul. Cămașă albă, fustă albastră, pantofi negri, coadă de cal. Fără porcării de alea sub ochi, te rog.

Când tata și Dara au ieșit din cameră, mama a chicotit din nou.

— Aseară, am zis, ce s-a întâmplat?

— Nu știu nimic despre aseară. M-am uitat la *Borsalino*⁴, a răspuns ea.

Am luat o înghițitură din sucul ei de portocale. Era îndoit generos cu vodcă.

2. Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, organizație economică a statelor comuniste creată la inițiativa URSS în 1949, cu misiunea de a stimula comerțul dintre țările din Europa de Est.
3. Personaje din romanul *Rebecca* al scriitoarei britanice Daphne du Maurier (1907–1989).
4. Film cu gangsteri din 1970, în regia lui Jacques Deray, cu Alain Delon și Jean-Paul Belmondo în rolurile principale.

Capitolul doi

Jurământul

Mișa nici nu plecase bine în armată, că s-a și întors să-mi facă o vizită. Nu era propriu-zis o permisie. Fusesse ales să-și depună jurământul militar la ceremonia anuală de la Manej, piața mare de lângă sediul Statului-Major, în inima capitalei noastre. Jurământul de Octombrie – începutul unei serii de festivități comuniste care se întindea pe parcursul unei luni – era una dintre cele mai mari sărbători anuale ale țării noastre, un substitut pentru festivitățile regale sau religioase ale vremurilor trecute. Om fi intrat noi târziu în socialism, dar marcam fiecare aniversare a Revoluției din Octombrie cu tot zelul convertiților tardivi. Dacă nu-i socotim pe apostolii timpurii ai credinței bolșevice ca tatăl meu și al lui Mișa, țara ca întreg, la fel ca atât de mulți dintre vecinii noștri, a avut îndoieli cu privire la comunism până mult după ce *russkie* i-au dat afară pe nemți în 1945, când ne-am trezit pe o altă pagină a atlasului.

— Festivitățile o să fie filmate de televiziunea națională, ca de obicei, dar anul ăsta o să fie transmise și de Soviete pentru prima dată, mi-a explicat Mișa. O uriașă onoare pentru țărișoara noastră, așa că am face bine să n-o zbârcim. Sunt reprezentanți de la fiecare unitate importantă din țară și, pentru al dumneavoastră sincer, înseamnă două zile acasă.

— Și cei care nu au unde să stea? a întrebat Lana.

— Ce prostuță ești, a râs Mișa. Toți ceilalți stau la garnizoana Kronstadt. Până și mie mi s-a dat voie să mă întorc acasă numai pentru patruzeci și opt de ore. Sunt unele avantaje în a fi băiatul lui Iuri Kovalski, a adăugat el, întorcându-se spre mine. Deși ele nu compensează tirania tatei.

Ne pierdeam timpul în salonul albastru de la parterul casei mele: era plictisitor, dar cel mai bun mod de a diminua plictiseala care ne inunda orașul. Cunoșteam toți consecințele adunărilor publice decadente precum cea de la Palatul Tineretului.

Ploaia biciuia ușile de sticlă, și cedri uriași se legănau în întunericul grădinii. Mai jos, departe, abia se zăreau luminile orașului. Locuiam pe un deal înalt, într-una dintre acele vile Belle Époque rechiziționate de Partid în 1947. Locuința noastră părea cavernoasă chiar și când era complet ocupată, cu noi toți, plus personalul de serviciu, înăuntru. Mama era trei etaje mai sus, în ceea ce încă mai numea camera copiilor, probabil dormea. Dădea

deprima peste ea la începutul fiecărei stagiuni de operă – o numea *October blues* –, și anul acesta o lovise mai tare ca de obicei. N-o mai văzusem de zile bune. Tata era în Egipt, reprezentând guvernul la funeraliile lui Anwar el-Sadats.

Mișa era de nerecunoscut. Deși încerca să se poarte ca de obicei, era deprimat – și neglijent, atât cât poate fi cineva în uniformă. Cămașa militară îi era descheiată până la buric, ghetele descheiate și ele, boneta cu stea roșie pe jos, lângă el. Capul lui ras arăta bizar, împărțit în două emisfere – fața încă bronzată după vară, țeasta albă ca de stafie, cu punctele negre ale foliculilor, asemenea carapacei unui arici de mare. Deasupra buzei de sus avea un început jalnic de mustață. Văzusem mai viguroase până și la băieți de treisprezece ani. Se oprea din băut numai ca să fumeze. Privirea îi era goală. Am zărit un mic tatuaj pe brațul lui: „IX 1981, AP“, de la „Armata Poporului“. Deși era ceva obișnuit ca noii recruți să-și facă astfel de marcaje în scurtele ieșiri care le erau permise în orașele noastre garnizoană uitate de lume, unde nu prea era altceva de făcut, era atât de necaracteristic pentru Mișa, încât pentru o clipă mi s-a părut că e o ștampilă din aia cu data pe care o pun măcelarii pe trupurile animalelor la abator. I-am pus mâna pe umăr – aș fi zis că e imposibil să pierzi atât de mult în greutate într-un timp atât de scurt.

Lana venise cu o prietenă, o provincială înaltă, cu picioare lungi și față îngustă, care ar fi putut fi întruparea unei picturi de El Greco. O chema Alicia și era, cică, o harpistă talentată. A stat pe jos lângă Lana și a ținut-o de mână, fără să spună nimic toată seara, holbându-se doar în jur de parcă n-ar mai fi văzut interiorul unei case – ca opus la un apartament de stat de două sau trei camere. Un pic de decadență privată dădea întotdeauna un frison adunărilor noastre sociale, dar în acest caz uitai rapid că femeia se afla acolo.

Mi-am trecut palma peste creștetul lui Mișa o dată sau de două ori, pipăindu-i suprafața ca de glaspapir. De fiecare dată s-a ferit, ca să-mi evite atingerea. Am schimbat câteva discuri la pick-up, după care mi-am pierdut și eu dorința de a trăi și am stat pur și simplu acolo, cu picioarele atârinate pe brațul unui fotoliu, fumând.

Apoi Mișa a hotărât brusc că ar trebui să jucăm Monopoly. Ne-a luat o eternitate să-i explicăm regulile Aliciei, și altă eternitate s-o ajutăm să-și cumpere imobile și s-o facem să priceapă conceptele de bancă și proprietate. Pretindea că nu are probleme cu limba engleză, dar se holba la fiecare cartonaș de parcă ar fi fost tipărit în armeană. O bună cunoaștere a englezei era, în fond, un prerogativ al cercului nostru, *la Jeunesse dorée* a capitalei; oameni ca Alicia trebuiau să învețe ce puteau din manuale depășite și benzi de magnetofon.

Alicia dădea din cap pentru a arăta că a înțeles ce trebuie să facă, apoi făcea o mișcare fără nici un sens. Cea mai fericită părea c-o face să stea la închisoare, să se uite la noi când ne venea rândul și să soarbă zgomotos din prima cutie de Cola din viața ei.

— E atât de diferit de Voke, zicea ea, referindu-se la băutura carbogazoasă din caramel produsă în țară, singurul substitut disponibil în magazinele noastre obișnuite. Și e prea dulce, se plângea, dar continua să bea și să roșească ori de câte ori nu reușea să-și împiedice un mic râgâit.

Și Lana părea plictisită de la începutul serii. I-a făcut pe plac lui Mișa și a intrat în joc, dar avea un spirit de competiție și mai scăzut decât al Aliciei. S-a declarat falită și s-a dus să se uite prin colecția mea de casete, în timp ce eu și cu Mișa încă dețineam toate gămile

Londrei, companiile de gaz și electricitate și aproape toate proprietățile, adunând cartonașe chiar și pentru locuri care nu-mi spuneau nimic. În afară de Alicia, toți fuseserăm în Occident. Lana și Mișa cunoșteau bine Londra; eu încă n-o vizitasem.

Mișa reușise să facă o grămadă multicoloră de bancnote fără nici un efort. Bea în continuare, mai întâi vodcă cu Coca-Cola, apoi doar vodcă. Eu nu știu prea bine de ce continuam să joc, dar o făceam. N-aveam de gând să-l las pe bețivul ăsta nenorocit să câștige, dacă puteam.

— E preaaaaa plictisitor, a oftat Lana când Mișa s-a sculat să se ducă la baie, descheindu-se la șliț chiar în timp ce se ridica în picioare. Prin deschizătură a ieșit materialul aspru, urât al unei perechi de boxeri kaki.

— Cred că o urăște, am zis când a ieșit din cameră.

— Ce să urască? a întrebat Alicia.

— Uniforma. Lenjeria intimă. Bocancii ăia îngrozitori, am zis. Faptul că nimic nu e la măsura lui. Că sunt atât de prost croite. Și că țesătura e atât de aspră, încât îi produce eczeme.

— Muuuult prea plictisitor, a repetat Lana, fără să fie atentă la ce spuneam. Ar fi trebuit să mă duc la cinema. La Astoria încă mai joacă *Air Crew*. Mereu ajung să-l urmez pe frate-meu ca un pudel în lesă. Ai fi zis că vrea să fie singur cu tine, Mimi. Ce s-a întâmplat cu viața voastră sexuală?

Am ignorat atât întrebarea impertinentă, cât și sarcasmul Lanei, deși o nimerise mai tare decât își dădea seama. Viața sexuală fusese tot ce aveam mai bun eu și Mișa. Mă așteptasem să vină să se frece de mine ca un chihuahua în călduri încă de la sosire, dar aproape că nu mă atinsese. Recunoșteam acum în sinea mea că era mai rău de-atât: îmi evita atingerile.

— Le pun bromură în ceai soldaților, i-am spus Lanei. Fie asta, fie e chiar mai deprimat decât noi toate.

Alicia s-a uitat la mine fără nici o expresie. Stătea rezemată de sofa, desenând niște opturi invizibile pe coapsa Lanei cu degetul arătător. Era lung și alb, ca un baton obscen de brânză, numai bun pentru harpă.

— Serios, Lana, crezi că Mișa e bine? am întrebat. A fost plecat doar trei săptămâni, și totuși nu-l mai recunosc. Cum o să fie după doi ani? Ai fi zis c-o iau încet la început, că le lasă timp băieților să se adapteze.

— A, dimpotrivă, a zis Lana dând din umeri. Se cheamă „forțarea limitelor“. De fapt, pe bietul Mișa îl tratează cu mai multă asprime decât pe ceilalți. Numai în ultima săptămână a fost de serviciu la spălat toaletele de două ori, pentru că a picat nu știu ce test de rezistență stupid. Ordinele lui tati, presupune el. „Nu-l cocoloșiți – faceți bărbat din el!“ Și îl obligă să mănânce carne. Le-a spus că-i vegetarian, dar ei nici măcar nu știu ce înseamnă asta. Li se pare că puilul e mâncare vegetariană, așa că nu-l lasă să mănânce pui. Bacon la micul dejun, cârnați la prânz: puah! Știi la ce fel de cârnați mă refer. Bucăți de ghețe vechi, organe rămase de la tratamente veterinare – orice-ți trece prin minte. Mișa se silește să vomite ori de câte ori poate. Dar o să fie bine... Problema e părul lui.

— Care-i problema cu părul meu? a întrebat Mișa, întorcându-se în cameră.

Ținea un revolver în mână.

Alicia a scos un chițait, ca o jucărie pe care a călcat cineva. S-a uitat la mine și la Lana. Nimeni nu s-a mișcat.

— Am o idee. Hai să jucăm ceva mai bun decât Monopoly, ceva care să ne învieze pe toți. Să jucăm ruleta rusească; cred că e singurul lucru rusesc pe care pot să-l îndur în clipa asta. Un bărbat, o femeie și câte o lesbiană de fiecare parte.

„Nu e singurul lucru rusesc. Ai uitat de vodcă“, eram gata să zic.

Pe podea era o sticlă goală, cu gâtul îndreptat spre mine.

El nu mai părea beat.

N-o să fiu în stare niciodată să explic de ce am acceptat. Toate trei, ca niște iepurași hipnotizați de vederea unei hermine.

Ne-am uitat la el cum pune un singur glonț în cilindru.

— Asta e varianta pentru fătălăi, a zis el. Cinci locașuri goale – o singură șansă pentru a-ți împrăștia creierii. Ar trebui să fie invers, adevărata ruletă rusească.

A învârtit cilindrul.

— Doamnele mai întâi, a spus el și, ținând arma de țeavă, ne-a oferit mânerul.

Am fost uluită s-o văd pe Alicia întinzând mâna după el. Eu încă mă mai zbăteam între nevoia acută de a opri nebunia aia și dorința de a afla ce s-ar întâmpla, căci eram convinsă că numai Mișa ar putea să fie vreodată atât de smintit încât să apese pe trăgaci, când harpista și-a lipit țeava de tâmplă ca și cum puțin i-ar fi păsat.

Degetul lung s-a mișcat. Arma a păcănit în gol. Alicia s-a ridicat în picioare, a aruncat pistolul și și-a înălțat brațele în aer. Părea euforică, deși încă nu rostea nici un cuvânt.

Lana a depus un sărut dezgustător de umed pe gura fetei. A luat revolverul de pe jos, apoi s-a așezat la loc. Am auzit un nou păcănit, acum aproape inaudibil prin răpăitul ploii de afară.

Apoi Lana a lăsat pistolul în poală, încă ținându-l lejer în mână.

— Trebuia să învârtești cilindrul, a zis Mișa.

— N-o s-o fac încă o dată, a spus plat Lana, ridicând din umeri.

Mișa i-a luat arma din mână, a învârtit cilindrul și mi-a întins-o.

— E proprietatea armatei? am întrebat, examinând pistolul, ca să câștig timp.

Părea vechi. Și nu credeam că un pifan ar fi lăsat să iasă din garnizoană cu o armă – fie el un Kovalski sau nu. Nu credeam nici că glonțul dinăuntru e pe bune, dar nu aveam de gând să risc să aflu.

— Ești oarbă, Mimi? a zis Mișa. E Nagantul tatei.

— Hai, așteptăm.

Era Alicia, în sfârșit spunea și ea ceva. Vocea îi era ca un cotcodăcit ascuțit. Nu mi se păruse a fi chiar zăgărită de-a binelea, dar uite-o cum îmi dovedea că mă înșelasem.

— N-o să fac asta, am zis.

Simțeam glonțul de la capătul țevii. Pur și simplu știam că e acolo, cu numele meu pe el.

— Hai, Mimi, a spus Lana. Nu ne strica distracția.

— Ei, în fine, a zis Mișa. Până te hotărăști tu...

Mi-a luat pistolul și a dus țeava la tâmplă. S-a făcut o liniște absolută, îmi auzeam numai inima, ci și sunetul sângelui pe care mi-l pompa prin artere, valurile lui pulsatile, împrăștiindu-se. M-am ridicat, m-am întors cu fața la ușă și am țipat, toate în același timp. Am simțit cartușul alunecând, apoi am auzit: împușcătura, urmată de scrâșnet de os, în unități de timp separate. Totuși, e imposibil, nu-i așa?

Mișa a încasat glonțul. Glonțul meu.

Alicia și Lana au țipat, dar eu deja ieșisem din cameră. Am auzit scâncetul scurt al lui Mișa, apoi doar țipetele fetelor, continue. Am traversat în goană holul, intrând în sera mare din spatele casei. Crengile cedrilor loveau acoperișul de sticlă ca niște pânze de corabie ude. Nu știu prea bine de ce nu înregistrasem vuietul vântului până atunci. Probabil fața casei e mai adăpostită, mi-am zis. Încă ploua.

Am auzit-o pe Dara ieșind în fugă din bucătărie, apoi practic prăbușindu-se în salonul albastru.

— Copii idioți! a răcnit ea cu un soi de urlet animalic. Idioților! Apoi, după o secundă care a părut lungă cât o oră: Pentru asta am luptat? Pentru asta am luptat eu în război? Mimi! Mimi?

— A încasat glonțul meu, am zis, când m-a găsit în seră.

— Nu fi proastă, Milena, a spus Dara. Am chemat poliția.

Fața îi era contorsionată mai degrabă de furie decât de șoc. Probabil a asistat la scene mai urâte la vremea ei decât o împrăștiere de creier și oase, m-am gândit.

— Băiatul ăla, a zis. Băiatul ăla idiot. Asta o să-l omoare pe tovarășul Kovalski. Apoi, din nou: Pentru asta am luptat eu în război? O să-l omoare și pe Stanislav. În casa lui?

A fost singura dată când am auzit-o spunându-i tatălui meu numai pe numele mic.

În tot acest timp mama a dormit. Sau așa a pretins a doua zi, invocând puterea tranchilizantelor ei chinezești ca explicație. Au sosit trei mașini de poliție și o ambulanță, fără sirene, fără girofaruri, doar fâșâit de roți pe pietrișul ud. Probabil că Dara le explicase că nu era nici o urgență.

5. Muhammad Anwar el-Sadat (1918–1981), președinte al Egiptului din 1970 până la asasinarea sa. (N. red.)

Capitolul trei

Se lasă praful

1984

Cadrele hotărăsc totul.
—Iosif Vissarionovici Stalin

După moartea lui Mișa, totul s-a schimbat. Sau, foarte posibil, nu s-a schimbat nimic, dar m-am schimbat eu. Praful exploziei s-a lăsat încet, apoi tăcere. Mi-a luat ceva timp – doi ani și mai bine – ca să-mi dau seama că eram altă persoană.

În perioada imediat următoare, tata și-a scurtat vizita în Egipt, apoi a răcnit la mine zile în șir. Amenința să mă expedieze pentru totdeauna în satul lui natal din fundul țării, sau să mă lase să fiu dusă într-o unitate de corecție dacă așa hotărau tovarășii.

— Poate într-unul dintre gulagurile noastre de femei? l-am rugat să lămurească.

Voiam să fac o glumă, dar n-am repetat-o după ce i-am văzut expresia. Am ajuns la un armistițiu nedeclarat.

Poate că pentru prima dată am înțeles realitatea poziției lui. Se întorsese în grabă dintr-o vizită oficială în străinătate nu numai pentru a gestiona situația, ci și ca să evite să se trezească înlăturat, fără posibilitate de întoarcere. Exilul era cea mai rea pedeapsă posibilă, și tovarășii știau asta. Tata era unul dintre acei oameni care ar prefera o pilulă cu cianură îmbătrânirii într-un centru de cercetare occidental, emițând opinii disidente, sau fără mine și mama. Nu avea decât milă pentru avortonii politici care aleseseră de bunăvoie o astfel de soartă.

Momentul în care aterizase avionul lui trebuie să fi fost tensionat. Acum țipa pentru că voia să ne protejeze pe mine și pe mama, dar și pentru că țara și viitorul ei contau pentru el la fel de mult ca noi două – mai mult, probabil.

Tovarășii nu se distingeau prin compasiune, nici măcar în versiunea „poate doar Dumnezeu să te ierte“ (sau echivalentul ei ateu). În lumea lor nu era loc pentru Dumnezeu sau mila Sa. Tata era atotputernic, dar și el trăia suspendat, așteptându-și propria cădere în dizgrație, și era prea inteligent să ignore posibilitatea ca acest lucru să se întâmple. Acum mai știam însă și că nu-i era frică, așa cum văzusem că nici Darei nu-i fusese frică atunci

când găsize corpul lui Mișa, și, după cum am descoperit în cele din urmă, că nici mie nu-mi era frică. Eram fata tatei, și în virtutea faptului că eram a tatei, eram și fata Darei: eram din aceeași plămadă. Era păcat că, spre deosebire de tata și Dara, trebuia să merg atât de departe ca să gădesc o cauză; și mai păcat era că această cauză avea să fie răzbunarea.

Între timp, mama – care intra în panică la zgomotul unei frunze în cădere – zăcea în cotloane îndepărtate ale casei, plângându-se de migrenă, ținând storurile trase, așteptând să treacă furtuna. Lașitatea își are compensațiile ei darwiniste. Mama își arăta cele mai bune dintre instinctele de supraviețuire care o ajutaseră în deceniile de căsnicie. Deși susținea că fiecare eveniment de pe pământ era conceput de nu știu ce zeităte ostilă pentru a o face pe ea – și numai pe ea – mai nefericită, știa și când să nu atragă atenția asupra ei. În cele din urmă, probabil că Iuri Kovalski a fost cel care a ajutat la mușamalizarea lucrurilor, pesemne pentru că prefera să nu se insiste asupra detaliilor ultimei zile pe pământ a fiului său. Se petrecuse în casa tatei, dar arma care-i omorâse fiul era a lui.

— Copiii au jucat un joc stupid, a zis Kovalski. Lucruri din astea se mai întâmplă, a continuat el, deși știam cu toții că nu se întâmplau.

Or fi fost decadența și deviațiile răspândite în rândurile copiilor nomenclaturii de la vârful blocului socialist, dar ceea ce se petrecuse era extrem, mai ales pentru țara noastră.

Fața îi devenise cenușie de suferință, sentimentele atemporale ale unui tată concurând cu îndatoririle sumbre ale unui membru de partid modern. Îmi era mai milă de el decât de mama lui Mișa; ea avea opțiunea de a se seda din greu, de a nu apărea în public. Soțiile nu se expuneau privirii publice, nici măcar ca să se bucure de strălucirea vreunei vești bune.

— Copii prostuți, a spus tovarășul Iuri.

Era o ședință secretă a Prezidiului, și tata îl susținea.

— Așa-s copiii, a zis tata, ca un ecou la vorbele lui Kovalski, deși știa foarte bine că nu sunt așa. Nu mai sunt.

Sună ca un solipsism banal, dar era mai mult decât atât: era o expresie a solidarității.

Scena asta mi-a povestit-o mama. Presupun că tata a furnizat replicile, dar ea le-a adăugat culoare, ca de obicei. Se îndoia de nevoia de a da vreo dovadă de loialitate față de Kovalski, oricât de secretă ar fi fost ședința. Solidaritatea nu se număra printre virtuțile ei.

Bineînțeles, nimic din toate astea nu a fost public. După o anchetă care cu greu își merita numele – și aceasta efectuată cu ușile închise –, totul a fost înăbușit. Dacă ar fi fost posibil să pretindem că Mișa n-a existat niciodată, așa am fi făcut, dar îl cunoscuseră prea mulți oameni ca această variantă să fie viabilă. Toți mergeam la școli de stat, până și fata-cocostârc a președintelui, care altfel stătea foarte retrasă în turnul ei din reședința prezidențială, deși unele școli de stat erau infinit mai bune decât altele. Dacă era o problemă, relațiile, nu taxele îți asigurau un loc. Nu exista o alternativă la educația de stat în societatea noastră egalitaristă, dacă nu voiai să fii alungat – în toate sensurile cuvântului – în vreun internat din URSS.

Așa că în cele din urmă au fost, așa cum se și cuvenea, niște anunțuri foarte scurte în ziare, două sau trei rânduri la zece zile după înmormântare. Chestiunea, la fel ca Mișa, a fost îngropată: fiul tovarășului Kovalski, un accident tragic pe când se afla într-o permisie

de la armată, bla-bla-bla-bla-bla.

Biografia lui Mișa era subțire. Nici măcar cei mai buni prieteni nu puteau spune prea multe despre realizările lui. A fost publicată în ziare o fotografie a lui în care arăta inocent, așa cum fusese cu mult înainte să-l cunosc eu, poate în gimnaziu: un breton îngrijit tăiat în diagonală pe frunte, cămașă albă, cravată de pionier. Editorii fuseseră nevoiți pesemne să meargă atât de departe pentru a găsi o poză prezentabilă, căci nici bucele, nici capul ras pe care-l făcuse să explodeze nu ar fi fost potrivite. Îi compătimeam. Ce îngrozitor trebuie să fi fost să ia decizia aceea!

Dintre multe aspecte nedorite ale morții lui Mișa, impulsul sinucigaș era probabil cel mai mare tabu. Copiii noștri nu se sinucideau, mai ales copiii norocoși ai celor mai mari lideri revoluționari. Aveau, pur și simplu, prea multe pentru care să trăiască: libertatea câștigată cu greu de care ne bucuram, cea mai frumoasă țară de pe Pământ, resursele naturale bogate, viitorul nostru luminos în comunism.

N-am mai văzut-o pe Alicia, și chiar și pe Lana abia dac-am mai zărit-o până la înmormântare. Am fost poate în public la unul-două evenimente, dar n-aș fi învinovățit-o dacă s-ar fi uitat în altă parte. Știu că eu am făcut-o. Presupun că mă considera responsabilă pentru moartea lui Mișa: nu pentru că jocul nostru sfârșise prost sau pentru că el încasase un glonț care ar fi trebuit să fie al meu, și nici chiar pentru ocazia ratată de a mă apleca la el, de a-l apleca, cu mine, vreo versiune comunistă a pactului fatal de la Mayerling.

Nu cred că Lana s-a gândit vreodată la ceea ce s-a întâmplat în seara aceea ca la sinuciderea lui Mișa, dar îmi închipuiam că mă acuza de moartea lui într-un mod mai amplu, mai metafizic. Mișa nu mă iubea destul ca să vrea să trăiască, și pesemne că asta era vina mea. Dacă m-ar fi iubit, nu le-ar fi târât după el pe ea și pe Alicia în seara aceea; n-ar fi fâlfâit pistolul tatălui lor. Dacă m-ar fi iubit, am fi fost doar noi doi, am fi făcut dragoste pasional, ne-am fi bucurat de fiecare clipă a scurtei lui permisi.

Îmi imaginam că în mintea Lanei vinovat pentru moartea lui Mișa nu era nihilismul lui general, nici vreo ultimă picătură care umpluse paharul în armată, nici alcoolul sau drogurile. Vinovată eram eu. Că nu eram demnă de iubit, că nu-l făcusem pe fratele ei să mă dorească suficient de tare ca acea dorință să ușureze povara a orice altceva îl chinuia. Lana mă învinovăța că nu-l făcusem fericit pe fratele ei, deși ideea că Mișa ar fi putut fi fericit vreodată era o iluzie absolută. Aș fi putut și eu la fel de bine să-i învinovățesc pe ea și pe părinții ei nenorociți.

De fapt, Lana nu se obosise niciodată să afle dacă țineam la Mișa. Nici înainte, și cu siguranță nici după seara aceea. Țineam, poate nu în sensul că-l iubeam, cum ar fi vrut ea, dar asta n-avea importanță. Pierderea mea era imaterială, deși o simțeam acut. Ideea era că fratele ei nu mă iubea, și asta era vina mea. Poate că era ceva adevăr în asta, am început să mă gândesc la un moment dat, când eram tot neiubită și într-un loc cu totul diferit. Poate că într-adevăr nu sunt demnă de iubit.

— Ești o cățea fără suflet, Milena, mi-a șoptit Lana în ureche la înmormântare.

Se aplecase să se îndepărteze de mama ei, mama lui Mișa, care o ținea strâns de braț, ca să-și spună replica fără să fie auzită. Trebuia să fie o înmormântare de familie, dar întreg prezidiul Comitetului Central era aliniat în spatele nostru, cu sacouri negre încheiate, strângând rândurile, cu toate că nu erau camere și cu toate că cimitirul era,

altfel, închis în ziua aceea. Familiile lor rămăseseră deoparte; nu era cazul să li se dea idei și altor copii, pesemne.

— Mulțumesc, am spus, destul de tare și destul de clar, în timp ce sicriul de mahon era coborât în mormânt și puștile gărzii de onoare au tăcănit, pregătite pentru salva finală care avea să marcheze cariera militară de câteva săptămâni a lui Mișa. Îți mulțumesc, Lana, că ai găsit cuvintele potrivite chiar și în durerea ta adâncă.

Nu credeam nici o secundă în viața de apoi, și totuși, când s-a auzit salva, am avut o viziune fugară: Mișa, aplecându-se să se uite în cavitatea de beton a propriului mormânt, fără uniformă, cu buclele recăpătate.

— Adio, i-am spus; apoi a dispărut.

Era un embargo pe orice relatare. Povestea era prea periculoasă ca să fie gestionată fie și de acei ziariști de încredere care, de la așa-numita democratizare de la începutul anilor '70, produceau o aparență anodină de jurnalism de investigație, expunând chiar, câteodată, abuzuri ale funcționarilor de stat de rangul al doilea, pentru a crea impresia de presă liberă. Cu toate acestea, erau prea mulți martori imediat după moartea lui Mișa ca afacerea să fie ținută secretă. Se scurgeau unele detalii și, pe măsură ce zilele treceau, moara zvonurilor măcina versiuni tot mai improbabile ale acelei seri.

Noi patru am fost găsiți goi la locul crimei. Eram drogați cu heroină. Erau acei împrăștiați peste tot, spuneau oamenii, deși nici unul dintre noi nu luase vreodată, din câte știam eu, droguri puternice. Din când în când își mai găseau drum spre noi pachetele de hașiș din Afganistan, cu al cărui guvern țara se bucura de relații cordiale la vremea aceea, dar cheștiile mai puternice erau, din câte știam eu (și bănuiesc că trebuie să fi știut), inexistente în statul nostru socialist.

Nu că drogurile tari ar fi fost cel mai rău dintre zvonuri. În cameră mai erau și alții, susțineau teoreticienii conspirației, oameni dubioși, occidentali, spioni, diplomați, francmasoni, și acești oameni fugiseră cu mult înainte să ajungă acolo poliția noastră. Mișa era un pervers. Uitați-vă la soră-sa. Uitați-vă la părul lui.

Cei care au fost acolo și au dispărut erau spioni sovietici, susțineau alții. Dara lucra pentru sovietici, toată lumea știa asta. Ea a fost persoana care a făcut curat la locul crimei. Moartea lui Mișa a fost o avertizare pentru Kovalski. O avertizare și pentru Urbanski, deși măcar fata lui Urbanski – așa, pușlama răsfățată cum era – nu era o degenerată, ca a lui Kovalski. Copiii ăia erau pur și simplu prea decadenți. Dacă nu-ți poți controla propria familie, cum poți să conduci țara?

În loc să se stingă treptat, poveștile erau tot mai nebunești. Ori de câte ori Stanislav Urbanski pleca în străinătate erau orgii în casa lui, petreceri pe care mama mea, descendentă dintr-o bine-cunoscută familie de reacționari, le orchestra, ba chiar participa la ele, ca o experimentată patroană de bordel. Nu, stați. Tovarășul Stanislav făcea parte din același cerc, afirmau inamicii săi. E imposibil să nu știi că se petrec asemenea bacanale sub nasul tău. S-a căsătorit cu Gertrude împotriva bunelor sfaturi ale Partidului. A crezut că-o poate schimba, dar i-a corupt ea pe el și pe fiica lor. Acum casa era plină de microfoane: nici măcar în tovarășul Kovalski nu se poate avea încredere.

De unde știam toate astea? Aveam așa-ziși prieteni în cercurile de la Palatul

Tineretului. Erau destule suflute răutăcioase acolo ca să-mi transmită până-n cel mai mic detaliu orice variantă improbabilă despre moartea lui Mișa, direct sau prin intermediari, totul cu aerul că se spune o glumă bună sau că se râde cu dispreț de mocofanii ăia primitivi care credeau că până și ochelarii Ray-Ban ai lui Mișa ar fi acționat ca transmițători ai propagandei occidentale.

Ideea instalării unui microfon în telefon era singura supoziție rațională în toate închipuirile astea nebunești, dar asta nu era câtuși de puțin ceva nou, iar cei care puneau microfoanele erau ai noștri. De când am devenit adultă, am fost conștientă de posibilitatea că cineva îmi poate auzi fiecare cuvânt, dar, înainte de moartea lui Mișa, pur și simplu nu-mi păsa. După aceea, am încetat să folosesc telefonul. Practic, am încetat și să vorbesc.

Tata era workaholic, așa că el nu era acolo, ca să-mi remarce tăcerea, dar mama a simțit-o. Stătea deznădăjduită în pragul camerei mele, așteptând să-i răspund la ultima remarcă inofensivă pe care încerca s-o facă din dorința de a-mi ridica moralul – sau așa pretindea. O ignoram. Știam că n-am cum să scap de părinții mei – nu cât sunt în țară. Noi nu ne duceam să locuim în garsoniere la optsprezece ani, cum fac atât de mulți studenți din Occident, ci rămâneam înrădăcinați acasă, cel puțin până la căsătorie, ca o moștenire a trecutului nostru țărănesc conservator, dar și victime ale unei penurii de locuințe care-i condamna pe majoritatea compatrioților mei să trăiască toată viața în apartamente minuscule, dar greu de obținut. Cu toate acestea, până și eu aveam dreptul de a fi lăsată în pace; sau așa credeam, cu o naivă aroganță. Să fi fost oare un semn că individualismul occidental toxic se infiltra în sistemul nostru aparent închis?

Voiam ca mama să tacă și tata să înceteze cu predicile, în acele rare ocazii când luam masa toți trei împreună. Voiam să uit de Mișa și de moartea lui stupidă, fără nici un rost, pentru care îmi era milă de el și-l detestam în același timp, cu mai multă pasiune decât simțisem vreodată când era în viață. A durat mult până când acest sentiment să se tocească. Gândul la energia vieții scurgându-i-se din corp îmi suge aerul din piept ori de câte ori mă izbește, chiar și acum; dar am învățat cum să abat acest glonț de cele mai multe ori.

N-am mai ieșit din casă. Am învățat foarte mult și am absolvit foarte repede. Am înghesuit patru ani de examene în mai puțin de trei. Și notele mari pe care le-am primit, post-Mișa, au fost luate pe merit: asta era ceva nou. Nu se întâmpla pentru că începuse să-mi pese de materii sau pentru că ar fi contat vreun pic a câta absolv, ci pentru că aveam nevoie să muncesc ca să ies din mine. Am început chiar și să citesc cărți așa cum probabil le-au citit întotdeauna oamenii săraci: ca să evadéz. După cum am spus, m-am schimbat.

Am dezamăgit-o pe mama neintrând în diplomație. Ea mă visa în străinătate, la conducerea uneia dintre ambasadetele noastre din vechea lume, într-o capitală destul de mare ca să fie strălucitoare, dar nu atât de mare ca să fie periculoasă politic: Copenhaga, Lisabona, Dublin, chiar și Praga, în ultimă instanță. Cehoslovacia nu era atât de deprimantă ca alte state-surori, i se părea ei. Nu voia să accepte nici în ruptul capului că nu eram genul diplomatic, că-mi pătasem reputația cu mult înainte ca creierii lui Mișa să stropescă tapiseriile ei de mătase.

Mi-aș fi putut lua orice slujbă voiam după absolvire, dar traducerea mă atrăgea cel mai mult.

— Dacă aș fi știut că o să ajungi traducătoare, a zis mama, ți-aș fi sugerat să studiezi o limbă melodică, franceza sau italiana. Chiar și spaniola ar fi fost mult mai bună decât engleza.

— Nu e genul ăla de traducere, mami, i-am spus.

N-avea rost să mă cert cu ea în legătură cu engleza. În fond, până și eu îmi doream să n-o fi studiat.

Tata a înțeles. Cu cât aveam o muncă mai obișnuită, cu atât mai bine, i-am spus, și el a potrivit fișa postului exact așa cum mi-o doream, un post de începător la Institutul de Stat pentru Cercetarea Porumbului. Am petrecut un an întreg după absolvire traducând lucrări științifice despre hibridizarea porumbului. Producție, rezistență, valori nutriționale, genotipuri: nu tocmai Coleridge, dar plictiseala activă, cu rost, poate fi vindecătoare.

Hibrizii de porumb erau, după cum am aflat, un domeniu de cercetare la care țara mea era fruntașă în lume. La urma urmei, până și poporul nostru trebuia să mănânce ceva, și mămăliga e sățioasă. Era un șir nesfârșit de studii despre creșterea porumbului de tradus în și din engleză. Deseori îmi luam de lucru acasă și lucram până noaptea târziu.

Am primit dicționare specializate și o mașină de scris foarte devreme. Aceste mașini erau înregistrate individual de stat, caracteristicile lor făcând posibil de urmărit orice încercare de a copia la indigo scrieri de samizdat, dar mie mi s-a încredințat una, și ea țâcănea mult după ce mama și tata se duceau la culcare. La început părinții mei au părut în egală măsură încântați și îngrijorați, temându-se pesemne că eram gata să fac o cădere nervoasă.

Lunile au trecut. Am devenit un fel de expertă în porumb și s-au obișnuit să aibă o fiică solitară și muncitoare.

6. În 1889, în cabana de vânătoare de la Mayerling a familiei domnitoare austro-ungare, prințul moștenitor Rudolf (fiul împăratului Franz Joseph) și amanta sa, baroana Maria von Vetsera, au fost găsiți morți. Se pare că prințul a omorât-o pe Maria, apoi s-a sinucis, ca urmare a unui pact între îndrăgostiți, dar incidentul a rămas învăluit în mister.

Capitolul patru

Vreme nespecifică

Faptul că lucram pe hârtie, de acasă, era aspectul cel mai binecuvântat al slujbei mele. Acceptam cu reticență să fac traducere simultană, și numai atunci când insista directorul. Era un prieten de-ai tatei. Nu era nevoie să spună asta, dar el o spunea tot timpul.

Institutul găzduia delegații de producători de porumb și dezvoltatori de semințe din toată lumea. Limba rusă era mereu foarte cerută, dar engleza era pe locul al doilea, și era lipsă de personal cunoscător de engleză. Două dintre micile echipe de interpreți de limbă engleză dispăruseră la o lună sau două după angajarea mea. Erau zvonuri că fugiseră din țară și, ca de obicei, exact opusul acestora – presupuneri despre transferuri neclare, urmate de exilarea în sate îndepărtate.

În ciuda reticenței mele de a accepta astfel de sarcini, am descoperit că aveam un talent neașteptat pentru traducerea simultană. Puteam să mă controlez și să rețin ce se spunea fără să iau notițe. Încrederea în sine bazată pe apartenența mea la ceea ce nu permiteam niciodată să fie numit „noua clasă” și expunerea mea privilegiată la muzica și presa occidentale au ajutat mult. Erau bărbați – aproape toți erau bărbați în producția de porumb – care nu se puteau opri din discursurile lor confuze și nesfârșite, așa că trebuia să intervin prompt în micile pauze apărute când respirau sau dădeau afară fumul de țigară. În mod evident, nu le plăcea deloc că traducerea mea părea mult prea succintă, dar cei din Est știau că nu pot fi decât flatați că o au ca interpret pe fiica lui Stanislav Urbanski și zâmbeau onctuos când ne întâlneam și când ne despărțeam.

Făceam turul laboratoarelor. Mergeam mereu de-a lungul aceluiași șiruri de porumb-exponat. Semnam contracte și apoi, pentru a sărbători, ne duceam oaspeții la Metropol, unde străinii se bucurau de șașlîkurile faimoase în lume, iar cei din conducerea institutului comandau platouri întregi de Turnedo Rossini și Chateaubriand. Eu îmi puneam pe farfurie o bucată de ardei roșu sau un fir de sparanghel din conservă. Era mai ușor să dau vina pe faptul că munca mea nu se oprea niciodată decât să tot explic că sunt vegetariană și că – da – asta înseamnă că nu mănânc pui sau pește.

Compatrioții mei, sau cel puțin aceia dintre ei care auziseră de vegetarianism, îl vedeau în general ca pe un cult religios. Consumul de carne, cât de multă posibil, era un semn al succesului în lume, arătând cât de departe am progresat față de dieta cu pâine,

decade și varză, poate garnisite cu slănină, a antecesorilor noștri. Masa lor ideală nu era decât o repetiție a petrecerilor de nuntă ale strămoșilor. Până și cei mai prăpădiți se străduiau să gătească cu grăsime animală în loc de ulei vegetal. Știam că mulți dintre șefii mei, la fel ca cea mai mare parte a generației lor, erau vizibil mai scunzi decât deșiratele lor odrasle, trădând de-a lungul vieții strâmtoarea în care crescuseră. Dacă încercam să lămuresc că mănânc produse lactate și ouă, dar deloc carne, indiferent de care, mă considerau răsfățată și prost informată.

Deși eram ocupată cu traducerea, uneori auzeam remarci care sugerau că obiceiurile mele culinare explicau multe în legătură cu mine. Faptul că sunt atât de slabă, atât de palidă, atât de iritabilă, chiar și faptul că nu am un prieten ar fi putut fi vindecate prin devorarea unei fripturi mari. Directorii pentru care traduceam erau bărbați, și acele remarci vorbeau despre bărbăție. Nu eram nici foarte slabă, nici foarte palidă, iar lipsa unui prieten nu era treaba lor. Singurătatea mi se părea cel puțin eliberatoare. Eram, de asemenea, mai puțin încântată de oferta de mâncare gratis decât oricare dintre localnici – care crescuseră în case unde rareori se săturau cu mâncare sățioasă – sau dintre oaspeții străini, care se bucurau de o tratație exotică pe socoteala noastră, fără nici un fel de dileme etice.

Faptul că nu mâncam îmi lăsa libertatea de a mă concentra pe munca mea. Mă flatam spunându-mi că o bună parte din prețioasele noastre câștiguri în valută erau rezultatul eforturilor mele. Poate că nu pentru porumb studiasem engleza, dar comerțul cu porumb aproape că începea să mă intereseze.

După înmormântarea lui Mișa, Lana și cu mine am reușit să evităm să ne vedem față în față vreme de doi ani și jumătate. Asta era uimitor. Capitala noastră funcționa ca o serie de sate independente care se suprapuneau, iar Lana și cu mine locuiam în același sat. A ajutat și faptul că oamenii ca noi nu prea mergeau pe jos pe străzi.

Apoi, din senin, ca și când ar fi expirat un termen necunoscut, mi-a telefonat, de mai multe ori în tot atâtea zile, încercând să dea de mine. Pentru că mereu se întâmpla să fiu plecată la serviciu când suna, vorbea cu mama, adăugând de fiecare dată un nou detaliu la mesajul inițial ezitant.

Fusese numită șefa programelor culturale de la Palatul Tineretului. Tânără, femeie – tot ce nu era regimul nostru: un motiv în sine pentru a fi numită să conducă acest stabiliment. Palatul, în ciuda asocierii sale cu tineretul, era o organizație importantă, și această poziție o făcea pe Lana, care nu era în stare să-și organizeze propriul mic dejun, să gestioneze un buget considerabil. Avea noroc că nu exista conceptul de responsabilitate în „socialismul real“. Atâta timp cât cheltuiai banii pe ceea ce se presupunea vag că trebuie să-ți cheltuiești, nimeni nu era deranjat nici măcar de deficitul importante.

Riscurile postului Lanei erau toate politice. Nu știai niciodată care artist – și când – o să deraieze și o să se lanseze într-un atac la adresa guvernului în loc de un cântec sau o poezie patriotică. Soarta pastei după Marina Abramović, pe care o văzuserăm autodistrugându-se pe scenă, era încă un mister despre care se șușotea. Iar Palatul Tineretului, contrar denumirii sale, nu avea de-a face numai cu artiști tineri. Nici cei mai în vârstă – poeți care locuiau în reședințe luxoase de stat, cu zeci de publicații finanțate de

stat – nu erau siguri. Derapau, uneori total necorespunzător, și atunci erau înălțurați pentru totdeauna din atenția publicului, trăgându-i după ei și pe predecesorii Lanei. Postul era oferit pe patru ani, dar majoritatea ocupanților plecaseră mai devreme.

Auzisem că Lana mergea la sigur, programând oameni ai domoai ei, băieți și fete amate, *litterateurs* cu un stil foarte personal, care scriau și interpretau texte neinteligibile. Dacă derapau, nu-ți puteai da seama. Numeau asta *l'art pour l'art*. După luni de plătire inofensivă pe astfel de excentricități apolitice, Lana a fost încurajată să organizeze un festival internațional de poezie. Guvernului îi plăcea să dea dovadă din când în când de deschidere, iar ieșirea cu mândrie pe scena globală – sau măcar europeană – dădea bine pentru acel naționalism funciar care încă mocnea cu o forță surprinzătoare sub poleiala internaționalistă a socialismului.

Unul dintre invitați era britanic: Jason Connor, laureat al Premiului Shelley pentru volumul său de debut. Nimeni dintre cunoscuții mei nu mai auzise de acest premiu – nu era tocmai Nobel –, dar părea destul de important. Iar inima lui Shelley era pe stânga.

Laureatul avea douăzeci și șapte de ani, era marxist în convingeri și chipeș în persoană, i-a spus Lana mamei, încercând s-o câștige de partea ei în misiunea de a mărecuta. Avea nevoie de un traducător cu ceva glanț pentru acest Shelley al secolului XX. Era singurul occidental adevărat de la festival. Nu putea îndura să facă de răs Palatul Tineretului lăsându-l pe britanic pe mână vreunui funcționar mocofan de-al ei, oricât de fluent în engleză. Lingviștii ăștia de duzină n-aveau decât să le fie alocați socialiștilor arabi și africani: rasismul era cât se poate de viu sub poleiala socialismului.

Mamei i-a plăcut foarte tare ideea. Nici măcar nu trebuia să-mi iau concediu, mi-a spus ea: Lana vorbise deja cu superiorii mei. Era misiunea cea mai scurtă, numai patru zile. Nimeni nu voia ca englezul să zăbovească mai mult decât era strict necesar.

Nu știu prea bine de ce am cedat. Omul părea o versiune occidentală a conceptului Lanei de *l'art pour l'artistes*.

— Numai dacă nu trebuie să vorbesc cu Lana Kovalska, i-am spus mamei.

Deschiderea festivalului fusese gândită să coincidă cu prima zi de primăvară, dar cu o noapte înainte, temperatura scăzuse de la cincisprezece grade Celsius la minus șapte. Când a fost Jason Connor în aer, deasupra Europei, au căzut douăzeci și cinci de centimetri de zăpadă deloc primăvărată.

A trecut prin poarta de la sosiri într-un tricou galben și o pereche de jeanși decolorați, cu un rucsăcel uzat pe umăr. Tenișii lui, cândva probabil albi, aveau acum culoarea unei probe de urină. Era înalt și subțire, cu o față îngustă, frumoasă și o claie de păr blond-roșcat. Măinile lungi i se bălăngăneau când mergea. Părea pliabil, ca un obiect pe care-l înghesuie în fundul dulapului din bucătărie. Îmi amintea de marionetele făcute din perii de curățat sticlele.

A dat mâna cu mine, apoi cu șoferul festivalului, apoi s-a uitat uluit prin geamul aeroportului. Ningeă întruna. Un șir de mașini parcate în fața terminalului aveau toate peruci albe, groase pe capotă. Foarte bine, m-am gândit, căci, dacă nu socotim Volgile și ZiL-urile oficiale lucioase care se mișcau prea repede ca să capete un acoperiș de zăpadă, vehiculele compatrioților mei erau bej sau gri – bej socialist sau gri socialist,

nedirigându-se unele de altele –, culorile unei după-amiezi deprimate de duminică.

— M-am întors în timp? a întrebat Jason Connor. Cu trei luni sau cu treizeci de ani și trei luni?

— Nostim, am zis. Sper din toată inima că ai o haină în rucsăcelul ăla al tău.

— Nu. *Niente. Nada*, a zis el, desfăcându-și larg brațele, de parcă ar fi urmat să-l percheziționez. Un pulover Aran7 și câteva cărți. Plus o trusă de toaletă și un schimb de lenjerie intimă, s-a grăbit să adauge, când a văzut expresia de pe fața mea.

Și-a dat seama imediat că era mai mult decât voiam să știu.

— Mă spăl pe dinți, să știi, a sporit el efectul, încercând să explice, dar călătoresc numai cu bagaj de mână. Numai bagaj de mână este o chestiune de principiu pentru mine, chiar și în zboruri transatlantice.

— Dar ai niște bani la tine? am întrebat, gândindu-mă să ne oprim undeva în oraș ca să-și cumpere un hanorac ieftin.

Nu părea genul de om care să caute haine cu croieli fine – ceea ce era foarte bine, pentru că cel mai apropiat croitor aproape decent era în Budapesta. Mi-am dat seama, chiar înainte de a o sfârși, că întrebarea mea putea fi greșit interpretată, că Jason Connor ar putea trage concluzia că întrebam de valută forte pentru propriile interese. N-avea de unde să știe, dar a umbla cu bani străini era o infracțiune. Toată lumea avea nevoie de ei uneori, dar nimeni nu avea voie să-i dețină oficial. Era unul dintre modurile în care statul te controla: asigurându-se că ești nevoit să încalci legea.

El nu era tulburat de astfel de nuanțe. A scos o bancnotă mototolită de cinci lire din buzunar și a fluturat-o ca pe o rufă udă pe care se pregătea s-o întindă.

Astfel, prima noastră după-amiază a trebuit să presupună o schimbare completă a programului. Cel de care trebuia să mă ocup nu avea bani, festivalul nu oferea diurnă pentru îmbrăcăminte de iarnă, iar eu în nici un caz nu aveam chef să-mi cheltuiesc banii pe un poet prost pregătit.

Am sunat acasă de la aeroport, cu gândul să-i cer sfatul mamei, dar mi s-a spus că-i ocupată. Mi l-au dat pe tata și, când a auzit despre problema oaspetelui nostru occidental, mi-a venit în ajutor cu mai mult entuziasm decât m-aș fi așteptat. Credea în superioritatea statului nostru asupra Marii Britanii, acel leagăn original, dar acum depășit al proletariatului industrial. Iată dovada. În loc să-i îmbrace în costume cum se cuvine și pantofi decenti în care să-și reprezinte țara, imperialiștii își trimiteau poeții peste graniță în zdrențe. Nu aveau nici o rușine. S-a oferit, pe jumătate bombănind, pe jumătate jubilând, să-i împrumute tânărului o haină de-ale lui. Avea o întreagă colecție, în mărimi care au crescut ușor de-a lungul anilor, dar toate cu aceeași croială severă.

— Mama și cu mine ieșim. Se pregătește de la trei după-amiază. E premiera montării ăleia noi cu *Vassa Jeleznova8*, știi? a zis tata, prea fără intonație ca să-mi dau seama ce părere avea despre piesă. Dacă veniți aici, o să vă ajute Dara să găsiți o haină potrivită.

Când a intrat în holul nostru, Jason Connor a scos un fluierat sonor. Casa avea acest efect asupra oamenilor, chiar și asupra vizitatorilor de rang înalt, dar nu mă așteptasem la aceeași reacție din partea unui occidental. Acceptasem să-l aduc numai pentru că știam că

Era era singura persoană pe care avea s-o întâlnească. Îi promisese șoferului că stăm numai zece minute.

— Nu e proprietatea noastră, am zis abrupt. Doar locuim aici.

Statul la palavre nu are nimic bun și nu aveam de gând să-i fac englezului turul casei. Am așteptat să vină Dara să-l ia. Ea vorbea foarte bine engleza, dar când a observat că eram pe cale să dezvălui asta, și-a mijit ochii și a scuturat foarte scurt din cap.

Le-am ascultat pașii urcând, Dara rostindu-și indicațiile în franceza ei mai puțin ca perfectă, cu câteva cuvinte bolovănoase.

Când a reapărut în sfârșit, părea subțire ca un cuier în paltonul negru al tatei, chiar și cu puloverul Aran pe dedesubt. Jambierii, cu accentele lor verzui, arătau ridicol cu paltonul, dar picioarele lui Jason erau cu patru numere mai mari decât încălțăminte de tatei. Dara scosese și o pereche de jambiere până la genunchi și o vestă de piele de oaie: amândouă ale mele.

— Femeia aia stârnește teamă. E mătușa ta, sau ceva în genul ăsta? a zis Jason, făcând piruete în fața oglinzii înalte cât peretele de lângă cuier, convins că Dara nu-l putea înțelege.

Ea a dat din cap în tăcere, în semn de *au revoir*, și s-a îndepărtat fără să sugereze altceva.

— Promit că ți le dau pe toate înapoi miercuri, la check-in, a adăugat el când a văzut că nu aveam de gând să-l luminez cu privire la rolul Darei. Paltonul nu e stilul meu, dar îmi plac celelalte accente folclorice. Oamenii voștri m-au trecut ca englez în programul festivalului, dar eu provin din țărani irlandezi, mă simt în largul meu în genul ăsta de tunică. Dacă tunică e cuvântul. Nu vreau să jignesc.

— Poți să păstrezi jambierele și vesta, i-am spus. Cu complimentele mele. Și n-ai decât să le numești cum vrei.

Era hilar că își închipuia că vesta mea fals rusească era făcută în țară, dar dacă recunoșteam că provenea din atelierul parizian al lui Yves Saint Laurent, probabil că n-ar mai fi luat-o. N-o mai purtasem de când trecusem la negru. Îi scosese eticheta cu mult timp în urmă, fiindcă – spre deosebire de Lana și Mișa – eram de părere că numai țărani erau preocupați de mărci.

Erau puține epiteze mai rele ca „țăran“ în societatea noastră, în ciuda – sau din cauza – faptului că fuseserăm o țară agrară, copleșitor de săracă (acum, probabil, eram doar săraci și parțial industrializați). Dacă cercetai genealogia oricui, inclusiv a mea din partea tatei, găseai o origine țărănească recentă. Eram *connaiseuri* în ale snobismului, și îmi pare rău să recunosc că eu eram mai rea decât mulți alții.

Iată de ce am preferat să ignor povestea lui Jason despre rădăcinile lui de țăran irlandez. Nu era nevoie să-l ascultăm multă vreme ca să înțelegi că era de fapt o afectare narcisistă, ale cărei motive nu le ghiceam în totalitate. Părea cât se poate de englez. Ostilitatea irlandezilor față de Marea Britanie făcea ca Irlanda să fie o țară destul de populară aici, având în vedere standardele relativ scăzute ale afecțiunii noastre oficiale față de Occident, adică. Atitudinea noastră față de tulburările din Irlanda de Nord era echivocă. Eram – în mod egoist – neliniștiți să nu fim văzuți ca încurajând niște cetățeni să

ridice armele împotriva guvernului lor, mai ales acela al unui stat european cu care aveam relații corecte, chiar dacă reci, dar în esență tulburările erau văzute ca o manifestare a imperialismului britanic. Organizatorii l-ar fi trecut bucuroși pe omul ăsta ca irlandez dacă asta era: știam că detaliile adunate despre el ar fi putut umple o broșură întreagă chiar înainte de a fi invitat.

Eram sigură că dacă l-aș fi întrebat mi-ar fi explicat cu plăcere, dar nu mă interesa chiar atât de mult. În țara noastră, dacă nu căutai un avantaj politic sau dacă poziția nu îți era amenințată în vreun fel, nu stăteai să te lauzi cu rădăcinile tale umile, și în nici un caz nu pretindeai că ai avea altă naționalitate.

Nu voiam nici să sugerez că plecarea lui de miercuri era discutabilă. Ningeă tot mai tare și vremea amenința să închidă de tot aeroportul. Zborurile erau deviate spre Odessa.

7. Pulover tricotat cu model în relief, tipic irlandez.

8. Piesă de teatru a dramaturgului rus Maxim Gorki, scrisă în 1910 și revizuită în 1935.

Capitolul cinci

Spectacol

Poate că ținuta lui Jason Connor nu făcea cine știe ce impresie – blugii lui băgați în jambierele mele de lână semănau cu ȋțarii unui interpret de dansuri populare, iar vesta o purta pe dos, ca pe una de blană, peste tricou, ascunzându-i broderia fină –, dar spectacolul pe care l-a dat a fost răscolitor, electrizant, chiar. Poezia lui era neașteptată. Scena locală era modernistă, versul liber, și numai boșorogii se oboseau să folosească rima; el însă părea să fi reinventat cumva sonetul, făcând ca rima și ritmul să pară sexy și sofisticate. Am uitat, cât a durat lectura lui, că arăta ca artiștii de stradă fără adăpost pe care-i văzusem în călătoriile mele occidentale. În țara mea nu era permis să fii nici artist de stradă, nici fără adăpost.

Îl priveam din public. Citea în engleză, iar traducerea era proiectată deasupra scenei. Supratitrarea era lovitura de maestru a Lanei, concepută pentru a preveni improvizațiile neplanificate. Artiștilor străini li se ceruse să-și trimită scrierile cu câteva săptămâni înainte, chipurile ca să fie destul timp pentru cea mai bună traducere posibilă.

Această planificare mi-a făcut munca mai ușoară decât mă așteptasem. Nu trebuia să-l însoțesc pe Jason Connor pe scenă în timpul sau după lectura lui: ăsta ar fi fost un inconvenient în plus din tot felul de motive legate de familia mea. Și nu erau nici sesiuni de întrebări și răspunsuri. Nu erau în tradiția noastră nici înainte de comunism. Analiza publică a versurilor semăna prea mult cu o lecție la clasă, iar întrebările personale nu erau considerate de bun-gust. De ce ai vrea să-l întrebi ceva pe un poet? Un poem care te-a impresionat ar trebui să vorbească prin sine.

După lectură, el și cu mine am fost conduși afară din sală și ni s-a spus să ne așezăm la o masă imensă, acoperită cu postav verde. Nu erau teancuri de cărți de semnat sau de vânzare, dar se formase deja o coadă pentru autografe – un șir lung, ordonat, care împărțea în două holul din Palatul Tineretului. Fetele din față țineau strâns în mâini volumul lui de versuri. Erau îmbrăcate în blugi decolorați, pulovere lălâi și bocanci uzați. Ar fi putut fi luate drept studente sărace, dar eu le cunoșteam prea bine pe aceste fiice de nomenclaturști. Când voiau o carte englezească, o primeau. Cei mai puțin privilegiați din spatele lor aveau în mână caiete, programe ale festivalului, pagini de ziar, biletul din seara aceea, orice putea fi cât de cât potrivit pentru a fi binecuvântat cu o semnătură Connor.

Lipsurile făceau ca orice și oricine era occidental – inclusiv poeții săraci – să capete o valoare inimaginabilă în lumea noastră.

Fetele din față erau exaltate, dar păstrau o distanță disciplinată în timp ce Jason își scria numele, desenând un trifoi lângă el de fiecare dată. Unele așteptau să le traduc mulțumirile, altele vorbeau engleza la fel de bine sau chiar mai bine decât mine. În timpul acestor schimburi de replici, cel care ne avea în grijă s-a bătut peste piept cu un pachet de țigări, apoi a dispărut undeva să fumeze. Știam deja că-l catalogase pe „poetul meu” destul de inofensiv, pentru că-mi spusese asta în drum spre Palat. De fapt, Jason și cu mine am fost lăsați să luăm mașina singuri după eveniment. Nu erau nici două sute de metri între hotel și Palatul Tineretului, dar tuturor participanților li se trimisese un vehicul să-i ia. Era, probabil, un mod de a se asigura că ajungeau.

Coadă pentru autografe la Jason era considerabil mai lungă decât cea din fața unui poet din Uniunea Sovietică, deși rusul trebuia să fie, prin reputație și țară de origine, starul serii. Era și mult mai elegant decât Jason. Am văzut că i se acorda și mai multă atenție: aveam grijă la astfel de nuanțe ale protocolului. O ușă dublă mare separa holul în care stătea Jason de una dintre cele mai încântătoare librării din oraș – un loc mai potrivit pentru un mare poet dintr-o țară socialistă înfrățită.

Palatul Tineretului fusese înainte Clubul Regal de Cavalerie, iar librăria, popotă a ofițerilor. Gresia ei în stil Art Nouveau era printre cele mai frumoase din Europa. Candelabrele erau supraviețuitoare a două războaie mondiale, precum și ale câtorva lovituri de stat, și scânteiau ca în ziua când părăsiseră atelierele din Baccarat – cel puțin la ocazii speciale, ca seara aceasta, când cineva hotăra să ignore restricțiile privind consumul de energie, care stipulau că orice obiect de iluminat cu mai multe becuri poate folosi maximum un bec de 20 de wați o dată. În timp ce Jason avea o masă simplă în hol, poetul rus stătea la un birou bogat sculptat, lângă un aranjament floral elaborat, pregătit pentru fotografii pe care nimeni altcineva în afară de fotografii oficiale nu îndrăzneau să le facă.

Rusul avea în fața lui și teancuri întregi de cărți pe care să dea autografe, să le vândă sau să le dea cadou, după placul inimii, în vreme ce Jason nu primise nici una. A crezut că e vina lui, că ar fi trebuit să aducă exemplare de la Londra.

— O, Doamne, nu, am zis. În nici un caz. Ar fi scandalos să ne așteptăm ca un autor să-și care singur cărțile.

— Sunt obișnuit, a spus.

— Nu ești membru al Uniunii Scriitorilor? l-am întrebat.

— Ce a scriitorilor? mi-a răspuns el cu o întrebare.

— Sau poeții au propria breaslă?

— Propria brează?

— Nu-știi-cum Regală, sau așa ceva?

— Societatea Regală de Literatură, vrei să zici? Cu siguranță nu sunt membru și nu mi-i pot imagina pe ei trimițând cărți undeva, oriunde. Editorii, da, poate, dar nu editorii de poezie. Lui Tristan, editorul meu, nu-i venea să creadă că ai voștri îmi plătesc biletul de avion și hotelul. Am încercat să-l înduișez pentru un taxi până la Heathrow. „Trebuie să

fii nebun ca să mergi la aeroport cu altceva decât cu metroul“, a zis. E mult mai rapid. Și biletul l-am plătit eu.

Luminile de pe stradă se stinseseră la zece, ca de obicei, și cerul nopții scânteia deasupra capetelor noastre în timp ce traversam piața centrală spre hotelul lui Jason. Urmasă se servească o cină târzie pentru participanții la festival. Cum cel însărcinat să ne supravegheze nu mai era cu noi, i-am dat drumul și șoferului: nu orice translator avea autoritatea mea. Ne-am oprit sub călărețul de bronz din mijlocul pieței, privind cum celelalte mașini ale festivalului treceau încet prin jurul nostru ca un fel de carusel supraréalist, doar pentru a se alinia în fața intrării largi a hotelului. Parcarea era marcată printr-un șir de ghivece de beton conținând petunii înflorite timpurii și înecate în zăpadă. Steaua roșie uriașă de deasupra ușii hotelului strălucea puternic – sursele electrice cu adevărat esențiale erau întotdeauna menținute.

— Așadar, e un hotel de o stea? a întrebat Jason.

— Mă tem că va trebui să raporteze asta, am zis.

El a înghețat.

— Am glumit, a fost o glumă infantilă, a spus el rugător, apucându-mă de mână.

M-am dat înapoi. Vedeam o expresie de oroare pe fața lui. *Asta* era amuzant.

— Și eu, am zis.

I-a luat ceva timp să se relaxeze și să se alăture din nou tăcerii în doi.

Ne cunoșteam de o zi și ceva și, cu toate că nu vorbiserăm mult, Jason mi se părea deja o prezență familiară. Poate din cauza paltonului. Aroma aceea vagă de săpun de leșie și ace de pin era în toate hainele tatei, până la uniforma din timpul războiului din valiza apărută de molii din fundul șifonierului său.

Zăpada îmi scrâșnea sub cizme. Jason înainta în alunecări scurte, ca un om care poartă patine nepotrivite. Probabil că picioarele îi erau ude și înghețate în tenișii ăia.

Am auzit cântări de la o bisericuță din colțul îndepărtat al pieței. Călărețul nostru de bronz, cu capul acoperit de o *ušanka* de zăpadă, arăta spre ea cu sabia ridicată, de parc-ar fi fost gata să traverseze piața în galop și să taie o felie, ca dintr-un tort. Clădirea avea cel puțin un mileniu și jumătate vechime: era una dintre primele biserici din Europa. Se cufundase adânc în pământ – sau mai degrabă pământul crescuse în jurul ei, spre a o înghiți.

Când ne-am apropiat, creștetul lui Jason era aproape la același nivel cu cupola ei. Zidurile erau atât de groase, încât ferestrele înguste păreau niște ambrazuri. Înăuntrul pâlâia lumina lumânărilor, refractată prin vitralii ca niște explozii de artificii colorate.

— Putem să coborâm s-o vedem? Te rog, te rog frumos, a spus Jason.

În ciuda așa-zisei mele autorități, nici măcar eu nu aveam voie să improvizez ocoluri nocturne, și cu atât mai puțin în lăcașuri de cult, dar nu puteam refuza un „te rog frumos“.

— Cinci minute, nu mai mult, altfel o să trimită patrula după noi, am spus.

Am împins ușa grea și am pășit într-un spațiu zumzăind de voci de călugări. Am fost uluită; habar n-aveam că atât de mulți oameni mai alegeau acest stil de viață în țara

noastră și eram surprinsă că li se permitea. Erau aprinse zeci de lumânări, înfipite în suporturi de metal perforat, care stăteau înșiruite de-a lungul pereților. Pesemne că era ajunul vreunei sărbători religioase.

Interiorul mirosea ca stupul unui apicultor, și după cum arăta și cum suna, părea că în așa ceva intraserăm. Chipurile sfinților ne priveau din șirurile de fresce, cu ochii larg deschiși înăuntrul halourilor auri scânteietoare. Iconostasul înalt era ca un fagure înnegrit, fiecare celulă expunând o imagine sacră. Jason s-a cutremurat, de parcă zumzăitul incantației ar fi fost electric.

Mă tem că am fost un prost ghid turistic. Știam prea puține despre Biserica noastră ortodoxă, de fapt despre orice Biserică. Studiasem frânturi de istorie a arhitecturii la școală, dar nu și gogorițe eclesiastice.

M-am întors să mă uit la frescele ctitorilor, pe care mă așteptam să le găsesc pictate lângă intrarea principală, după cum se descria în lecțiile noastre plate, neutralizate estetic, de istoria artei: imagini de conducători medievali, care țin în mâini o machetă a clădirii pe care au ctitorit-o. Și erau acolo un țar și țarina lui, care priveau în jos la urmele zigzagate ale tenișilor lui Jason pe lespezile de piatră și semnele de exclamare lăsate de încălțările mele mai solide. Urma se usca repede, ca pentru a sugera că omul acela și cu mine nu aveam să mai găsim niciodată ieșirea din acest labirint al superstițiilor.

Țarul ținea în mâini o replică în miniatură a clădirii sale ca pe o ofertă de pace. În stânga lui se afla sfântul căruia îi era dedicată biserica, un tânăr păstor înconjurat de turma lui. Purta o șubă albă și o pereche de ȋtari albaștri-verzui uzați, arătând exact ca Jason. Părul lui sălbatic, nepieptănat era și el ca al lui Jason, aceeași nuanță de blond-arămiu, și până și fața prelungă era straniu de asemănătoare.

Am ridicat mâna să-i atrag atenția, dar nu era nevoie. Jason se holba deja la geamănul său, pictat cu secole în urmă. Mult deasupra păstorului, pe cerul albastru-verzui care se asorta cu ȋtarii, scăpăra o stea albă în haloul ei auriu, strălucitoare ca stelele de deasupra pieței.

— Voi, celȋii, am spus, înțelegând brusc. Toată Europa a fost a voastră, nu-i așa? Jason a ȋntins mâna și mi-a apăsât buzele cu un deget înghețat.

Când ne-am ȋntors la hotel, poeȋii internaȋionali ȋși terminaseră deja gustarea și atacau sarmalele și piureul de cartofi. Sticle de vodcă Żubrówka cu iarba-zimbrului, un cadou de la delegaȋia sovietică, erau trecute de la unii la alȋii. În fiecare era câte un singur fir de iarbă crescut în pădurile bieloruse. Se zvonea că acest alcool dulceag ar fi fost băutura preferată a lui Brejnev.

M-am alăturat mulȋimii. Jason fugise direct sus, probabil ca să-și scoată șosetele ude și să lase paltonul tatei în cameră. Nu se grăbea. Am băut două păhărele în timp ce-ȋ țineam locul la masă, ronțăind un morcov murat ȋntre ȋnghiȋturi. Nu mă interesa să cinez cu piure și pâine, singurele alte alimente pe care le puteam mânca.

ȋntr-un târziu și-a făcut apariȋia îmbrăcat ȋntr-o uluitoare cămașă est-europeană cu gulerul brodat cu cruciuliȋe albe și roșii. Când l-au văzut, mesenii au izbucnit în aplauze. Cămașa i se potrivea de-ai fi zis că-i făcută la croitor, dar totodată scotea în evidenȋă faptul că e străin, că nu aparȋine locului.

— Un cadou de la poeta aia bielorusă, a spus el așezându-se lângă mine. Femeia care a citit chiar înaintea mea. Mă aștepta într-un pachet la recepție. Mi-au spus că ea a plecat. Oarecum brusc. Părea interesantă, speram s-o cunosc mai bine.

Am fost mai surprinsă de ghimpele de gelozie pe care l-am simțit când a spus asta decât de dispariția femeii bielorusă. Cu o coadă împletită înconjurându-i capul ca un halou, avea o frumusețe din aia slavă, trupeșă, ca de lăptăreasă. Când s-a ridicat să citească, și supratitrarea poeziei sale a început să ruleze, femeia a recitat în loc un poem din secolul al XIX-lea. Era un cântecel pastoral inofensiv, a cărui semnificație naționalistă Jason nu avea cum s-o sesizeze, chiar dacă ar fi putut înțelege cuvintele, dar autorul lui era pe lista poezilor interziși. Majoritatea celor din încăperea știau asta. Limba bielorusă aproape că nu se distinge de rusă, și aici toată lumea înțelegea rusa. În afară de o dorință de a muri, nu-mi pot imagina ce-o posedase.

Am observat schimbul de priviri dintre Lana și doi bărbați care ședea la capătul primului rând în momentul în care bielorusa a început. Știam prea bine ce sunt. Deși erau îmbrăcați în blugi și pulovere pe gât și trebuiau să se amestece printre participanți, ar fi putut la fel de bine să fie și în uniformă.

Unul din bărbați a dat din cap. Au lăsat-o pe femeie să-și termine recitarea. Ea și Jason și-au strâns mâinile când el a urcat pe scenă, apoi am văzut-o plecând cu translatorul ei și cu atașatul cultural sovietic. Aproape că mi-era mai milă de atașat decât de ea. Ea își alesese lectura, dar probabil că el își pierduse postul în seara asta; faptul că-și încleștase fălcile nu avea să-l salveze.

Am fost mai impresionată de curajul decât de inteligența ei. Ca act de protest, recitarea ei era jalnic de opacă. Ca gest de indisciplină, putea distruge orice carieră pe care o avea în minte, și nu numai atât. Acest act îi scurtase vizita, și probabil că nu avea să mai călătorească niciodată. În cele din urmă, chiar putea să ajungă lăptăreasă, m-am gândit.

O observasem în holul de la Palatul Tineretului când am sosit eu și Jason, stând în grupulețul ei și așteptând să-i vină rândul. Era îmbrăcată într-o cămașă brodată, atât de asemănătoare cu cea pe care o purta Jason acum, încât ar fi putut fi, de fapt, aceeași.

Se uita la Jason ca un cățeluș hipnotizat, și m-am întrebat dacă în momentul acela luase hotărârea micului ei act de nesupunere. Poate că el era primul occidental pe care-l întâlnise vreodată, și era un specimen atrăgător. Am simțit o neașteptată împunsătură de posesivitate. Nu era frumos din partea mea, recunosc, dar nu regretam faptul că probabil era deja la aeroport, poate chiar în avion spre Minsk, sau în primul dintre multele trenuri pe care va trebui să le ia – în compania unui gardian, fără îndoială – dacă aeroportul era încă închis.

Pesemne că Jason era flămând rău ca să vrea să consume șase sarmale cu umplutura lor de carne grețoasă și orez. O tăia pe fiecare în două, apoi o demola în două îmbucături dezgustătoare. Tocătura gri îi cădea ca niște pietricele din furculiță pe fundul castronului. Mătura prin bălți de sos de roșii apos cu bucăți de pâine pe care încerca să întindă puțină margarină, până când i-am explicat că de fapt nu e tartinabilă. Dădea pe gât un păhărel de vodcă după fiecare înghițitură. M-am oprit din numărat la șase. Măcar vodca era de cea mai bună calitate.

Când rușii au început să cânte *Oci ciornîe* – „Ochi negri, ochi pătimiși, / Ochi arzând,

ochi frumoși, / Ce mult vă iubesc, cât mă tem de voi..." – Jason li s-a alăturat zgomotos de la capătul opus al mesei, deși era evident că nu știa nici melodia, nici versurile. Ne-au trimis două sticle de vodcă.

— Vodcă cu șofran pentru frumoasa translatoare și Moskovskaia pentru tânărul nostru Shakespeare, au spus ei.

Le-am ignorat complimentul. Știam că e acea etapă a serii când orice femeie e frumoasă.

După mai multe melodii slave, unul dintre ruși s-a ridicat în picioare și a strigat la „Shakespeare al nostru” să cânte un cântec popular englezesc. Jason a stat să se gândească la această cerință, apoi s-a lansat într-o interpretare cotcodăcită a lui *Yesterday*. The Beatles. Mi-am dorit ca podeaua de sub picioarele mele să se deschidă și să mă înghită. Era greu de imaginat o alegere muzicală care să-l facă pe Jason să pară mai nesuferit decât sovieticii, și totuși iată-mă ascultând această alegere și nevoită să zâmbesc.

Trei poeți – doi ruși și un bulgar – i s-au alăturat și au respectat melodia, dar cu câteva note mai jos, aplaudând tare la sfârșit. Translatoarele lor – toate femei – priveau drept în față, cu aceleași chipuri lipsite de expresie ca și al meu. Supraveghetorii, adunați împreună la o masă din colțul cel mai îndepărtat al sufrageriei, păreau încântați de cele ce se petreceau. Nu mi se părea că ar putea pricepe măcar pe departe ce era în neregulă cu *Yesterday*; câtă vreme sovieticii erau fericiți, era bine. Coloana de fum din jurul lor era atât de groasă, că părea un efect creat cu gheață uscată.

Jason a făcut o plecăciune. L-am tras de mâneca ridicolei lui cămăși bieloruse, implorându-l să stea jos. Era împotriva codului translatorilor, știam, dar nu voiam un bis. Sau mai rău. Ar fi putut să înceapă să cânte *Yellow Submarine* și să mă pună să-i traduc toate ambiguitățile. S-a prăbușit pe scaun și m-a luat de mână pe sub masă ca să-mi arate că a înțeles ce voiam de la el, apoi nu mi-a mai dat drumul. Nu m-am mișcat.

— Michelle, *ma belle*, a strigat un poet metafizic român, după care s-a uitat la mine și a făcut cu ochiul, hotărât să-mi desăvârșească încremenirea.

Apoi s-a ridicat un poet cubanez, s-a întors spre Jason și a propus, într-o rusă de baltă, un toast pentru prietenia anglo-sovietică. Nu puteam ști dacă era un alt creator de probleme sau un alt idiot. Translatorul lui de spaniolă și-a dat ochii peste cap. Translatorea de rusă s-a uitat în altă parte; nu era treaba ei. Am fost nevoită să intervin. Mă temeam că rusa mea, obligatorie la școală și apoi rapid și deliberat uitată, nu era nicidecum mai bună decât a cubanezului. Să vorbești perfect rusa, limba stăpânilor noștri absoluți, era o umilire în sine. Jason Connor mă conducea senin într-un coșmar al stânjenelii.

— *Dziękuję ci*, a răspuns el fără să se ridice în picioare când i s-a tradus toastul, apoi a mai dat pe gât o vodcă, ținând tot timpul paharul în mâna stângă.

Mi-am dat seama vag că probabil cuvintele sunt în polonă – Dumnezeu știe de ce –, dar m-am bucurat că rostirea a fost atât de împleticită încât a sunat ca un *thank you, sir*.

— *Gracias, camarada*, am strigat spre cubanez, reușind să par mai tâmpă și mai beată decât oricare dintre ei. Întreaga adunare a izbucnit în râs.

Eram furioasă că fusesem făcută de râs. Jason încă mă ținea de mână. Mi-a strâns-o și

a dat din cap în direcția colțului rusesc, unde, sub un giulgiu de aburi de alcool, unul dintre poeți încerca să-și sărute traducătoarea. Fata se tot ferea, ca un boxer experimentat care parează loviturile, dar știa prea bine că nu e cazul să protesteze. Toți ceilalți se prefăceau că nu observă.

Jason s-a aplecat spre mine.

— Rușii pot să facă ce vor, am șuiert eu și mi-am eliberat mâna înainte să apuce să se apropie prea mult. Tu nu poți. Ești englez.

— Dar, știi, te iubesc, mi-a șoptit el în ureche.

Ai fi putut mura un morcov numai în respirația lui.

M-am uitat fix la el. Nu mă așteptasem la această întorsătură a lucrurilor.

— Nu vorbește vodca din mine. M-am cam îndrăgostit de tine, Milena. Și sunt irlandez, nu englez. Ți-am mai explicat.

Probabil că și eu eram mai amețită decât credeam. Acel „cam“, deopotrivă englezesc și amuzant, mi s-a părut mai mult decât enervant. Ne cunoșteam de o zi și jumătate, dar învățasem deja să mă aștept să sublinieze mereu că e irlandez ori de câte ori făceam referire la Anglia. Era ca și cum ar fi preferat să fie orice, numai englez nu, păstrând limba, dar abandonând naționalitatea și orice afiliere la țara în care crescuse. Cu o zi în urmă, când l-am întrebat despre legăturile lui irlandeze, mi-a vorbit foarte pe larg despre familia Connor, însă a reieșit că experiența lui în legătură cu Irlanda s-a rezumat la un weekend de beție în Dublin și o lectură publică în Cork.

— Cam, am repetat, și cuvântul a sunat ridicol.

Nu avea corespondent exact în limba noastră. Însuși faptul că putea însemna atât „foarte tare“, cât și „moderat“ părea – ei bine, părea cam englezesc. Furia mi-a scăzut, dar n-aveam de gând să-i permit să se apropie mai mult de-atât. Mi-am tras scaunul de lângă el.

9. Căciulă rusească, de obicei de blană, cu clapete pentru urechi.

Capitolul șase

A doua zi

Nu aveam nimic programat pentru ziua de după lectura lui. Jason ar fi trebuit să părăsească țara. Vremea nu-l putea face să se răzgândească. Continua să bată un vânt înghețat, apoi ieșea soarele și pornea rapid un mare dezgheț, numai ca temperaturile să scadă iar, și toate suprafețele să înghețe. Straturi de zăpadă se deplasau peste straturi de gheață într-un *millefeuille* primejdios.

Am hotărât să-l duc să-și cumpere pantofi. Era mai puțin solicitant decât sună – mai ales când alternativa propusă era un tur de trei ore al Muzeului Național. Erau doar douăzeci de magazine de pantofi la reduceri în oraș, aproximativ două de fiecare cartier, și ofereau o gamă de patru modele de pantofi bărbătești: negri și maro; o versiune de vară și una de iarnă din fiecare culoare. Scopul era să hotărâm care nonstil îi plăcea mai puțin lui Jason și apoi să identificăm magazinul care avea numărul lui în stoc. Dară ne-a explicat procesul. Eu nu pusesem niciodată piciorul în astfel de locuri, darămite să-l încălț cu unul dintre pantofii lor oribili.

Supraveghetorul nostru n-a protestat când l-am eliberat pentru ziua în curs. Partea oficială a vizitei se terminase, el nu avea instrucțiuni, iar Jason era în mod clar benign. Erau puțini bărbați de felul lui cărora să le placă să meargă la cumpărături. După cum spunea o glumă nu întâmplător răsuflată din regiunea noastră, ei se prefac că-l plătesc, el se prefacă că muncește, dar nimeni nu putea pune la îndoială temeiul propunerii mele. Tenișii lui Jason arătau de parcă ar fi fost făcuți din ziare ude. Nu mai rezistau încă o zi. Încălțările lui ajunseseră o chestiune de mândrie națională. Nu puteam lăsa un englez să se întoarcă acasă desculț.

Pe Mișa nu l-ai fi prins nici mort în așa ceva, m-am gândit când am văzut ce modele erau la ofertă, înainte ca ironia expresiei să mă izbească. Lui Jason Connor îi plăceau toate. Voia să-și cumpere toate cele patru perechi hidoase. A trebuit să-i amintesc că nu avea cum să le înghesuie în simulacrul acela de rucsac al lui.

Am început cu trei magazine situate central, inclusiv magazinul universal, cu cornișele lui elaborate și geamuri care erau vestigii palide din *ancien régime*, deși stocul lui prăpădit era exact același ca peste tot. În nici unul dintre ele nu erau clienți. La fiecare tețghea lânzeau patru sau cinci vânzătoare: femei de toate vârstele îmbrăcate în halate

albastre, apretate și purtând pantofi de sport albi, regulamentari, obligatorii pentru toți cei a căror muncă presupunea statul mult în picioare. Numărul excesiv de angajați, care asigura tuturor un salariu și, mai târziu, o pensie, oricât de jalnice ar fi fost ele, era cu siguranță o variantă mai bună decât flagelul capitalist al șomajului. Statul muncitorilor lua, de asemenea, în serios podiatRIA, punând-o înaintea ideilor burgheze despre eleganță, chiar dacă nu era întotdeauna atât de blând când venea vorba de starea de bine fizic a supușilor săi.

Jason le-a făcut ziua fericită vânzătoarelor – deceniul, chiar. Au alergat de colo-colo, aflate, deschizând cutii deformate și uneori prăfuite, scoțând diferite numere din același model, măsurându-i iar și iar piciorul ud, râzând timide când le spunea că poartă numărul 11, și eu le traduceam fără să mă obosesc să transform în sistemul nostru de măsurare.

Te întrebai ce se întâmplase cu faimoasa lor morocănoșenie. Se înghesuiau în spatele englezului ca să-i vadă reflexia în oglindă, înăbușindu-și chicote în timp ce el își întorcea picioarele în stânga și-n dreapta, făcând un *demi plié* ca la balet și repetând *very nice, very nice indeed, thank you* și, din când în când, *merci*. Fără alte *dziękuję*: fusese prevenit.

Mă așteptasem ca pantofii să fie ieftini, dar prețurile mici tot ne-au șocat. O pereche costa aproape nimic, chiar și la rata de schimb oficială. Am insistat să plătesc eu. Jason a refuzat. A scos aceeași hârtie de cinci lire mototolită din buzunărașul blugilor. Am refuzat și-o iau. Ne-am ciondănit un pic. Eu am câștigat, spunându-i că nu am voie să umblu cu valută forte și că dacă-i acceptam bancnota puteam să ajung la închisoare.

N-avea de unde să știe că aveam o cutie de lemn plină cu mărci germane și dolari americani – câteva mii în fiecare valută – ascunsă sub pat, în măsura în care putea fi ascuns ceva în casa noastră. Deși buni comuniști, încrezători în triumful absolut al revoluției proletare și înfrângerea capitalismului în întruparea sa imperialistă, toți prețuiau așa-numita valută forte a adversarilor noștri burghezi.

Eram mânată mai degrabă de o senzație amăgitoare de intimitate decât de o nevoie de a ascunde ceva de valoare. Nu eram în pericol să fim jefuiți și nimeni n-ar fi fost surprins să-mi descopere comoara. În fiecare an cadoul de ziua mea de la mama venea într-un plic roz gros cu o felicitare kitsch, pe care scria „O mică atenție pentru puiul meu“, și totuși nu mă lăsa niciodată să-mi cheltuiesc banii când călătoream împreună.

„O să-ți fie de folos mai târziu“, spunea mama, fără să-mi explice niciodată la ce împrajurare anume se gândea.

— E prietenul tău? m-a întrebat o vânzătoare indiscretă când m-am dus să plătesc la casă.

A arătat din cap spre Jason. Era o întrebare impertinentă, nu în ultimul rând prin faptul că mă tutuia, dar ea n-avea de unde să știe; moștenirea noastră țărănească era percepută ca dreptul de a te băga public în treburile altora. În afară de asta, deși însuși faptul că mi se permitea să însoțesc un englez fără supraveghere semnala un anumit grad de privilegiere, magazinul nu prea era obișnuit cu vizite ale prințeselor roșii, cum ne numeau unii.

Nu voiam să prelungesc experiența, dar aveam nevoie de chitanță ca să iau cutia de la

collega ei din celălalt magazinelui gol. I-a luat o eternitate s-o scrie, mobilizându-și anii de pregătire la liceul comercial pentru a nota numărul și culoarea de parcă ar fi fost vreun risc de a încurca ordinea în mijlocul mulțimii inexistente de clienți.

Jason stătea lângă un grup de taburete de plastic, arătând spre o pereche de sandale și apoi spre mine. Erau niște pantofi decupați de damă, cu o fundiță îmbulinită albastră cu alb în față și un toc alb atât de solid, încât m-am văzut lovindu-l în fluierul piciorului cu el. Magazinele erau destul de mari ca să țină încălțăminte pentru toate anotimpurile și toate profesiile. Mi-am zis că Jason e amuzat pesemne de această încercare patetică de a adăuga un detaliu drăguț unor încălțări de vară în mod evident intenționate pentru o femeie muncitoare, dar părea și că-i plac sandalele.

I-am întins cutia lui împungându-l în coaste. A deschis-o și s-a așezat pe un taburet să-și pună pantofii cei noi.

— Sunteți atât de norocoși, a zis el. În Vest, iluzia opțiunii ne omoară pe toți. Provoacă anxietate și competitivitate în loc să sporească solidaritatea muncitorească; e o distragere de la discursul rațional, a continuat, aparent serios, în timp ce-și lega șireturile proaspăt achiziționatei perechi de pantofi Derby negri, solizi, cu bombeul lor dur și tălpile groase, prost lipite. Apoi și-a ridicat de jos tenișii uzi și o vânzătoare s-a grăbit să-i ofere o cutie pentru ei. A scuturat din cap.

— Un coș de gunoi, am explicat eu.

O altă femeie a alergat spre noi cu un coș de hârtii. Jason și-a aruncat tenișii în el, stropind în jur.

— Gunoi occidental, i-a spus el fetei.

Nu m-am obosit să traduc. Îi putea interpreta singură expresia feței, dar oricum n-ar fi înțeles comentariul. Pe când ieșeam, în zăpadă, m-am întors să-mi aranjez gluga ca să mă feresc de vânt și am văzut-o pescuind tenișii din coș.

La recepția hotelului era un plic albastru pentru Jason și un bilet de la agenția de turism de stat. Plugurile intraseră din nou în acțiune și pistele erau curățate. Îi fusese schimbat biletul pentru un zbor la Viena cu Austrian Airlines a doua zi dimineața, și apoi la Londra, clasa business. Pesemne erau nerăbdători să-l scoată din țară cât mai curând posibil dacă făceau o asemenea cheltuială.

Acum numai un viscol mai putea opri zborurile și nu era așteptat nici unul, ne-a spus recepționista când am discutat cu ea reținerea camerei lui Jason. Dimpotrivă, biroul de meteorologie sugera că temperaturile vor începe să crească abrupt în următoarele ore. Știrea părea s-o întristeze. În mod vădit se bucura de prelungirea forțată a șederii lui Jason la hotel; venirile și plecările lui îi făceau munca mai puțin anostă.

— Un mare dezgheț, am zis, întorcându-mă spre Jason.

El deschisese plicul și îi inspecta conținutul. Mă așteptam să văd tichetele de îmbarcare sau voucherele de transfer, dar el mi-a arătat două bilete la *Jenůfa* lui Janáček pentru seara aceea, la Opera Națională.

— Trebuie să mergem? m-a întrebat. Diseară îmi fac bagajele. Urăsc opera. N-am fost la operă în viața mea. Nu vreau să încep să merg acum. Și aș prefera să-mi petrec ultima seară singur cu tine.

Aveam o lungă tradiție de constrângeri culturale. Opera Națională își păstrase caracterul select în ciuda biletelor subvenționate din greu, dar până și școlile din satele cele mai îndepărtate duceau clase întregi la spectacole din Palatele Poporului regionale. Am fost surprinsă de ideea că absolvisc facultatea fără să fi văzut un singur spectacol de operă.

Scuza cu bagajele era slabă, iar preferințele lui personale, irelevante. Deși Janáček și sumbra lui poveste despre un infanticid nu e cea mai bună alegere pentru un novice în ale operei, biletele ar fi putut veni la fel de bine împreună cu ordinul de partid în plic. Să lași un occidental liber o zi întreagă nu era o opțiune. Mă miram că ne lăsaseră și cât să cumpărăm pantofii.

Mai era un bilet care ne indica să ne prezentăm la operă cu o oră mai devreme. Profesorul Iaroslavski, de la Academia Populară de Muzică, avea să ne poarte prin istoria spectacolului. Ținuta: elegantă.

— Ei, cel puțin acum am pantofii potriviți.

Jason părea resemnat când i-am tradus instrucțiunile. I-am urmărit privirea spre podea. Probabil că încerca să dea din degete; era imposibil să vezi ceva sub bombeurile întărite.

Pentru a evita încă o masă proastă la hotel, am hotărât să-l îmbrac pe Jason pentru *Jenůfa* mergând acasă și făcând un nou raid prin șifonierul tatei. Am încercat să-l înveslesc promițându-i caviar Osetra cu blinii din proviziile noastre. Jason habar n-avea despre ce vorbesc.

Abia când eram deja pe drum mi-am amintit că nici părinții mei, nici Dara nu aveau să fie acasă. Tata plecase la un congres internațional la Tbilisi în clipa în care se deschisese aeroportul, iar mama era la Minerva Terme, stațiunea ei preferată, la vreo două sute cincizeci de kilometri de capitală. Stătea la elegantul hotel cu același nume care fusese al familiei ei înainte de Al Doilea Război Mondial și care acum era, ca toate celelalte, în mâinile statului. Membrii mai vechi ai personalului o cunoscuseră când era mică: era ca la ea acasă, mai acasă decât acasă. Când tata era plecat, deseori dispărea acolo să se tăvălească în băile de nămol faimoase în lume, așa cum făcuseră și mama, și bunica ei în deceniile trecute. Dara ceruse două zile libere ca să-și viziteze sora mai mică, o creatură cvasimitică pe care n-o văzuse nimeni niciodată.

Jason s-a înveselit și a uitat de *Jenůfa* când ne-am urcat în troleibuz. Era o introducere deliberată în culoarea locală pentru oaspetele meu marxist. Mă gândeam că experiența va fi atenuată, căci trecuse deja mult de așa-zisa oră de vârf, când mase uriașe de lucrători ieșeau sau intrau în nenumăratele blocuri cenușii, ca niște degete grosolane care păreau că țin în strânsoarea lor părțile mai vechi ale orașului: cimitire de arhitectură, cum le numea Mișa. Iar troleibuzul pe care-l luam era oricum unul dintre cele mai puțin populare. Nu avea capătul într-un cartier-satelit, ci într-o suburbie interbelică plină de verdeață și slab populată, din care anumite părți erau chiar închise pentru nonrezidenți.

Când ne-am urcat noi, erau numai cinci sau șase pasageri, care citeau sau priveau minsoarea pe fereastră. Probabil că ne auziseră toți vorbind englezește, dar numai unul, un bătrân cu căciulă de astrahan, s-a întors să se uite. Mi-a zâmbit foarte scurt, apoi și-a

îngropat capul într-un volum imens care semăna cu o enciclopedie medicală.

Nu mergeam niciodată cu troleibuzul și am fost surprinsă când am realizat că oamenii își fereau privirile intenționat, de teamă să nu se trezească în vreo situație nepotrivită. Un bărbat și o femeie care vorbesc englezește și stau atârnați de bară în loc să se așeze pe unul dintre numeroasele scaune libere puteau fi descriși ca niște deviaționiști care își forțează norocul: de evitat.

Noutatea folosirii transportului nostru public ne făcea pe amândoi foarte veseli și cu chef de râs, cu atât mai mult cu cât trebuia să ni-l înăbușim. Nu remarcam niciodată cât de tăcute erau locurile noastre publice până nu spărgeai acele tăceri.

Măcar știam că trebuie să-ți cumperi bilet de la chioșc înainte de a te urca în vehicul, și m-am prins cum să-l validez băgându-l într-un mic aparat galben care stătea ca un melc pe bara verticală de lângă ușă. Ceea ce a fost foarte bine, fiindcă după câteva stații a apărut de nicăieri un controlor și a venit direct la mine și la Jason, cu carnetul pregătit, ca și cum s-ar fi așteptat să dea o amendă zdravănă.

Probabil că ne urmărea cineva, nu aveam nici o îndoială, de la o distanță mai discretă decât supraveghetorii alocați oficial care erau acolo, chipurile, ca să ajute cu aranjamentele pentru festival. Poate era șoferul mașinii albe care rămăsese la o distanță constantă în spatele troleibuzului, sau unul dintre pasagerii din troleibuz, poate femeia cu eșarfă portocalie care-și ferea cel mai ostentativ privirea. Nu aveam nici iluzii, nici probleme în legătură cu faptul că am fi fost urmăriți; făcea parte din pachet.

O să dau socoteală pentru această excursie neautorizată la mine acasă, când o să se întoarcă tata, mi-am zis. Avea cel puțin trei sacouri de seară pe care nu le mai putea încheia, deși silueta lui era mai degrabă aceea a unui țăran solid, mâncător de cartofi decât a unui burghez umflat. Disprețuia aceste articole de îmbrăcăminte cu implicațiile lor reacționare, dar accepta, bombănind, că ele erau necesare în ocazii oficiale, chiar dacă un frac, care amintea prea tare de înfățișarea capitaliștilor în propaganda bolșevică, ar fi fost un pas vestimentar prea departe. Ori de câte ori i se făcea un nou sacou pentru a se potrivi cu talia lui în schimbare, cel vechi era umplut de naftalină și pus la păstrare în debaraua imensă a casei, pentru a nu mai fi îmbrăcat niciodată. Copilăria lui pauperă făcuse ca tata să nu fie în stare să arunce nici măcar o batistă.

Casa noastră era pe terenul limuzinelor, la o distanță de zece minute de capătul troleibuzului, pe care rareori o străbătea cineva pe jos. Mai întâi era un spațiu mic, inofensiv, numit Piața 29 Februarie 1944, în mod clar o dată revoluționară de rangul al doilea, care-mi scăpase atât mie, cât și multora dintre compatrioții mei. Era împodobită cu statuia lui Nepomuk cel Mare, pe lângă care întorceau troleibuzele pentru a reveni în oraș. Apoi o cabină de pază marca intrarea pe o alee care era privată.

Cele trei vile la care ducea erau la o distanță măricică una de alta, mascate de mai multe șiruri de copaci maturi. Clădirile aparțineau Partidului sau, de fapt, dar nu conform legii burgheze a proprietății, unora dintre cei mai importanți membri ai Biroului Politic. Mai departe, și mai ascuns în pădure, era palatul prezidențial, casa conducătorului nostru, care voia să se bucure de lux și securitate pentru el și dinastia lui în devenire fără să se

zgâiască publicul la el, cum se zgâise la monarhiile noștri în vechiul palat din centru.

Deși personalul de bază era, probabil, la datorie, nu mă așteptam să dau peste cineva acasă. Pe lângă șofer, mai erau o menajeră și un bucătar, și deseori și unul sau doi dintre numeroșii asistenți ai tatei, niște tineri severi, selectați atent, cu doctorate în marxism-leninism. „Servitori“ era un termen pe care-l evitam cu grijă. Crezusem cândva că era o chestiune ideologică, o evitare având ca substrat respectul nostru față de demnitatea muncii, dar aveam să aflăm în călătoriile mele că și occidentalii aveau aceeași atitudine. Nu intenționam să-i explic toate astea lui Jason. Am tras de lanțul de lângă poartă, așteptând să sune undeva înăuntru.

— Ai zis că părinții tăi nu sunt acasă, a spus Jason privind fațada largă, pe care o vedeai pentru prima dată la lumina zilei. Nu ai cheie?

De fapt, aveam cheile în geantă, dar nu mai țineam minte când le folosisem ultima oară. Chiar și când eram mică și veneam de la școală eram învățată să nu mă strecor niciodată înăuntru, de parcă așa ceva ar fi fost posibil.

Am așteptat un timp, dar n-a răspuns nimeni. Când am luat mănunchiul de chei, mi-a trebuit un moment să-mi amintesc care e cea de la poartă, și Jason m-a privit încercând mai întâi una greșită. Am fost ușurată să constat că încuietorea nu fusese schimbată.

Nu știu prea bine de ce l-am condus pe Jason în debaraua tatei și de ce l-am încurajat să încerce uniforma lui din război, când a observat valiza cu husă specială, cu fermoar, și a întrebat ce e. Era o formă de bravadă, dorința de a-i demonstra acestui bărbat că eram independentă, deși nu avea nici un motiv să creadă altceva, și mai trebuia și să arăt că sunt mai bună decât recepționista de la hotel și femeile de la magazinul de încălțăminte; că dorința mea de a-l impresiona izvoră din atracția lui; și asta nu pur și simplu datorită farmecului său, ci faptului că era ceva rar.

Străinii, cel puțin cei occidentali, erau puțini în țara noastră. Cei câțiva care se nimereau totuși printre noi deveneau obiect al curiozității și etern subiect de discuție, iar cartierul ambasadelor funcționa ca o grădină zoologică cu străini în cuști. Să întâlnești un vizitator chipeș și educat din Occident – și nu vreun academician șleampăt sau vreun sindicalist tâmp venit într-un turneu fratern – avea calitățile ademenitoare ale unui basm.

Până și faptul că intram în încăpere era un sacrilegiu: Ce făceam de fapt? Crezusem că impulsul meu rebel murise odată cu Mișa. Într-adevăr, ajunseseam să-mi urăsc vechiul sine pentru ipocrizia de a mușca mâna care mă hrănea, deși continuam să mă las hrănită atât de generos.

Totuși, când Jason a desfăcut fermoarul valizei și a scos vestonul și pantalonii tatei, am fost surprinsă să simt și să răspund unui fior familial, ca un înotător de ocazie care se cufundă într-un bazin după o perioadă de pauză. Trebuie să-l fi simțit și Jason. Am văzut că ezită, apoi acționează într-o posibilă combinație de exhibiționism nativ și sentimentul că vede o ocazie unică. Pentru un occidental, era pesemne ca și cum ar fi încercat vestonul lui Felix Dzerjinski, mi-am zis. Sau al lui Mao. Habar n-aveam care erau eroii marxiști ai lui Jason.

Cunoșteam destul de bine Occidentul, cu siguranță mai bine decât cunoștea majoritatea occidentalilor lumea mea, dar nu puteam ghici cu ușurință cum se putea simți

un bărbat din Occident în camera asta, care aparținea unuia dintre singurii compatrioți de-ai mei de care auziseră mulți occidentali. Probabil că intrase cu o mie de prejudecăți. Pentru mine, spațiul era în anumite privințe esența nu a Estului, care era o categorie abstractă și schimbătoare, ci a Europei înseși, așa cum o poți găsi oriunde între Escorial și Palatul de Iarnă. Indiferent de pe ce insulă ar fi venit, britanică sau irlandeză, Jason era poet, destul de diferit și el ca să intuiască această esență. Eram numiți estici, dar asta era o negare voită a ceva vital din sufletul continentului. Regimul nostru era un vlăstar al Iluminismului, oricât de controversată ar fi fost versiunea noastră. Eram la fel de europeni ca Franța sau Italia, mai europeni decât penitenta Germanie de Vest.

Ceva s-a schimbat în atmosferă. Jason s-a dezbrăcat, cu o surprinzătoare lipsă de inhibiție, apoi a început să-și tragă pantalonii tatei peste o pereche de boxeri în pătrățele. Îi tremurau mâinile. Mă întrebam dacă vreo emoție oferită de Occident putea rivaliza cu bucuria acestei mici infracțiuni.

Albeața trupului său în întuneric a fost mai puțin șocantă decât înfățișarea lui – atât de evident occidental – îmbrăcat în vestonul cenușiu făcut celebru într-un milion de fotografii de către pe atunci tânărul meu tată stând lângă cel mai bun prieten al lui, Președintele, în vremurile lor de partizani. Era o imagine ultracunoscută care împodobește fiecare spațiu public din țară și – în Vest – fiecare articol ostil despre ea. Tata era destul de vanitos ca să țină albume cu orice tăieturi din ziarele occidentale de care putea face rost, și era mândru mai ales de cele antagonice față de el personal. *The New York Times*, *Daily Telegraph*, *Le Figaro*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*: apăruse în toate. Cu cât îl descriau mai nefavorabil, cu atât mai bine. Dacă veneau de la capitaliști, invectivele erau dulci ca mierea.

Revista *Time* i-a dat fotografului una dintre legendarele ei coperte și și-a dat osteneala s-o și coloreze, probabil pentru a face stelele roșii cât se poate de țipătoare. Nuanța vestonului le-a ieșit greșit – prea verde –, dar tăietura era inconfundabilă. Imaginea înrămată – chenarul roșu al revistei era, de data asta, cum nu se poate mai potrivit – era atârnată pe peretele din spatele lui Jason.

Vestonul nu mai fusese purtat de ani buni. Nu-l mai încăpea pe tata. Își păstrase silueta tinerească, spuneau adesea oamenii, dar asta era adevărat numai în comparație cu alți conducători ai Partidului, inclusiv Președintele însuși, care își compensau cu toții stresul anilor petrecuți în funcții de răspundere prin excese culinare.

Uniforma îi venea atât de bine lui Jason, de-ai fi zis că fusese croită special pentru el. Gulerul înalt arăta ca și cum ar fi fost făcut să fie purtat cu rubașca aia bielorusă pe care o dăduse jos la început, apoi, răzgândindu-se, o extrăsese la loc din mormanul umed de haine mototolite de la picioarele lui. Deși vestonul acoperea cămașa, se mai vedea o exotică dungă roșie a marginii brodate în jurul gâtului.

Numai chipiul kaki stătea stângaci pe buclele lui încurcate, dar și asta putea face parte din farmec, o versiune puerilă, de cinema, a unui luptător de gherilă: un coleg spilcuit de-ai lui Che. Mi-am dorit să fi avut un aparat de filmat, apoi m-am întreat, având în vedere că probabil eram oricum filmați, dacă aveam să văd vreodată aceste cadre.

Cu patru veri în urmă, străbătusem pe motocicletă lui Mișa toată țara, de la un capăt la altul. Am depășit toate limitele de viteză existente și în cele din urmă am fost arestați, aproape de granița de nord. Am fost ținuți câteva ore într-o secție de poliție provincială, plină de muște. Mișa era încătușat, fiindcă refuzase să-și arate buletinul. Amândoi aveam acte cu un cod care deschidea orice ușă – un adevărat *pass-partout* –, dar lui Mișa începuse să-i fie rușine să-l arate. La vremea aceea nu-i înțelegeam motivele, dar acum le văd ca pe primele semne ale unei afecțiuni. Mi-a șuierat că mă părăsește dacă-mi arăt actele, și la început am rezistat. Era foarte cald în ziua aceea, și mi s-a făcut sete. Era stupid să pretindem că nu eram cine eram, am zis. Mișa a refuzat să vorbească cu mine pe drumul de întoarcere. Tata a avut pozele de la poliție pe birou înainte ca eu să ajung acasă.

Medaliile tatei stăteau într-un șir de cutii cu pluș roșu pe un raft separat. Tuburi de piele cu certificate rulate stăteau drepte în spatele lor, fiecare având sigiliul de ceară roșie al Prezidiului. Jason a luat cutia cea mai apropiată și a deschis-o. Era gata să-și completeze ținuta.

— Nu! am țipat. Nici să nu-ți treacă prin cap să te atingi de astea.

Tata își câștigase decorațiile pentru acte de curaj sinucigaș împotriva germanilor. Nimeni nu făcea haz de asta, nici măcar eu.

Emailul scânteia prețios, în roșu, alb și albastru, pe panglica lui roșie de mătase, trădând cea maiestrie fină de dinainte de război care mai stăruise o vreme după triumful socialismului. Acele medalii de la sfârșitul anilor '40 erau mult mai impresionante decât cele ieftine, produse în masă, care se dădeau acum.

Jason mi-a acoperit gura cu mâna stângă, încă ținând cutia în dreapta. L-am mușcat de deget. A scos un mic scâncet, a închis cutia și a pus-o la loc, lângă celelalte.

— Am găsit-o, a zis el.

— Ce-ai găsit? am întrebat.

— Limita ta, a spus. Începusem să cred că n-ai nici una.

Am tăcut amândoi. S-a apropiat de mine. Am simțit mirosul de ulei de cedru pe care-l folosea Dara împotriva moliilor; un vag damf de tutun îngropat în țesătură.

— Îmi pare rău că te-am mușcat, am zis.

Eram scindată, trup și minte. Unul admitea deja dorința; cealaltă era calmă, întrebându-se care era următoarea mișcare. Poate că asta voise să spună Lana atunci, demult, când mă făcuse cățea fără suflet: că puteam fi două lucruri în același timp. Oamenii spun că și-au pierdut capul ca alibi pentru a-și declina responsabilitatea pentru dorința lor.

Cum o fi sexul cu un bărbat occidental? m-am întrebat. Nu mai avusesem nici un iubitor de când murise Mișa. O să-l am pe ăsta, am hotărât, și Jason mi-a simțit și ezitarea, și hotărârea. Și-a scos vestonul și l-a aruncat peste șirul de costume gri pe umerase de mahon, apoi mi-a întins mâna. I-am luat-o și l-am dus în dormitorul tatei.

Era un amant bun, un amant tandru. Nici mai bun, nici mai rău decât Mișa: altfel. Nu am avut alții cu care să-i compar. Jason era ca mine, se putea controla chiar și când părea posedat de dorință. Asta era un pic iritant, un pic nou.

— Îți place? E bine așa? mă tot întreba, oprindu-se.

Mișa nu întreba niciodată nimic, nu dădea niciodată vreun semn că s-ar putea opri. Poate că să pună o întrebare ar fi sugerat fie că nu era destul de pasionat, fie că nu știa ce face – deloc în acord cu concepțiile noastre patriarhale. Și în cea mai mare parte a timpului, Mișa era atât de tăcut, că puteai auzi alunecarea pielii pe piele. Venea probabil din același sentiment că ești urmărit, dar eu eram obișnuită cu tăcerea aia.

Cu Jason, sexul era o conversație. Folosirea unei limbi străine era și ea ceva nou, faptul că vorbeam engleza într-un moment intim. La un moment dat am spus *darling* și cuvântul m-a făcut să mă simt ca și cum aș fi dat audiență pentru un rol într-un film. Oare vorbitorii nativi de engleză spun *darling* cuiva pe care abia îl cunosc? Dacă nu *darling*, atunci cum? Cursurile mele de engleză nu acoperiseră această situație.

Și apoi am terminat.

— Wow, a zis Jason, din poziția lui de flotare, cu fața roșie, cu o secundă înainte să se rostogolească alături de mine pe o pătură țepoasă, cu mâna așezată posesiv pe curba șoldului meu.

Patul de metal al tatei arăta de parcă ar fi fost salvat dintr-un spital de campanie, și probabil chiar așa era. Era și o noptieră la fel și, pe suprafața ei zgâriată, o scrumieră de tablă deformată și un pahar cu o lumânare și o cutie de chibrituri.

Nu mai remarcasem până atunci ciudățenia acestui mobilier spartan în această cameră bogat lambrisată. Eram atât de obișnuită cu contrastul, încât părea la locul lui, frumos, chiar: ca și cum tata campa într-un palat. Camera mamei, de alături, era elaborat ornamentată ca un tort de nuntă – și tot atât de hidoasă.

— Pur și simplu wow, a repetat Jason.

„Wow“ e un cuvânt stupid, deloc demn de un poet. De altfel, nici nu știu prea bine la ce se referea: la corpul meu palid încă marcat de rumeneala post-coitală, la cum făcuserăm dragoste sau la cu totul altceva. Nu eram goi, doar descheiați peste tot. Goliciunea a venit mai târziu. În Anglia.

— Te iubesc, a spus Jason. Am fost năucit de când am dat cu ochii de tine în aeroportul ăla oribil. Am fost făcuți unul pentru altul, Milena. Am luat ninsoarea drept un semn. Părai atât de intensă, cu o frumusețe atât de atemporală, ca o tânără Maria Callas.

Nu credeam în destin. Nimeni nu e făcut pentru nimeni.

— Of, taci, Jason, am spus. Parcă ziceai că nu-ți place opera.

N-aș fi putut spune dacă un smoching de la sfârșitul anilor '40 peste o rubașcă brodată se califica drept ținută elegantă, dar o ținută neconvențională nu avea să ne salveze de la a vedea blestemata aia de *Jenůfa*.

Smochingul la fel de ridicol al profesorului Iaroslavski era acoperit de o spuzeală de mătreață, care nu reușea să-i ascundă croiala oribilă și poalele inegale, făcându-l să semene cu o caricatură crudă a cuiva pentru care muzica clasică e mai importantă decât toate lucrurile materiale. Își tot scutura firimiturile albe în timp ce-și rostea interminabila prezentare a lui Janáček. Discursul lui era prea specializat și prea solicitant pentru engleza mea, și deja eram distrasă.

Eram într-un vis erotic în care *Jenůfa* nu figura. Imagini ale după-amiezii îmi tot

apăreau nechemate în minte, blocând realitatea. Era o experiență atât de intensă, încât nu voiam decât s-o repet. Încercam să urmăresc conferința, dar nu mă puteam concentra pe traducere.

Bătrânul Iaroslavski își dădea seama că am probleme. Se tot oprea să-și șteargă lentilele groase ale ochelarilor ca să-mi permită să-l ajung din urmă. Ori de câte ori observa că-mi pierdusem șirul, intervenea cu franceza și germana lui trunchiate, limbile vechii gărzi culturale de la noi, ceea ce mă încurca și mai mult. Am început să vorbesc aiurea, punctându-mi discursul cu cuvintele Janáček, *Jenůfa* și operă. Jason nu părea să remarcă. Era la fel de pierdut în gânduri ca mine.

— Sunteți extrem de norocoși că aveți prilejul să ascultați *Jenůfa* în limba originală, zicea, zicea Iaroslavski entuziasmat. Kostelnička e interpretată în această seară de marea Magdalena Jakubova. Tovarășii noștri cehi ne-au împrumutat-o pe celebra lor divă pentru a ne ajuta să sărbătorim a optzecea aniversare a operei. N-o să uitați niciodată această zi.

De asta, cel puțin, eram sigură. Jason a ridicat ochii, ca pentru a studia tavanul, zâmbind. Îmi plăcea noua noastră intimitate nerostită.

Bătrânul a urmărit privirea lui Jason, apoi a explicat, dintr-o suflare:

— E opera aceluia artist legendar, Așot Tamaian. Secolul al XVIII-lea. Tamaian a studiat la Erevan, Viena și Paris.

S-a întors spre mine și a așteptat să traduc.

— Tamaian, lucrătorul în ipsos, a repetat el când a văzut că habar nu aveam despre ce vorbește acum. Stucaturile.

Și-a ridicat degetul arătător gras și păros spre tavan. Mâna îi era pe două treimi acoperită de manșeta colorată în gri a cămășii. Mi-am înălțat privirea și am văzut o mulțime de heruvimi goi care țineau o cunună de trandafiri, plutind în aer ca niște păsări colibri, cu puțicile lor minuscule atârând deasupra noastră.

— Ția sunt șerpi? a întrebat Jason.

Ignora heruvimii, concentrându-se în schimb pe basorelieful oval din interiorul cununii. Părea o aglomerare de mere și frânghii, dar era greu de spus de atât de departe. Am amețit în timp ce traduceam.

— Șerpi, da, sau mai precis un șarpe, a spus Iaroslavski. Compoziția reprezintă probabil Grădinile Edenului. Dar să ne întoarcem la *Jenůfa*: mai sunt doar patruzeci și cinci de minute până la spectacol și încă multe de explicat. Vă rog, tovarășă Milena, să continuăm.

— Și corul de înger de dedesubt? Nu heruvimii, ci îngerii aceia adevărați, adulți, l-a întrerupt Jason din nou. De ce stau toți pe nori dacă au aripi?

Capitolul șapte Dezghețul

Ruritania nu e Anglia.

—Anthony Hope, *Prizonierul din Zenda*

Peste noapte, temperatura a crescut cu douăzeci de grade. A trecut de la minus două la plus optsprezece. Am știut în ce clipă a început dezghețul: nu puteam să dorm. Nu aveam regrete în legătură cu ceea ce făcuserăm, dimpotrivă, dar eram ușurată că Jason pleacă, ca să pot evalua singură urmările faptului că făcuserăm dragoste, fără declarațiile lui stupide de dragoste eternă. Nu-l credeam. Nu eram o adolescentă. Și nici nu aveam nevoie să fiu iubită ca să fac dragoste.

Pe la trei dimineața a fost o singură rafală de vânt, atât de puternică, încât a zguduit casa. Am auzit un fâșâit atotputernic, de parcă pomii ar fi fost gata să fie smulși din rădăcini, apoi pe cineva manevrând scripeții stururilor noastre exterioare grele. Probabil se întorsese Dara cât fusesem eu la operă. Pocnetele plăcilor de lemn coborâte într-o cameră după alta au continuat o vreme.

Mi-am pus papucii și am mers pe urmele zgomotelor. Am găsit-o pe Dara în dormitorul mamei, un spațiu atât de scăldat în parfum Shalimar, încât uneori simțeam că mă doare capul chiar înainte de a ajunge acolo. Am urmat-o pe Dara prin ușile care dădeau în camera tatei. S-a oprit și s-a întors spre mine când a văzut că ușa de sticlă era deschisă, iar draperia de mătase udă și prinsă în balustrada balconului. Aerul care venea de afară era cald, și zăpada cădea de pe acoperiș în bucăți mari, moi. Pătura tatei, care alunecase pe jumătate de pe pat, a hotărât să-și urmeze traiectoria în timp ce ne uitam la ea.

— O să am o vorbă cu echipa de igienizare, a spus ea. Tovarășul Urbanski ar fi putut să se întoarcă și să-și găsească dormitorul ca...

S-a oprit.

— Ca după o orgie, vrei să spui, am zis.

S-a uitat la mine în timp ce întindea la loc pătura pe patul tatei. Am încercat, fără succes, s-o ajut să o îndrepte. Am observat că era complet îmbrăcată pe sub halatul gros în pătrățele. M-am întrebat dacă dormise vreun pic, dacă halatul era un semn că își ținea apartamentul de la subsol neîncălzit. Nu mai țineam minte de când nu mai coborăsem

acolo. Mama numea locuința Darei, înfiorându-se în glumă, „bârlogul colonelului“.

— Tu de ce nu dormi, Milena? m-a întrebat. Credeam că ai treabă dimineața. Nu trebuie să-l conduci pe englezul acela la aeroport? Tovarășa Gertruda o să se întoarcă pe la prânz. Probabil că o să-i vezi mașina la terminal.

— Da, am zis. Abia aștept să scap de stupidul ăla. Să revină viața la normal — porumb, etc.

— Credeam că-ți place poezia engleză.

Dara m-a șocat spunând asta în engleză. Mă ajutase, câteodată, la lecțiile de engleză în trecut, dar n-o mai folosisese niciodată în conversații private. În parte, pesemne, pentru că cuvântul „privat“ nu avea de fapt sens în lumea noastră.

O nouă rafală a zguduit casa și câțiva țurțuri mari au alunecat de pe acoperiș cu un zgomot de sticlă spartă. A tras obloanele, apoi a închis fereastra.

— Când e iarnă-afară, mai poate fi departe primăvara?10 a spus ea.

Mi-a luat câteva clipe să-mi dau seama că era un citat.

— Ah, Dara, Jason Connor nu e tocmai Shelley, am zis.

— Mă bucur că măcar recunoști poezia, a răspuns ea.

— Am luat opt pentru un referat despre Shelley și Revoluția Franceză, am zis.

— Acum te dai mare, a spus Dara.

Poate că-i lipsea simțul umorului, dar accentul ei englezesc era mai bun decât al meu. Deși nu vorbea niciodată despre asta, toată lumea știa că stătuse cinci ani într-un pension de fete de lângă Bristol. Asta era în anii '30, înainte de Războiul Popular de Eliberare. Tatăl ei a fost diplomat în slujba vechiul regim. S-a împușcat în 1941, când țara a capitulat în fața lui Hitler. La vremea aceea, Dara era deja roșie până-n măduva oaselor. Pensionul a făcut-o comunistă, ne-a spus ea odată mie și mamei.

— Slavă Domnului pentru Anglia, a răspuns mama. Unde-am fi fost fără ea?

Când am ajuns să-l iau pe Jason de la hotel, zăpada se topise. Orașul era deodată și mai cenușiu, și mai urât, cu petice întunecate de umezeală ca niște subsuori pătate de sudoare sub streșinile clădirilor prost întreținute. Peste tot erau pârlăieș de apă noroioasă, și rămăseseră doar câteva urme albe murdare prin rigole, ca pentru a dovedi că strălucirea impecabilă a zilelor anterioare nu fusese un vis.

Am rezolvat cu hârtiile lui Jason la recepție, apoi l-am așteptat în hol. Acum mai trebuia numai să-și predea permisul temporar de ședere în oraș ca să i se returneze pașaportul, și gata. Supraveghetorul nostru aștepta afară cu colegii lui; treaba lui era aproape terminată. Din sala de mese venea un miros atotpătrunzător de ouă prăjite și crenvurști fierți și zgomot de scaune trase de colo-colo de ospătari supracalificați.

Am auzit tropăitul greu al noilor pantofi ai lui Jason pe podeaua de marmură, cu două etaje mai sus. Am văzut că femeia de la recepție radia anticipându-i venirea. Avea acest efect asupra compatrioților mei.

A apărut în tricou și blugi, exact așa cum îl văzusem prima dată, cu rucsacul pe umăr, acum umflat de vesta mea și de rubască, am presupus. Ținea pe braț paltonul tatei, smochingul și pantalonii — trei veșminte negre, grele. Părea proaspăt ieșit dintr-o perioadă de doliu, în drum spre curățătorie.

— Bănuiesc că n-o să am nevoie de asta la aeroport, a spus el. Putem să le lăsăm în mașină până mă conduci? Sper că mă conduci, da?

A accentuat cuvintele *sper* și *mă conduci*, și eu am încercat să-i evit privirea, încheind inutil paltonul tatei. Îmi dădeam seama că ceea ce trebuia să fac acum avea să ne rănească pe amândoi.

Un hamal a dat fuga să ne ajute, a luat hainele de pe brațul lui Jason și apoi a rămas lângă noi, așteptând instrucțiuni. L-am rugat să-i dea hainele supraveghetorului și am făcut semn din cap spre trei bărbați care stăteau afară, lângă ușa rotativă. Bănuiala mea era că o modalitate de a rezolva problema forței de muncă în exces era ca fiecare persoană angajată să fie urmărită de o altă persoană angajată.

— Tovarășul în haină maro, i-am explicat. Cu fular albastru și ras în cap.

În clipa în care hamalul s-a îndepărtat, Jason s-a apropiat de mine. Prea tare.

— Ți-ai adus pașaportul, așa cum am vorbit? a șoptit el.

Acum vedeam că ochii îi erau roșii, larg deschiși. Stând atât de aproape de mine, arăta ca un lemurian dement. Nu dormise mai mult decât mine.

— Trebuie să fii nebun, am zis, fără să fac vreun efort de a coborî vocea.

Rostisem fraza de mai multe ori în ultimele patruzeci și opt de ore, și începeam să vorbesc serios.

În seara precedentă, în cea de-a doua pauză de la *Jenûfa*, când Iaroslavski a dispărut la toaletă pentru a treia oară, mi-am dat ochii peste cap și am spus în glumă că prostata le presează vezica bolșevicilor și burghezilor deopotrivă. Jason m-a întrerupt, panicat, parcă, pentru a-mi împărtăși un plan pe care-l concepute în timpul primelor două acte.

Trebuia să-mi aduc pașaportul la aeroport. Avea o sută de lire ascunse în rucsac, și încă o sută în moneda locală, o sumă pe care o primise pentru lectură de la Lana Kovalska. Bănuia că era destul pentru a-mi cumpăra biletul de avion spre Londra la aeroport. Bănuia și că avionul lui o să fie gol – nu va fi o problemă să facă rost în ultima clipă de un loc. Nu aveam nevoie de viză pentru Marea Britanie, mi-a explicat el.

Știam asta prea bine. Noile aranjamente, simplificate, privind vizele fuseseră făcute într-un acord bilateral cu Edward Heath la începutul anilor '70, când Președintele vizitase Marea Britanie împreună cu tatăl meu. Etern perfizii britanici încercau să ne îndepărteze de stăpânii noștri sovietici, în timp ce noi, cu voie de la aceștia, ne îmbunătățeam profilul ca satelit, arătând că lucrurile bune nu li se întâmplă numai unor renegați ca Iugoslavia sau România.

Înainte de dineul oficial cu Regina, o tratație paradoxală pentru oamenii care juraseră să termine cu orice burghezie, aristocrație și monarhie, cei doi s-au întâlnit cu primul-ministru și au semnat tratatul, cât se poate de conștienți de faptul că beneficiile nu sunt nicidecum echivalente. Teoretic, compatrioții mei puteau primi o viză britanică atunci când intrau în Regatul Unit, și la fel și britanicii la granița noastră – ambele guverne rezervându-și, firește, dreptul de a refuza intrarea persoanelor indezirabile. Procedura fusese apoi simplificată, dar numai din partea britanicilor, chiar în acel ianuarie: au fost eliminate toate vizele de intrare, ceea ce însemna că – ironia ironiilor –, compatrioții mei

erau liberi să călătorească în Marea Britanie cum doreau. Era un gest de prietenie al guvernului Thatcher: un șarpe care făcea o ofertă unui iepure.

Jason își zicea marxist. Îi ura pe conservatori și o ura pe Margaret Thatcher mai tare decât pe restul partidului ei, dar partea asta era în regulă. Ea pavase drumul pentru fuga mea. Aveam să merg la Londra și să mă mărit cu el. Trebuia. Atât de simplu era. Un fel de răpire din dragoste. Apoi... fericiți până la adânci bătrâneți.

Jason a stat tăcut și îmbufnat tot drumul până la aeroport. Eu am asigurat un comentariu continuu, vorbind fără oprire despre influența lui Le Corbusier asupra suburbiilor noastre și apoi, când orașul a rămas în urmă și în fața noastră s-a deschis priveliștea neîntreruptă a câmpului arat, despre producția de porumb. Câmpurile prin care treceam erau mai negre decât cărbunele și printre cele mai fertile din lume. Și eu știam atâtă despre hibrizi!

Aș fi vrut ca Jason să mă ia de mână, s-o strângă și să-mi arate că înțelege cât de greu îmi e, dar el refuza să facă vreun gest. L-am privit. Se uita pe fereastra mașinii. Am încercat să-i ating degetele; și-a retras mâna.

— Trebuie să fii nebun, am repetat în timp ce ne apropiam de clădirea aeroportului. N-am stabilit nimic.

Amantul meu englez, relația mea de o după-amiază, pătrunsese nu numai în mine, ci și în lumea mea și acum se întorcea în a lui, inconștient de prăpastia dintre ele, tocmai fiindcă pentru el călătoria era atât de insuportabil de ușoară. Dacă ești britanic, am citit undeva, poți să mergi până-n India sau Australia ca să te regăsești. Râsesem de ideea occidentală că sinele e ceva ce trebuie căutat, deși invidiam posibilitatea de a călători atât de departe în căutarea lui și a te întoarce totuși.

Biletele luate în ultima clipă și căsătoriile din impuls erau posibile în lumea lui Jason, dar în a mea ele nu erau o opțiune. Nu aveam nici timpul, nici dorința de a-i lămuri că n-oi fi avut eu nevoie de viză ca să intru în Marea Britanie, dar aveam nevoie de o viză de ieșire ca să plec din propria țară, și asta era mult mai complicat. N-avea cum să înțeleagă. Aceste vize de ieșire nu erau chiar imposibil de obținut, dar dacă nu plecai într-o excursie organizată, dura săptămâni întregi și presupunea proceduri de aprobare complicate, chiar și pentru oameni ca mine, oameni cu cele mai bune relații posibile. Dacă fiica lui Stalin a putut să fugă, putea oricine, presupunea guvernul, și nu fără temeii.

În acest context, oferta lui Jason de a-mi cumpăra biletul era irelevantă — înduioșătoare, dar naivă. Și cine ar fi avut inimă să-i explice că onorariul lui echivalent cu o sută de lire valora circa zece lire pe piața neagră? Numai Lana Kovalska putea fi atât de tâmpită încât să-și plătească oaspeții în cash în ultima zi de ședere. Cash trebuia să fie, căci noi nu aveam transferuri bancare funcționale între țări, dar ar fi trebuit să le dea banii poeților în prima zi, și apoi să-i ducă la un shop de stat. Așa, banii nu erau niciodată cheltuiți și, teoretic, valuta locală nu putea fi scoasă din țară (de fapt, de ce ar fi vrut cineva care e în toate mințile s-o scoată?). Era posibil ca Lana să fi primit instrucțiuni în sensul acesta. Nu era nimic rău în a avea un pretext pentru a-i percheziționa și hărțui pe oameni în timp ce-ți luai rămas-bun de la ei.

— N-am nevoie de pașaport ca să intru în clădirea asta. Și mai departe de-atât nu merg astăzi, am spus clar, fără să cobor vocea.

Supraveghetorul nostru trecea prin ușa rotativă a terminalului cu câțiva pași în fața noastră, uitându-se la ceas. Atât de ostentativ nu s-a întors – așa cum ar fi făcut oricine mi-ar fi auzit tonul –, încât m-am întrebat dacă chiar nu știa deloc engleză.

— Și ăsta-i ultimul tău cuvânt? a întrebat Jason.

— Ăsta-i ultimul meu cuvânt.

— Nu mă iubești?

— Ăsta-i ultimul meu cuvânt.

M-am uitat pe panoul cu lamele pe care erau anunțate plecările. Arăta întregul orar de douăzeci și patru de ore: zboruri spre Viena, Moscova, Varșovia și Tripoli. Știam că Viena era singurul zbor din ziua aceea cu mai mult de o mână de pasageri. Vreo treizeci de oameni așteptau la check-in, mulți dintre ei cu valize legate cu grijă, destul de mari ca să conțină toate posesiunile lor lumești. Pentru ai noștri, călătoria era o chestiune serioasă, îndelung premeditată.

Era un mic grup de familie în care, când m-am apropiat alături de Jason, am recunoscut o cunoștință de la universitate, o fată slabă și mohorâtă, care-mi împrumutase exemplarul ei din *Middlemarch* pentru examenul de literatură victoriană. Am luat examenul, dar n-am terminat niciodată romanul, cu sentimentul de vinovăție atenuat de presupunerea că englezii nu citesc nici un roman de-ale noastre din secolul al XIX-lea. Fata era prea bătută-n cap ca acest argument să i se pară amuzant când i-am dat cartea înapoi, dar acum m-a salutat cu ceea ce, după standardele ei, era un mare val de entuziasm.

— Unde pleci, Rivka? am întrebat-o, mimând veselie.

— La Tel Aviv, a zis ea. Mă bucur că te văd, Milena.

Nu mi-a întors întrebarea, dar s-a holbat la Jason. Tatăl ei – un chirurg cunoscut – a tras-o lângă el, prefăcându-se c-o îmbrățișează.

— O să fie minunat la mare în perioada asta, am spus și am trecut mai departe.

Știam că nu e cazul să stau la palavre. Țara mea vindea evrei și germani de câțiva ani, și toată lumea bârfea despre asta; li se dădea voie să emigreze în schimbul unor sume plătite în valută forte. Sovieticii și românii făceau același lucru. Era corect, spuneau oamenii, pentru că educația lor ne-a costat mult și pentru că Germania și Israel au atâția bani, că nu mai știu ce să facă cu ei. În plus, aceste două țări credeau că cineva e german sau evreu chiar dacă acea persoană venea dintr-o familie care trăise în țara noastră, sau în altă parte, secole întregi. Să plătească.

Această abordare mercantilă mă întrista cu toate acestea, pentru că-i făcea pe compatrioții noștri să-și inventeze rădăcini germane sau evreiești. Și chiar atunci când rădăcinile erau destul de reale, eram de părere că acești germani și acești evrei erau de-ai noștri – în măsura în care eram și eu. Mă certam cu mama și tata în legătură cu asta. Simțeam că îi stânjenește faptul că apără unul dintre acele compromisuri cu care trebuie să se împace membrii oricărui regim. Cel puțin, în cazul germanilor, exista cicatricea permanentă lăsată de atrocitățile din timpul războiului și pagubele economice pe care le

provoacă, și nu puțin dintre etnicii noștri germani fuseseră de partea invadatorilor naziști. În cazul evreilor noștri, nu exista nici măcar scuza asta; discriminarea lor își avea rădăcinile în prejudecăți străvechi. Acum, văzându-le pe Rivka și pe sora ei mai mică, în paltonașele lor identice, cu gulere de catifea, mă simțeam mai înrudită cu ele ca oricând.

La coada pentru business-class era doar un bărbat în vârstă într-o tunică gri bordată cu verde și purtând o pălărie de fetru cu o pană de fazan care tresărea când el mișca din cap. Bărbatul era agitat, nu se știe de ce, așa că pana tresărea des. Avea părul alb, fața roșie și ochii albaștri: genul care te făcea să vrei să spui bancuri despre război. Vorbea rusește cu femeia de la biroul de check-in – o rusă stricată, cu un puternic accent german – și m-am întrebat unde învățase limba.

— *Achtung. Achtung!* i-am spus lui Jason, încercând să înveslesc atmosfera.

Nu-i ardea de asta. Stăteam chiar lângă el dar, când pana de fazan a trecut mai departe, el s-a dus imediat spre biroul de check-in. Limbajul trupului său sugera că nu voia să-l urmez. Nu mai avea nevoie de traducător. Și-a scos actele din buzunarul din față al pateticului său rucsac și le-a fluturat, apropiindu-se de femeie. Ea și-a îndreptat spatele și a zâmbit. Rujul îi era atât de roșu, încât uneori buzele îi păreau desprinse de față, oglindind insigna roșie în formă de avion de pe boneta uniformei. Am rămas în spate și i-am privit.

După ce a completat hârtiile, i le-a întins lui Jason, cu un zâmbet și mai larg. În mod vădit era principalul ei eveniment din săptămâna aceea.

El a trecut mai departe, repede, ca și cum ar fi fost în pericol să piardă avionul, deși mai erau trei ore până la decolare.

— Ai mare noroc că ți s-a schimbat biletul la business- class, am rostit spre spinarea lui Jason, mergând în urma lui.

Încercam, fără succes, să țin pasul cu el în acești douăzeci sau treizeci de metri înainte de a-l pierde pentru totdeauna.

— Străinul tău e grăbit, a zis supraveghetorul.

Mă urmărea urmărindu-l pe Jason.

— Lasă-l să plece. Tu ți-ai terminat treaba.

I-am făcut semn să mă lase în pace. M-a surprins, pricepând și îndepărtându-se.

— Nu vreau să ne despărțim supărați, am continuat eu să vorbesc cu spinarea lui Jason, acum ceva mai tare. Am observat că rucsacul lui avea o insignă de la University College London și câteva pete de cerneală pe buzunar. Cu siguranță nici tu nu puteai să crezi că aș fi gata să las totul și să-mi părăsesc țara așa, deodată; pur și simplu nu e posibil. Pentru tine e așa de ușor! Trebuie să înțelegi că ești într-o țară străină și noi aici facem altfel lucrurile. De ce graba asta nebună să treci de porți? Probabil că n-o să mă mai vezi niciodată.

S-a întors, băgându-mă în sfârșit în seamă.

— Știi că tu crezi că sunt un idiot, Milena, mi-a zis. Ai și spus-o. Bănuiesc că regreti ce s-a întâmplat ieri după-amiază. Sper, cu fiecare atom din ființa mea, că nu ești însărcinată. Mi se rupe inima să te las în locul ăsta îngrozitor. Te iubesc. Nu cred că o să te uit prea curând. Apoi s-a apropiat de mine, coborând vocea. Și în caz că ai alt motiv pentru reținerea de a veni cu mine acum, ceva ce nu înțeleg, dar care s-ar putea schimba,

tipul ăla galez de la Biblioteca Consiliului Britanic care a venit la lectura mea, Huw. Știu că te cunoaște. Când ești pregătită, caută-l și spune-i că ai vrea să împrumuți volumul meu de poezii. Am un prieten la Consiliul Britanic din Londra, cineva care a ajutat la organizarea acestui spectacol tâmpit; o să-l rog să-i spună lui Huw că ăsta e un semnal. Huw o să mă poată contacta fără ca oamenii voștri să afle. O să te poată ajuta. Bănuiesc că a mai făcut așa ceva și până acum. Dar fă-o curând, Milena, te rog. Nu mă lăsa să aștept.

Și-a rostit discursul dintr-o suflare, apoi s-a întors din nou cu spatele și a pornit înainte, fără să aștepte răspuns. L-am privit traversând podeaua lucioasă de marmură. În fața lui era granița internațională și, deasupra ei, steagul nostru și acel portret al Președintelui cu tata, îmbrăcat în uniformă pe care o purtase Jason în după-amiaza precedentă. Cei doi bărbați păreau foarte tineri, foarte frumoși și plini de speranțe. Dacă a observat poza, Jason nu s-a întors să-mi arate asta.

„Proletari din toate țările, uniți-vă“, spunea lozinca de dedesubt într-o pletoră de limbi, începând cu spaniola, din cine știe ce motiv abscons, și terminând cu câteva rânduri de ideograme.

L-am privit întinzând pașaportul ofițerilor de la vamă și răspunzând la câteva întrebări în timp ce doi bărbați în uniformă i l-au răsfoit, mai întâi unul, apoi celălalt. L-am privit scoțând vesta mea din rucsac. L-am privit pe unul dintre ofițeri băgând mâna în rucsac și scotocind în el. Apoi un al treilea bărbat a ieșit dintr-un birou de alături, a spus ceva și Jason i-a urmat pe cei trei în această cameră de alături. Nu s-a întors spre mine în nici un moment.

Supraveghetorul a venit din nou la mine și mi-a cerut permisiunea să părăsească aeroportul.

— Fă ce vrei, i-am spus fără să mă întorc.

Stăteam cu ochii ațintiți asupra ușii închise. Voiam să-l văd pe Jason ieșind din camera aia.

— Poți să iei mașina. Nu vreau să-l las pe șofer să aștepte. Mașina noastră o să ajungă curând s-o ia pe mama, am adăugat, aruncându-i o privire scurtă.

A dat din cap când am pomenit de familia mea și a plecat. Am rămas și m-am uitat la ușă cu o panică crescândă încă zece, douăzeci de minute, întrebându-mă ce să fac, pe cine să sun. Poliția de frontieră avea propriii traducători dacă era nevoie. Oricare ar fi fost motivul pentru care-l luaseră pe Jason în camera aceea, eu nu-l mai puteam ajuta cu nimic; nu puteam decât să stau și să aștept.

După o eternitate, am zărit capul blond prin geamul mare care separa holul de la plecări de zona de îmbarcare. A intrat în micul magazin duty-free, apoi, cinci minute mai târziu, a ieșit cu o sticlă de ceva. Abia atunci s-a uitat spre mine. Știam că mă vede stând acolo. I-am făcut cu mâna. N-a zâmbit. Nu mi-a făcut și el cu mâna, n-a dat nici un semn că mă vede. Parcă eram, din nou, complet străini unul pentru celălalt.

10. Vers de Percy Bysshe Shelley din poezia „Odă vântului de apus“, traducere de Petre Solomon, în *Poeme*, Editura Tineretului, București, 1957.

11. „Atenție“ (în germ., în orig.).

Capitolul opt

Stațiunea

Sângeram. În țară era criză de tampoane intime. Nici o farmacie nu mai avea în stoc. Toate importurile de obiecte de lux străine fuseseră oprite și aveai noroc dacă găseai măcar sulurile aspre de vată cenușie învelite într-o plasă precară produse de Fabrica de Obiecte de Igienă pentru femei Krupskaia. Trecea totul prin ele cât ai zice „ciclu“. Dacă am fi avut aceeași problemă cu vreun obiect de care să depindă bărbații, autoritățile ar fi luat măsuri pentru a importa anumite cantități din el ca să evite revoltele, dar femeile răbdau.

Până în martie, primeam cutii roz cu tampoane din Italia fără să fie nevoie să cer. Stocul din baia mea se îmborsăva singur. Acum aveam în față un raft gol în fiecare dimineață. Nu știu sigur unde și de ce se întrerupsese acest lanț de aprovizionare, și nu îndrăzneam să întreb. Cineva trebuie să fi observat că, între sfârșitul lui martie și iunie, nu mai folosisem nici unul, așa cum probabil ghiciseră că acum aveam din nou nevoie de ele. Când a dispărut și ultimul din mica rezervă, am știut că neîmborsăvarea stocului era un mod de a mă pedepsi.

Eram nevoită să înmoi prosopele de față în bideu, să le spăl de mână și să le usuc pe calorifer, apoi să le rulez transformându-le în tampoane improvizate. Menajera primise clar instrucțiuni să-mi ignore eforturile. Intra zilnic în apartamentul meu ca să ștergă și să lustruiască fiecare suprafață, dar se făcea întotdeauna că nu vede că bideul meu era plin de o supă rozalie, cu miros dulceag, în care pluteau prosoape de față ca niște pătrate de burtă de vită.

Cu numai o săptămână în urmă, fusesem dusă la Minerva Terme sau, mai precis, la vastul complex de sănătate de acolo. Echipa medicală de renume mondial crease un elixir al tinereții, un preparat făcut din placentă de femei tinere, care se injecta apoi în obrajii femeilor mai în vârstă. Nici un ziar nu pomenise vreodată de acest tratament, dar vestea se răspândise în mod evident. Femei care se bucurau de privilegii, singura monedă globală total convertibilă, veneau din toate colțurile lumii, fie ele comuniste sau capitaliste. Prețul tratamentului pentru oaspeții internaționali – cei cu pașapoarte capitaliste – era astronomic. Pentru soțiile tovarășilor sau femeile aflate în funcții înalte din țările-surori era gratuit. Le făcea fața la fel de netedă precum chipul îmbălsămat al lui Lenin în

mausoleul lui.

Călătoria mea nu avea nimic de-a face cu prețul sau efectul acestor proceduri. Eu nu aveam nevoie de un elixir al tinereții; aveam nevoie de o întrerupere de sarcină.

Avortul era singura metodă de contracepție sigură în paradisul nostru proletar, și era disponibil. Pentru mine existau și alte opțiuni, bineînțeles, dar trăiam cast la vremea întâlnirii mele neașteptate cu Jason, și în orice caz acele alte opțiuni presupuneau întotdeauna ca niște oameni să știe – o perspectivă deloc atrăgătoare.

Nimănui nu-i păsa că avortul era mai degrabă post- decât contracepție. Feminismul încă nu abordase cu seriozitate problema. În schimb, echilibrul dintre nevoile sexuale ale proletarilor și metodele contraceptive esențiale (aproape nimeni nu avea mai mult de doi copii; nu numai că asta era convenția, dar ar fi fost greu să crești mai mulți în micile noastre apartamente de stat) era realizat într-un mod total funcțional, procedura chirurgicală exemplificând socialismul științific.

În România avortul fusese scos în afara legii pentru a spori natalitatea. Clase întregi de femei trebuiau să se supună unor controale ginecologice regulate pentru a dovedi că nu ascund sarcini. Statul nostru era unul civilizat. Dacă aveai peste optsprezece ani, procedura putea fi realizată prompt într-o clinică locală, fără a fi nevoie de consimțământul altcuiva. Nici o parte a acestei fraze nu mi se aplica mie. Făcusem un test de sarcină, dar tata aflase rezultatul înaintea mea.

Discuția inițială a fost mai mult decât laconică. Mama și tata luau micul dejun. Eu sorbeam ginseng îndulcit cu lăptișor de matcă. Tata nu s-a obosit să facă o introducere. Nu avea de gând să vorbească despre viața mea sexuală sau să mă întrebe ce am de gând. Există o singură opțiune – așa că nu era tocmai o opțiune, a spus el, precis ca întotdeauna, fără să se uite la mine, ci la oul fierit moale din fața mamei, de parcă s-ar fi așteptat la un răspuns din partea gălbenușului. Nu era atât împotriva procedurii – ce altceva poți face? a spus el, clar îndurerat –, ci împotriva ideii de a o face aici. Ca beneficiar recent tocmai al unei astfel de abateri etice din cauza mea, știa că respectul pentru confidențialitate nu era ceva pe care puteai conta în serviciile noastre de sănătate.

Mușchii feței îi tresăreau. Spre deosebire de a mamei, fața lui nu era obișnuită cu expresivitatea, dar eu îl împinsesem atât de departe, că era gata să o capete.

— Cât ai zice pește, o să vorbească tot orașul că fiică-mea îmi face un nepot, a zis el, strângând din buze atât de tare, de-ai fi zis că i se oferă o înghițitură de mătrăgună.

Sexul și părinții. Stânjeneala supremă produsă de acest subiect era probabil aceeași în toată lumea. Cine știe dacă tata nu călca strâmb când era plecat de acasă? Ocazii sigure erau, deși știam că puritanismul lui sec nu era simulat. Cu toate acestea, edificiul public – și chiar și pentru mine, cel mai apropiat observator din afară, privat – al căsniciei părinților mei era la fel de solid ca socialismul. Trebuia să fie.

Cu siguranță compatrioții mei și-o trăgeau – gama formelor de distracție alternative disponibile era limitată. Chiar și așa, aventurile publice, despărțirile, ceea ce încă se numea ilegalitate... toate acestea se întâmplau, dar erau considerate rușinoase. Sub carapacea socialismului, societatea noastră rămânea una tradiționalistă. Nu ne dădea

toleranța afară din casă.

Voiam avortul ăla, bineînțeles că-l voiam. Orice altă soluție era de neconceput. Ideea de a fi mamă singură nu era recunoscută drept o posibilitate, cel puțin nu în termeni neutri. De aceea cuvântul „nepot“ suna bizar în gura tatei. Până în momentul acela îmi imaginasem că ceea ce creștea în mine nu era altceva decât un căluț de mare palid în miniatură, parțial eu, parțial Jason, dar sortit în final să nu fie nimic. Jason nu avea să știe niciodată.

Procedura în sine nu avea să fie mare lucru, bănuiam eu, deși nu din experiență. Mișcările știa cum să nu lase o fată însărcinată, și el fusese singurul meu alt amant. Cunoștințele mele de la universitate făcuseră destule avorturi ca să nu-și mai bată capul să țină asta secret. Nu era mai rușinos să faci unul decât să iei o pilulă contraceptivă, dacă pilula ar fi fost disponibilă.

Dar aceste fete lipsite de griji nu-l aveau pe tata: să dicteze, să organizeze totul, și apoi să se poarte ca și cum nimeni nu avea să mai pomenească de asta vreodată, păstrând însă informația pentru un viitor uz nespecificat, ca pe o fiolă de otravă, până când ajungeai să te gândești că ar fi fost mai ușor să vezi detaliile publicate pe prima pagină a tuturor ziarelor.

Treisprezece săptămâni cel mult, a spus doctorul Petroffski. Părul lui cărunț sârmos era doar pe jumătate acoperit de mica bonetă albă care-i făcea pe medicii noștri să arate ca niște extraterestri dintr-un film științifico-fantastic, și halatul de aceeași culoare era deschis, dezvăluind o decorație pe reverul costumului gri. Decorațiile mă făceau să mă simt stânjenită și furioasă pe tata. O fi fost deviza lui „numai ce-i mai bun pentru fata mea“, dar nu aveam nevoie să se ocupe un erou național de chiuretaj. Și îi spusese lui Petroffski data exactă a concepției – aș fi putut specifica și ora –, dar el a preferat să mă ignore și să demonstreze superioritatea științei lui medicale asupra jalnicei mele certitudini. A scos o fâșie de carton alb dintr-un recipient cu urina mea, ca pe un băț de amestecat dintr-o cană cu ceai de tei, și o ținea, cu cele două liniuțe albastre ale lui, în fața mea, confirmând ceea ce știam deja.

— Am avut ghinion, tovarășe doctor! Mai țineți minte frigul ăla crunt din martie... am zis, ca pentru a sugera că am fost fertilizată de zăpadă, ca Danae de ploaia de aur. Și a fost doar atunci, o singură dată.

Tonul plângăreț neașteptat al propriei mele voci străduindu-se să umple golul conversațional era umilitor. Puțin îmi păsa de părerea lui Petroffski, și totuși părea că încerc să-l conving că nu eram o stricată. Oricum nu mă asculta. Fusesem dezbrăcată și înfășurată într-un halat de spital înainte încă de a intra în cabinetul lui, iar acum el se încheia la halat, apoi își lega un șorț peste el, în timp ce îmi spunea să mă urc pe masa de nașteri și îmi arăta cum să-mi trec picioarele goale prin suporturile reci de metal.

Halatul de spital s-a desfăcut sub mine. Nu mi s-a oferit demnitatea unei acoperitori. O asistentă a venit cu un aparat de ras și un vas în formă de rinichi plin cu apă și săpun. A început să-mi radă părțile genitale, până sus, atingându-mă cu bruschete, dar la fel de intim cum doar cei doi iubiți ai mei și poate, cu mult timp în urmă, dădaca mea mă mai

atinseseră, dar fără să se uite măcar o dată în ochii mei, nici măcar când a zis: „Gata. Ești pregătită?”

Suna ca o întrebare, dar s-a întors spre Petroffski înainte să apuc să spun ceva.

— Pacienta e gata, domnule doctor.

Era criză de mănuși de latex, și adusesem câteva cu mine, cum li se cerea tuturor pacienților, dar acum vedeam că nu sunt mărimea potrivită. Măinile ei erau mult prea mari. Marginea îi tăia încheietura, și degetele ei ținând vasul arătau ca un șir de cârnăciori Nürnberg din ăia de care găseam câteodată la shop. Încercam să nu mă gândesc la cârlionții de păr pubian care pluteau în apa cu săpun. Nu puteai să crești în țara asta fără să înveți să nu vezi ceea ce nu trebuie să vezi.

A plecat cu trusa de ras și s-a întors împingând un cărucior de spital cu un șir de instrumente de oțel aranjate de parcă ar fi fost un cărucior cu deserturi oribile. Aveau forme ciudate. Unele arătau ca niște lingurițe împrumutate de la o gelaterie, altele mai sinistru, ca niște unelte simbiotice bizare, cuțit, lingură și furculiță la un loc. Pe raftul de dedesubt era un teanc de prosoape cenușii uzate, ca pentru a admite, pentru prima dată, că procedura putea să nu fie atât de rutinată cum pretinsese Petroffski.

Nu mi s-a oferit nici o anestezie, nici măcar locală. Nu i se făcea nici unei femei, mi s-a spus. Doctorii ziceau că trebuie să suportăm durerea pentru binele nostru, pentru a diminua riscul perforării uterine. Înghițisem, fără mare convingere argumentul, dar, privind în urmă, nu prea știu cum aș fi știut să spun dacă carnea mi-a fost ruptă sau doar scobită.

Încercam să nu mă gândesc la ce se petrece înlăuntrul meu, să nu-mi fac griji că aș putea leșina și m-aș putea înfige într-o chiuretă. Încercam să mă uit dincolo de coapsele mele și să mă concentrez pe tavan și pe ce se întâmpla acolo. Era acoperit de o frescă vastă care conținea grupuri de heruvimi plutind pe cer. Fețișoarele lor bucălate, încadrate de aripi minuscule, păreau amenințătoare. Aripile arătau ca niște urechi: și ei ascultau.

Și de ce voiseră strămoșii noștri să picteze atâția bebeluși înaripați peste tot? Spitalul era o clădire istorică, protejată, construită special ca unul dintre primele spitale din această parte a lumii. Deși de la război încoace probabil că fuseseră avortați mii de fetoși aici, în mod clar nu fusese destinat operației prin care treceam eu. Tavanele fuseseră pictate într-o epocă în care avortul era o crimă, și medicii nu erau tovarășii nimănui.

— Gata, a zis Petroffski, scoțându-și mănușile însângerate cu o plesnitură. N-a fost așa de rău, așa-i?

M-am ridicat de pe masă, simțindu-mă de parcă oasele pelviene nu aveau să mi se mai întâlnească niciodată, și totuși asistenta a sugerat că o să pot să mă întorc în capitală mai târziu, în aceeași zi. Nu ținuse cont de Gertruda. Mama făcuse rezervare pentru noi în apartamentul ei obișnuit de la hotel pentru trei zile de odihnă și recriminare. Aș fi preferat o tură într-o mină de cărbuni, chiar așa sângărândă cum eram.

Șaptezeci și două de ore mai târziu eram din nou acasă, și mama a rămas mai hotărâtă ca oricând să-mi aranjeze viața.

— Sunt doi ani de când ai absolvit, Milena, mi-a spus ea la micul dejun, văzând cum mă mut de pe o bucă pe alta.

Oribila poveste cu tamponanele îmi provoca dureri. Nu exista o poziție confortabilă.

Se prefăcea că nu observă. Fața îi era acoperită de o mască vâscoasă albastră și avea capul înfășurat într-un prosop imens. Lăsase cercuri largi, curate, în jurul gurii și al ochilor, care o făceau să pară permanent speriată. Maska se usca și crăpa de-a lungul ridurilor. Mă temeam că o să-i cadă bucățele din ea în casa fermentată, ca tencuiala care cade de pe o fațadă veche. Lua câteva linguri din terciul de hrișcă, apoi ridica un pahar, ținându-l de suportul de argint elaborat lucrat, și sorbea dintr-un lichid fierbinte cu nuanțe de urină și particule verzulii. Mirosea puternic a oțet. Micul dejun părea mereu menit să creeze un cordon sanitar în jurul ei.

Era și tata acolo, și cu toate că era duminică dimineța, era complet îmbrăcat: costum, cravată, cămașă albă, un exemplar din ziarul Partidului pe masă, în fața lui. Mânca un sandwich cu șuncă sau, mai degrabă, îl ataca mușcând îmbucături uriașe și apoi înghițindu-le pe nemestecate. Zgomotul – înghițiturile lui, sorbiturile ei, foșnetul hârtiei – era insuportabil.

— Mestecă de treizeci și șase de ori fiecare îmbucătură, Stanislav, te rog, ține minte, a spus mama. Procesul de digestie începe în gură. Într-o zi o să-mi mulțumești că-ți tot spun.

El n-a băgat-o în seamă.

— Doi ani, a revenit ea la mine.

— Așa, și?

Șovăiam, neștiind prea bine încotro se îndrepta conversația.

— Așa, și? Asta-i tot ce poți să spui? Părea consternată. Doi ani în institutul ăla groaznic. Toate prietenele tale sunt măritate. În curând o să rămâi singura care mai locuiește cu părinții – o fată bătrână.

Misoginismul era la fel de răspândit la femeile noastre – în orice caz, la cele din generația mamei – ca și la bărbații noștri. Lua o formă proprie, cu o concentrare continuă, caustică, critică pe înfățișarea, perspectivele de măritiş și fecunditatea dezirabilă a femeilor tinere. Față de toate acestea, orice idee de împlinire de sine era secundară.

Nu știam prea bine la cine se referă pomenind de prietenele mele. Mă distanțasem de ultimele la moartea lui Mișa. El și cu mine făceam parte dintr-un cerc mic. În afara lui, descopeream că oamenii fie deveneau servili, fie arătau o ostilitate abia mascată, deseori amândouă în același timp: nevoie și ură, împreună, dar distincte, ca apa și uleiul.

— Am douăzeci și trei de ani. Despre ce Dumnezeu vorbești, mamă?

— Nu vreau să spun că n-ar trebui să locuiești cu părinții tăi. Dimpotrivă. Mă aștept – vreau – ca tu și viitorul tău soț, oricine va fi el, săracul, să locuiți aici, cu mine și cu tata. Nu există casă mai bună ca asta în oraș. Palatul lui Konstantin, de pildă, e prea rece, prea mare, cu toate gărzile alea, care mișună peste tot ca niște furnici zburătoare. Și turlele alea hidoase. Ce vreau să spun e că fertilitatea unei femei începe să scadă rapid la vârsta ta și, chiar și înainte de acest dezastru recent, ovulele tale...

— Truda, pentru Dumnezeu!

Tata s-a întrerupt din citit când ea a pomenit de Președinte, iar când s-a ajuns la ovulele mele a trântit ziarul pe masă. Din gură i-au sărit fâșiute groase de șuncă. O bucățiță roz a aterizat pe obrazul mamei și a rămas acolo, roz pe albastru, culorile vechiului nostru drapel regal. Eu nu mâncam nimic, doar sorbeam dintr-o cafea. Nu

îndrăzneam să-l întreb pe tata unde se duce îmbrăcat așa. În nici un caz la biserică, în ciuda exclamației de adineaori.

— Păi tu te-ai măritat la treizeci și trei de ani, mamă, și fertilitatea ta a fost fenomenală, am zis.

Mă născusem la șase luni și jumătate după nunta lor.

— Da, dar erau alte vremuri. Mi-a ignorat sarcasmul. A fost război, apoi școala de canto. Aveam doar cinci ani de scenă când l-am cunoscut pe tatăl tău.

— Cunoscut, am zâmbit eu ironic. Vi s-au încrucișat privirile într-o cameră plină de lume.

Tata a convocat-o după ce a văzut-o într-un spectacol cu *La Traviata* – așa cum alți bărbați comandă mâncarea la restaurant, mi-a povestit mama cândva, când era supărată pe el. Uluitoare nu era atât convocarea, cât ideea că el ar asculta Verdi. Îmi era cu neputință să mi-l închipui pe tata la operă.

— Numai atunci, a zis el, de parcă mi-ar fi citit gândurile. Dar asta nu înseamnă că ceea ce spune Truda e mai puțin adevărat, Milena. Tu stai acasă luni de zile cu lucrările tale de agricultură, și apoi deodată... întâlnești un bărbat – un străin, un străin absolut nepotrivit – și ce se întâmplă? Nici un fel de respect de sine, nici un fel de morală.

Mi-am trântit ceașca pe masă și m-am șters la gură cu mâna.

— Duceți-vă naibii amândoi! Măcar el e un marxist adevărat, nu ca voi! am spus, în timp ce Dara intra cu croasanți și un castron cu unt amestecat cu miere și scorțișoară. Mi-a zâmbit cu buzele strânse.

Tata și-a terminat sendvișul, a dat pe gât ceaiul negru dintr-o înghițitură, apoi a zis că trebuie să plece la un eveniment la Statul-Major al Armatei. Primea o delegație, ne-a spus el. Cuvântul „delegație” era un cuvânt codat; nu puteai să mai pui vreo întrebare.

— Eu plec la biserică, i-am spus mamei în clipa în care am auzit mașina lui demarând.

Masca de pe față i s-a umplut de fisuri.

— Biserică? Asta ne mai lipse! Îți recomand Muzeul Ateismului. Se deschide la unsprezece. Vindecă-te de orice chestiuni legate de Dumnezeu până nu prind rădăcini.

— Ateismul e și el o chestiune de religie și credință, am zis, lăsând-o cu cașa ei înaintea să mai apuce să spună ceva.

La poalele dealului pe care se afla casa noastră era o mănăstire ale cărei clădiri vechi supraviețuiseră multor războaie și revoluții. Trecusem pe lângă ea de un milion de ori, dar habar n-aveam când e deschisă ori când se țin slujbe. Voiam să mă plimb ca să scap de părinții mei și de oricine ne-ar fi ascultat, și nu sunt sigură de ce mi-am amintit de acest mănunchi de cupole ca de o posibilă destinație, deși era tentant s-o las perplexă pe mama, așa cum o făcusem. Dacă excludeam o vizită la Capela Sixtină în timpul unei călătorii de cumpărături la Roma, singura dată în memoria mea conștientă când pășisem într-o clădire religioasă funcțională fusese acea primă seară cu Jason.

Biserica mănăstirii era aproape goală, doar câteva bătrâne stăteau adunate în fața unui

preot și mai bătrân. Arătau ca o adunare de căpițe: el în veșmintele lui scânteietoare în mai multe straturi, ele înfășurate în șaluri închise la culoare peste niște fuste și șorțuri imense. Una dintre femei stătea în genunchi. Când am intrat, a înaintat pe genunchi, apoi s-a plecat și mai mult, ca să sărute picioarele preotului. Am văzut că el purta galoși de cauciuc pe sub sutană. A pus palmele pe capul femeii și a spus ceva. Eu stăteam în ușă, așteptând să văd ce se mai întâmplă. Întunericul punctat de lumânări de sub cupolă mirosea a ceară topită și a tămâie. Auzeam fluturarea de aripi a păsărilor din clopotniță.

După ce preotul a făcut semnul crucii, toți, inclusiv femeia aflată încă în genunchi, s-au întors spre mine. Cea mai mică dintre căpițe s-a apropiat și m-a întrebat dacă vreau să cumpăr lumânări.

— Da, vă rog, am spus, și am urmat-o la tejgheaua din dreapta, unde erau expuse precar câteva obiecte: cărți poștale, calendare, mătănii, ilustrații cu sfinți pe hârtie lipită pe lemn, o serie de lumânări de diferite grosimi și, în mod surprinzător, câteva borcane cu miere în care pluteau cruci de lemn.

— Câte? m-a întrebat femeia, apoi, simțindu-mi ezitarea, a arătat spre un stand pentru lumânări pe două niveluri din colțul opus. Tava de sus e pentru vii, cea de jos pentru morți, mi-a explicat ea.

— Și pentru cei nenăscuți? Ei unde sunt? am întrebat.

N-a părut să înțeleagă.

A așteptat să-i explic, apoi și-a dat seama ce vreau să spun, măcar în parte.

— Ah, îmi pare rău, draga mea. Crede în mila Domnului. Corpul tău e puternic și ești tânără. O să-i faci fii soțului tău, nu te teme.

A ridicat mâna să-mi atingă obrazul, dar m-am dat înapoi, sub pretextul că scotocesc în portofel după monede. Am cerut două lumânări, apoi le-am aprins: una jos, una sus. Am stat și am privit cum pâlpâie flăcările și se topește ceara. Simțeam că femeia se uită la mine de la tejgheaua ei amărâtă, în timp ce se scurgea sângele din mine. Îmi era dor de Jason și mă întrebam ce să fac cu acest dor: să mi-l asum și să fac ceva în legătură cu el, sau să-l ignor și să lipsesc de hrană acea flacăra până când se stinge?

Capitolul nouă

Lacul

Mi-am petrecut vara singură lângă Lacul Antai, în una dintre casele de vacanță pentru membrii Biroului Politic și familiile lor. Părinții mei nu mergeau niciodată acolo. Detestau simplitatea ei Art Déco luxoasă. Albul pereților și accesoriiile cromate erau prea spartane pentru mama. Asta ar fi trebuit să fie pe placul tatei, dar nu era. Casa era prea confortabilă, minimalismul ei prea evident amestecat cu opulența, pentru gustul lui – tocmai aspectul care mie mi se părea relaxant. Erau mult prea multe orori neogotice în capitală.

Vila noastră a fost construită inițial pentru un industriaș la începutul anilor '30, aproape de casele de vacanță ale altor sprijinitori plutocrați ai fostului regim monarho-fascist. Ca să-și salveze viața, familia lui a donat-o Partidului cu numai cincisprezece ani în urmă. N-a prea ajutat la nimic: industriașul a fost împușcat, iar familia lui închisă, apoi exilată și lăsată în sărăcie. Casa le-ar fi fost luată oricum.

Căminul visurilor lui încă scânteia ca un miraj deasupra lacului. Terenurile lui și ale vilelor din preajmă erau veșnic pustii, cu excepția câte unui ospătar care ducea o tavă în umbra adâncă a pergolelor. Ceștile, carafele și ceainicele fragile în care mi se servea ceaiul supraviețuiseră ca prin miracol războiului. În mod la fel de miraculos, nu fuseseră furate de germanii care se retrăgeau sau de sovieticii eliberatori – cu siguranță fuseseră cruțate tocmai datorită simplității liniilor lor. Erau create de același arhitect elvețian care făcuse și casa.

Petreceam ore întregi prefăcându-mă că citesc într-un șezlong umbrat de pergole. Cu cât Jason Connor se retrăgea mai mult în trecut, cu atât mă gândeam mai des la el, și nu mă așteptasem la asta. La început am încercat să explic aceste gânduri ca pe niște urmări hormonale ale sarcinii. Îmi era dor de conversațiile noastre, de engleza lui, de felul lipsit de griji în care spunea ce gândește sau ce vrea, care-l făcea să pară o creatură de pe altă planetă. Îmi era dor de trupul lui în ciuda, sau datorită, faptului că îl posedasem o singură dată. Îmi doream să-l ating din nou și-mi spuneam că e pentru a-mi testa amintirea despre el: era într-adevăr atât de deșirat și de luminiscent în paloarea lui nordică pe cât începea să pară?

Nu simțeam nici o remușcare în legătură cu avortul, dar circumstanțele lui mă făceau să mă simt și mai claustrofobă ca înainte. Deși patria noastră îmi păruse mereu o extensie

a tatei, până acum asta nu mă deranjase atât de mult. Erau unele avantaje. Nu era nevoie să-mi petrec vara la Lacul Antai ca să știu că eu, o umilă traducătoare, nu aș fi găsit în altă parte nivelul de confort și protecție de care mă bucuram în țara mea, cel puțin atât timp cât tata își păstra poziția – ceea ce nu era niciodată sigur.

Confortul și protecția își aveau însă prețul lor, și asta era acum dezolant de limpede. După intervenția doctorului Petroffski, începuse să mi se pară că nu mai beneficiam nici măcar de o fărâmbă de încredere.

În dimineața aceea, când am coborât în hol, de pildă, majordomul a aruncat o privire neliniștită spre ținuta mea de jogging și m-a întrebat dacă aveam de gând să fac o tură completă de lac. Se anunțase ploaie pentru ora unsprezece, mi-a spus el. Sunt sigură că-mi imaginam doar că primise un telefon de la tata, cu instrucțiuni să se asigure că mă întorceam înainte de ora unsprezece, dar era de ajuns și să-mi imaginez.

Încercam să mă consolez. Uite ce frumos e, îmi ziceam, coborând pe o potecă spre malul apei. Lacul era neclintit ca sticla sub soarele dimineții. Singurul lucru care se mișca erau aburii de ceață care se ridicau de la suprafața lui, evaporându-se la fel de repede cum se formau. Aerul era proaspăt și parfumat. În Vest fi trebuit să fii miliardară ca să mă bucur de această combinație de lux și singurătate.

Și știam despre ce vorbesc. Stătusem în hotelurile mizerabile de patru și chiar cinci stele ale capitaliștilor, cu corpuri înghesuite ca sardinele în jurul piscinelor și în centrele de înfrumusețare, cu încercările lor patetice de a-și asigura un petic de plajă acoperindu-l cu un prosop sau cu o saltea, cu miros de transpirație străină și loțiune de plajă, cu voci. Nu era o întâmplare că reclamele lor arătau întotdeauna aceste zone de agrement foarte puțin populate – ca și cum asta ar fi putut să fie vreodată posibil. Eu aveam metri întregi de nisip, apă translucidă, un nor de brazi argintii de o parte a lacului și o mie de nuanțe de verde ale foioaselor de partea cealaltă, rod al intereselor arboricole ale fostei familii regale, totul numai pentru mine.

Așadar, ce dacă mă supraveghea cineva în fiecare clipă? Oamenii sunt supravegheați și în Occident.

Gândeam în cercuri, cu tot mai puțină claritate pe măsură ce vara se termina. Studiam biblioteca vilei, care părea să fi fost plivită temeinic, dar niciodată adusă la zi. Cu excepția unei noi ediții lituaniene din *Condiția clasei muncitoare în Anglia*, cu o dedicație ilizibilă pentru tata, cel mai recent volum era un roman de Romain Rolland publicat la Paris în 1935. Înăuntru, era o carte poștală cu fotografia autorului alături de Stalin. Era imposibil să-ți dai seama dacă fusese băgată în carte de unul de-ai noștri ca să arate că Rolland era de încredere sau, ca o ironie a istoriei, fusese lăsată acolo de fostul proprietar al vilei.

Am citit operele complete ale lui Turgheniev foarte, foarte încet. Am început, și am abandonat, *Război și pace*. M-am bucurat că am studiat literatura engleză, chiar dacă dusesse unde dusesse. Seara mergeam la concerte unde unii dintre cei mai buni muzicieni ai noștri cântau pentru un public de cinci-șase oameni. Dormeam, uneori de la nouă la nouă, și din nou după-amiaza. Făceam masaj și înotam. Mâncam cele mai proaspete fructe pe măsură ce se coceau: cireșe, apoi zmeură, apoi pepeni galbeni și verzi, apoi piersici, apoi struguri și, în sfârșit, primele mere ale toamnei. În vilele învecinate veneau și plecau alți

oaspeți, nu mulți.

La sfârșitul lui august am cerut să mi se dea de tradus de la Institut. Oficial, nu mai eram în concediu. Ceața dimineții se limpezea mai încet. Serile deveneau mai răcoroase și frunze galbene pluteau pe suprafața lacului. Pluteam și eu cu ele, privind dealurile din spatele meu.

— Bucurați-vă cât mai puteți. Ajunge să plouă o dată, mi-a spus grădinarul-șef într-o zi, și apoi temperatura o să scadă sub douăzeci de grade, și așa o să rămână până în aprilie viitor.

— Apa deja se răcește, am răspuns. La suprafață e bună încă, dar simți straturile reci ridicându-se de la fund.

— Am înotat aseară, târziu...

S-a oprit la mijlocul propoziției. Personalul nu avea voie să facă asta.

— Alea sunt crengi de zmeur? am întrebat, ca să-l ajut să iasă din încurcătură.

Îl observasem, în jur de unsprezece, unsprezece și jumătate, înotând la lumina lunii. Mă trezise un pleoscăit și ieșisem pe balcon, de unde văzusem un cap alb făcând cercuri în apă, o salopetă și o pereche de sandale lăsate pe mica plajă palidă, în formă de semilună.

Avea noroc că erau atât de puțini oaspeți. Că numai vila noastră avea balcon deasupra coroanelor copacilor. Altcineva ar fi alertat administrația, m-am gândit, simțindu-mă virtuoasă pentru că nu eram eu acea persoană. Apoi m-am simțit vinovată pentru că mă simțisem virtuoasă.

Măcar nu mai trăiam în anii de început ai socialismului. Acum și-ar fi putut pierde slujba, dar nu libertatea sau viața pentru o astfel de abatere.

— De zmeur, da. A fost mare zmeura anul ăsta, așa-i?

Când apa s-a răcit de tot, am început să merg la *bania* rusească înainte de înotul de seară. Deși inițial aparținuse vilei noastre, *bania* era împărțită acum cu vilele alăturate. Tata permisesese asta, într-un act de generozitate față de colegii lui cei mai apropiați, știind probabil că el și mama nu aveau s-o folosească mai mult decât o dată la trei sau patru ani.

Era un spațiu decorat, o construcție exotică în care arhitectul elvețian își permisesese în mod neașteptat un vis al Rusiei orientale cum numai un occidental putea nutri. Consta din patru camere consecutive, căptușite cu plăci de marmură, ale căror culori variau de la roz pal la roșu închis, în funcție de temperatura setată în încăpere. Cabinele erau umplute cu cantități crescânde de abur, și toate erau, de obicei, goale la ora aceea înaintată, când puținii rezidenți de pe malul lacului se îmbrăcau pentru cină.

Ultima cameră era de obicei atât de plină de abur, încât nu vedeai la mai mult de jumătate de metru în față, și atât de fierbinte, că nu puteai sta înăuntru mai mult de cinci minute. Chiar în fața ei, unde ușa grea de la *bania* se deschidea spre o seră cu un bazin turcoaz în centru, era un cazan, umplut permanent cu zăpadă adusă din munți. Bazinul era umplut cu apă minerală carbogazoasă menținută la patru grade Celsius. Lua zăpadă în mâini și te frecai pe tot corpul cu cristalele ei chiar în timp ce te aruncai în apă, iar pielea îți se înroșea și te pișca. După ce depășeai bariera inițială de durere, procedeul dădea dependență. Deseori îl repetam de mai multe ori într-o ședință.

Mă obișnuisem să fiu singură în timp ce făceam aceste alternări de fierbinte și rece, dar de data asta am observat conturul unei femei masive pe o bancă din colț, în camera cea mai fierbinte. Inspira și expira zgomotos. Am auzit-o respirând chiar înainte s-o văd. Deși eu eram goală, cu excepția unui șorțuleț care-mi acoperea zona genitală, cum era obiceiul la *bania*, femeia părea să poarte un costum de baie negru și o cască de înot albă. Fața îi era un cerc blurat de carneol, încadrat de cauciucul palid.

Din câte știam, doar trei alte femei mai stăteau în vile în această perioadă târzie a sezonului: una cu soțul ei, două singure. Le cunoșteam vag pe toate, femei de vârstă mamei, mai degrabă cunoștințe decât prietene. Și, de asemenea, probabil că și ele mă știau. Singurele prietenii adevărate pe care le legau acești oameni erau în cadrul clanurilor lor familiale, iar mama nu avea nici o prietenă. Din cauza trecutului pătat al tatălui ei, relațiile ei fie dispăruseră, fie fuseseră avertizate să se țină departe.

Încercam să ghicesc care dintre cele trei femei era aceasta. Bănuiam că era soția cuiva din Biroul Politic. Biroul Politic nu consta exclusiv din bărbați – se presupunea că eram o societate egalitaristă și Partidul trebuia să demonstreze această egalitate chiar de la vârf –, dar femeile care erau membre munceau de două ori mai mult decât bărbații. Nu le-ai fi prins gâfâind și pufnind la *bania* decât la vreo sărbătoare națională importantă, și probabil nici atunci dacă erau parade și evenimente sponsorizate de stat la care trebuiau să participe. Trebuia să fie câte o femeie pe fiecare platformă, și erau atât de puține femei în Biroul Politic, încât agendele lor erau probabil pline până la refuz.

— Bună seara, tovarășă, am spus.

Era mai bine să rup tăcerea decât să simt privirea femeii sondându-mi sufletul. Intenționeam să stau numai cât era necesar ca să nu pară că plec din cauza ei. Speram că nu avea să-mi strice rutina de seară făcându-și un obicei din a folosi *bania* la ora aceea.

— Bună seara, Milena, mi-a răspuns femeia cu voce gravă, de fumător înrăit.

Am așteptat, sperând că se va prezenta, dar presupunea că o cunosc.

— Cum a fost vacanța până acum? a întrebat ea.

— Nu sunt în vacanță. Adică nu mai sunt, am zis. Lucrez.

Dacă a reacționat, nu i-am putut vedea expresia.

— Dar a dumneavoastră? am întrebat.

— Ah, a fost cel mai prost an din viața mea, a spus ea cu familiaritate, dar fără vreo emoție aparentă. Mai întâi atacul cerebral al lui Ivan, apoi accidentul. Îți amintești, probabil.

Habar n-aveam despre ce vorbește.

— Ce să-mi amintesc? am întrebat.

— Păi, eram la Minerva în același timp cu tine, în iunie. La centrul medical, nu la stațiune, mi-a explicat ea. Eram cu mama mea, pentru tratamentul ei gastric. Gertruda ți-a spus, precis, dar știu că aveai lucruri mai importante pe cap. Apoi idiotul de șofer al lui Ivan a venit să ne ia pe mine și pe mămica și, pe drumul de întoarcere, a lovit mașina. A intrat într-un copac căzut pe un drum deschis. Închipuie-ți! Nici măcar n-a fost brusc. L-am văzut de atât de departe, încât m-am întrebat, când lunaticul ăla n-a încetinit, dacă era beat sau hotărât să ne omoare.

Am scos un icnet corespunzător.

— N-a oprit nici când am țipat, și apoi a fost mult prea târziu, a continuat ea. Dacă n-aș fi atee, aș zice că numai Dumnezeu ne-a salvat. De fapt, a fost tehnologia sovietică. Ambulanța ne-a dus pe mămica și pe mine direct înapoi în stațiune.

Părea să aibă vreo șaiszeci de ani, ceea ce însemna că mămica avea cel puțin optzeci. Mă întrebam dacă mămica semăna și ea cu o morskă.

Începeam să-mi amintesc zvonuri despre incidentul pe care-l descria. Soțul ei, Ivan, era ministrul producției de grâne. Îl vedeam, și-l evitam cu succes, ori de câte ori vizitam institutul. Avea corpul unui băiat de nouă ani și se zicea că e rău cum numai băieții pot să fie. Soția lui l-ar fi putut mânca la micul dejun, m-am gândit.

— Și șoferul? am întrebat.

Ea s-a holbat la mine, surprinsă că pomenesc de el.

— Păi habar n-am, rănit, mort, puțin îmi pasă. Era inconștient când l-au scos de acolo. Tot ce pot să spun e că de condus, n-o să mai conducă. Dar tu?

A făcut o pauză, apoi a continuat, deși eu nu m-am obosit să răspund.

— Înțeleg că tatăl era englez. Poetul ăla foarte chipeș care a venit la festivalul fetei lui Kovalski, mi-a spus mămica. Occidentalii ăștia sunt nestatornici. Am văzut destule în filmele lor, și se presupune că filmele sunt o imagine idealizată a realității. Ne-a părut rău să vedem că ai fost nevoită să treci prin asta.

— V-a spus ma...

— Nu, draga mea, sigur că nu. Gertruda n-ar face așa ceva.

Vedea că mă înfurii, așa că a făcut o pauză mai lungă.

Se făcea prea cald, dar căldura nu părea s-o deranjeze. Amuțită de indiscreția ei, eu așteptam primul prilej de a pleca.

— Bănuiesc că-i vina lui Stanislav, a zis ea în cele din urmă.

Abia când a continuat mi-am dat seama că dădea vina pe tata pentru abort, nu pentru zvonuri.

— Suntem în secolul XX, a spus ea, pe un ton indignat de data asta. Ar fi fost atât de interesant să-l păstrezi, să vezi cum arată copilul. Și mămica crede la fel.

Nu mai puteam îndura căldura. Nu mai puteam îndura vocea gâfăită, aberațiile sau ideea că femeia asta – și până și „mămica“ femeii ăsteia – știa atâtea despre mine. În timp ce eu mă credeam singură și liniștită lângă lac, ea și alte neveste își omorâseră pesemne plictiseala bârfindu-mă, jelindu-mi căluțul de mare pe jumătate englez în timp ce-i insultau tatăl, un bărbat mai atrăgător decât toți bărbații la care visaseră vreodată, pentru că nu aveau să afle niciodată despre culoarea părului său.

Poate pentru că era una dintre noi, din spațiul nostru privat, mă simțeam mai expusă în fața acestei femei decât mă simțisem când stăteam legată de masa de nașteri a lui Petroffski, cu picioarele desfăcute. Îmi amintea cât de claustrofobică era lumea noastră mică, izolată. De când te nașteai, trăiai într-un fel de familie extinsă, toate realizările, eșecurile și abaterile tale devenind cunoscute de toată lumea. Nu aveai cum să scapi, decât dacă alegeai soluția radicală și plecai de tot. Și, ca să pleci, riscai tot ce aveai – până și viața.

M-am ridicat și am ieșit încet din *bania*. Când ușa s-a închis în urma mea, am luat

câteva mâini de zăpadă și, frecându-mi pieptul cu ele, am trecut în fugă pe lângă bazin, ieșind din seră și alergând în continuare până la lac. Am ajuns la marginea pontonului și am sărit în apă cu atâta elan, că am avut nevoie de toate puterile să trag aer în plămâni când am ieșit iar la suprafață. Îmi bolboroseau, parcă dezumflați de impact, refuzând să lase oxigenul să intre.

— Tovarășă Urbanska? Aveți nevoie de ajutor? a strigat grădinarul-șef din hangar.

Am înșfăcat un prosop din teancul alb ca zăpada care mă aștepta întotdeauna pe ponton și mi-am îngropat capul în el, făcându-mă că mă șterg pe față, când de fapt ce-mi doream cel mai tare era să urlu. Poate că mă bucurasem de toate privilegiile din lume, dar nu avusesem niciodată luxul de a-mi arăta emoțiile în public. Mă pricepeam atât de bine să-mi reprim furia și durerea, încât deseori nu le recunoșteam gustul metalic, umilitor. Când Mișa îmi vorbea despre asta, îl consideram un papă-lapte. Acum nu mai era așa. Ceva atinsese miezul în cele din urmă: mi-am dat seama că sunt îndrăgostită.

Începând din seara aceea, mi-am luat toate mesele citind *Război și pace*, toate cele trei sute șazeci de capitole, și lipsind de la concertele cu atât de puțin public. Nu mai voiam să o întâlnesc pe femeia aia, să fiu nevoită să recunosc, fie și tacit, că discuția noastră avusese loc vreodată. Acea scufundare în lac a fost scurtă, ochii mi-au rămas larg deschiși ca să văd nisipul și iarba mătăsoasă de pe fund, dar ieșirea la suprafață a fost suficient întârziată cât să iau o hotărâre care avea să-mi schimbe viața.

Capitolul zece Purtată de balauri

De balauri am fost eu purtat
Peste țări, peste mări și uscat,
De-ntâmplare ori de ce mi-a fost dat.

O, da, să fiu eu îmi doream.
În oglinzi, jeluind, eu toastam,
Și adâncă-mi prostie-o vedeam.
—Czesław Miłosz, „Orașul fără nume“

M-am întors în oraș hotărâtă să-l părăsesc. Ori de câte ori se întâmpla să mă văd într-una dintre oglinzile de acasă, îmi imaginam că amprenta hotărârii mele era atât de vizibilă, ca și cum mi-ar fi crescut o pereche de coarne sau mi-aș fi vopsit părul în verde-aprins. Îmi era greu să cred că nimeni nu bănuia nimic, nici măcar Dara, care de obicei era atât de atentă la înfățișarea mea, încât vedea dacă-mi lipsea un cerceș sau un nasture la bluză înainte chiar să intru în cameră.

Știam că-l iubesc pe Jason. Voiam să fiu cu el dacă mă mai iubea, dar bănuiam că va trebui să aștept până părăseam țara ca să aflu. Îmi ziceam că merită riscul. Și dacă pierdeam totul, dar nu-l căpătam pe Jason, măcar aveam să încetez să fiu doar fata răsfățată a lui Stanislav Urbanski. Nu aveam să pot fi niciodată eu însămi în țara asta, mă gândeam, fără să mă opresc să mă întreb ce înseamnă de fapt „să fiu eu însămi“. Prostuța, toanta de mine.

Biblioteca Consiliului Britanic își organiza expoziția anuală de noi scrieri astfel încât să coincidă cu târgul nostru de carte din octombrie. Știam prea bine că nu trebuie să mă aștept ca acest efort să constea în mai mult decât niște panouri cu reproduceri. Spre deosebire de sovietici și de americani, britanicii rareori cheltuiau bani pentru promovarea literaturii lor: eram prea puțin importanți ca țară, chiar dacă ei pretindeau altceva, și oricum britanicii rareori căutau să concureze cu superputerile.

Știam și că o să găsesc o urmă a lui Jason la expoziție. El era motivul pentru care mă aflam acolo. Toți scriitorii britanici care ne vizitaseră țara fără să-și păteze dosarul politic

apăreau în aceste prezentări. Biblioteca se străduia să rămână în echilibru pe linia subțire dintre a vrea să celebreze realizările britanice și să susțină cauza democrației occidentale, și a nu vrea să fie închisă de autorități. Pentru că atât de puțini scriitori britanici ne vizitaseră de-a lungul anilor, ne flatau declarându-i mai mari decât erau la ei acasă. Scriitorii se bucurau de laudele exagerate, iar Consiliul ne peria, la rândul lui, susținându-ne iluziile. În definitiv, era în interesul lui să pretindă că-i aduce pe cei mai mari. În acest context, Jason era destul de promițător.

Când am intrat, fața lui radia într-o fotografie alb-negru mărită considerabil, cea mai îndepărtată de mine dintr-o procesiune de portrete fotografice expuse pe niște panouri în holul bibliotecii. Primul meu gând a fost că scriitorii britanici erau, în ansamblu, remarcabil de urâți. Al doilea: dar nu Jason, în nici un caz Jason.

Fotografia era veche de cel puțin câțiva ani. Avea o tunsoare dulce, cu buclele reduse la o promisiune, ca lâna unui miel de astrahan, și fruntea mai alungită decât mi-o aminteam. Ochii îi erau la fel de strălucitori ca atunci când s-a aplecat deasupra mea pentru prima dată în după-amiaza aceea înainte de *Jenûfa*. La cine se uita?

Mi-am coborât privirea: gulerul cămășii îi era descheiat și i-am văzut claviculele, și am recunoscut umbra aceea unde pielea i se întindea pe os, apoi se curba spre gât. Era ca întoarcerea într-o vale pe care ai vizitat-o cândva și nu vrei s-o mai părăsești niciodată.

— *Hello, hello, miss Urbanska*, am auzit familiarele vocale galeze și intonația cântată. Mă bucur tare mult că ai ajuns, fie și în ultima zi. Nu ai răspuns la invitația noastră pentru deschidere, dar eu nu mi-am pierdut speranța.

— A fost un vernisaj? am întrebat.

Invitația cu siguranță nu fusese predată la Lacul Antai și nu vedeam ce era de vernisat aici. Participarea mea la orice eveniment public organizat de o instituție străină ar fi avut, oricum, nevoie de aprobare. Nu sunt sigură că tata ar fi aprobat vreodată.

— Îmi pare rău, am fost plecată în vara asta, am zis. Dar vă mulțumesc că v-ați gândit la mine.

— Minunatul nostru prieten de aici, a zis Huw, stând acum lângă mine și privind în sus, spre portretul lui Jason. El a insistat să includem în prezentarea lucrărilor lui o poezie recentă, dar încă nepublicată. Trebuie s-o citiți, *miss Urbanska*, a adăugat el, folosind corect – spre deosebire de majoritatea străinilor – forma feminină a numelui meu de familie. E încântătoare.

Nu vedeam despre ce vorbește Huw. Lângă fotografia lui Jason era o scurtă biografie, care menționa festivalul de poezie al Lanei și cita câteva rânduri de complezență despre frumusețea capitalei noastre, pe care îmi amintesc că Jason i le servise unui jurnalist local în timpul vizitei lui. Chiar sub biografie era un sonet pe care-l recunoșteam din lectura lui publică.

— Știu poezia asta, i-am spus galezului. Mi-o amintesc bine.

— Nu, nu aia, a zis Huw. Expunerea continuă pe partea cealaltă. Dacă ocoliți, o s-o vedeți, pe același panou.

Ne-am dus în spate, și acolo era o altă procesiune de autori, și din nou numele lui Jason, aceeași fotografie, acum mai mică, și o poezie intitulată „Hotelul de o stea“. Înainte de a citi orice altceva, am zărit ultimul vers: „Încă, aștept.“

— Ce inteligent, să folosești ambele părți, am spus, străduindu-mă să-mi păstrez un ton egal și aerul princiar al unei fiice de nomenclaturist care arăta un interes politic față de ceva neimportant. Probabil că ați redus cheltuielile.

— E o virgulă bizar plasată, nu-i așa? a spus Huw, urmărindu-mi privirea și acoperind virgula aceea cu degetul mare, în timp ce fiecare atom al corpului meu răspundea cuvintelor lui Jason, imaginii lui.

Situația era ridicolă – galezul ăsta, căruia i se înroșea degetul de tare ce apăsa cu el pe un semn de punctuație, expoziția asta, ca dintr-o școală gimnazială locală, panoul cu poezii, cel mai absurd dintre locurile conspirative de schimbat mesaje codificate –, dar îmi promisem răspunsul.

Dacă voiai să călătorești în străinătate, cel mai probabil era să ți se acorde o viză de ieșire pentru o excursie organizată, mai ales dacă excursia presupunea vizitarea unei republici socialiste prietene. Eu aveam de întâmpinat un obstacol în plus. Nici un birocrat n-ar fi îndrăznit să-mi semneze pentru eliberarea documentelor de călătorie fără să se consulte cu tata, iar tata era mai greu de convins decât Ministerul de Interne. Cuba la sfârșitul lui decembrie – paradisul tropical al comunismului – părea mai plauzibilă decât alte opțiuni. Havana era un oraș frumos, insula promitea temperaturi de vară exact când iarna era mai cruntă acasă, iar Marea Caraibilor arăta divin, chiar și în fotografiile alb-negru ale căror margini se curbau în vitrinele pline de muște ale biroului nostru de turism.

Am început să-mi arăt interesul față de plajele lui Castro, adunându-mi în secret documentele. Mama a văzut în asta un semn că reveneam la ceea ce, în cazul meu cel puțin, trecea drept comportament normal.

— Întoarce-ți fața către soare, și umbrele vor cădea în spatele tău, a spus ea, care nu rata niciodată să împărtășească proverbe populare și sfaturi banale. Nu te închide în casă precum o față bătrână. Du-te la unul dintre hotelurile acelea frumoase din Varadero, care sunt ocupate integral de Tururile Proletariatului Internațional în sezonul de vârf. O să te nimerești, foarte probabil, lângă un tânăr promițător la masa comună, sau să dansezi cha-cha-cha cu el pe sub palmieri. Hotelurile astea au și plaje proprii: fără occidentali beți și vulgari.

A fluturat în aer niște castaniete imaginare.

N-aveam de gând s-o corectez pe mama în legătură cu dansurile cubaneze sau orice altceva. Vacanțele organizate or fi fost ele conduse de o organizație numită Tururile Proletariatului Internațional, dar știa prea bine cum stau lucrurile ca să presupună că aceasta ducea peste Atlantic mai mult decât vreun miner sau muncitor metalurgist, și asta rar.

Cel mai relevant detaliu practic despre Cuba era că nu existau zboruri directe până la Havana. Majoritatea itinerarelor cubaneze presupuneau schimbarea avionului în Moscova. O altă posibilitate era Viena: biletele erau mai scumpe și mai greu de găsit, dar cursele erau destul de frecvente ca să sune plauzibil. Speram că, odată ce-l conving că am nevoie de o vacanță de iarnă chiar și după unsprezece săptămâni de vară la Antai, tata va vedea avantajele escalei în Viena.

Știa cât de mult îmi plăcea să beau un *Einspänner* în cafeneaua aeroportului și să-mi cumpăr *Mozartkugeln* de la duty-free. La aeroportul Șeremetievo din Moscova nu erau. Speram că nu se va împotmoli în faptul că la Viena puteam să pierd zborul următor, întârziind într-unul dintre magazinele scumpe ale aeroportului în timp ce numele, din fericire fără nici o sonoritate pentru majoritatea celor care l-ar fi auzit, îmi era rostit în mod repetat la difuzoare. Nu prea avea rost să fug la Moscova, unde orice avion de legătură ar fi așteptat până aș fi fost găsită și urcată în el, oricât ar fi durat, cu consecințe socialiste fraterne.

De când mă întorsesem de la Antai spumegam de furie, abia reușind să mi-o ascund. În loc să mă simt odihnită, țipam sau plângeam la cea mai mică provocare.

„Istericale“, o auzisem pe mama că-mi descrie stările când vorbea la telefon cu o așa-zisă prietenă de-ale ei. Ridicasem receptorul unui telefon din altă cameră ca să sun la institut și o prinsesem într-una din interminabilele ei discuții de la suflet la suflet.

Știam bine că nevestele celor din Biroul Politic își făceau confidențe una alteia despre copiii lor – soții erau de neatins, era prea riscant să vorbești despre ei chiar și în cercul intern –, dar amintirea femeii grase din *bania* era prea recentă și prea neplăcută ca să mai suport ceva de felul ăsta. M-am dus în camera mamei, am scos cablul din priză și am aruncat telefonul prin fereastra închisă. Ea n-a încercat să mă împiedice și era prea înțeleaptă ca să-i spună tatei. Geamul a fost înlocuit și s-a instalat un soi de armistițiu.

Mai fusesem în situații dificile și le acceptasem cu o detașare rece și câteodată crudă, dar slăbiciunea mea pentru Jason – dacă poți numi dragostea o slăbiciune – era nouă și dureros de intimă. Simțeam că aș fi putut omorî pe oricine i-ar fi rostit numele.

Dara a fost singura care l-a rostit.

— Voiam să vorbim un pic, Milena... mi-a spus ea într-o dimineață, când m-a găsit în bibliotecă, știu că a fost un an greu pentru tine.

Țineam în poală un dicționar de termeni botanici. Traduceam un articol cu deosebire obscur despre rolul mătăsii de porumb în procesul de polenizare. Ea ținea în brațe unul dintre volumele acelea luxos legate pe care tata le primea cadou, prefăcându-se că-i caută un loc pe raft. Am dat din cap, mimând atenția.

— Despre Jason Connor, adică, a zis ea. Despre urmări. Mama ta e emotivă și rareori o străbate vreun sentiment fără s-o arate. Pe tine te cunosc de când erai un prunc și știu că tu ești altfel, semenii mai mult cu tatăl tău sau cu mine, ești ca o carte închisă.

Spunând asta, a bătut ușurel cu mâna în volumul pe care-l ținea. Avea aerul că-și cere scuze, poate din cauza clișeului pe care tocmai îl folosisese vorbind despre tata sau fiindcă pornise o discuție atât de personală. Nici una din noi nu era obișnuită cu genul ăsta de conversație personală. Începea și ea să mă enerveze. Cred că simțea, dar în loc să se retragă, cum ar fi făcut mama, mi-a prins privirea și mi-a susținut-o: față de mama, care părea de mătase, Dara era de oțel.

— Poate că acum ți-e dor de el. Nu face nimic prostesc sau precipitat. Orice-ai simți pentru englez o să treacă. O să treacă, îți promit.

Nu știu de ce, dar în ciuda faptului că vorbeam întruna despre plajele tropicale, în momentul acela presupuneam că prin „nu face nimic prostesc și precipitat“ înțelegea să

nu-mi fac rău. Ceea ce mă enerva peste măsură însă nu era asta, ci siguranța ei că ceea ce simt pentru Jason o să treacă.

— Ce știi tu? i-am răspuns. Tu ce crezi că faci irosindu-ți viața în casa noastră și aranjând cărțile tatei pe rafturi? Uită-te la tine!

Nu s-a obosit să-mi răspundă. A pus volumul pe standul rotativ de lângă ea și a ieșit din cameră.

Am simțit imediat remușcare, firește, dar am așteptat câteva zile înainte să-mi cer scuze. Dara le-a acceptat cu eleganță, dacă nu cu iertare, dar era în regulă. Nu meritam iertare: nu poți să-ți iei vorbele înapoi după ce le-ai rostit cu atât de vădită convingere.

Eram prea egoistă și prea preocupată, mai întâi de propria-mi neliniște, apoi de amănuntele tehnice ale fugii, ca să mă gândesc la situația părinților mei sau a oricui altcuiva. Singurul lucru care conta pentru mine era conștiința faptului că Jason aștepta un semn de la mine, un răspuns la mesajul lui. Ori de câte ori mă duceam la Biblioteca Consiliului Britanic, și indiferent pentru ce carte mă duceam, Huw continua – din proprie inițiativă – să-mi recomande *Întoarcerea acasă* de Jason Connor. Ajunsesem să-i știu cele mai bune strofe, precum și muzica accentului galez al lui Huw când le recita.

— Intenționez să o iau curând, i-am spus într-o zi, și chipul i s-a luminat. Vacanța de Anul Nou e perioada cea mai bună pentru citit poezie.

În zelul lui de a o face pe Cupidon, vedeam doar prietenia lui cu Jason. La vremea aceea, nu mă gândeam la mine ca la o captură, ca la un potențial trofeu pentru Marea Britanie, deși Marea Britanie era unul dintre principalii căpcăuni, depășită poate doar de vârfurile lui transatlantic mai periculoase în acea colecție de țări care alcătuiau inamicul nostru ideologic, lumea capitalistă putredă. A recunoaște asta ar fi însemnat a recunoaște posibilitatea că – până și în Occident – s-ar putea să rămân în primul rând fiica tatălui meu.

Încă discutam avantajele de a face escală la Viena cu părinții mei, când Lana Kovalska s-a întrupat de nicăieri ca să joace din nou rolul Destinului. Eram în salonul VIP al biroului de turism, răsfoind o broșură cubaneză, când a intrat ea cu Agnes, cea mai bună prietenă a ei *du jour* și singurul copil al ministrului nostru de externe. Erau însoțite de două consiliere de turism.

— Ce mă bucur că te văd, Mimi! Și se pare că mergem toate în același loc, a zis ea, aruncând o privire spre ce citeam. Trei prietene împreună sunt mai bune decât două.

Vedeam că deja coace un gând și m-am întrebat ce anume o să-mi ceară. Tonul prietenesc o dădea de gol. Lana era o aiurită, dar o aiurită oportunistă. Ori de câte ori o făceam nebună pe vremuri, fratele ei rânjea. Da, nebună ca o vulpe, zicea el.

Eu și Lana nu fuseserăm prietene înainte de moartea lui Mișa, și după aceea nici atât. Festivalul ei a fost o scurtă excepție, dar, chiar și atunci, eram mai mult colege decât prietene. Acum m-am uitat fix la ea până când și-a schimbat expresia.

— Trei sună mult mai bine. Agnes și cu mine n-o să te deranjăm în Cuba, Mimi, a adăugat ea cu un oftat.

Începusem să-mi fac griji că urma să propună o cameră de trei locuri.

— Părinții mei n-o să mă înțeleagă niciodată, a continuat ea, netulburată de prezența consilierelor, care o flancau neclintite ca niște stâlpi.

Noi, fetele de nomenclaturiști, eram de două feluri în ceea ce privea comportamentul în public: unele se purtau ca și cum însoțitorii lor nu erau acolo, ca Lana, fără nici un efort de a fi discrete, altele deveneau tăcute și neprietenoase, ca mine.

— E și mai opresiv de când a murit Mișa. Ei cred că o să mă schimb, dacă o să-mi fac un prieten potrivit. N-o să le mai pot suporta aranjamentele matrimoniale multă vreme.

— Mie-mi spui! am oftat, încercând să pun capăt conversației.

Presupuneam că știe de avortul meu, de vreme ce toată lumea știa.

— Eu și Agnes zburăm prin Moscova. Ea are mai mulți prieteni artiști pe care vrea să-i viziteze acolo. Poți să vii cu noi, dar n-o să mă supăr dacă nu vrei. La întoarcere însă, avem de gând să ne oprim în Londra, a spus Lana. Așa, nu mai e nevoie să ne cărăm cumpărăturile până la Varadero și înapoi. Și neapărat vreau să vizitez niște galerii de artă modernă cât suntem acolo.

— Au așa ceva? am întrebat, mimând ignoranța. Credeam că englezii se pricep să picteze numai cai.

Agnes a chicotit.

— Cai fără penis, dacă-mi amintesc bine cursurile noastre de pictură. Trăiască Puritania, mi-am dus eu gluma fără umor mai departe.

Nu voiam ca Lana și Agnes să creadă că aveam vreun plan legat de Anglia.

Una dintre consilierele de turism a pufnit când am pomenit de penis. M-am uitat la ea, și a înghețat. Lana a râs și ea, dar fără tragere de inimă, numai ca să-mi facă mie plăcere. Ea era anglofilă, ca răposatul ei frate.

— Nu-ți dai seama că sunt mai mulți comuniști adevărați în Londra decât în Moscova? Și arta lor e avangardă adevărată, nu ca mângălelile noastre provinciale. O să schimb asta destul de curând. Mă gândesc la o bienală, o Veneție a Estului aici.

— Ca să concurezi Leningradul? am întrebat. Sovieticilor le plăcea să-și numească cea de-a doua metropolă Veneția Nordului. Fabrica aia de bere de pe canal ar fi un început.

Sub patronajul (relativ) tânărului nostru ministru al culturii, un aparatcic ambițios care a studiat scurtă vreme la Manchester, o cooperativă meșteșugărească ancorase o gondolă în apele măloase ale canalului industrial al orașului nostru. Cupluri tinere care n-aveau să vadă niciodată Veneția își făceau poze cu pălării de paie și tricouri dungate pe fundalul arcazelor neogotice. Era ironic și dureros în același timp.

— Ce-ar fi să vii cu noi la Londra, Mimi? a zis Lana deodată. Nu era clar dacă abia atunci îi venise ideea sau nu. Să mai faci o schimbare față de Austria aia plicticoasă? N-au mai făcut nimic nou de la Klimt încoace. Vizitele mele la galerii sunt finanțate: e vorba de cercetare, înțelegi. Ai putea să faci ceva bani de buzunar, să fii translațoarea mea.

Își dorea să se revanșeze parcă, nedeclarat. Vorbea și ea destul de bine engleza. N-am spus nimic, încercând să-mi dau seama pe loc dacă invitația asta era o veste bună sau proastă.

— Spui că ești absolventă de engleză, dar din câte știu n-ai pus piciorul în Anglia până acum, a enunțat Lana argumentul final.

— Ai dreptate, am recunoscut. E ridicol.

Lana cunoștea bine Londra, și în ultima parte a adolescenței petrecuse o lună la Cambridge, la un curs de limba engleză. Eu nu fusesem niciodată în Insulele Britanice. Pentru că tatei nu-i prea plăcea să mă lase să călătoresc în străinătate singură – pe bună dreptate, după cum mă pregăteam să dovedesc, mergeam numai cu mama, și ei îi plăceau capitalele europene vechi și culturale, cum le numea ea. Metropola britanică pătată de ploaie, cu o arhitectură eclectică, captivă pe insula ei învăluită în ceață, populată de necrofagi culturali care se hrăneau cu gloria trecută a muzicii și artei continentului și perpetuau cea mai proastă bucătărie din lume, nu era una dintre acestea. Ar fi fost oripilant să audă că fiica ei plănuia să trăiască acolo.

Mama vizitase Londra o singură dată, cu compania ei de operă, înainte de a se mărita. Probabil că vizita nu fusese un succes. În anii '70, când tata l-a însoțit pe Președinte în vizita oficială în Marea Britanie, și Partidul a hotărât ca ambele neveste să rămână acasă, a părut ușurată.

În dorința ei de a crea o perdea de fum pentru luna ei de miere caraibiană cu Agnes, Lana reușea să pară atât de entuziasmată că va călători împreună cu mine, că era imposibil să spun nu. Evident că oricum n-aș fi vrut să refuz, decât de teamă că o deviere bruscă spre Londra ar fi putut ridica suspiciuni acasă. Și aș fi vrut să plec de la început prin Londra, nu să petrec atâta timp cu cele două toante tranzitând Moscova.

Când m-am întors în sfârșit spre ele, consilierele de turism s-au însuflețit imediat, dornice să-și arate cunoștințele despre lume, oricât de teoretice erau ele, probabil. Au sugerat că schimbarea avionului la Londra era la fel de ușoară ca la Viena – de fapt, mai ușoară. Deși zborurile spre Heathrow din capitala noastră erau doar bisăptămânale, Londra avea o conexiune mai simplă cu Havana. Și dacă se întâmpla să vreau să rămân o vreme, ca să am parte de o experiență și mai odihnitoare, vizavi de Muzeul Britanic era o încântătoare pensiune a sindicatelor. În timp ce vorbeam, răsfoiau cu vădită plăcere volume uriașe cu orarele avioanelor: ocazia de a organiza itinerare individuale nu apărea prea des.

— Cu camere private, bineînțeles. Și câteva mai confortabile la ultimul etaj: sunt numite „camerele din cer“, s-a grăbit să explice una dintre consiliere, pentru cazul în care ideea de pensiune a sindicatelor sugera priciuri. Practic, un hotel de patru stele, plin de tot acel farmec englezesc. Dar de fapt o să aveți nevoie de un hotel? Reședința ambasadei e chiar lângă Hyde Park.

— O să vă anunț, am zis.

Când a pomenit de amplasarea reședinței, a clipit din ridicolele ei pleoape vopsite în culoarea safirului cu un aer de cunoscător și pe un ton de lingușire: nu știa toată lumea. Și în ciuda lingușirii ei, nu aveam de gând să încep să-i explic detaliile. Nu eram obișnuită să mă ocup eu însămi de astfel de chestiuni agasante; realitatea nerostită, pe care nici unuia dintre noi nu ne plăcea s-o admitem, era că inferiorii noștri le făceau întotdeauna cu recunoștință în locul familiei noastre. Motivul pentru care mă aflam în persoană în agenția de turism era ceva la care nu puteam nici măcar să fac aluzie.

Pe mama n-a părut s-o deranjeze atât când i-am vorbit de Londra, cât ideea de a călători cu Lana și Agnes. Pentru că se presupunea că-i place Lana, n-a reușit să-mi explice. A zis ceva de prietenii nesănătoase, de parcă aş fi putut să iau vreun microb de la ele două.

— Nu contează, a zis ea. Tu o să ai companie în Cuba. Am auzit că fiul lui Lipski merge în aceeași excursie.

— Ei, ăsta e un tânăr promițător, a intervenit tata.

Până atunci părise că nu ascultă pălăvrăgeala mamei, dar nu s-a obosit să mimeze măcar surpriza la auzul numelui lui Lipski, ceea ce m-a făcut să mă întreb dacă nu cumva îi ordonase băiatului să viziteze Cuba.

— O să ajungă cel mai bun cardiolog al țării. Orice familie are nevoie de unul, a zis el. Și nici nu-i urât, a adăugat, ca și cum ar fi făcut o concesie superficialității mele.

Tatăl lui Lipski era un coleg de-ai lui aflat într-o funcție înaltă. Ca mulți alți fideli ai Partidului, își îndrumase fiul spre o carieră mai lipsită de riscuri.

— Mă întrebam, tată, dacă n-ar trebui să zbor prin Londra și la dus, și la întors. Mă uitam la el, străduindu-mă să par șovăitoare, în timp ce-i serveam un discurs pregătit dinainte. Să plec mai devreme și să-mi iau câteva zile la fiecare drum. În definitiv, am studiat engleza, și totuși n-am fost niciodată acolo. Mai ții minte cât de mult ți-a plăcut Sala de Lectură de la Muzeul Britanic când ai fost în vizită oficială? Sunt atâtea de văzut! Apoi, la întoarcere, o s-o ajut pe Lana cu arta și cumpărăturile ei, o să fac și eu cumpărături...

— Ce, Roma nu mai e bună? m-a întrerupt tata.

Când am început părea că ezită, dar la ultima frază ochii i s-au aprins, ca și cum în sfârșit își dăduse seama ce joc făceam.

Tata își petrecuse cei mai buni ani din viață luptându-se cu nemții alături de unele dintre cele mai curajoase femei de pe planetă, dar această experiență nu-i schimbase convingerea că femeile sunt mai consumeriste din fire decât bărbații. Că era nevoie să fie târâte, dând din picioare și țipând, într-un viitor comunist strălucitor, fără proprietate.

De la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi: sexul frumos, credea tata, va abuza întotdeauna de ultima parte a devizei comuniste. Era suspicios față de orice spuneam, pentru că suspiciunea era a doua lui natură, și totuși pomenirea cumpărăturilor se potrivea atât de bine cu concepția lui despre lume, încât, pentru o clipă, a uitat să-mi pună cuvintele sub semnul îndoielii.

Deși grija mea principală era să-mi construiesc o acoperire, mai târziu mi-am dat seama că probabil tata nu și-ar fi făcut oricum griji în legătură cu Jason în contextul planurilor mele de călătorie. Să mă arunc la picioarele englezului ar fi fost de neconceput, ar fi însemnat o înjosire prea mare. Dacă-l dezonorasem o dată îndrăgostindu-mă de un om fără onoare – căci ce altfel de om mi-ar fi putut face ce îmi făcuse Jason? –, cu siguranță că nici măcar eu nu aveam să-l dezonzor și a doua oară, nu aveam să mă cobor atât de mult încât să fug după cineva atât de lipsit de merite în ochii lui.

Fusesem evazivă în trecut, dar acum țe seamă o pânză elaborată de invenții, mințind cu adevărat pentru prima dată. Mult după aceea, când mă simțeam vinovată pentru

numeroase lucruri care aveau de-a face cu părinții mei, această înșelătorie anume mă apăsă mai mult decât celelalte. La momentul acela, încă eram convinsă că-i urăsc pe amândoi.

La Londra, cu Jason, puteam să duc o viață mai adevărată, mai autentică, voiam eu să cred. O astfel de viață, o viață fără minciuni, merita un sacrificiu. Dacă libertatea cu care se lăudau cei din Occident însemna ceva, cu siguranță era libertatea de a nu fi nevoit să disimulezi.

— M-am săturat să fac cumpărături în Italia cu mama, am prins eu momentul să-mi consolidez avantajul. Nu din cauza ta, mami, bineînțeles, ci pentru că aici toată lumea poartă aceleași haine de la aceleași buticuri din Roma. Parc-am trăi într-un imperiu cultural italianesc.

— Bine, a zis tata. Am auzit bătaia de aripi a destinului. Bine. De ce nu?

Mama părea să fi străbătut aceeași gamă de emoții, dar în sens opus. Încurajatoare la început, a devenit vizibil agitată când el a fost de acord cu planul meu, dar știa că dacă i s-ar fi opus tatei odată ce se pronunțase n-ar fi făcut decât să scadă considerabil șansele ca el să se răzgândească. Era destul de realist să-și dea seama că încercarea de a mă ține prizonieră ar fi fost nepractică, ba chiar contraproductivă. Că era Londra sau orice alt loc nu conta: în momentul în care ajungeam de partea cealaltă a Cortinei de Fier nu mai puteam să fiu controlată direct. Intuiția maternă o făcea pe mama să se teamă de consecințele libertății pe care el tocmai mi-o acordase.

— Milena trebuie să stea la ambasadă, Stanislav, a spus ea. Lekovici o s-o conducă peste tot.

— Ah, mami, te rog! Boșorogul ăla îngrozitor! O să stau într-un hotel englezesc, să mă simt și eu bine. Ca unul din alea din Varadero de care ziceai.

— Da, înțeleg, draga mea. Nu e vorba că n-am încredere în tine. Dar Cuba e altfel: cubanezii sunt decenti. În Anglia o să ți se dea băuturi alcoolice sau droguri care arată ca bomboanele, și apoi...

Ideile ei despre ce mi s-ar putea întâmpla pe străzile Londrei erau bazate pe romane polițiste.

— Truda, a întrerupt-o tata, Milena e adult. Las-o în pace! Dar sunt de acord că nu trebuie să fie orice hotel. Cei de la Tururile Proletariatului o să aranjeze ceva potrivit.

L-am încurajat pe tata să creadă că ideea îmi surâdea foarte mult. Câtă vreme nu presupunea ca bătrânul Lekovici să mă aștepte la aeroport, eram gata să accept orice, chiar și să dorm pe mormântul lui Karl Marx.

Câteva zile mai târziu aveam toate detaliile itinerarului meu: trei zile în Londra, într-o „cameră din cer“ la pensiunea sindicatelor, urmate de circuitul „Cultură Cubaneză, Delicii Cubaneze“, apoi alte patru zile în Londra cu Lana și Agnes, de data asta într-un hotel de cinci stele din spatele unui mare magazin universal, unde fiecare noapte costa mai mult decât salariul unui angajat de-ai noștri pe un an. Bineînțeles, Lana nu se cobora să stea la pensiunea sindicatelor. Patru stele, oricât ar fi fost de încântător locul, pur și simplu nu

erau de ajuns.

Am ascultat doar cu o ureche argumentele ei pentru hotelul acela, aproape atât de gallerii, cât și de cele mai bune locuri de cumpărături din oraș. Singura parte a itinerarului pe care intenționam s-o onorez era prima etapă: de fapt, primele patru ore din prima etapă. Știam că în cele din urmă Lana avea să afle. Știam și că va fi prea agitată când va auzi despre dispariția mea ca să rămână supărată pe mine, dar asta oricum nu conta. Nu aveam s-o mai văd vreodată.

Îndată ce tata a fost de acord cu planul meu, m-am dus la Biblioteca Consiliului Britanic ca să împrumut *The Blue Guide to London* – și *Întoarcerea acasă*. Era un fel de ironie că instituția pe care tata o primise în țară, și pe care totuși o detesta, era cea care înlăsnea fără să știe fuga fiicei lui.

Majoritatea țărilor din Blocul de Est nu găzduiau în mod oficial Consiliul Britanic – doar câțiva reprezentanți ai lui lucrau ca atașați culturali, fără biblioteci care să-i sprijine. Relația noastră privilegiată era produsul acelui scurt dezgheț din anii '70, la care tata participase direct, și pe care Kremlinul îl sancționase cu cinism, menit să spună lumii că sateliții nu erau cu totul în puterea Moscovei-mamă.

Din fericire, nu erau alți cititori în bibliotecă atunci când am ajuns acolo. Nu mi-aș fi închipuit că fața placidă a lui Huw putea radia entuziasm atât de expresiv în timp ce ieșea din cabina lui de sticlă. Presupuneam că locul era înțesat de microfoane, dar mă rugam să nu fie și camere de luat vederi.

— În sfârșit, a zis el, în felul lui excesiv de familiar.

Îmi ura oare bun-sosit printre galezi? Am încercat să nu trag concluzii pripite.

— Cartea asta o să vă schimbe viața, o să vedeți.

— Supraestimați puterea versului, am zis fără nici o intonație.

Nu voiam să creadă că sunt disperată să plec din țară. Și nici n-aveam nevoie de părerea lui. Era ca femeile alea de la biroul de turism: în momentul în care le acceptai serviciile, încep să-și imagineze că s-ar putea împrieteni cu tine.

Doar câteva zile mai târziu, în drum spre Tururile Proletariatului, cu actele completate, am returnat cartea lui Jason la bibliotecă. Am zăbovit lângă rafturi câteva minute până când l-am văzut pe Huw, ca să-i înmânez personal volumul subțire. Ora și data sosirii mele la Londra erau scrise pe un semn de carte vârat înăuntru: 13 45 20 12.

— Citiți repede, a zis el.

Zâmbea larg, dar atitudinea lui era din nou aproape impertinentă. Aveam nevoie de ajutorul, nu de opiniile lui. A scos semnul de carte, l-a examinat, apoi mi l-a dat înapoi.

— Țsta trebuie să fie al dumneavoastră, a spus.

— Ah, ce zăpăcită sunt! am zis. Mă întrebam dacă puteți să vă uitați după *Orlando*. Pare să nu fie la raft. Îl căutam, aș vrea să rezerv un exemplar. Îmi puteți da un telefon, vă rog, când sosește?

În dimineața următoare Huw mi-a telefonat. Dăra mi-a întins receptorul de parcă ar fi fost o batistă udă, plină de muci.

— Bună dimineața, miss Urbanska. Vă sun să vă spun că *Orlando* vă așteaptă, a zis

el. Am găsit exemplarul.

Când ne întâlneam vorbeam în engleză, dar, la telefon, Huw a folosit limba mea maternă, așa, rudimentar, cum o știa. Accentul galez făcea ca vocalele ei deschise să sune și mai deschis. Foloseam persoana a doua plural, și mă temeam că acest formalism, comparat cu felul direct în care vorbea Huw englezește, făcea să pară că vorbeam codat, și bineînțeles că așa și era.

— Îmi place mult Virginia Woolf, am spus, gândindu-mă la cei care ne ascultau, știind că suna ca într-o piesă pedant scrisă. O să am și eu ceva de citit în vacanța mea cubaneză. Ne vedem când mă întorc.

Mi s-a părut util să am o referire la Cuba înregistrată, pentru cazul că-i trimiteau transcrierea tatei.

— Nu e tocmai teritoriul nostru, a zis Huw, dar avem *Omul nostru din Havana*.

— Sunt sigură că-l aveți, dar nu, mulțumesc, am răspuns. Nu recunoșteam titlul, dacă era într-adevăr un titlu. *Orlando* mi-ajunge.

Partea a doua
Londra
Pâinea străinului

Călătorule, ți-e calea întunecată,
Pelinul e pâinea străinului.

—Anna Ahmatova,

„Nu sunt dintre aceia ce țara și-au lăsat“

Capitolul unsprezece

Arta de a trăi

Decembrie 1984

Tot ce-i de știut din arta de a trăi
Am aflat din șoapte dulci de așternut.
—Osip Mandelștam, „Tristia“

Amintirea sosirii e încă proaspătă în mintea mea. Avionul s-a învârtit deasupra Londrei vreme de patruzeci de minute, în bucle tot mai joase. Un *holding pattern*, a spus pilotul. A folosit expresia englezească. Ea n-ar fi avut nici un sens în limba mea maternă. Ideea de oră de vârf pe cer nu-mi era deloc familiară. Aeroportul din care decolaserăm avea patru zboruri pe zi; nu era nevoie să ții pe nimeni în aer.

Mi-am completat fișa de aterizare, mi-am potrivit ceasul pe ora Marii Britanii și am așteptat, cu centura legată și spătarul scaunului drept, privind cum de sub aripa cenușie împodobită cu o stea roșie comunistă începe să se vadă pământul. Am mers de-a lungul Tamisei, deplasându-ne cu câțiva kilometri în susul râului cu fiecare buclă. Prin norii destrămați, am bifat Turnul, catedrala St Paul, Big Ben și ceea ce am presupus că era Hyde Park. La un moment dat am zărit un stadion de fotbal, apoi am privit șiruri de case de suburbie desfășurându-se sub noi ca niște panglici, aparent nesfârșite. Încercam să nu mă gândesc la Jason venind spre terminal, sau deja acolo, lângă vreo barieră, studiind chipurile oamenilor care ies, așteptându-l pe al meu. Pentru o fracțiune de secundă, m-am temut nebunește că n-o să-l recunosc.

Am studiat harta Londrei zile în șir înainte de acest zbor. Nimic nu mi se părea nou în afară de lipsa de culoare. Nimic nu mă pregătise pentru asta. Cu trei ore și două fusuri orare mai devreme, acasă – căci încă se numea acasă –, echipajul mă întâmpinase la bord cu solitudinea datorată unei aristocrate socialiste și mă tratase cu deferență pe tot parcursul zborului. Știau a cui fiică e Milena Urbanska – și nu la mama se gândeau. Antecedentele ei de mare burgheză puteau fi un detaliu picant pentru cunoscători, dar rămâneam o societate profund patriarhală. Toată lumea îl știa pe tatăl meu proletar. Nimeni nu știa, deși aveau să afle destul de curând, că Milena nu avea să se întoarcă.

Zburam – în toate sensurile cuvântului.

Avionul decolase aproape gol. Eu stăteam, probabil, în zona business-class. Deși la avioanele din flota națională nu era o despărțire concretă, locurile erau mai distanțate în față: fumători de o parte a culoarului, aer curat de cealaltă – teoretic. Cu câteva rânduri în

spaatele meu era un grup de bărbai de vârstă mijlocie în costume de proastă calitate, cu pașapoartele roșii ieșindu-le din buzunarele de la piept, ca niște pătrate asortate. Aveau expresia concentrată a unor câini de vânătoare care adulmecă afaceri comerciale cu lumea capitalistă, plecați să vândă materie primă, pesemne, căci la vest de Cortina de Fier nimeni nu voia produse finite de la noi.

Bărbaii ăștia fumau mult și vorbeau puțin, spionându-se unii pe alții și pe mine, fără îndoială, abia așteptând să le povestească asociaților tatei despre paharul de hârtie plin cu coniac albanez pe care-l țineam în mână în timp ce Iliușinul tăia aerul în diagonală deasupra Europei la minus cincizeci și două de grade Celsius. Treceau spre toaleta din față și se holbau la exemplarul din *Orlando* care stătea nedeschis pe măsuța mea. E posibil să fi interpretat faptul că aveam în posesie o carte de Virginia Wolf ca pe un act de disidență, dar mai probabil habar n-aveau ce e. Copertele portocalii subțiri făceau orice roman englezesc să pară literatură de duzină.

Orlando nu avea să se întoarcă nici el la Biblioteca Consiliului Britanic. Era puțin probabil ca Huw să-l urmărească pe tata pentru plata amenzii.

Ori de câte ori trecea pe lângă mine unul dintre acești aparatcici, îmi întorceam privirea de la culoar și mă uitam în jos, la peisajul european care se dezvoltă treptat: câmpuri acoperite de zăpadă conturate de linii fine, păduri străvechi, colți de stâncă străpungând straturile de zăpadă, dealuri peste dealuri, kilometri întregi de depresiuni, apoi doar o mare cenușie și nemișcată.

În cele din urmă, s-a ivit o altă bucată de uscat – o insulă. Am observat un râu întunecat izvorând din câmpiile inundate. Părea că apa curge în amonte, marea decantându-se într-o pâlnie. Încet, mi-a venit în minte că era probabil Tamisa, acel bizar râu cu flux despre care citisem, o apă care putea inunda străzile pe lângă care trecea. Ne îndreptam spre izvorul ei, în inima Angliei.

Acolo, în aer, deasupra Tamisei – în timp ce sesizam disjunția dintre faima ei imensă și dimensiunea mică, descoperind că era mult mai modestă decât râurile largi din patria mea –, mi-am dat seama că s-ar putea să nu-i mai văd niciodată pe mama și tata.

Mai spre centrul avionului era un mic grup de turiști englezi destul de proști sau destul de săraci ca să înghită promisiunea soarelui de iarnă pe coasta noastră mizeră. Îmi observasem în clădirea terminalului înainte de plecare. Își cheltuiseră ce le mai rămăsese din valuta noastră fără valoare pe sticle verzi-neon de vin moldovenesc acru, care se vindea la chioșcul de ziare de lângă controlul pașapoartelor, singurul loc din aeroport unde se primeau bani în moneda locală. Probabil că băuseră alcoolul pe loc, fiindcă au urcat în avion împleticindu-se, deși nu cărau nimic altceva decât propria greutate.

Hainele le erau croite la fel de prost ca și costumele tovarășilor, dar erau considerabil mai subțiri și mai colorate. Nuanțele de verde, roșu și galben viu nu le flatau deloc tenul nordic palid, după cum nici zecile de cuvinte imprimate pe haine nu flatau nici siluetele lor, nici mărcile pe care le numeau aceste cuvinte. Oamenii aceștia – care curând aveau să devină compatrioții mei, m-am gândit, cu un soi de mirare – erau acoperiți de sloganuri publicitare de parcă i-ar fi plătit cineva să-i poarte hainele.

Cunoșteam acest gen și în versiunea lui estivală. Se ardeau, se cojeau și beau galoane

întreaga de bere ieftină cu un egală ușurință, și îi făceau pe localnici să se simtă superiori occidentalilor. Nu și pe mine. Poate că eram chiar mai snoabă decât ceilalți, dar simțeam că oamenii ăștia sunt relaxați cum compatrioții mei n-ar fi putut să fie niciodată. Bărbații glumeau și râdeau, și femeile țipau peste șirurile de scaune goale. Nu te-ar fi acuzat nimeni dacă ai fi presupus că se așezaseră atât de departe unii de alții numai pentru a comunica într-un mod special, prin țipete ascuțite.

Am fost surprinsă când am observat că nu se bucurau de întoarcerea în Anglia. Cu cât ne apropiam mai mult de Heathrow, cu atât deveneau mai tăcuți. Când s-au stins luminile pentru aterizare, era liniște.

Apoi au apărut sub noi pistele, o Stea a lui David din asfalt, cu o mulțime de avioane adunate în fiecare colț. Mi-am luat geanta în clipa în care motoarele s-au oprit și am coborât în grabă din avion, alergând prin labirintul de pereți-armonică care duceau în inima terminalului. Ochii de ciclop ai camerelor de luat vederi se holbau la mine din când în când, direct și neascunși, spre deosebire de cei de acasă. Am stat o veșnicie la cozi elaborate, mergând în zigzag alături de zeci de alți oameni, până când am ajuns în sfârșit la granița acestei insule ciudate.

De ce vizitez Marea Britanie? Pentru cât timp? Ce să văd? Unde o să locuiesc? Avusesem destul timp ca să mă pregătesc pentru acest interogatoriu. Ofițerul de imigrări avea un turban albastru, barba acoperită îngrijit de o plasă neagră și niște ochi de un negru luminos precum petrolul: primul meu sikh¹². Stătea la un pupitru înalt, pe un scaun care se rotește ușor la dreapta și la stânga, în timp ce eu îi răspundeam la întrebări.

Cultură și cumpărături. Patru zile, în drum spre Cuba – am scos din geantă biletul pentru următorul segment de drum, l-am pus pe pupitrul înalt din fața mea ca să-mi susțin spusele –, apoi încă patru zile la întoarcere. Muzeul Britanic, am recitat, minunata voastră Galerie Națională, Piccadilly, Coloana lui Nelson, Podul Londrei: mi s-a părut preferabil să nu-mi spun poezia la perfecție.

— Și, bineînțeles, am spus cu genul ăla de zâmbet pe care îi auzisem pe englezi adăugându-l ca pe un sos la orice, Harrods. Cumpărături.

Mizam pe probabilitatea ca părerea unui sikh despre femei să coincidă cu ale tatei. Nu era destul. S-a uitat din nou la pașaportul meu, apoi a continuat, obositor, cu întrebările, și eu am continuat să-i răspund.

Da, prima vizită. Am numit hotelul. De ce aș vrea să caut de lucru în Marea Britanie? Am o slujbă și o familie acasă. Traducătoare. Da, din engleză. Institutul de Stat pentru Cercetarea Porumbului.

Părinții? Tata: administrator. Mama: cântăreață de operă. Pensionată.

Mă întrebam dacă-mi recunoscuse numele. N-aș fi vrut.

Și tot nu terminase. Mă întrebam dacă în excursiile noastre anterioare mama fusese aceea care emana un soi de autoritate care mie îmi lipsea atât de evident acum. Împreună, nu fuseserăm niciodată chestionate în felul ăsta. Acest inconvenient era și el o premieră, m-am gândit, un alt aspect neplăcut, dar m-am consolatat că era de dragul lui Jason.

Sikh-ul m-a pus apoi să-i demonstrez că am cu ce să mă întrețin pe timpul șederii în Marea Britanie, deși plătisem în avans nu numai pentru camera de la pensiunea

sindicatelor, pe care nu aveam intenția s-o folosesc, ci și pentru două săptămâni inutile pe plaja din Varadero.

Mă deranja dacă-i arătam conținutul portofelului meu? N-am știut dacă să mi se pară amuzant sau umilitor. L-am deschis. Erau bani mai mult decât suficienți, în bancnote de o sută de mărci germane – valuta preferată a tovarășilor –, ca să stau câteva luni la Ritz.

Mi-a luat din nou pașaportul și s-a uitat nedumerit la puzderia de ștampile. Tipul de pașaport pe care-l aveam vedea rareori așa ceva pe el.

Cine ești? aproape că-l auzeam gândind. Cine ești?

Mă străduiam să nu-mi arăt nerăbdarea. Știam că în țara mea nu are încredere, nu în mine, deși eu eram mincinoasa aici. M-a rugat să aștept și s-a dus într-un birou din apropiere, despărțit de hol printr-un geam-oglină. M-am văzut în el așa cum avea să mă vadă Jason curând. Fața, nemachiată, îmi părea mai palidă ca de obicei. Paltonul negru de lână era tivit cu blană de samur de cea mai întunecată nuanță disponibilă pe piață, aleasă inițial ca să se sorteze cu părul meu. Era un palton foarte călduros, cu tivul neostentativ, atât cât putea să fie samurul, cu o croială simplă. „Dacă nu știi, nu-ți dai seama“, îmi comentase mama alegerea, dezamăgită. Ea prefera ca oamenii să știe.

Oglină nu m-a descumpănit defel. Eram obișnuită cu ele.

Sikh-ul s-a întors câteva minute mai târziu, fără pașaportul meu, s-a așezat și mi-a cerut, foarte politicos, să mă dau la o parte și să mai aștept un minut.

Am simțit o împunsătură de vinovăție. Îl păcăleam pe omul ăsta și nu mai făcusem niciodată asta ca să trec o graniță. Știam și că puteam să rămân în Londra dacă ceream azil politic atunci, pe loc. N-aș fi avut nevoie să le arăt banii, n-aș fi avut nevoie de Jason. Eram încă Fiica, la urma urmelor.

Dar am păstrat tăcerea asupra acestui fapt. Voiam să trăiesc cu Jason, să-l aud spunând *E bine așa?* iar și iar, nu să-mi distrug părinții. Dacă era să ai un copil fugar, o proastă romantică era mai puțin dăunătoare decât o proastă politică. Și nu să rămân în Londra mă interesa. Păraseam totul pentru Jason – familie, patrie, o existență privilegiată. Nu voiam Londra fără el. La Heathrow aflam, în mai multe feluri, ce înseamnă să fii la mila cuiva.

Minutele au început să mi se pară prea lungi. Chipurile din spatele meu veneau și plecau în timp ce eu mă uitam în oglindă. Acum îmi doresc ca ofițerul acela de imigrări, omul acela cu turban și barba acoperită îngrijit cu o plasă neagră, care arăta ca un soldat credincios al Indiei Britanice, să mă fi salvat de mine însămi, așa cum făcuse tata mereu, să mă urce în avion și să mă trimită înapoi. Era impresionant sikh-ul, mult mai frumos decât banalii lui conaționali englezi din stânga și din dreapta. Am avut o presimțire de-o clipă că povestea asta nu avea să se termine bine: nu acolo, nu atunci, ci mult mai târziu. Am alungat gândul, spunându-mi că e o consecință a modului abrupt în care mă dezhădăcinasem.

Într-un târziu, un funcționar englez în costum, cu trăsăturile din topor ale unui Viaceslav Molotov, a ieșit din spatele oglinzii cu pașaportul meu. S-a uitat la mine, apoi la fotografia mea, după care m-a întrebat, ah, atât de politicos, dacă pot să mai aștept un

moment până se mai făceau niște verificări de rutină; nimic îngrijorător, absolut nimic, a spus el, apoi a dispărut. Părea o rutină fără rost, menită să mă tulbure. Pentru prima dată în viața mea nu-mi puteam permite să mă supăr.

Am văzut cum tovarășii din avion își arată pașapoartele și trec mai departe, fiecare întorcându-se să se uite bine la mine în timp ce se îndrepta spre banda de bagaje. Eram în Marea Britanie, și totuși nu eram. Vedeam oameni adunați afară, așteptându-i pe cei care soseau.

N-am aflat niciodată ce a fost în spatele acelei întârzieri. Molotov s-a întors, cu un zâmbet crispat pe față și cu pașaportul meu în mână, chiar în timp ce trecea un turist japonez cu o geantă de voiaj ridicolă pe care scria Providence cu litere mari, roșii. Moneda destinului aterizase.

— Bun venit în Marea Britanie, a spus ministrul de externe al lui Stalin și mi-a întins documentul.

— Ședere plăcută, mi-a urat ofițerul sikh, parcă ușurat de deznodământ.

Permis de ședere pe șase luni. Fără drept de muncă.

Eu cerusem numai opt zile.

Jason aștepta într-o hărmălaie de șoferi, mai înalt decât toți, cu părul la fel de ciufulit cum mi-l aminteam. Un zeu nordic, mă gândisem prima dată când îl văzusem în acea primăvară înzăpezită, când rolurile noastre erau inversate: el sosea, eu îl așteptam. Un zeu nordic, m-am gândit din nou. Apoi s-a luminat la față și a ridicat la bărbie o foaie de hârtie cu numele meu scris cu litere mari, de parcă ar fi fost vreun pericol să nu-l recunosc. Probabil că temerile lui fuseseră mult mai asemănătoare cu ale mele decât aş fi crezut că-i posibil, sau avea un simț al umorului mai copilăresc; dar faptul că îmi putea anunța sosirea atât de public, chiar și pentru cele câteva secunde cât i-a luat să ridice foaia și apoi s-o lase în jos când m-am apropiat, vorbea despre lumile noastre diferite.

Am observat o expresie de groază pe fața lui Jason când am trecut drept pe lângă el fără să dau cel mai mic semn de recunoaștere. Nu așteptam pe nimeni de la ambasadă. Părinții mei îmi acceptaseră, oricât de reticentă fusese mama, argumentul că rostul călătoriei la Londra era să fiu lăsată s-o explorez singură. Celebrele taxiuri negre și autobuze cu etaj făceau parte din această experiență, insistasem eu, până când promiseseră să mă lase de capul meu.

Știam că tata nu va risca să-și calce cuvântul – și că își dădea seama că un control excesiv ar fi atât contraproductiv, cât și, până la urmă, ineficient –, dar nu puteam să am încredere în mama că nu va cere pe la spatele lui să fiu supravegheată discret.

Am urmat indicatoarele pentru autobuzul spre centrul Londrei, fără să îndrăznesc să verific dacă Jason mă urmărea. Am auzit zgomotul pașilor săi în spatele meu când mă apropiam de autobuz și m-am întors numai cât să zăresc hidos de familiarii pantofi Derby ai zeului nordic pe asfalt. Abia când am văzut că, în afară de șofer, mai era doar un grupuleț de turiști evident occidentali și nimeni altcineva în preajma autobuzului m-am întors ca lumea și am văzut chipul lui Jason chiar în spate, deasupra mea, roșu, zâmbind conspirativ.

— Bun venit în Lumea Liberă a lui Thatcher și Reagan! Adio capitalismului de stat! a șoptit el în sfârșit.

M-a lipit strâns de trupul lui, strivindu-mi rucsacul de o bară și cufundându-mi fața în reliefurile familiarului pulover Aran mirosind a lanolină și o vară petrecută cu bile de naftalină.

Lumea Liberă: habar n-avea!

Ne-am așezat la etaj, deasupra șoferului, ținându-ne de mână tot drumul, refăcând traseul pe care tocmai ce-l privisem din aer – două ore de Londra, numai că acum de la vest la est. Autobuzul era mult mai încet decât metroul, dar aveam tot timpul din lume.

Cu excepția noastră, etajul era gol. Rucsacul meu stătea în stânga, pe scaunul din față noastră, ca un turist care călătorea cu noi. Luminițele de Crăciun scânteiau în burniță, devenind tot mai prezente pe măsură ce intram în oraș. Ghirlandele triste de becuri atârinate în zigzag deasupra șoselei de suburbie bordată de restaurante asiatice și stații de benzină au făcut loc unor elaborați fulgi de zăpadă electrici și, în cele din urmă, unei explozii de lumini, ca niște artificii încremenite în aer.

Locul pentru picioare era mic și banchetele înguste, dar Jason se pliașe lângă mine cu o mișcare rutinată, cu genunchii sub bărbie, umplând cu trupul lui spațiul dintre mine și culoar parcă pentru a mă împiedica să fug. În timpul ambuteiajelor care se formau din când în când alternam între săruturi și conversație.

— Acum, iubita mea, trebuie să-mi povestești totul. Nu te ascultă nimeni în afară de mine, a spus el.

Știa că întotdeauna mizam pe ascultători invizibili și nu-l credeam nici măcar acum. În colț, lângă fereastră, era o oglindă convexă, care ne proiecta imaginea în jos, printr-un fel de periscop. Dacă mă uitam în ea, puteam să văd creștetul șoferului.

Am deschis gura de mai multe ori, dar bucuria prezenței lui Jason, frumusețea acestui oraș nou și străin, sentimentul că scăpasem de urmăritori, poate pentru prima dată în viața mea, și un soi de sindrom al decalajului orar – deși diferența de oră nu era nici pe departe suficientă ca să justifice această senzație – mă făceau incapabilă să încep. Ca întotdeauna, m-am închis în mine. Cu cât simțeam mai multe cuvinte înlăuntrul meu, cu atât mai puține puteam rosti, și apoi, folosirea englezei ca limbă a intimității – și nu pentru a discuta despre tehnicile de cultivare a porumbului – era încă un teritoriu nefamiliar.

Erau prea multe de spus ca să-mi fie ușor să vorbesc, și orice conversație începeam era crispată și inconfortabilă, umbrită de o copleșitoare dorință fizică, acutizată de brusca noastră apropiere.

Jason a văzut că mă chinuiam. A pus un deget pe buzele mele, cum făcuse în ziua aceea, în debaraua tatei.

— Îmi pare rău, nu trebuie să te epuizez. Sunt sigur că o să avem multe să ne povestim. O să-mi spui totul când o să poți, a zis el.

Pe Oxford Street m-am abandonat unui soi de oboseală extaziată, în timp ce autobuzul abia se târa. Fusesem în prea multe excursii de cumpărături în locuri ca Viena sau Milano ca să mai fiu impresionată de un șir de magazine universale, dar nu mai văzusem niciodată asemenea valuri de oameni de toate rasele, înaintând cu miile, înghesuindu-se la intrările magazinelor de parc-ar fi fost la Palatul de Iarnă. Tot deschideam gura să spun ceva, ca un peștișor prostuț în spatele geamului din față al unui autobuz etajat.

— Sunt dezgustătoare toate astea, a rupt Jason tăcerea. Urăsc Crăciunul.

M-a băgat pe furie în căminul în care locuia. Nu mai pusesem piciorul niciodată într-un cămin studențesc – de ce-aș fi făcut-o? Acasă, acestea erau pentru copiii săraci din provincie. Aici erau camere doar pentru băieți, mai mici decât cabinele de pe vapoare, cu paturi de mărimea unor sicrie, dușuri la comun, toalete la comun: e posibil să fi fost chiar mai spartan decât în cele de acasă.

Jason se prefăcea că lucrează la o teză de doctorat pentru că avea nevoie de bursa de la Academia Britanică pentru a continua să scrie poezie, așa cum curând va fi nevoit să se prefacă a-și lua o slujbă ca să demonstreze că era în stare să mă întrețină, mi-a spus. Mi-am dat seama că deja studiasem litera legii, se gândise la căsătoria noastră, și asta mi se părea mai important decât faptul că folosisese de două ori verbul „a se preface“.

— Dar numai pentru un timp, a adăugat el.

Era singur că îmi voi găsi de lucru îndată ce-mi rezolvam cu actele, mi-a explicat el, și că voi fi mai bună decât el la a păstra o slujbă cu normă întreagă.

— Tu ai experiență și ești mai calificată, a zis el. Eu nu cred că aș putea să lucrez de la nouă la cinci și să și scriu. Nu sunt Eliot.

Am dat din cap, ascultându-l numai pe jumătate. Mi se părea prea devreme pentru genul ăsta de conversație, prea curând pentru detalii tehnice. M-am așezat pe pat și m-am uitat în jur. Camera lui Jason avea postere cu Yeats, Beckett, Joyce și Che Guevara prinse pe pereți cu pioaneze, ca a unui adolescent. Nu și Eliot: pesemne costumul ar fi putut transmite inspirații greșite. Imensitatea mișcării pe care o făcusem era cumva revelată de micimea camerei.

— Toți irlandezii ăștia, Jason, am zis.

Îl iubeam și eram hotărâtă să nu mă tem.

El a chicotit, de parcă abia atunci și-ar fi dat seama. Mi-a pus din nou un deget pe buze. L-am mușcat, tare.

Se considera irlandez, știam asta dinainte. Era doar pe sfert, din partea tatălui, așa cum era, practic, jumătate din Anglia, după cum aveam să aflu. În acea primă zi în Londra, caracterul lui irlandez părea exotic, mai exotic chiar decât a fi englez, și nu ceva pe care-l adopți și îl porți ca pe un pulover Aran. Am zâmbit ironic spre Che, întrebându-mă dacă Jason știa că și Che era parțial irlandez.

Holurile dădeau spre grădina fostei case a Virginiei Woolf. Mi-aș fi imaginat că o snoabă ca ea locuise într-o zonă mai evident grandioasă. Încă nu mă pricepeam să citesc Londra.

— Inima Bloomsbury-ului, am spus, arătând cu capul spre o curticică mohorâtă, cu un copac golaș. Câteva căsuțe pentru păsări atârnav de crengile lui precum globurile de la Crăciunul trecut.

— Bloomsbury, a oftat Jason începând să mă dezbrace, de parcă l-ar fi plictisit simpla rostire a cuvântului. Femeia aia oribilă a locuit peste tot. Sunt plăci comemorative ca pojarul în tot orașul, și nu numai.

Am făcut dragoste vreme de două ore londoneze până să mă deranjez să despachetez,

până să se lase noaptea, până să-mi dau seama că-mi mâncasem stroganoff-ul cu ciuperci undeva deasupra Austriei, cu nouă ore mai devreme, că eram moartă de foame. Jason vorbea despre un restaurant asiatic vegan numit Hare Krishna. Nu suna mai bine decât ciupercile comuniste.

Pielea lui era lăptoasă în lumina lunii și arămie ziua, cum îi șade bine unui celt. În aceea primă noapte, după cina de la Krishna, am încercat să-i sărut fiecare pistrui, ca un astronom nebun care stabilește harta unei noi porțiuni de cer. Nu puteam ști atunci că Londra avea să fie un oraș al suferinței pentru mine. Acum mă gândesc la momentul acela și nu văd decât veacuri de tristețe ridicându-se spre buzele mele.

12. Adept al sikhismului, religie monoteistă apărută în secolul al XV-lea și răspândită în India și Pakistan care respinge politeismul hindus și intoleranța musulmană. Poartă de obicei un turban de o formă specială (dastar) și părul și barba lungi, bine îngrijite.

Capitolul doisprezece

Căminele Londrei

A doua zi dimineăta, târziu, l-am lăsat pe Jason în camera lui, gol, ciufulit și aplecat deasupra unui birouaș de sub fereastră, ca Bartleby Copistul, cu erecția lui aparent permanentă ascunsă vederii de paginile mâzgălite cu versuri. Mi-am trecut o mână peste spatelui lui cu claviatura coastelor la vedere, i-am depus un sărut pe umăr și m-am încheiat la palton. Știam din noaptea precedentă cât de nepotrivit era acest obiect de îmbrăcăminte pentru iarna londoneză, cu stofa lui în același timp prea groasă pentru temperaturile blânde și prea poroasă pentru a proteja de vânt și ploaie. Venisem dintr-un loc în care iernile pot fi atât de aspre, încât nu era neobișnuit să vezi oameni cu degetele sau lobii urechilor căzuți pradă degerăturilor, și totuși zilele de iarnă erau deseori nebunesc de însorite, chiar dacă era soare cu dinți. Acea primă dimineăta la Londra era întunecoasă și umedă. Nu-mi dădeam seama dacă chiar ploua, dar vedeam că totul e ud.

Îl șeam singură pentru prima dată. Jason nu avea telefon în camera lui, și cel public de la parter era numai pentru urgențe. Chiar dacă n-ar fi fost așa, n-aș fi vrut să vorbesc cu părinții mei de la el. Nu voiam să audă cineva conversația pe care urma s-o am. Prin „cineva“ înțelegeam posibili trăgători cu urechea, căci nu stătea în puterile mele să-l împiedic pe securistul care era de serviciu acasă. În momentul acela nu mă gândeam încă la posibilitatea să fie doi, un duo al spionilor, conversațiile telefonice dintre țara mea și Marea Britanie fiind destul de rare ca să fie monitorizate în mod curent de la ambele capete ale firului.

Coridoarele erau goale, cu excepția câtorva arabi sau asiatici care bântuiau singuratici între camere cu sufertașe de mâncare caldă. Portarul era în cabina lui, citea *The Sun*. Felicitările de Crăciun de pe panourile de plută, alături de instrucțiuni privind paza împotriva incendiilor și turele la curățenie, precum și căciula de Moș Crăciun care stătea într-o rână pe capul omului semnalau sărbătorile iminente. Am trecut repede pe lângă el înainte să se întrebe ce caută o femeie în căminul bărbaților. Nici măcar nu și-a ridicat ochii din ziar, probabil deliberat, tolerând o față de dragul veseliei festive, ca pe o sticlă de bere caldă strecurată înăuntru sub paltonul unui student.

Mă întrebam dacă fața mea purta, ca a lui Jason, strălucirea inconfundabilă a unei nopți de dragoste fără pic de somn pe un pat îngust. Nu eram genul poetic, dar înțelegeam

impulsul lui Jason de a se revărsa pe hârtie în dimineața asta. Trupul îmi era încă atât de îmbibat de muzica mișcărilor noastre comune, încât mi se părea nefiresc să stau în picioare, să merg.

— Cu acest trup te iau în căsătorie, spuseseam cu câteva ore mai devreme, pe când primele raze de lumină slabă răzbăteau prin perdelele neasortate din camera lui Jason.

Încercam să-mi amintesc cuvintele din jurământul de cununie englez din filme și cărți. Îl țineam strâns, copleșită de revelația că aceste cuvinte nu erau o metaforă, ci adevăruri absolute, fizice. Renunșasem la tot ce aveam, traversasem continentul, ca să fiu cu acest bărbat. Nu exista întoarcere, dar părea în regulă.

— Ai greșit, dragostea mea, a spus Jason. Se zice „cu trupul meu te venerez“. Și eu asta fac. Lasă-mă să-ți mai dovedesc o dată.

Afară, în lumina nehotărâtă a zilei, era burniță. Piața din fața mea ar fi putut apărea într-o fotografie alb-negru, cu excepția unei mânuși roșii de copil agățată sus, pe o balustradă, care părea că flutură în semn de salut. Mai târziu aveam să aflu că fularele legate în jurul felinarelor și jucăriile puse pe cutiile poștale nu reprezentau semnale bizare, ci că englezii erau cumsecade în acest sens și dădeau obiectelor pierdute o șansă în plus să se reunească cu proprietarii lor.

Undeva în dreapta, câteva piețe mai jos de a noastră, era Muzeul Britanic și, aproape de el, acea cameră nefolosită din pensiunea sindicatelor. M-am întors din instinct cu spatele, ca și cum ar fi fost vreun pericol ca un portar să mă recunoască drept un oaspete lipsă care trece pe stradă. Doar câteva cvartale mai la est de căminul lui Jason zona devenea mult mai urâtă, și mi-am dat seama, după gheretele cu sendvișuri, magazinele mici și amărâte care vindeau suveniruri și hărți, hotelurile ieftine și grupurile de pietoni împovărați că mă aflu probabil aproape de o gară nevăzută.

Am mers cinci sau zece minute, încercând să memorez repere pentru drumul de întoarcere, dorindu-mi din instinct și mai multă intimitate decât aș fi avut sunând de la cabina telefonică cea mai apropiată de cămin. Am găsit una câteva străzi mai încolo, înghesuită în colțul unei alte piațete îmbibate de apă, cu forma aceea bine-cunoscută pe care o văzusem în fotografii de când eram mică, cu roșul ei comunist cerând o seceră și un ciocan galbene pe acoperișul rotunjit. Înăuntru era alunecos și mirosea a urină și a ziare vechi. În jurul telefonului erau zeci de cartonașe care ofereau un meniu al dragostei în diferite variante de engleză stricată: un fel de Națiunile Unite ale prostituatelor.

Am inserat vreo zece monede nefamiliare în fantă și am mai pus alte câteva zeci în patru turnulețe precare pe telefon. Jason mă avertizase că va fi o convorbire scumpă și își devalizase tot mărunțișul pentru mine. A durat ceva până să se facă legătura, după o serie de hârâituri și păcănituri, și în sfârșit țărâitul distinctiv al soneriei, care acum îmi părea îndepărtat și ireal. Cineva a ridicat receptorul. În momentul în care s-a făcut legătura am auzit monedele căzând în pântecul mașinăriei. Am mai băgat un turnuleț de monede.

Am auzit vocea Darei, profundă ca a unui bărbat, și – în clipa în care trăgeam aer în piept ca să răspund – țipătul mamei de altundeva din casă.

— Unde ești? răcnea ea de la celălalt capăt al Europei.

Am auzit-o pe Dara punând jos receptorul ei.

— Ador Londra, mami! E atât de frumoasă, atât de frumoasă! am mințit eu, uitându-mă prin geamul cabinei în interiorul unui mic și trist restaurant asiatic cu tapet de catifea sângerie și apliance galbene. Cu excepția unei zeițe de bronz cu patru brațe din fereastră, decorul s-ar fi putut potrivi oricărui restaurant de la noi de-acasă. Am simțit un junghi în capul pieptului.

— Ah, Mimi, sunt atât de ușurată să te aud, dar unde ești, draga mea? a repetat mama întrebarea, acum parcă și mai agitată. Am sunat la hotelul tău aseară și ne-au spus că nu te-ai înregistrat. Cei de la linia aeriană ne-au spus că ai aterizat la timp. A fost o prostie să nu insistăm să vină o mașină după tine la Heathrow. Nu mai facem asta niciodată. L-am sunat pe Lekovici. Nu știa de unde să înceapă. Tâmpit incompetent! I-am spus că hotelurile trebuie să aibă registre cu oaspeții străini. Câte hoteluri pot să fie în Londra? Chiar dacă sunt câteva mii, ce-i cu asta? Pune mâna pe telefon, i-am spus idiotului bătrân.

Am încercat s-o întrerup de mai multe ori, fără succes, tot încercând să mă hotărâsc ce să-i spun. Sunasem cu gândul să mă prefac că sunt unde se presupunea că sunt, în rahatul meu de „cameră în cer“, și să cânt osanale locurilor vizitate. Fuseseră mai rapizi și mai neliniștiți decât crezusem eu că vor fi, și crezusem destul de mult.

— Stau la un prieten, mami. N-ai de ce să-ți faci griji.

— Prieten? Ce prieten? a icnit ea. N-ai prieteni în Londra.

Îi auzeam neliniștea scurgându-i-se din voce, înlocuită apoi de revelație, apoi de o ură vag reprimată, și în sfârșit de un soi de falsă împlânzire. Faptul că reușise să înghesuie atâtă emoții în opt cuvinte era o performanță impresionantă. Mama mea, diva. A mai căzut o serie de monede.

— Ba am un prieten, am spus, inutil acum. Am tras aer în piept cât de adânc am putut. Nu mă întorc, mamă. Te rog să nu-l trimiți pe Lekovici după mine. N-o să schimb nimic. Îmi...

Eram pe cale să spun „îmi pare rău“, dar am auzit ceva greu căzând la capătul celălalt al firului, apoi sunetul mai slab al receptorului care se lovea de ceva, un fâșâit de țesătură care se rupe, apoi liniște, urmată de două serii de bipăituri electronice și în cele din urmă zăngănitul ultimelor mele trei sau patru monede care îmi erau date înapoi.

A leșinat, m-am gândit. Mama a leșinat. Am mai stat în cabina telefonică un minut sau două. M-am trezit scoțând un șir de mici scâncete în gol. Scena – leșinul ei, lacrimile mele – părea falsă, teatrală, și totuși dincolo de ea era ceva real și profund, ca și cum nota falsă nu era dată decât de neștiința noastră de a regiza dialogul. Dacă într-adevăr asta îmi doresc, mi-am zis – bărbatul ăsta și orașul ăsta –, de ce mă doare atât de tare? Apoi mi-am amintit noaptea precedentă și îndoiala mi-a dispărut. Nu cunoșteam pe nimeni în Londra, numai pe Jason, dar Jason îmi ajungea. El o să fie căminul meu, m-am gândit.

Când m-am întors la cămin, Jason era complet îmbrăcat. Mânca un măr în timp ce vorbeam, reușind cumva să producă multipli decibeli la fiecare mușcătură.

— Ai tăi, a zis el, le-ai spus? Cum au reacționat?

Îmi dădeam seama că e neliniștit, dar știam și că el nu-și poate imagina adâncimile dramei pe care o dezlănțuiserăm. Mama. Tata. Statutul lui. Controlul aproape bolnav pe

care familiile din patria mea erau obișnuite să-l exercite asupra copiilor.

— Nu prea bine, am zis. Hai să plecăm din Londra azi. În după-amiaza asta. O să avem timp s-o vizităm mai târziu.

Planificaserăm o zi la muzee. Părinții lui îl așteptau abia în Ajunul Crăciunului. Nu eram sigură că știau de mine, dar eu știam că dacă, având în vedere răceala pentru care englezii erau faimoși, obiectau față de un musafir în plus, aveam bani să ne ducem la o pensiune. Dorința mea de a pleca imediat era irațională. Presupuneam – speram – că Lekovici nu poate să mă răpească, deși faptele serviciilor noastre de securitate peste hotare erau subiectul unor zvonuri suculente, dar îmi părea rău că-i spusese mamei cu cine sunt. Erau o mie de minciuni mai oportune decât adevărul.

Capitolul treisprezece

În afara Londrei – o călătorie în inima întunericului

La o oră și ceva după ce am ieșit din Londra, am schimbat trenurile. Garnitura de legătură care a intrat zdrăngănind în gară era desprinsă direct din *Scurtă întâlnire*¹³, filmul atât de drag mamei, cu compartimente separate, ale căror uși dădeau direct pe peron. N-a coborât nimeni, iar de urcat, am urcat doar noi doi. Cu fiecare sută de kilometri cu care te îndepărtezi de Londra te întorci în timp cu zece ani, a comentat Jason.

Îmi plăcea totul la această linie secundară: mirosul de lemn și stofă prăfuită, alternarea dintre aerul fierbinte suflat de sistemul de încălzire și curenții reci care se strecurau prin ferestrele lăsate deschise de-a lungul vagonului, plasele pentru bagaje de deasupra banchetelor, micile fotografii cu locuri pitorești atât de asemănătoare cu pozele din călătoriile de acasă.

Afară, câmpuri întunecate se întindeau ude ca niște pături de alge spre o mare invizibilă, în razele slabe ale lunii care reflectau intermitent apa iernatică ce acoperea iarba. Era cea mai scurtă zi a anului, la mijlocul după-amiezii, și deja nu se mai puteau discerne decât oile, ca niște pete palide, și din când în când ferestre luminate în depărtare. Am trecut printr-un șir de halte care nu aveau nici măcar un chioșc de bilete pe peron. Oamenii coborau din tren, trânteau ușile în urma lor și se pierdeau în întuneric. Aș putea îndrăgi această Anglie și zilele ei scurte de decembrie desfășurându-se în mijlocul pustiei, m-am gândit.

O oră și vreo cincizeci de kilometri mai târziu, am coborât.

— Anii '20? l-am întrebat pe Jason.

— De fapt, anii '60 ai secolului trecut, a zis el. Gotic venețian, ca toate gările adevărate de pe linia asta. Mici, dar perfect formate, ca tine. Uită-te la arcele alea.

Își uitase gluma despre călătoria în timp. Crezuse că întreb despre arhitectura gării.

Clădirea, supraviețuitoare din timpuri mai mărețe, era nepopulată. Am ocolit-o, pe lângă un șir de standuri pentru biciclete. În curtea din față, lângă o mașină, ne aștepta o copie a lui Jason: cu vreo patruzeci de ani mai bătrân, cu câțiva centimetri mai înalt și cu o coamă de păr mai degrabă alb decât blond, ca pentru a scoate în evidență faptul că fața lui ridată fusese biciuită și înroșită de vânt. Purta un pulover Aran identic cu al lui Jason, dar

cu o gaură de molie pe piept, ca o rană de glonț în inimă. O pelerină bizară de mușama și o pereche de cizme de cauciuc pline de noroi îl protejau de burniță. Mirosea a oaie de la câțiva metri. Lângă el stăteau de pază doi câini, un labrador auriu și un cocker spaniel foarte gras, alb cu cafeniu, dând din coadă în ritmuri diferite.

— Hei, băiete, aici, a strigat omul, făcând cu mâna ca să atragă atenția asupra lui, ca și cum n-ar fi fost singura persoană care aștepta, și noi doi n-am fi fost singurii sosiți.

Labradorul a venit în fugă să ne întâmpine. Jason a depus un sărut umed pe botul lui într-un mod deopotrivă adorabil și dezgustător.

— Bună, Charlie, l-a salutat el pe spanielul care ne dădea roată mai reticent, ca un copil timid.

Auzisem de englezi și câinii lor, cum că erau un fel de substitut pentru relațiile de familie mai apropiate cu care eram noi obișnuiți. Ca și oamenii, câinii pot fi calzi și tactili. Sunt și mai blănoși. Spre deosebire de oameni, pot fi posedati. Acasă, dacă oamenii ținneau câini, aceștia trăiau, nesărutați, în curți, legați cu lanțul și arătându-și colții spre trecători.

— Ce mai faci, Pater? a zis Jason în sfârșit, dându-i tatălui său un pumn în gaura de glonț, în joacă.

Tatăl ca un concurent prietenos, un fel de frate mai mare: o altă diferență culturală. Am încercat, fără succes, să mă imaginez făcându-i asta lui Stanislav.

Abia apoi s-au întors amândoi spre mine. Bărbatul mai în vârstă aștepta. Am văzut că Jason cumpănea la modul cel mai bun de a mă prezenta. Telefonase din Charing Cross ca să-și anunțe părinții că venea mai devreme, dar, după cum bănuisem, omisese să le spună că aduce și un oaspete.

— Și tu cine oi fi? a spus bărbatul în vârstă pentru a rupe tăcerea, încercând, la rândul lui, să priceapă cum stau lucrurile.

Tonul îi era prietenos. Era mai degrabă amuzat decât îngrijorat de prezența mea neașteptată.

— Milena Urbanska, am zis, întinzând mâna. În engleză ar fi Urbanski, dar în limba mea maternă versiunea feminină are un „a“.

A repetat, pronunțând corect Milena, dar pocind numele de familie. Ar fi trebuit să-l scutesc de această lecție de gramatică.

— Paddy Connor, a zis el.

— Mă bucur să vă cunosc, domnule Connor.

— Pe tata îl cheamă de fapt Aeson. Poți să crezi, Millie? Ai mai întâlnit vreodată un Aeson?

Jason a izbucnit în râs, deși eu n-am înțeles gluma, dacă glumă era.

— Ee-son, ai zis? am întrebat, încercând să rețin toate numele.

Presupuneam că e vreo variantă irlandeză ciudată, un geamăn celtic al lui Jason, ca Alistair și Alexander, și am așteptat să-mi spună cum se scrie, ceea ce era nimic față de felul în care se pronunța: Aoiseoinn, sau așa ceva. Deja țineam pasul cu decorativul caracter irlandez al acestei familii, mi-am zis, mulțumită de mine. Mă simțeam mai bine că-l sâcăisem cu sufixele acelea enervante.

— A-e-son, a silabisit Paddy diftongul. Și știu cum sună. Mă tem că bunicul lui Jason a fost un clasicist. Avea o chestie cu Lâna de Aur. Și încă am scăpat mult mai ușor decât

frații mei. Dar totată vremea mi-a spus Paddy încă din școală, și așa trebuia să-mi spui și tu, draga mea. Nu umblăm cu „domnule Connor“ aici.

A dat la o parte câteva perechi de cizme înnorioate și un coș de pisică gol, ne-a băgat gențile în portbagaj, apoi a deschis ușile mașinii lui stropite de noroi. Labradorul a sărit în față. Jason l-a luat pe Charlie în brațe pe bancheta din spate. Interiorul mașinii era uniform murdar. Te izbea mai întâi mirosul de noroi care se usucă și de câine ud, apoi de pisică și de oaie, așa cum se dezvoltă buchetul unui vin complex. O materie neidentificabilă îmi scrâșnea sub picioare și din fiecare suprafață părea să crească păr. Mi-am scos un os mare de plastic de sub fund.

— Facem un ocol să-i arătăm prietenei tale faimoasele noastre luminițe de Crăciun, Jay? a întrebat bărbatul mai în vârstă.

Fără să mai aștepte răspuns, a trecut printr-o poartă medievală, intrând pe o stradă pietruită, apoi a încetinit. Deasupra noastră, pe o frânghie suspendată între o cârciumă și o ceainărie, atârnavă mai multe becuri multicolore. A încetinit și mai mult.

— A, OK, metropolitani răsfățați ce sunteți. Nici o reacție, după cum văd. Trebuia să-mi imaginez.

S-a întors spre noi, conducând în continuare. Charlie a dat din coadă.

— Încântător, am murmurat eu tardiv, când mi-am dat seama că tocmai văzuserăm luminile.

Restul orașelului părea abandonat. Am făcut slalom printr-un labirint de alei înguste, apoi am trecut printr-o altă poartă medievală și am mers de-a lungul șinelor de cale ferată, ieșind în câmp deschis.

— Milena nu e londoneză, Pater. E logodnica mea, a spus Jason, ca și cum cea de-a doua calitate o excludea pe prima.

Am fost uluită de bruschetea afirmației lui.

Paddy Connor s-a uitat la mine în oglinda retrovizoare. Mașina a ras un gard viu și el a îndreptat volanul, privindu-mă în continuare. Nimeni n-a mai spus nimic vreo două-trei minute. Mirosul de câine sporea pe măsură ce li se usca blana.

M-am uitat peste umărul lui Paddy la indicatoarele slab luminate de pe bord, care luceau în întuneric de parcă am fi fost în cabina unui avion în timpul unui zbor de noapte. Acul care indica nivelul benzinei era periculos de jos.

Obişnuită fiind cu ideea că mașinile sunt posesiuni rare și prețioase, mi-am dat seama că asta era mai nouă și mai scumpă decât aş fi crezut. Era rablagită mai degrabă pentru că fusese neglijată și folosită prost decât pentru că ar fi fost veche.

— Nu, cu siguranță nu sunt, am zis, reluând conversația.

— Londoneză sau logodnică? a întrebat Paddy, apoi a râs.

Vedeam că era un râs ușurat, și m-am întrebat de ce anume.

— Nici una, nici alta, am zis. Mai întâi trebuie ca fiul dumneavoastră să mă ceară în căsătorie, și apoi o să vedem și cu logodna.

Jason s-a lovit cu capul de spătarul scaunului tatălui său, mimând exasperarea. Labradorul a lătrat scurt.

Interiorul mașinii se încălzea treptat și geamurile s-au aburit. Paddy a zis că erau vreo minus cincizeci de grade afară, ceea ce era fie fără sens, fie absurd. Eu estimam că erau vreo opt. Răceala asta, însoțită de umezeală, începea să-mi devină familiară. Eram în țară de două zile, dar deja mă gândeam la opt grade ca la o „temperatură englezească“.

Într-un târziu, Paddy a cotit pe o alee de pietriș, fără să semnalizeze, și, după o sută de yarzi din ăia englezești de care tot pomenea Jason, a oprit în fața unei case rurale lungi, primitive, cu acoperiș de trestie. Alți câțiva câini au lătrat de undeva dinăuntru când am coborât din mașină.

Mama lui Jason era aproape la fel de înaltă și cu părul la fel de alb ca soțul ei, și subțire ca Jason. M-a primit cu atâta naturalețe, că m-am întrebat câte foste prietene mai sosiseră neanunțate în același fel.

— Jay, vrei să duci bagajul musafirei tale în camera galbenă? Dă-mi haina, draga mea. Paddy, aduci, te rog, o sticlă bună din pivniță înainte să intri? Ușa de la pivniță s-a înțepenit iar. Mersi frumos.

A spus toate astea pe tonul unui ofițer, ultima replică în timp ce se apleca să mângâie spanielul cel gras, și tot timpul cu fața la mine, zâmbindu-mi numai cu buzele. Purta o fustă lungă în carouri, apoi mai multe straturi de haine de lână și deasupra o vestă de schi roșie-aprins, toate pline de păr de animal. Părul îi era prins într-un coc anarhic, creat parcă pentru a expune cerceii elaborați, cu diamante, din urechi. Nu semăna cu nici o femeie din țara mea, unde echivalentul ei căuta să-și îmbălsămeze trăsăturile și să-și vopsească părul, transformându-l într-un coif roșcat. În lumea mamei mele, nici o femeie nu-și lăsa părul nevopsit înainte de a împlini cel puțin nouăzeci de ani, și majoritatea nici atunci. Mama lui Jason putea să fi avut la fel de bine șaptesprezece sau șaptezeci de ani, dar, având în vedere vârsta fiului ei, pesemne că avea cincizeci și ceva.

— Eu sunt Clarissa. Mama lui Jay, a spus ea ca și cum ar fi rostit un gând întârziat. Dar probabil că ai ghicit deja.

13. *Brief Encounter*, film britanic lansat în 1945, în regia lui David Lean, după piesa de teatru *Still Life* din 1936, de Noël Coward.

Capitolul paisprezece

*Un repas anglais*¹⁴

Am urmat-o pe Clarissa înăuntru și ea mi-a aruncat paltonul pe o scară, chiar în dreapta intrării. Era îngustă și abruptă. Alături se afla un congelator vechi acoperit de lese pentru câini și cataloage de comenzi prin poștă și, ceva mai încolo, pe perete, o uriașă fotografie alb-negru înrămată înfățișând câțiva bărbați mustăcioși în costum și cu pălărie grupați în jurul unui mozaic antic, scena părând să sugereze o conferință a unor vânzători de covoare. Pe podea, sub fotografie, se afla un șir dezordonat de cizme de cauciuc cu șosete de lână murdare îndesate înăuntru și, în fața acestui șir, o trăgătoare de cizme de fier forjat în formă de gândac cu coarne și glazurat cu noroi, ca un comandant care conduce o armată delabrată într-o bătălie norioasă.

Clarissa a așteptat până am admirat fotografia – mozaicul reprezenta doi cerbi într-o încheștare a coarnelor –, dar nu s-a obosit să-mi dea vreo explicație despre ea. Apoi m-a condus, printre multe alte accesorii pentru câini, în bucătărie. Tavanul era destul de jos ca să-l atingi pur și simplu ridicând mâna, și mult prea jos pentru gazdele mele. O imensă masă rustică ocupa cea mai mare parte a spațiului. Era deja pusă pentru trei persoane.

Vreo două pisici au sărit de pe un aragaz la fel de disproportionat față de cameră ca și masa. Am traversat Europa ca să mă trezesc într-o pictură de Bruegel, mi-am zis. Până și aparatura casnică modernă – aragazul, frigiderul, radioul – păreau ondulate și vechi, de parcă ar fi fost proiectate în secolul al XVI-lea.

— Vrei să-ți pudrezi nasul înainte de cină, draga mea? m-a întrebat Clarissa.

— Milena, am spus. Milena Urbanska. Jason îmi spune Millie, dacă vi se pare mai ușor. Uitasem să mă prezint cum se cuvine, și de data asta am sărit peste explicațiile cu genul gramatical. Și nu, mulțumesc, am adăugat.

Nu aveam pudră și mi se părea că e ciudat să se aștepte asta de la mine.

— Păi, bine, atunci poate ai vrea să te așezi aici, a zis ea arătând spre scaunul din dreapta și punând un al patrulea tacâm pe latura cealaltă a mesei. Îmi pare rău că vă grăbesc pe toți așa. Ar fi fost plăcut să bem un pahar de sherry sau un G&T tare la început, dar mâncarea stă de prea mult timp în cuptor și de obicei nu mâncăm atât de târziu. Și apoi Jason ne-a cam luat prin surprindere. Nu mă refer la tine, Milena, draga mea – mă refer la faptul că a sosit astăzi. Îl așteptam de ajun.

A râs stingherită. Felul în care-mi pronunțase numele era fără cusur.

— Îmi pare tare rău, am spus. E numai vina mea, doamnă Connor. Eram nerăbdătoare să ies din Londra. Și nu beau sherry sau gin tonic. Eram mândră că recunoscusem ce voia să spună prin G&T, dar mi-am dat seama că părinții lui Jason nu erau obișnuiți să vorbească cu străini. Un pahar cu apă ar fi minunat, am adăugat, având grijă să pronunț clar cuvintele.

— A, te rog, nu-ți face griji, draga mea. Îți înțeleg dorința de a pleca din Satanopolis. E atât de murdar, atât de aglomerat, mai ales în preajma Crăciunului, a spus Clarissa, fără să-mi dea apă. E destul loc în casă și destulă mâncare pentru douăzeci de oameni. Bărbații Connor mă îngrijorează pe mine, după cum vei afla curând. Sunt sigură că Paddy v-a dus într-un tur al luminilor de Crăciun. Dar am avut prevederea să nu pregătesc sufleu pentru cină.

— Mmmm, bun. Clarissa face cel mai bun sufleu din țară.

Paddy a intrat în cameră cu o sticlă prăfuită. Eticheta părea să fi fost încercată de rozătoare.

— Doar Pauillac, mă tem, a spus el. Am băut ultima sticlă de Pomerol.

Mă jucam cu șervetul de în imprimat cu un jucător de polo, se pare, și îl ascultam pe Jason bocănind prin casă deasupra capetelor noastre. Chemările repetate nu însemnau nimic pentru el.

— Cina, Jay! a strigat Clarissa de mai multe ori.

Mama și tatăl lui Jason erau complet diferiți de ce mă așteptam. Totul în casă era diferit de ce mă așteptam, și totuși, cumva, mi-l explica pe Jason. În comparație cu părinții lui, părea un model de ordine și organizare.

Apa mea n-a mai venit. Vinul era printre cele mai bune pe care le-am încercat vreodată, dar mâncarea era dezgustătoare. Clarissa a scos o serie de atrocități din cuptoarele ei multiple: o gălușcă grasă, lucioasă, care s-a spart, dând la iveală un amestec maroniu cu vagul miros de urină al rinichilor, o movilă sulfuroasă de verze mici și verzi în miniatură și cartofi copti care arătau de parcă i-ar fi tăiat cu toporul și care erau apoși înăuntru. Muream de foame, și totuși a trebuit să fac un efort să mănânc ca să nu-mi ofensez gazdele, plimbând materiile nonvegetale prin farfurie. Numai morcovii, dacă treceai peste cele câteva pete de noroi nespălat, erau delicioși. Nu știam cum să mai cer morcovi fără să mai capăt câte o porție din toate celelalte.

Paddy și Clarissa se holbau la mine în timp ce mâncau, și îmi descriau tot ce atingeau furculița mea cu grija unor ospătari de lux. Engleza mea se îmbogățea – varză „de Bruxelles“ (o delicată belgiană de care nu mai auzisem niciodată?) și pudding de carne și rinichi cu seu, care e aparent un soi de material de construcții englezesc folosit și în scopuri culinare –, deși speram cu ardoare că n-o să mai am nevoie de acești termeni vreodată. Mai târziu aveam să-mi dau seama că adevărata stăpânire a limbii engleze presupunea cunoașterea numeroaselor sensuri foarte diferite ale cuvântului *pudding*. Deocamdată, mi-am zis, dacă asta înseamnă pudding, atunci mai bine aș uita și cuvântul ăsta.

— Aș putea să mai iau niște morcovi, vă rog? Și un pahar mic cu apă, am izbucnit în

cele din urmă.

Toți trei au râs, dar numai Jason și-a dat cu mâna peste frunte cu oarecare forță.

— Ah, Ma, doamne! Doamne, Ma, Millie e vegetariană. Am uitat să-ți spun.

Părinții lui m-au privit îngroziți. Clarissa a tras rapid puddingul de carne și rinichi de lângă mine și mi-a dat o farfurie curată, apoi a îngrămădit pe ea o duzină de morcovi la cuptor. Am refuzat verzele de Bruxelles. Cartofii, mi-a explicat ea, erau copti în untură de găscă.

Eram salvată.

— De ce nu ne-ai... a început ea, neștiind cum să termine întrebarea politicoasă, și s-a uitat cu semnificație la Jason, fără îndoială știind că atunci când devenea exuberant, considerația pentru ceilalți i se evapora.

Părea dezamăgită, dar și foarte amuzată. Îmi dădeam seama că asta avea să devină anecdota lor despre Crăciun în anii următori. A pus vechea mea farfurie pe podea, hrănind câinii cu puddingul meu cu carne. Dolofanul spaniel s-a ales cu cea mai mare parte.

— În țara mea am fost obișnuită să nu fac caz de vegetarianism – pur și simplu mă descurc cu ceea ce se servește. N-am vrut să fiu dificilă.

După cină, Clarissa a declarat că scoate câinii, în timp ce Paddy a spălat vasele și Jason le-a șters, iar eu am sorbit alternativ din vin și apă, după ce toate ofertele de ajutor mi-au fost refuzate. Nu mai spălasem niciodată vase până atunci, dar eram sigură că felul în care Paddy cufunda farfuriile în chiuveta cu apă cenușie și apoi i le dădea fiului său să le ștergă fără să le fi limpezit ar fi oripilat-o pe Dara.

Apoi Jason și cu mine ne-am retras în ceea ce se numea bibliotecă, să coacem castane și să terminăm vinul, a spus el. Încăperea lungă conținea mii de volume. Între rafturi erau poze cu catedrale și câteva pânze cu cai. Nu aveam chef să privesc operele de artă, deși Jason mi-a oferit un tur ghidat. Dincolo de micul semicerc de fotolii și pufuri uzate de lângă șemineu, camera era înghețată și mirosea a igrasie. Ne-am așezat pe jos, în timp ce el a ațâțat focul, iar eu am ținut tigaia deasupra flăcărilor.

— Nu e încântător? a întrebat el.

Obrazul dinspre foc îi era roșu. Părea la fel de imun față de frig cum mi-l aminteam din martie trecut. Mie reușea să-mi fie prea cald și prea frig în același timp. Acasă, oamenii asudau fără să se plângă de verile noastre pârjolitoare, fără să cunoască ventilatoarele (și în nici un caz aerul condiționat) în apartamentele lor cu tavanul jos. Acum aflu cum camerele de zi din Anglia rurală erau menite să-și transforme locuitorii în eschimoși prăjiți.

Pe la nouă și jumătate a apărut Clarissa cu două sticle cu apă fierbinte, urmată de patru câini uzi și murdari. Pe lângă animalele pe care le întâlnisem deja, mai erau un ogar ciocolatiu și un câine dolofan, cu blana târcată, care arăta de parcă picioarele îi fuseseră legate la naștere pentru a crea niște butuci de patru centimetri. Nu mai văzusem niciodată o rasă atât de urâtă. Botul îi era disproporționat față de corp, ca o față de bărbat adult pe un trup de bebeluș. Se legăna în urma Clarissei ca o rață grasă.

Clarissa s-a aplecat să-l sărute pe Jason pe creștet, mi-a întins una din sticlele cu apă fierbinte și ne-a urat noapte bună. Cei patru câini păreau hotărâți s-o urmeze la culcare, ca

o ceată canină care-și urmează Flautistul Fermecat.

— Neville e un corgi, a zis Jason. Pacificatorul haitei; din când în când, trebuie să-i mai tăiem din pretențiile regale.

Sau cel puțin asta mi s-a părut că a spus. Prea mulți morcovi, prea mult vin, prea puțină apă: mă simțeam beată.

Am aflat destul de curând la ce-mi trebuia acea sticlă cu apă fierbinte. Dormitorul meu era într-o aripă a casei de obicei nelocuită. Conținea trei radiatoare electrice vechi, care emiteau o strălucire portocalie plăcută, dar nici un pic de căldură. Nu se zărea prezența unor metode alternative de încălzire în afară de un șemineu în care era un vas de aramă cu un buchet de flori uscate și prăfuite, cu o pană de păun în mijloc. Coșul trăgea, cu siguranță, în sus orice rămășițe de căldură. Camera era atât de rece, încât făcea ca biblioteca să pară aproape plăcută prin comparație.

Am luat un prosop de pe suportul de lemn de lângă unul dintre cele două paturi, l-am înfășurat în jurul sticlei cu apă fierbinte și am dus-o în baie ca pe un prunc înfășat. Singurul mijloc de încălzire de acolo, la fel de ineficient ca în dormitor, era o rezistență electrică fixată deasupra ușii. Scălda baia cu strălucirea agreabilă a filamentului său, dar trebuia să stai pe vârfuri și să ridici mâna ca să confirmi că nu era doar o lumină obișnuită.

Baia avea covoare groase și, la început, m-a cam nedumerit. Nu părea să aibă un closet, dar l-am găsit ascuns sub capacul unei *chaise percée* franțuzești. Cada de aramă era magnifică, dar avea două simulacre amărâte de robinete. La început, n-am știut cum să mă spăl. Apa dintr-unul din robinete era clocotită, din celălalt practic curgeau cuburi de gheață. Apoi am văzut un dispozitiv albastru de cauciuc pe spatele ușii și l-am folosit pentru a crea un duș improvizat. Mi-am rezumat ablațiunea la minimum. Igiena era în mod evident o experiență sumară în casele englezești iarna, și dacă nu puteai să umpli cada aia cu apă caldă înainte de a suferi efectele expunerii la frig, nu aveai cum să combini spălătul cu confortul.

Măcar pasta de dinți pe care am găsit-o era cea mai puternică cu care avusesem de-a face până atunci. Roșie ca sfecla și groasă, părea, după gust, un concentrat al celei germane, cu dungi roșii pe care o foloseam acasă, și era imposibil de clătit. Mi-am zâmbit în oglindă, ca cineva care dă audiență pentru o fantezie gotică.

Patul îngust era aproape o copie a patului tatei. N-am reușit să adorm multă vreme. Deși mă așteptasem să împart camera cu Jason, singurătatea era binevenită. Am meditat la întâlnirea mea bulversantă cu familia. Fusesem întâmpinată destul de călduros de către părinții lui Jason, dar în vreme ce ai mei ar fi pornit un interogatoriu, ai lui n-au arătat nici un fel de curiozitate în privința mea. Am discutat mai mult despre diferența dintre pudding și plăcintă decât despre istoria mea sau despre contextul acestei vizite neașteptate.

Cum nu mi-au pus nici o întrebare personală, am simțit că nici eu nu pot să pun nici una. Paddy și Clarissa păreau bine educați, și totuși cumplit de săraci. Ghicisem destule la prima noastră întâlnire în martie ca să nu mă aștept ca Jason să provină dintr-o familie foarte bogată, dar situația era mult mai rea decât mă așteptasem. Nu-și puteau permite încălzire centrală, pilote, un duș decent. Făcătura aia de cauciuc tot aluneca de pe robinete

și reușisem să mă opăresc. Cei mai săraci muncitori din țara mea aveau case călduroase, chiar și la minus treizeci de grade, și eu aici înghețam la mult peste zero. Poate că faptul că temperatura rămânea în general la nivelul acela însemna că încălzirea nu fusese niciodată o necesitate existențială, dar acum înțelegeam de ce oamenii de felul părinților mei ridiculizau ideea de standarde de viață înalte în Occident – dincolo de luxul de care se bucura o elită mică, de exploatatori.

Mă întrebam, de asemenea, cum își câștigau soții Connor traiul. Tatăl părea destul de bătrân ca să fie pensionar, dar mama era prea tânără, și totuși îmi era imposibil să mi-o imaginez făcând naveta undeva de aici. Teoria marxistă descrie alienarea prin izolare și distanță: asta era? Încercam să nu mă gândesc cât de șocați ar fi tata și mama dacă m-ar vedea într-o casă rurală cu acoperiș de trestie în mijlocul pustietății, îmbrățișând strâns o sticlă cu apă fierbinte sub mai multe straturi de pături, atât de aspre, că mă înțepau prin cearșaful de in. Mi-am adus aminte de Mișa, și nu mă mai gândisem la el de luni de zile. Avea convingerea stupidă că toată lumea din Vest trăia mai bine ca noi, presupunând mereu că e adevărat doar opusul propagandei taților noștri. Dar dacă mințeau numai în legătură cu viața de acasă, și spuneau adevărul gol-goluț despre capitalism?

În mijlocul nopții s-a auzit un ciocănit slab în ușă și Jason a intrat în cameră. S-a strecurat sub pături lângă mine, sau mai degrabă pe jumătate peste mine, căci patul nu ne permitea să stăm unul lângă altul. Sticla mea cu apă fierbinte a emis un pleoscăit. El era îmbrăcat doar cu boxerii. Întregul lui corp era rece, dar picioarele îi erau de-a dreptul înghețate, și încerca să și le bage între ale mele.

Am chicotit, și el mi-a acoperit gura.

— Nu e încântător?

A repetat întrebarea pe care o pusese și mai devreme, și a ridicat mâna de pe gura mea ca pentru a mă lăsa să vorbesc, dar apoi mi-a acoperit-o la loc cu sărutări: aceeași pastă de dinți roșie. Ochii îi străluceau în lumina portocalie a celor trei radiatoare. Părea șocat că le lăsasem aprinse – o fi existat vreo tradiție kamikaze englezească și-mi scăpase mie?

Era aproape insuportabil de frumos. Am râs, fără zgomot. O să muncim, m-am gândit, în timp ce mâinile lui reci îmi cuprindeau șoldurile cu pielea ca de găină. O să muncim amândoi. O să câștigăm. N-o să fim nevoiți să trăim așa.

Când m-am trezit, nu mai era acolo. Camera era la fel de rece ca în seara precedentă, dar acum măcar era scăldată în soare. Din pat, vedeam o turmă de oi în jurul unui jgheab cu apă pe câmpul din față. Visasem că mă aflu într-un teatru sovietic înghețat și priveam *Lacul lebedelor*. Toate balerinele purtau veste din blană de oaie peste tutuuri, și zgomotul făcut de pantofii lor de satin cu poante atingând scena era aproape la fel de tare ca muzica lui Ceaikovski. Acum înțelegeam ce stărnise probabil visul: bocănitul înăbușit de pași pe pământul înghețat, venind de afară, suna la fel ca pașii de pe scenă.

M-am sculat și m-am dus la fereastră, cu o pătură înfășurată strâns în jurul meu. Grădina fusese ușor atinsă de gheață peste noapte și scânteia în lumina iernii, dovedind că opt grade era temperatura constantă din timpul zilei pe această insulă. Era imensă, mult mai mare decât mă așteptasem, mai mare decât orice grădină privată pe care o văzusem

vreodată, dacă nu socotim terenurile din jurul palatului prezidențial. Era împărțită de garduri vii și ziduri de ilex în camere separate, cu diferite tipuri de plante în fiecare sezon. Paddy și Clarissa erau amândoi afară, lângă sera din dreapta mea. El tăia crengi de ilex, iar ea le aduna într-un coș. Probabil a simțit că era privită, căci a ridicat capul, m-a văzut și mi-a făcut cu mâna îmbrăcată într-o mănușă galbenă de grădinărit. A arătat spre cealaltă aripă a casei, la circa șaiszeci de grade de a mea, apoi a îndreptat degetul arătător spre un șir de ferestre casetate de sub trestie, a aplecat capul și a închis ochii, ca pentru a-mi spune prin limbajul semnelor că Jason doarme încă, apoi mi-a făcut semn să vin jos cu gestul cuiva care soarbe dintr-o băutură caldă.

Am găsit un halat vechi de casă în carouri pe spatele ușii, mi l-am aruncat pe umeri și am coborât în bucătărie. Pisicile erau acolo, în aceeași poziție ca și în seara precedentă, torcând pe sobă. Clarissa a intrat, și-a lăsat coșul pe masă și a aruncat mănușile galbene și o foarfecă de grădină pe mormanul de ilex. Mirosea a crini: parfumul acela ca de săpun, cu o singură notă, care le plăcea femeilor bătrâne de la mine din țară.

— O să facem niște decorațiuni de Crăciun mai târziu. L-am așteptat pe Jason ca să le fac, a spus ea. E bine Earl Grey? Am două ceainice pregătite. Lui Paddy îi place ceaiul indian tare la prima oră a dimineții.

— Earl Grey e foarte bine dacă e mai ușor, am spus. Deși preferam bergamota în fursecuri, și nu în ceașca de dimineață, nu voiam să fiu considerată fițoasă după dezastrul de la cină. Serios, orice vă e la îndemână.

Clarissa a umplut un ceainic uriaș de tinichea cu apă, a gonit pisicile, a ridicat capacul de pe un ochi al aragazului și a pus ceainicul pe suprafața metalică, apoi s-a aplecat deasupra lui și a așteptat să fiarbă apa. Nu avea să fie rapid.

— Ai dormit bine? m-a întrebat.

— Da, am spus. Mai mult decât bine. E atâta liniște aici!

— Și nu ți-a fost frig, sper?

— Deloc, am mințit.

— Nu vrem să ne punem încălzire centrală, a spus ea, e prea scumpă și face rău la mobilă.

Nu știam ce să răspund la asta. Era mobila mai importantă decât proprietarii ei? Sau dacă încălzirea ar fi fost mai ieftină ar fi meritat să strice mobila? Dacă nu era dăunătoare pentru mobilă, costurile ar fi exclus-o totuși? Casa era atât de mare, și părea că de obicei erau doar ei doi în ea. Părea ciudat să se simtă bine doar pisicile. Majoritatea compatrioților mei ar fi dormit în bucătărie în aceste circumstanțe.

— Voi aveți încălzire centrală la voi în țară? a întrebat Clarissa.

Era prima întrebare de acest fel, și mă așteptasem la multe. M-am întrebat ce fel de loc își imaginează.

— Da, avem, am spus. La noi căldura merge chiar prea bine, cred. Oamenii țin ferestrele deschise chiar și în miezul iernii.

— Ce e, gaz sau cărbune? a zis ea.

M-am întrebat dacă i se părea că asta e o conversație normală cu noua prietenă a fiului ei.

— Sunt termocentrale care aprovizionează întreg orașul, am spus. De la începutul lui octombrie până la începutul lui mai. Mă tem că habar n-am cu ce funcționează. Conducute din URSS, cred.

— Ai dreptate. De ce ar trebui să știi? Dar cu ce te ocupi? a întrebat ea pe un ton de scuză, de parcă ar fi trecut o graniță invizibilă.

— Sunt traducătoare. Engleză. Lucrez la Institutul de Stat pentru Cercetarea Porumbului.

— Ah, cât de fascinant! a zis ea. Trebuie să-i spunem și lui Paddy.

Era evident că nu-i mai venea în minte nici o întrebare.

— Dar dumneavoastră? am întrebat.

A tăcut, ca și cum nimeni nu se mai gândise s-o întrebe asta.

— Am fost profesoară, a spus ea, înainte să-l am pe Jay. La o școală de fete. Am studiat engleza la universitate, ca și tine, presupun, dar nu cred că sunt la fel de deșteaptă ca tine. Engleza ta e groaznic de bună.

— Și acum? am întrebat.

Nu i-am mulțumit pentru complimente. Nu eram sigură că sunt complimente.

I-a luat un moment să-mi înțeleagă întrebarea.

— A, nu, nimic acum. De când l-am avut pe Jay, a zis ea. Generația mea nu era prea interesată de slujbe. Tinerele femei – femeile de vârsta ta – lucrează acum. Eu am fost fericită să fiu doar mama lui Jay.

A sunat telefonul. S-a scuzat și s-a dus în hol, unde am văzut un aparat din bachelită stând ca o broască ghemuită pe un scrin la fel de vechi, lângă un teanc de scrisori pregătite să fie luate în ziua aceea.

— Edenholme doi-zero-trei, a spus Clarissa, apoi, după o pauză mai lungă: Da. Sunt mama lui. Mă tem că încă doarme. Dar cine sunteți? Înțeleg, a spus ea după o altă pauză lungă, cu glas ceva mai puțin cântat.

A deschis cu piciorul ușa de legătură. Am văzut îngrijorare pe fața ei când a arătat spre mine și apoi spre receptor, încercând să-mi sugereze ceva, apoi renunțând.

— Da, da, a spus, înțeleg. Da, Milena e la noi. Dar trebuie să verific dacă e în casă. N-am văzut-o în dimineața asta. Știți, e cumplit de devreme pentru telefoane.

Am simțit un fior când am văzut-o punând receptorul lângă telefon și venind spre mine.

— E un bărbat. Un bărbat străin. Spune că e unchiul tău, mi-a șoptit ea la ureche. Vrea să vorbească cu tine.

Nu aveam nici un unchi, dar cam bănuiam cine poate fi.

— Tovarășe Lekovici, am spus, luând receptorul, fără să aștept să aud că el era. Căruia fapt îi datorez această neplăcere? Și de unde aveți numărul ăsta?

Deja era ciudat să mă aud vorbindu-mi limba maternă. Clarissa stătea în prag și asculta, uitându-se neliniștită la mine. Deși eram sigură că nu înțelege o iotă, tonul nu era cel al unei conversații amiabile.

— Bună dimineața, dragă tovarășă Milena. N-a fost așa de greu, a spus Lekovici. Tovarășa Gertruda mi-a spus că stați în Londra cu poetul. Am sunat la el la cămin. A

pronunțat ultimul cuvânt cu vădit dezgust. Mi-au spus că a plecat ieri, a continuat el. Cererea lui de viză de primăvara trecută avea nu numai adresa lui, ci și numele părinților și al bunicilor, datele de naștere și adresele. Lucrăm temeinic, după cum știți. Gazdele dumneavoastră sunt în cartea de telefon.

— Dar cu ce vă pot ajuta? l-am întrerupt în cele din urmă.

Părea prea mulțumit de sine.

— Tovarășa Gertruda vrea să vorbească cu dumneavoastră. Vrea să știe când poate să vă sune. Vă rog să nu ne spuneți că nu poate, pentru că o s-o facă. M-am oferit să vă sun eu primul numai ca o curtoazie, ca să stabilim o oră reciproc convenabilă. Nu că fiica ei s-ar da peste cap să facă ceva convenabil pentru cineva.

Ce tupeu, m-am gândit. O să te rezolve tata. Apoi mi-am amintit că acum Lekovici era de partea tatei, iar eu nu eram.

— Peste două ore, ce ziceți? Unsprezece a.m., ora Angliei, am spus și i-am trântit telefonul în nas.

Ceainicul a scos un fluierat lung.

14. „O masă englezească“ (în fr., în orig).

Capitolul cincisprezece

Un teren străin

— Nu te recunosc, Mimi, s-a smiorcăit mama. Faci o greșeală imensă. Englezul ăla nu e potrivit pentru tine. Am auzit de el – nu numai de la Lana Kovalska. Și nici n-aveam nevoie să aud ceva: mi-a fost de-ajuns să văd cum s-a purtat cu tine. E slab. Tu ai nevoie de un bărbat puternic, un bărbat adevărat – un bărbat ca tatăl tău –, ca să aibă grijă de tine. Și Mișa era slab, dar ne-am gândit că o să te sature de el, și măcar aici ne aveai pe noi toți să te protejăm. În Anglia o să fii singură și, în loc să te protejeze, englezii o să se bucure dacă eșuezi, pur și simplu pentru că ești una dintre noi. Cu englezul ăla, o să ai grijă de el mereu, ca de un copil. Sau o să te lase baltă, nu pentru că o să vrea să te lase baltă, ci pentru că e slab. Nici nu știu care din două e mai rea. Deja ți-a dat viața peste cap. Nu-l lăsa să ți-o distrugă. Vino înapoi.

— Mamă – aveam de gând s-o las să-și termine discursul, dar nu mai puteam s-o ascult. Oprește-te. Hotărârea mea e luată.

— Dar nu e prea târziu să te răzgândești. Întoarce-te la Londra, distrează-te, petrece câteva nopți într-un hotel de lux, apoi ia avionul ăla spre Cuba exact așa cum aveai în plan, și nimeni n-o să știe nimic. Oriunde ai fi, Lekovici o să vină să te ia, o să te ducă la Londra cu mașina ambasadei, și apoi la Heathrow. Îmi spune că ești undeva la țară.

A pronunțat cuvântul „țară“ cu un asemenea dezgust, că n-am putut decât să râd sec ca răspuns.

— Râzi de mama ta, Mimi. Râzi de tatăl tău. N-a mai dormit de când am aflat că ai fugit. După tot ce am făcut pentru tine.

— Adică după ce m-ați controlat toată viața.

— Controlat? Mimi, ce spui? Ți-ai făcut toate capriciile de când ai învățat să mergi. Noi n-am făcut decât să adunăm cioburile la sfârșit. Să facem curat după tine. Dar acum ești prea departe ca să fii salvată de noi, copil prostuț. Prea departe. De data asta trebuie să te salvezi singură.

A început să plângă. Puteam să fac față argumentelor ei, dar nu și lacrimilor.

— Nu plânge, mami, am rugat-o.

Voiam să-i promit că o să vin în vizită într-o zi, curând, dar asta era imposibil. Dacă așa fi trecut din nou granița, mi-ar fi luat pașaportul și m-ar fi reținut acolo. Nu era neobișnuit ca fugarii să fie judecați *in absentia*, să primească condamnări la ani mulți de

închisoare, neori chiar și la moarte, deși în ultima vreme aceste din urmă erau de regulă comutate. Dar nu aveam de ce să mă gândesc la aceste scenarii cumplite. Eu nu fugeam, părăsisem țara legal, mă căsătoream: asta era motivul.

Rugămintea mea de a nu plânge a avut efectul contrar asupra mamei. A început să hohotească atât de tare, că în holul în care stăteam se auzea ecoul vocii ei.

— E totul în regulă?

Jason se uita la mine din capul scărilor.

— Ascultă și el? Mama simțise pesemne o schimbare în atmosferă mai degrabă decât să-i fi auzit șoapta. Nu pot să cred că-l lași să asculte, a spus ea, cu o jumătate de hohot pe care trebuie să-l fi învățat la Academia de Muzică, apoi tonul i-a devenit un recitativ de oțel. Nu ești fiica mea. Vă blestem pe amândoi, și blestemul unei mame...

— Truda...

Acum îl auzeam pe tata la capătul celălalt al firului. Spre deosebire de Jason, el ascultase, de fapt, tot timpul.

— Blestemul unei mame? am zis. Ce replică de operă, mamă. Tu ești atee. E ciudat că crezi în blesteme.

A trântit telefonul. Tata a rămas pe fir. Îi auzeam respirația. Așteptam fiecare ca celălalt să-i recunoască prezența.

În cele din urmă a vorbit, fără preambul.

— Ești prostuță, fetița mea, dar tinerii sunt așa adesea. Ai patruzeci și opt de ore să te răzgândești, să continui spre Cuba și să te bucuri de vacanța asta, care e deja plătită. Îți vei fi avut mica excursie și, când te întorci, n-o să mai pomenim niciodată de episodul ăsta. Ține minte însă, în timp ce-ți cântărești opțiunile în orele următoare, că n-o să mai găsești niciodată în altă parte viața asta, libertatea pe care o ai aici, cu noi. Anglia e îmbibată de sângele și sudoarea milioanelor de oameni pe care i-a înrobit. Nimeni nu e fericit acolo. Nimeni. Nici cei săraci, nici cei bogați. Până și familia regală e nefericită. I-am întâlnit. Acum ia un pix și o foaie de hârtie și o să-ți dau numărul privat al lui Lekovici.

N-aveam nici un chef să mă cert cu el. N-avea rost. M-am prefăcut că notez numărul.

— La revedere, Milena. Știu că o să-ți placă în Cuba: e un loc superb, mai ales în perioada asta a anului. Ne vedem peste trei săptămâni, când o să fii bronzată, a spus tata punând jos receptorul înainte să apuc să-mi iau rămas-bun.

Am auzit un clic, apoi altul, o secundă mai târziu, și apoi linia a amuțit.

Jason stătea acum lângă mine, cu paltonul meu și lesele a patru câini pe braț. Purta aceeași combinație de haine – până la acei stupizi pantofi negri – pe care îmi aminteam că le purtase la sfârșitul festivalului de primăvară din martie, dar acum avea și o geacă gri pronosă și destul de murdară din bumbac, care părea să fi fost frecată cu untură sau ulei. Căciula dungată de lână de pe capul lui avea clapete pentru urechi și un ciucure galben imens în vârf, ca un articol împrumutat de la un prezentator de emisiuni TV pentru copii.

— E timpul pentru plimbare. Alege-ți câinele, Millie.

Am trecut printr-o pădurice din spatele casei și apoi am urcat pe o cărare calcaroasă care străbătea câmpul. Câinii gâfâiau în fața noastră. Douăzeci de minute mai târziu am

ajuns pe culmea unui deal și peisajul s-a deschis pe kilometri întregi de jur împrejur. Sate și turle de biserică și ferme erau presărate ca niște pietricele printre valurile pe care le făcea valea. Am văzut livezi, o mică podgorie și parcele de câmp arat și, deși englezii m-ar fi contrazis poate, mi s-a părut că peisajul are ceva aproape atavic european, ceva ce în mare măsură fusese șters de colectivizare și de ravagiile războiului în țara mea. Păsărele se împrăștia, apoi se adunau în nori pointiliști pe fundalul soarelui de iarnă. În depărtare scânteia o întindere de apă.

— Marea? am întrebat, surprinsă.

Eram mai aproape de ea decât îmi imaginasem.

— Millie, mi-ai promis. Încă aștept. Jason s-a oprit și s-a întors spre mine, ignorându-mi întrebarea. Mi-am spus că trebuie să aștept câteva zile, să te las să vezi că ei nu te mai pot atinge înainte să te întreb din nou. Mi-ai promis că-mi povestești.

Era un ghid prost. Abia dacă știam unde ne aflăm. Bănuiam că Franța era undeva la sud, Londra în spatele nostru, la nord.

— Ce-am promis că-ți povestesc?

— Despre cele nouă luni lipsă în Hades. Ce s-a întâmplat după ce am plecat, în martie? Huw mi-a spus că ați ținut legătura, și că asta trebuie să fi fost riscant pentru tine. De ce te-ai hotărât în sfârșit să vii în decembrie? Ce s-a schimbat? Nu mă înțelege greșit — sunt fericit mai mult decât pot spune. Mă bucur că ești aici mai mult decât de orice altceva, dar vreau să știu. Dacă au fost probleme politice care te-au întârziat, poate că trebuie să știi și asta.

Ar fi trebuit să-i spun de sarcină din momentul în care am sosit. În autobuzul ăla, de la Heathrow, probabil. Cu cât amânam mai mult, cu atât îmi era mai greu. Îmi dădeam seama că dacă nu vorbesc curând, o să iau secretul cu mine în mormânt. Asta ar fi fost mai ușor din anumite puncte de vedere, dar să am secrete ar fi însemnat să fiu mereu în pericol de șantaj, să nu fiu liberă. Am învățat lecția asta devreme în viață. Prea mulți oameni știau deja, după cum aflasem la lac; dacă femeia aia știa, cu siguranță știa și Lekovici. Faptul că eram în Anglia nu schimba nimic în această privință.

Și, oricum, nu voiam ca noi doi să avem secrete unul față de celălalt. Eu și Jason nu ne vom minți niciodată unul pe altul, nu ne vom preface. Altfel, ce rost are o căsătorie? Ce rost are iubirea, fără încredere?

— Haide, Millie. Ce-am făcut eu știm. Ți-am spus. Am scris și am așteptat să te hotărăști să vii. Am studiat cârciumile din Bloomsbury seara. Nu sunt sigur de ce, dar am știut mereu că o să ajungi aici în cele din urmă. Am știut asta înaintea ta.

— În martie, la aeroport, când am văzut că te-au luat deoparte, mai ții minte? l-am întrebat.

Vorbeam, dar încă mă întrebam cum să formulez asta exact. Accentul meu suna mai dur și mai străin în aer liber decât în întunericul patului. R-urile mele erau ca niște formațiuni stâncoase.

— Nu sunt sigură dacă era poliția de graniță sau vama. Au închis ușa în urma ta și am fost mai mult moartă decât vie până te-am văzut ieșind din camera aia pe partea cealaltă, în duty-free. M-am gândit: n-o să-l mai văd niciodată pe omul ăsta, dar măcar îl lasă să plece acasă. Eram îndrăgostită de tine, am știut asta de la început, dar atunci înțelegeam că

era poate cea mai pură, cea mai lipsită de egoism formă de dragoste din câte cunoscusem.

— A, da, a spus Jason. Îl vedeam potrivitându-și amintirile cu ale mele. Îmi aduc aminte. M-au întrebat dacă am la mine valută locală. Echivalentul a zece lire, atâta aveam, dar am fost prost și l-am declarat. Mi-au luat banii, mi-au dat o chitanță, apoi mi-au făcut o însemnare în pașaport, lângă viză, cu litere de mână microscopice. Pentru călătorii viitoare, au zis. Puteam să-i primesc înapoi când reveneam în țară. Tu nu mi-ai spus că nu am voie să scot banii ăia.

— Ba ți-am spus, am zis. Te-am avertizat în mașină, de mai multe ori, să-ți goleşti buzunarele. Dar erai atât de obsedat de planul tău nebunesc, că nu mă ascultai. În fine, ai luat avionul ăla și, deși te iubeam, m-am gândit că dragostea o să se diminueze în absența ta, că o să te uit. Nu s-a diminuat și nu te-am uitat. În schimb, curând după aceea, aproape că am reușit să mă conving că te urăsc. Ai avut dreptate, eram însărcinată.

S-a luminat pentru o fracțiune de secundă și s-a uitat în jos în direcția vagă a abdomenului meu, ca și cum, împotriva rațiunii, mai putea încă să trăiască și să se dezvolte ceva acolo, ceva care să fi trecut neobservat în ultimele trei zile. Apoi fața i s-a prăbușit.

— Ce s-a întâmplat? m-a întrebat el.

— Ce putea să se întâmple? i-am întors întrebarea.

A înțeles. S-a răsucit brusc pe călcâie și s-a îndepărtat de mine. Căinii au urmat pomponul care sălta. L-am urmat și eu. Apoi el s-a oprit și s-a întors din nou cu fața la mine.

— Cum ai putut, Millie? Nu știu ce să spun. Trebuie să mă gândesc la asta.

— La ce să te gândești? am întrebat. Poate că ai o viziune exagerată asupra avortului. La noi e singura metodă contraceptivă disponibilă. Ai fi supărat pentru conținutul unui prezervativ aruncat? Dacă nu, de ce n-ai folosit unul? De ce nu le folosești acum?

Un cuplu care urca dealul spre noi a părăsit brusc cărarea și a intrat pe câmp.

— Dacă avea cineva un motiv să se simtă rănit, eu eram aceea... am insistat, tropăind cu câțiva pași în urma lui.

— Da, poate că am o viziune exagerată, cum zici tu. Dar am crezut că nu avem secrete unul față de altul. Altfel, ce rost are?

Era un ecou al gândurilor mele.

— Știi și sunt de acord. De-asta ți spun, am zis.

— Dar abia acum, când nu mai pot să fac nimic. Și e și copilul meu. Cu siguranță eu... s-a întrerupt.

— Un copil? am spus. Câte celule constituie un copil? Pentru un futai, Jason. Pentru un singur futai.

Mă străduiam să țin pasul cu el, iar el se străduia să fugă, accelerația pantei și furia făcându-ne pe amândoi să găfăim. Înțelegeam de ce mă consideră egoistă, dar, în acel moment precis, și eu gândeam la fel despre el. Iată-l și pe el afirmându-și, ca și părinții mei, dreptul de posesiune asupra corpului meu. Furia mi-a dat suficient elan ca să-l prind din urmă, chiar să-l depășesc pentru puțin timp, dar mi-a luat-o înainte, grăbind iar pasul.

— În sfârșit, Jay, am zis, strigându-l pentru prima dată pe numele pe care-l foloseau

părinții lui și renunțând la efortul de a încerca să-l conving că făcusem ceea ce trebuia, nu ai decât să crezi ce vrei! Am îndurat această suferință. La început am fost supărată pe tine pentru că mi-ai produs-o, luându-ți plăcerea fără să te gândești la consecințe. Apoi mi-am dat seama că era prețul dorinței mele pentru tine. Și am mai plătit un preț renunțând la tot, și venind aici, și oferindu-mă ție. Știu că sună pompos. Ia-mă sau părăsește-mă. Hotărăște-te. Nu mă face să aștept prea mult.

A mers mai departe fără să se întoarcă, dar am observat că încetinea.

Capitolul șaisprezece

Mutarea căminului

1985

În ajunul Anului Nou, Jason le-a spus lui Paddy și Clarisei că avem de gând să ne căsătorim cât mai curând posibil. Toastam în cinstea noului an după cină, schimbând câteva mici discursuri inofensive despre vremurile glorioase care ne așteaptă, nevrând nici să stăm treji până la miezul nopții într-o casă rece, nici să ne ducem la culcare prea devreme. A fost o pauză, apoi Paddy a spus:

— E chiar minunat.

A urmat o pauză și mai lungă, după care Clarissa a adăugat:

— *Toutes mes félicitations*.¹⁵

Le-am înțeles greșit reacția întârziată drept nemulțumire și franceza Clarisei drept sarcasm. Am presupus că era mai puțin decât încântată să-și vadă singurul copil căsătorindu-se cu o femeie dintr-o țară comunistă obscură și îndepărtată, cu siguranță o țară înapoiată; că spera că nu ne vom grăbi, ca Jason să aibă timp să se răzgândească. Dar mai târziu, în aceeași seară, când am coborât în bucătărie să-mi umplu sticla cu apă fierbinte, mi-a făcut semn să mă apropii și mi-a șoptit:

— Ești sigură, draga mea?

Încă îi înțelegeam greșit atitudinea. N-am știut ce să-i răspund.

— Chiar îl iubesc pe Jason, am spus.

— Și eu îl iubesc pe Jason, a zis Clarissa. Toată lumea îl iubește pe Jason. Vrea să fie iubit. E un băiat minunat, dar nu asta vreau să spun. Pentru tine îmi fac griji. El n-o să fie în stare să te întrețină mult timp, poate chiar deloc. Și mă tem că se va dovedi un om pe care nu te poți baza, în toate privințele posibile. Când m-am măritat cu Paddy aveam bani moșteniți. Acum sunt foarte puțini, în ciuda a tot ce vezi în jurul tău.

— Dar Jason e talentat, e un mare poet, am spus slab, întrebându-mă ce anume se presupunea că văd în jurul meu.

— Poet, a zis Clarissa. Tocmai. Aș vrea să nu fi câștigat premiul ăla: n-a făcut decât să-l încurajeze. În țara asta nu poți să-ți ungi pâinea cu poezie, sper că știi. Și e prea devreme pentru amândoi. Tu ești prea tânără, dar Jason e imatur, și asta-i altceva. N-o să

Se maturizeze decât după ce o să aibă de înfruntat greutăți și suferințe. Viața e prea bună cu el, dar, fiind mama lui, firește că nu-mi pot dori altceva.

N-am mai spus nimic. Presupuneam, și acum îmi dau seama că era un tipar de gândire condiționat de lunga experiență cu tacticile părinților mei, că încerca să mă îndepărteze, că voia ca fiul ei să se însoare avantajos, să găsească pe cineva înstărit și de familie bună, englezească; că eu nu corespundeam. Nu mi-aș fi putut închipui niciodată o mamă vorbind atât de deschis despre slăbiciunile fiului său, luând partea mea. La noi cordonul ombilical nu era niciodată tăiat complet, așa că asta era o formă de ură de sine inimaginabilă. Trebuie să fie o stratagemă de a scăpa de mine, m-am gândit.

A doua zi dimineața, Paddy a reluat conversația la obișnuitul lui castron cu porridge sărat de cereale, suplimentat cu un pahar zdravăn de whisky irlandez. Eu nu mâncam, doar sorbeam dintr-o cană cu ceai tare. Jason spunea că nu ne propuneam o ceremonie fastuoasă, că nu aveau să fie cheltuieli – doar noi, ei și câțiva prieteni. Părinții mei nu vor putea veni, mi-a spus eu, fără alte explicații.

— Îmi pare rău, a zis Paddy. Pentru ei, adică. Bănuiesc că nu au voie să călătorească.

Mă pregăteam pentru alte întrebări, dar ele n-au venit. Clarissa stătea în picioare, cu spatele la aragaz, ținând o pisică la piept și, alternativ, mângâind cealaltă pisică și ridicând și coborând o ceașcă de ceai cu mâna liberă.

— Și unde aveți de gând să locuiți după ce vă căsătoriți, porumbeilor? a întrebat Paddy, pe un ton doar pe jumătate serios, poate pentru a lăsa o portiță de scăpare în cazul în care discuția devenea neplăcută. Nu e treaba mea, Milena, și te rog să mă ierți, dar vreau doar să aflu dacă Jay știe că băncile nu oferă credite ipotecare pe baza burselor studențești.

Mi-am dat seama că asist la o nouă reflexie a diferențelor noastre culturale, dar încă nu mă prindeam care era diferența asta. Cum se poate ca locuința unui fiu să nu fie treaba tatălui său? Acasă, căsătoriile între studenți erau ceva obișnuit. Tinerele cupluri se mutau cu părinții unuia dintre parteneri, deseori continuând să locuiască cu ei toată viața. De fapt, părinții își doreau coabitarea mai mult decât cuplurile, întrecându-se pentru acest privilegiu cu cuscii rivali. Premiul era compania unei familii extinse și îngrijiri gratuite la bătrânețe.

Știam destule despre Occident ca să nu contez pe așa ceva când am venit la Londra, dar, chiar și așa, am fost surprinsă de cinismul lui Paddy și al Clarisei. Acum, stând în bucătăria asta cu tavanul jos, în inima acestei case incomfortabile în mijlocul pustietății, realizez că presupusesem că lucrurile se vor rezolva pentru că întotdeauna se rezolvaseră în trecut. Mai mult, pentru că eu credeam că se pot rezolva mult mai ușor în Vest, mă gândisem chiar mai puțin la chestiuni concrete decât Jason. Studiasem harta Londrei, dar nu știam absolut nimic despre englezi.

Ai zburat ca găscă-n ceață, a ajuns la mine vocea mamei, rostind o veche zicală.

— Pater, eu speram că o să ne ajutați, a zis Jason. Când o să iau banii lăsați de bunicul, o să vi-i dau înapoi, promit. Avem bursa mea pe încă un an, dar nu ne ajunge ca

să închiriere mai mult decât o garsonieră, și nici speram la un mic apartament. Millie o să-și găsească o slujbă îndată ce rezolvăm cu actele ei.

Clarissa s-a uitat la mine.

Paddy și-a pipăit buzunarul de la piept ca și cum ar fi fost convins și avea de gând să-și scoată carnetul de cecuri. A deschis gura să vorbească, dar Clarissa a venit lângă masă și și-a pus ceașca pe ea cu un clinchet intenționat.

Înainte să spună ceva, am știut că avea să refuze cererea fiului ei.

— Paddy, a spus ea, am convenit că o să ne recompensăm financiar copiii abia când o să fie pe picioarele lor, altfel n-o să învețe niciodată să aibă grijă de ei. Sunt sigură că Jay o să fie de acord că așa e corect. E pentru binele lui, cu înșurătoare sau fără. Și nu vrem să fim nevoiți să vindem acțiuni acum. E un moment foarte prost.

Părea ciudat că vorbește despre copii, când aveau unul singur. Poate că era o hotărâre pe care o luaseră demult, înainte de nașterea lui Jason – nimic personal. Sau, mai probabil, voia să sune astfel. Simțeam că, spre deosebire de părinții mei, și mai ales de tata, ei încercau să evite confruntarea directă.

— Deși suntem de acord că Jason n-ar putea găsi o soție mai bună ca tine, Milena, a spus Clarissa întorcându-se spre mine.

N-am știut dacă să iau asta drept un compliment.

— A, bine, a zis Jason. Nu-i nimic. Lăsați-o baltă.

A pus o banană mâncată pe jumătate pe masă, vizavi de ceașcă, și s-a uitat fix la mama lui.

— Millie are o grămadă de bani, a spus el.

Era o afirmație surprinzătoare, copilărească, dar modelul era familiar. Deseori regresasem și eu în același mod când vorbeam cu părinții mei.

— Sunt convinsă că are, a spus Clarissa. Și nu pot s-o împiedic pe Milena să-și cheltuiască neînțelept. Tot ce pot să fac e s-o sfătuiesc să păstreze o parte din ei pentru zile negre.

Jason a scos un oftat lung de frustrare care a sunat ca un fluierat.

— Ce să zic, mersi, Ma și Pa, a zis el. Mă bucur să văd că vă arătați încrederea în mine, ca de obicei. Nu prea știu ce-am făcut ca s-o merit.

— Tocmai, nimic, a spus Clarissa. Ai douăzeci și opt de ani și – ce? Ai trăit patru ani din ajutor social, după ce ai absolvit: scriind, zici tu, iar apoi, când te-am presat noi, ai avansat – dacă ăsta e cuvântul – la trei ani de Yeats. Patru ani în Brixton, într-un apartament împărțit cu alții, risipind un capital destul de important. Ți-a povestit, Milena?

Nu știam ce să spun. Era clar că făcea acest rezumat pentru urechile mele.

— Și acum ce-ai împotriva lui Yeats? a zis Jason.

— Yeats e în regulă. Iar un doctorat e mai mult decât în regulă, a spus Clarissa. Doar că nu înțeleg de ce-l faci, dacă nu vrei o slujbă universitară.

— Un singur cuvânt: bursă. Tu ai spus, când am început, că o bursă e mai bună la CV decât ajutorul social.

— E o prostie, Jay, a spus Clarissa. Nici nu știu de ce avem iar conversația asta.

— Tu crezi că Yeats e o idee bună? s-a întors Paddy spre mine.

Am fost atât de surprinsă de ridicolul întrebării, încât o înghițitură de ceai mi s-a dus

pe nară.

— Va trebui să afle, nu-i așa? a răspuns Clarissa în numele meu, apoi s-a întors spre ceasul de deasupra aragazului. Atâta e ora? Mă tem că nu pot s-o ratez pe Sue MacGregor.

Și-a luat ambele pisici cu ea, câte una sub fiecare braț, și a ieșit din bucătărie. Am auzit-o urcând la etaj, apoi am auzit sunetul a ceea ce ea numea wireless.

Jason și cu mine ne-am întors la Londra trei zile mai târziu: trei zile în care toți patru ne-am prefăcut că anunțul despre căsătorie nu fusese făcut. În cazul bărbaților, fațada jovială era atât de convingătoare, încât era evident, după cum stăteau și sporovăiau, că mai fusese o serie de conflicte similare în trecut. Clarissa era retrasă și își vedea de câinii și pisicile ei. Nu eram sigură dacă să mă simt rănită de refuzul de a ne ajuta financiar sau flătă de grija ei pentru mine, nu eram sigură care era mai autentică, așa că n-am spus nimic. Nu era greu să eviți discuțiile, pentru că ea nu vorbea decât cu animalele ei. I-am întins mâna la despărțire, dar m-a tras spre ea și m-a îmbrățișat.

Pe 2 ianuarie, în timp ce ne pregăteam să ne întoarcem la Londra, Jason a petrecut mai multe ore la telefon, căutând o locuință sub pretextul că-și sună diverși prieteni să le ureze un An Nou fericit. Majoritatea erau colegi de școală, a explicat el: era puțin probabil ca amicii de la universitate și tovarășii de poezie să poată livra ceva. Într-un târziu, cineva i-a oferit un apartament în Minford Gardens, la un cvartal de Shepherd's Bush Green¹⁶, și acolo ne-am mutat într-o duminică ploioasă, la numai trei săptămâni după ce sosisem în Londra. Deja mi se părea un secol.

Denumirea bucolică a zonei mă putea păcăli doar pe mine, o ingenuă a Londrei. Locuința s-a dovedit a fi un subsol adecvat fungiculturii: întunecos, jos, cu tapet gri-bej zgrunțuros și covoare gri-bej asortate în fiecare cameră, inclusiv în toaleta atât de mică, încât trebuia să intri mergând în lateral.

Intrai într-o grădină mohorâtă minusculă, mai degrabă doi sau trei metri pătrați de beton murdar decât ceva cu vreo tentă horticolă, apoi coborai niște trepte și intrai direct într-o bucătărie fără ferestre. Asemenea unei scene de teatru absurd, bucătăria avea câte o ușă pe fiecare perete. În afară de baie, mai era o cabină de duș mică, bizară, care adăpostea un raft ticsit de încălțăminte sport și bocanci de munte, și un dormitor cu un șifonier încastrat și singura fereastră adevărată din întreg apartamentul. Între ele, un pat dublu mare și o oglindă care se întindea pe tot tavanul.

Așa am ajuns să-l cunosc pe Will, proprietarul, prin prioritățile sale în materie de decorațiuni interioare. Jason îmi spusese că era bancher; oglinda sugera că și el era un bărbat-copil.

Ne-am lăsat bagajele în noul apartament și am ieșit să căutăm ceva de mâncare. Shepherd's Bush era diferit de Bloomsbury, mai rezidențial, dar nu mai puțin urban. Zona avea un aer dezordonat, deși străzile din jur, cu casele lor pentru familii, păreau mai bine îngrijite. Părea opusul unei zone turistice, și totuși pe strada principală una din două clădiri era hotel. Această senzație de tranzitoriu ar fi putut explica jerpeleala. Hotelurile evocau fie părți mai însorite din Europa, fie gloriile imperiului, ambele doar cu numele: hotelurile Elen, Acropolis și Adriatica se înșirau pe strada principală, alături de Imperial, Victoria și

Raj. Nu erauoteluri de mai multe stele; puteai doar să speculezi despre ce gen de oameni stăteau acolo.

Zeci de cafenele de pe strada principală ofereau un mic dejun englezesc complet pe mai nimic, și această masă de dimineață părea că se servea toată ziua, dar aproape peste tot era închis – așa am făcut cunoștință cu Sabatul englezesc. Spre încântarea lui Jason, numele lor trădau aceeași ironie ca ale hotelurilor: am trecut pe lângă un Ritz, un Astoria și un Savoy. De la distanță, un local cu pește și cartofi prăjiți de vizavi de mica zonă verde părea de un alb strălucitor cu iluminarea lui puternică, ca un OZN aterizat pe iarba plouată, dar strălucirea făcea ca mâncarea expusă înăuntru să pară și ea extraterestră: chestii alb cu verde pluteau în niște borcane – să fi fost versiunile engleze SF ale murăturilor de acasă? – și cârnați roz se odihneau sub sticlă, în pături de un galben viu.

Am hotărât să luăm la pachet de la un local care vindea kebab vizavi de Hammersmith Broadway: Jason, o lipie urât mirositoare umplută cu carne tocată și varză, iar eu, un con cu falafel delicios de crocant, pe care mi le-a recomandat ca versiune vegetariană. Sucul de portocale era proaspăt stors. Mi-am amintit cum o chestiona mama pe Dara despre proveniența portocalelor, așa că i-am pus și eu vânzătorului aceeași întrebare, în glumă.

— Din înșorita Anatolie, mi-a spus el și, când i-am spus că nu-l cred: Ești turcoaică? Pari turcoaică.

Când ne-am întors în noua noastră casă, Jason a pus muzică, apoi ne-am așezat să mâncăm. Mi-a spus că compatrioții lui numesc această zi Epifania.

În prima mea dimineață – prima noastră zi de luni – în apartament, m-am trezit simțind o pereche de ochi ațintită asupra mea. Jason dormea dus sub o pilotă de culoarea ciupercilor. M-am uitat în oglinda de pe tavan și am văzut reflexia noastră, a ferestrei de la capul nostru și, în cadrul ei, a pisicii grase tărcate, care ne privea cu capul în jos. Unghiul era atât de derutant, încât a trebuit să mă ridic în capul oaselor și să întorc capul ca să văd fața pisicii prin grilajul ferestrei și, în spatele pisicii, o curte împrejmuată de ziduri pe care se prelingea ploaia și partea de jos a șase tomberoane de gunoi.

Nu mai avusesem experiența sărăciei până atunci, și aceasta părea o sărăcie considerabil mai mare decât cea a părinților lui Jason, dar eram fericită. Să primim apartamentul atât de repede și gratis până la sfârșitul lui februarie, când proprietarul urma să se întoarcă de la Val d'Isère, era deja o bucurie – un semn. Will era liber două luni numai pentru că își schimba slujba, mi-a explicat Jason. În mod normal, ar fi fost norocos dacă ar fi primit două săptămâni la rând. Iar ziua lui de muncă era undeva între douăsprezece și șaisprezece ore.

Așa se explică de ce locul arată ca un vestiar, mi-am zis. Proprietarul lui îl vizita doar noaptea. Slujba lui nu semăna cu nici o slujbă din țara mea. Părea un mod de viață trist.

— City-ul londonez își devorează copiii cu aceeași poftă cu care-i devorează revoluția pe ai ei. Foarte mulți dintre colegii mei de liceu și de facultate s-au dus acolo. E cariera momentului. Salariile sunt atât de bune, încât dau dependență. Așa că, deși poate ajungi să detești munca, devii proprietatea lor, a zis Jason, citindu-mi gândurile. Pe mine n-o să mă prinzi acolo.

Lekovici a sunat la ușa la zece minute după ce Jason plecase la Biblioteca Britanică pentru prima dată după Anul Nou. Eu eram încă la micul dejun, savurând, în același timp, noutatea radioului englezesc. Se vorbea mult prea mult pe toate posturile, și era o democrație a bombănelii – toată lumea părea să se plângă de toate –, dar asta pria vocabularului meu. N-am recunoscut soneria imediat: suna destul de rar.

Tovarășul tatălui meu stătuse probabil afară, în mașina lui de ambasadă, așteptând plecarea lui Jason. Am deschis ușa, așteptându-mă să văd poștaşul, apoi am trântit-o în fața lui Lekovici. În acea fracțiune de secundă i-am înregistrat dezgustul la vederea încăperii din spatele meu, dar o clipă mai târziu vocea lui, de partea cealaltă a ușii, și-a recăpătat unsuroșenia obișnuită.

— N-am venit să vă fac să vă răzgândiți, tovarășă Milena, cu toate că știți că e încă posibil să vă întoarceți acasă fără să știe nimeni nimic despre ce s-a întâmplat. Mă aflu aici ca să am grijă de dumneavoastră. Părinții dumneavoastră m-au rugat să vă analizez situația.

— Și ce-o să le spuneți, exact?

Nu știu prea bine de ce continuam să vorbesc.

— N-o să-i îngrijorez. Au avut parte deja de suficientă durere și teamă, dar noi înțelegem. Credem că suferiți o traumă întârziată și că o să vă reveniți. Socotim că vina e a băiatului ăluia, Kovalski. Și vă rog să nu credeți că sunt deranjat de ceea ce văd aici. Știți, înainte de război am studiat Dreptul la Zürich. Bârlogurile mele din Elveția fac ca Minford Gardens să pară Mariendbad.

Comparația era hilară prin ceea ce sugera. Salariul din City al proprietarului era mare, și Jason îmi spunea ce norocos era Will că-și permitea locuința asta la vârsta lui. Începeam să înțeleg câte ceva despre Londra, despre faptul că nu existau echivalări facile.

— Și ce dacă nu-i Marienbad? am zis. Sunt fericită aici. Puțin îmi pasă de bârlogurile dumneavoastră din Elveția.

Pentru a-mi demonstra punctul de vedere, am deschis larg ușa, expunând bucătăria din spatele meu: masa care servea drept bar de mic dejun la un capăt și birou pentru Jason la celălalt, hainele noastre întinse pe toate scaunele, ca un fel de comitet de primire fantomatic; chiuveta străjuită de șiruri de castroane și câni neasortate, așteptând un moment când vreunul dintre noi avea să decidă că deranjul de a le spăla devenise mai mic decât urâtenia acumulării. Jason și cu mine eram încă atât de lacomi unul de celălalt, încât orice altceva părea o pierdere de timp.

Nu-mi era rușine de mizerie, dacă asta era. Nu aveam nimic să-i demonstrez acestui om și credeam că situația noastră, ca și orașul însuși, avea să se schimbe curând. Începeam deja să-mi dau seama că e îngrozitor de costisitor și doar să exiști într-un oraș care face eforturi să nu mai fie o localitate vag decrepită, învăluită în ceață, acostată lângă Europa. Micul televizor al lui Will era stins în cea mai mare parte a timpului, dar m-am uitat la știri de câteva ori și am auzit-o pe Margaret Thatcher tot promițând poporului ei că în curând va deveni *nec plus ultra* al orașelor de pe glob, capitala financiară a lumii. Avea ceva din tata, deși erau dușmani aprigi. Will era unul dintre soldații ei, și eram norocoși că stăteam în casa lui.

Lekovici stătea afară, în ploaie, ca o bucată din patria mea teleportată pe W14. Haina și pălăria lui, și mustața subțire, îngrijită i s-ar fi potrivit cuiva din anturajul lui Neville Chamberlain în acel zbor fatidic de la München. Simțul socialist al proprietății păstra la el ceva din estetica aceea, ca într-o buclă temporală. Am simțit o împunsătură de compasiune pentru el – un neașteptat junghi de dor de casă, combinat cu tristețea că tatăl meu îi ordonase această treabă anume –, dar nu l-am invitat să intre. Nici nu l-am întrebat cum mă găsisse. Îmi dădusem seama deja că avea să mă găsească ori de câte ori va dori. Mă întrebam, de asemenea, cât le va lua omologilor săi englezi să dea de mine. Dacă n-o făcuseră deja, începeam să bănuiesc că urma să se întâmple și asta.

— Așadar? am întrebat.

Voiam să plece și să nu se mai întoarcă niciodată.

— Așadar, tovarășă Milena. Știți unde e ambasada. Știți că sunt la dispoziția dumneavoastră câtă vreme sunt acolo.

Și-a ridicat pălăria și am văzut o dungă acolo unde îi presase părul cărunț, ca o bandă de elastic. A bătut din călcâie, apoi s-a întors și a început să urce treptele. Când mai avea puțin și ajungea la poartă, și o dungă subțire, verticală de pe șosetele lui negre a scăpărat mai mult sau mai puțin la nivelul ochilor mei, s-a oprit, s-a întors și s-a uitat de sus la mine.

— Ai grijă de tine, Milena, a zis el, renunțând la partea cu „tovarășă“, uitând că trebuia să mi se adreseze cu „dumneavoastră“. Să nu subestimezi niciodată perfidia englezească. O să te înjunghie în spate, o să te trădeze când te aștepți mai puțin. E în firea lor, n-are rost să ne plângem de asta: e ca și cum ai cere ploii să nu cadă.

A închis poarta cu grijă. Eu am trântit ușa de la intrare și m-am întors în bucătărie. M-am așezat la capătul mesei care era biroul lui Jason, am rupt o foaie de hârtie din blocnotesul lui și am început să scriu o listă de cumpărături: „2 piepți de pui. Usturoi. Tarhon.“ Amândouă proaspete, dacă se poate, m-am gândit. Puțin probabil la Presto's, dar la Georgiou's ar putea să aibă. „Unt, nesărat. 2 lb cartofi (= aprox. 1 kg?). Salată verde. Oțet din vin alb. Ulei de măsline – sau floarea-soarelui: preț? Vin.“

Jason avea o pasiune pentru vinurile de poeți care miroseau a motorină și își dădau dureri de cap trei zile. Tații noștri se pricepeau mai bine. Nu trebuie să cheltuiesc mai mult de trei lire și nu trebuie să cumpăr vin bulgăresc sau Blue Nun, marca pentru studenți a supermarketurilor locale, mi-am zis. Știam deja cât de greu va fi să găsesc o sticlă care să se potrivească acestor criterii.

Mă familiarizam cu magazinele din împrejurimi de numai câteva zile, dar îmi plăcea să mă joc de-a gospodina experimentată. Mesele noastre de seară – orice se întâmpla să fie în meniu, fie că găteam eu sau Jason, ori cumpăram mâncare chinezească – aveau mereu ceva festiv în ele. Stingeam lumina și aprindeam lumânări, ca dezordinea din apartament să dispară și să se mai vadă doar un cerc mic în jurul nostru. Puneam o casetă în casetofon. Jason își etichetase casetele de compilații „Muzică pentru studiu“, dar sunetele erau făcute pentru seducție, nu pentru a te gândi la Yeats. Ele înăbușeau pașii și roțile mașinilor de afară și amplificau răpăitul ploii.

Apoi, într-un târziu, ne retrăgeam în patul acela imens, unde uneori făceam dragoste

și alteori pur și simplu stăteam întinși unul lângă altul, privindu-ne propriile contururi întunecate în oglinda de deasupra până când ne cufundam în somn. Iar Jason câteodată se ridica brusc, ca un iepure speriat, aprindea veioza, apuca un blocnotes pe care-l ținea sub pat și scria.

— Călătoria argonauților, a spus el într-o noapte, când l-am întrebat despre ce scrie și, dimineața, nu eram sigură că nu visasem.

15. *Felicitările mele* (în fr., în orig.).

16. Literal, „Parcul Tufișul Păstorului“.

Capitolul șaptesprezece

Ziua nunții

Se spune că ploaia în ziua nunții aduce noroc. E cât se poate de potrivit că a noastră a fost orbitor de însorită. Cred că a fost prima zi fără nori de când venisem în Anglia.

Ne-am căsătorit într-o marți dimineața, la începutul lui februarie: cel mai devreme posibil când a putut fi strecurată ceremonia, la cele douăzeci și nouă de zile statutare de când am depus actele. Mireasa era în negru, ca de obicei, mirele în denim, *sans*¹⁷ Aran pentru această ocazie specială. Ne-am dus la oficiul stării civile cu autobuzul. Era mai ieftin decât metroul.

La cererea lui Jason, nu i-am invitat pe Paddy și Clarissa. Încă era supărat pentru că refuzaseră să-l sprijine. Aveam numai doi oaspeți, în dublă calitate de martori și cavaleri de onoare: prieteni de-ai lui Jason de la serile de poezie din cârciumile londoneze. Băieți din Glasgow, care locuiau undeva la sud de Tamisa, ne așteptaseră la registratură, beți cu mult înainte de eveniment și amuzați că, prin virtutea semnăturilor lor, făceau posibilă o căsătorie. S-au hlizit tot timpul scurtei ceremonii, și starea lor de spirit i-a molipsit și pe miri. Fiecare jurământ pe care ni l-am făcut a sunat ca o glumă.

Primăria consta dintr-o serie de clădiri brutaliste, care ar fi făcut de rușine Minskul. Oficiul stării civile era găzduit într-o prelungire a acestor clădiri – ca și cum dragostea și căsătoria erau un gând tardiv –, cu o parcare în curtea din față. Cele câteva fotografii pe care le-am făcut – înainte și după – păreau toate supraexpuse, atât de puternic reflecta betonul lumina. Cavalerii de onoare erau o pereche de roșcați. Blondul lui Jason îl făcea să pară o fantomă. Eu atârnăm de brațul lui, dar topită în fundal ca o ectoplasmă gata să dispară: cu fața albă, părul ca un nimb întunecat, ochii mijiți ca două liniuțe negre.

Am luat autobuzul înapoi spre Shepherd's Bush. Au urmat câteva ore de băut în subsolul nostru: Crémant de Loire pentru mireasă, șase baxuri de bere Belhaven pentru mire și prietenii lui scoțieni, cu o mulțime de deplasări ca de crab, zgomotoase, în toaleta noastră minusculă. N-am mâncat decât fulgi de cartofi toată după-amiaza, sfâșiind pungile albastre cu aceste nesatisfăcătoare gustări industriale care i-ar fi tulburat pe compatrioții mei și dând pe gât pumni întregi, plini de grăsime, ca să meargă mai bine băutura. Sare și oțet: gustul acru era mai potrivit pentru un sfârșit decât pentru un început.

Nu am nici un regret pentru cum s-au petrecut lucrurile, ci numai pentru evenimentul central al zilei.

Era nunta unui poet pauper, spectaculos de nenuțială. Din fericire, nimeni n-a recitat poezii. O încercare de a porni un concurs de limerick-uri improvizate a fost zădărnicită de faptul că eu nu reușeam să înțeleg accentul cavalerilor de onoare. Momentul culminant al zilei a fost când pasiunea lui Jason s-a reafirmat și i-a împins afară din apartament, în sus pe scări și afară, pe stradă, iar noi ne-am retras în dormitorul nostru pentru luna de miere.

A doua zi dimineața vremea a revenit la normal. Am deschis ușa, încă pe jumătate adormită, când s-a auzit soneria, și am văzut un chip indian tânăr, acoperit de picături de ploaie și încadrat de o glugă de nailon albastru. O bicicletă se rezema precar de gardul de deasupra, gata să o ia din loc cât de repede posibil.

— Doamna Connor? a întrebat indianul.

Numele era atât de neașteptat actualizat, încât am presupus că era un curier de la ofițerul stării civile.

Mi-a întins o foaie de hârtie udă prinsă pe un clip-board. În locul unei semnături încă neexersate, pixul meu a lăsat o urmă neagră, mânjită.

A fost un șoc să văd emblema roșie a ambasadei în stânga adresei, apoi să găsesc în plic o bancnotă de o mie de mărci germane prinsă de o foaie volantă: o telegramă tăiată astfel încât să fie îndepărtate orice detalii: *sper să te ajute stop gertruda și stanislav stop*.

M-am holbat la acel șir de litere mici: nici tu felicitări, nici tu dragoste, nici tu urări de bine, nici măcar „mama“ și „tata“. Îmi era imposibil să cred că aflaseră de nunta mea atât de rapid după eveniment, dar deja știam cât de bun e Lekovici în meseria lui. Am fost surprinsă de junghiul de adâncă frustrare pe care l-am simțit. Să trimit banii înapoi necesita un efort mult mai mare decât eram dispusă să fac. Și aveam nevoie de ei.

Eram supărată pe Jason, cu adevărat supărată pentru prima dată de când sosisem în Anglia, inflamată de indiferența lui crescândă față de aspectele practice ale existenței noastre și de disponibilitatea de a depinde de subvenții de la părinții mei, din țara mea obscură, săracă.

— Și dacă e să fie cel mai rău, bârlogul meu din Brixton e tot acolo, spunea el vesel când îndrăzneam să-mi fac griji pentru unde vom locui în viitor. O să-ți placă, Millie. Picturile murale îți iau mințile.

Știam că mă mărit cu un student, bineînțeles, dar nu mi-aș fi putut imagina încrederea lui aparent nelimitată în faptul că statul o să-l întrețină. Ironia era că în Anglia capitalistă el putea spera să depindă de mărinimia publică. Eu aveam încredere doar în mine însămi și în plasa de siguranță a familiei mele, acum pe veci pierdută.

Atunci mi-am amintit că supărarea pe Jason era, probabil, efectul pe care ar fi vrut părinții mei să-l producă cu cadoul lor, așa că mi-am direcționat mânia spre ei.

El a intrat în bucătărie, și-a lipit corpul de spatele meu și și-a strecurat mâna pe sub capotul meu. M-am uitat în jos și i-am văzut picioarele goale, cu degete lungi. Nu voiam să mă întorc, nu voiam să-mi vadă fața.

— O, Millie, a zis el. Îi iubesc pe părinții tăi. Aș vrea să fie și ai mei ca ei.

Acea primă iarnă a devenit un cocteil dulce-amar de sărăcie și extaz. Nu cunoscusem nici una, nici alta înainte să mă mut la Londra.

Am urcat trei etaje, de data asta în calitate de chiriași plătitori, după ce Will s-a întors

din Val d'Isère și a reclamat subsolul. N-am avut mare lucru de mutat. Însemnările lui Jason. Mult Yeats. Posterele din camerele lui de cămin, rulate. Jason abia dacă avea haine să umple rucsacul acela familiar, atât de plimbat. Eu trăiam dintr-o singură valiză.

A fost o revelație să întâlnesc un coleg de școală de-ai soțului meu. Deși reprezentau un model de contraste fizice – Will era scund, îndesat, cu părul brunet tuns perie și pielea bronzată după săptămâni de schi, dar și natural închisă la culoare –, cei doi păreau făcuți în aceeași fabrică, iar școala le aplicase un finisaj identic. Vorbeau, râdeau și se mișcau la fel, și acest comportament similar avea un efect neașteptat. Cu cât te uitai mai mult la ei, cu atât păreau mai asemănători unul cu celălalt.

Will ne-a adus o sticlă de absint și o ladă de șampanie, ca dar de nuntă întârziat. Cadoul lui a sosit la timp ca să sărbătorim ziua Sfântului Valentin în garsoniera noastră de la mansardă. *Moarte după-amiaza*: așa numeau cei doi cocteilul. Will procurase absintul de la o distilerie ilegală din Franța, unde se ocolea legea etichetându-l drept lichior de fenicul și pelin. Suna dezagustător.

M-am limitat la șampanie. Era o marcă pe care o știam, una care, susținea mama, relaxa corzile vocale până la nivelul precis necesar pentru coloratură. Am băut, dar nu am testat să văd dacă era adevărat ce spunea. Bărbații au experimentat până când au găsit proporția perfectă dintre alcool și efervescență.

Noua noastră locuință era doar ceva mai puțin gri decât subsolul și avea o vedere mai bună, deși ștacheta nu fusese pusă prea sus. Închirierea a fost o altă premieră pentru mine în Londra, la fel ca ideea de a-ți face un buget și vaga anxietate care i se asocia. Ori de câte ori schimbam o bancnotă vest-germană într-un mic și puturos birou de schimb din scuar, simțeam un junghi gândindu-mă la rezerva mea care se diminua.

Chiria era mică, mi-a spus Jason – deși mie nu mi se părea mică –, pentru că baia era separată de restul apartamentului, de partea cealaltă a holului și două trepte mai sus, un aranjament pe care n-am putut să-l înțeleg niciodată și care avea și mai puțin sens dacă te uitai la clădire din afară. Cine făcuse împărțirea acestei case, cândva destinată unei singure familii, în șase apartamente mici trebuie să fi știut că geamul de la cea mai bună lucrărie va trebui să fie mat pentru a pune o baie dedesubt.

Chiar sub acea deschidere mătușă era o bucată de acoperiș dreaptă și, mai târziu în anul acela, când vremea s-a îmbunătățit, am folosit-o ca balcon. Tot intram și ieșeam din baie ca să ajungem acolo, Jason cu o sticlă de vin, eu cu două pahare, sau trei atunci când venea în vizită Will. Grădinile din spate ale hotelurilor de pe Shepherd's Bush Road ne făceau din când în când câte o surpriză: un damf de mimoze, miros de fripturi la cuptor și rozmarin, acorduri de rembetiko¹⁸, ca niște mesaje codate din locuri mai luminoase.

Deși Jason își avea cercurile lui de poeți, Will era singura persoană cu care socializam amândoi. Mi se părea deopotrivă prostuț și fascinant. Dacă Jason nu vorbea niciodată despre bani, Will nu prea vorbea despre altceva, dar întotdeauna o făcea în termeni abstracti, bizari. Îi tot dădea cu milioane și miliarde, lingouri, opțiuni și contracte *futures*, și își condimenta discursul cu nume precum Warburg și Rothschild, Schrodgers și Chase. Eu credeam că primul e un fabricant de automobile. Jason se prefăcea că înțelege. Râdea

la glumele lui Will, așa că râdeam și eu.

— Cineva trebuie să continue s-o facă, spunea Will, cu o emfază numai pe jumătate autoironică. Destul nu e niciodată destul. După cum atât de înțelept a spus primul-ministru, nimeni nu și-ar aminti de Bunul Samaritean dacă el ar fi avut doar intenții bune. Avea și bani.

Făceau glume tot timpul – era modul lor de a conversa –, dar singurul lucru care mi se părea cu adevărat amuzant erau sentimentele lascive pe care le nutrea Will față de Margaret Thatcher. Vorbea întruna despre acei zori de zi din toamna trecută când ea ieșise din molozul unui hotel din Brighton bombardat de IRA, salvată de la moarte ca prin minune, cu perle și fără un fir de păr clintit. Stăpânirea ei de sine era admirabilă, dorințele lui Will, nu tocmai. Ea avea ceva din severitatea și hotărârea Darei, o Dara augmentată cu perle și lavalieră, și era destul de în vârstă ca să-i fie mamă lui Will sau, poate mai pertinent, dacă, sau directoare la școala aia la care fuseseră el și Jason.

În cele din urmă, Will se ridica, își lua rămas-bun, declara că se duce la un club de noapte din West End, apoi intra pe fereastră în baie, și de acolo, afară. Noi așteptam până când reapărea în canionul urban de dedesubt și îi făceam cu mâna în timp ce se îndrepta spre șirul de taxiuri de vizavi de stația de metrou.

În acele zile de început la Londra multe lucruri nu se legau: taxiuri scumpe, sărăcie, șampanie, aspect jigărit. Costumele lui Will erau făcute pe măsură și călcate impecabil. Cum să asociezi luxul cu văgăuna în care locuia el?

În acea primă zi de Sfântul Valentin, ne-am dus toți trei pe palierul dintre apartament și baie pentru o petrecere improvizată, dezbătând cât de lăptoase trebuie să arate cocteilurile cu absint și vorbind într-o șoaptă sonoră ori de câte ori apărea un alt chiriaș la etajele de dedesubt. Noaptea era senină. Mă uitam la avioanele care treceau întruna prin fața grilajului de plumb al ferestrei de la casa scării – de la stânga la dreapta, cu luminile clipind.

— Asta e o schimbare față de vinul bulgăresc, am spus, ridicând paharul.

— Așadar, ești din Bulgaria? a întrebat Will.

— Bineînțeles că nu, a râs Jason. Am cumpărat un vin bulgăresc pe sub mână acum câteva seri, la un preț foarte bun, 1,99 lire sticla, un vin absolut fabulos, și ea a zis: „Nu pot să cred că a trebuit să bat drumul până la Londra ca să gust pentru prima dată un vin bulgăresc.“

— Era bun. Nu-l gustasem niciodată acasă, m-am grăbit să adaug, ca Will să nu mă creadă o snoabă.

Nu prea știu de ce m-am obosit. Snobismul era ultimul lucru care l-ar fi deranjat pe Will. De fapt, snobismul i se părea lăudabil, pentru că era un sentiment autentic. Ceea ce nu putea suporta era inversul snobismului.

Jason nu se plângea niciodată nici de vin, nici de nimic. Nu era nici un snob sincer, nici unul prefăcut. Știam deja că marxismul lui era la fel de decorativ ca și identitatea irlandeză – nu avea consecințe practice și nu cerea nici un fel de angajare la acțiune, dar egalitarismul lui era destul de sincer. În termeni marxist-leniniști, era un oportunist autentic, atât în ce privea vinul, cât și orice altceva. Bea orice i se pune în față cu scopul

de a se îmbăta, ca muncitorii de la noi de-acasă, dar măcar n-o făcea tot timpul. Will, în ciuda palatului său rafinat, părea periculos de aproape de a deveni alcoolik.

— „*Ground Control to Major Tom*“¹⁹, a cântat deodată Jason. Ajunsesse cu băutura în acel moment în care totul i se părea amuzant. Picioarele i se bălăbăneau între barele balustradei și, din când în când, le ridica în aer, ca și cum toți trei am fi fost pe un scrânciob. Purta șosete galben-muștar până la genunchi. Will stătea rezemat cu spatele de balustradă și cu capul întors ca să ne vadă pe amândoi. Eu tot alungam clipind o viziune cu el căzând printre bare, cu poalele jachetei fâlfâind.

— Doamne, pentru tine singura direcție e în sus, Jay Connor, a spus Will, arătând spre streșina victoriană murdară de deasupra capetelor noastre. Băiatul ăsta e atins de magie. Știam asta la școală, a continuat el adresându-mi-se, ca și cum i s-ar fi părut că am nevoie să fiu liniștită în privința soțului pe care mi-l alesesem. Toți profesorii îl adoraу. Dacă voiam să se strecoare cineva în oraș să cumpere țigări pentru noi, ceilalți, îl trimiteam pe Jay al nostru, știind că el n-o să fie prins niciodată. Îi ziceam Norocul Norocos. Dacă scăpa el o felie de pâine, nu ateriza niciodată pe partea cu unt.

— Și apoi am devenit nu știu cum Fututul Norocos, a zis Jason. Uram școala aia.

— Toți o uram, nu-i așa? În fine, sper că în seara asta o să fiu eu Fututul Norocos.

Will s-a ridicat, s-a încheiat la haină, și-a îndreptat-o, și-a tras manșetele ca să stea cu un centimetru în afara mânecilor, apoi și-a deschiat la loc nasturele de jos. Când s-a întors și a început să coboare, i-a tras lui Jason șoseta din picior, a fluturat-o scurt, apoi i-a aruncat-o înapoi peste balustradă, unde a rămas atârnată puturos sub nasul meu. Am văzut că avea o etichetă cu inițialele și numele de familie ale lui Jason într-o mică buclă pe margine: la douăzeci și opt de ani, încă mai purta șosete de școlar.

— Sunt prea bune ca să le arunc, a zis Jason, ghicindu-mi gândurile. Am o grămadă de haine rămase din clasa a șasea. Practic indestructibile. Mai ții minte tenișii ăia de anul trecut? Mi-a părut groaznic de rău că a trebuit să-i arunc.

Am ascultat pașii lui Will, zgomotul ușii de la intrare deschizându-se și închizându-se, apoi zgomotul metalic al porții, zăvorul căzând.

— Fututul Norocos. Să nu zici că n-ai fost avertizată, a repetat Jason. La mulți ani de Sfântul Valentin, Millie.

— Îmi place Will, am spus doar ca să spun ceva. Omul nici nu-mi plăcea, nici nu-mi dispăcea. N-am mai cunoscut un bancher până acum.

— N-aș lua profesia de bancher a lui Will prea în serios, a zis Jason. E de aceeași vârstă cu mine și deja a schimbat trei meserii. S-a înrolat în regimentul tatălui său, a plecat mai rapid decât ai zice Hong Kong, apoi a intrat în MI6. Serviciile de informații plătesc prost, mi-a spus. Te și întrebi. Le-a părăsit prompt pentru City, unde acum și-a schimbat iar slujba.

N-am înțeles prea bine ce mi-a spus Jason aici. Știam ce-i MI6, dar eram prea beată ca să întreb dacă era poliția secretă internă sau externă, sau ambele. Tata știa lucrurile de genul ăsta. Mă mira că Jason și Will puteau să vorbească public despre munca în serviciile secrete.

— Will nu pare făcut pentru spionaj, am spus. Ai fi zis că e mai curios în legătură cu mine. Nu cred că știe din ce parte a lumii vin. Am băut de atâtea ori împreună și abia dacă știe cum mă cheamă.

— Just, a zis Jason de parcă acum și-ar fi dat seama. Aș fi fost un spion mai bun decât Will. Sau tu, mai ales, Mata Hari. Te-ar adora, sunt sigur de asta.

17. Fără (în fr., în orig).

18. Muzică populară grecească apărută în Asia Mică și răspândită apoi în întreaga Grece.

19. Vers din *Space Oddity*, piesa din 1969 a lui David Bowie. (N. red.)

Capitolul optsprezece

Vizita Clarisei

La începutul lui martie, Clarissa și-a anunțat o vizită la Londra. Jason a găsit ilustrata ei, o reproducere după *Moartea lui Chatterton*²⁰, în căsuța lui poștală de la Universitate. Din câte știam, ea și Paddy nu știau că nunta noastră avusese loc și aveau doar o idee vagă că stăm în locuința unui prieten undeva în vestul Londrei. Asta făcea succesul lui Lekovici în a ne da de urmă și mai impresionant.

Dacă părinții lui Jason aveau numărul nostru, și nu sunt sigură că-l aveau, nu ne-au sunat niciodată. Știam de la șederea mea la țară că, spre deosebire de țara mea natală, unde era practic gratis, în Anglia telefonul era considerat extrem de scump și prin urmare nu prea era folosit, părinții lui Jason așteptând cu religiozitate orele la care tarifele erau mai scăzute ca să facă până și apeluri scurte, de curtoazie. Poșta Regală, pe de altă parte, era accesibilă și părea un miracol al eficienței. Corespondența ne era livrată de două ori pe zi și o scrisoare ajungea rareori în mai mult de douăzeci și patru de ore.

Îi spuseseam de câteva ori lui Jason să le scrie părinților lui, apoi am renunțat, presupunând că încă era supărat pe ei. Mi-am dat seama, după reacția lui la ilustrata Clarisei, că nu era atât de supărat pe cât crezusem. Critica și respingerea erau lăsate rapid în urmă de Norocul Norocos. Când și-a amintit în sfârșit să pomenească de asta, părea mulțumit că mama lui îi scrisese.

Nu reușeam să înțeleg relația dintre ei, alternările de căldură și atitudine distantă, așa cum nu-mi dădeam seama dacă alegerea ilustratei de către Clarissa era o întâmplare sau o glumă.

„Dragă băiete“, scria ea, „sper că această ilustrată te găsește – și pe Milena (?) – bine. Anul ăsta ai căzut de pe marginea Pământului mai mult ca de obicei. Vin la Londra pe 8 martie. Stau la Louise, în Camden. E o comemorare a sufragetelor vineri, apoi, sâmbătă, un spectacol cu *Îmblânzirea scorpiei* jucat numai de femei. Lou a creat costumele. E un pic *de trop*²¹ pentru tatăl tău, așa că o să vin singură. Mă întreb dacă vrei (vreți?) să luăm prânzul împreună duminică, la L'Escargot. La unu? După aceea poți să mă conduci la Charing Cross. Anunță-mă și fac rezervări. Cu drag, Ma.“

Ilustrata a stat peste plicul ei rupt neglijent, printre hârtiile lui Jason de pe masă, vreo trei sau patru zile. Nu voiam să creadă că mă interesa prânzul într-un sens sau în altul, așa că n-am întrebat nimic. N-am știut nici că mama lui avea o soră în Londra până mai târziu,

când el mi-a explicat cine era Louise. Semnele de întrebare ale Clarisei arătau că nici fața de ea nu fusese mai generos cu informațiile.

— O, Millie – știam de ea. I-am spus deja lui Mater, a zis el când am renunțat să mai aștept să-mi pomenească de ilustrată și am sugerat că nu m-ar deranja s-o văd pe mama lui. De ce ar obiecta cineva la un prânz gratis? a adăugat el.

Mă așteptasem să le întâlnesc pe ambele surori la L'Escargot, dar era doar Clarissa, izbitoare în verde și mov pe fondul plușului roșu al banchetelor. S-a ridicat când ne-a văzut, a venit să mă sărute întâi pe mine, apoi pe Jason. Era ținuta ei de paradă, mi-a spus când m-a văzut admirându-i rochia. A atins tivul verde al gulerului de marinar. Părul ei alb i se îngrămădea la fel de neglijent ca întotdeauna pe creștetul capului, ca un nor englezesc, făcând-o să pară aproape la fel de înaltă ca Jason.

Nu mai văzusem interiorul unui restaurant adevărat din Londra până la acel prânz, și acesta era un început opulent. Mâncarea era la fel de luxoasă ca decorul. Jason a mâncat doisprezece melci flambați într-un lichior de anason, folosind cea mai bună parte a unei baghete ca să curețe băltoacele de unt din jurul lor, apoi a comandat o porție uriașă de cassoulet.

— Mâncare simplă, țărănească, a spus Clarissa, privindu-l pe ospătar cum îi filetează peștele.

Mă surprindea bucuria vădită pe care i-o provoca pofta de mâncare a fiului ei și încântarea ei când a auzit că-mi place salata de gălbiori și barba-caprei. Era prima dată când ceva din Anglia îmi amintea de mâncarea de acasă. În țara mea, nu mergem la restaurant pentru cea mai bună mâncare, i-am spus, și a râs.

Mama și fiul au stat de vorbă ca și cum cearta din ajunul Anului Nou nu avusese loc. Jason a reușit să discute despre viitoarea lui lectură la etajul al șaselea de la Royal Festival Hall înainte de a-și aminti să-i spună Clarisei că ne-am căsătorit. Eram atât de obișnuiți cu secretele cu părinții mei, că am presupus că omisiunea lui era deliberată, dar felul în care și-a lovit fruntea cu palma când și-a amintit să împărtășească vestea a sugerat altceva. Dacă era un gest care-l reprezenta pe soțul meu, ăsta era.

— Felicitări, draga mea, a spus Clarissa, întorcându-se spre mine fără să clipească măcar. Fiul meu e un bărbat foarte norocos.

— A fost un eveniment restrâns. Am fost nevoiți, pentru actele mele, după cum probabil vă amintiți.

— E plăcut să te simți atât de iubit, a zis Jason. Mersi, Mills.

— Se cere un toast. Abia aștept să-i spun lui Paddy, l-a întrerupt Clarissa.

Eram sigură că mă place, că voia să facă ceea ce trebuie, dar părea un pic prea bucuroasă. S-a consultat puțin cu somelierul și a comandat o sticlă de șampanie. Nu era de mirare că erau atât de săraci. Era exact ca Will. Numai sticla aia costa probabil cât mâncarea noastră pe o săptămână, m-am gândit, apoi mi-am dat seama cât de apăsată eram de astfel de griji în noua noastră viață. În trecut nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap așa ceva.

Ori de câte ori pomeneam de bani, Jason schimba subiectul.

— Șșt, Millie, nu strica momentul, spunea el, deși momentul pe care-l stricam putea fi ceva atât de prozaic precum dusul așternuturilor la mașina de spălat.

Spălam cearșafurile o dată la două zile: nu în fiecare dimineață, cum ar fi preferat Dara, dar aproape. Aveam un singur set și trăiam în ele.

— Gândește-te la păsările cerului, spunea Jason când îndrăzneam să sugerez că s-ar putea să rămânem fără bani.

— Ce vrei să spui? îl întrebam. Lasă metaforele pentru poezie. Fii și tu serios o dată.

— Lucrurile o să se rezolve, spunea el. Nu e cazul să-ți faci griji. Mereu se rezolvă.

Soțul meu avea încredere în norocul lui. O vreme, norocul acela am fost eu. Nu mă deranja, și totuși acum nu-mi pot explica de ce am ascuns bancnota de o mie de mărci germane pe care mi-o trimiseseră părinții mei, chiar și atunci când încă mai trăiam din acele numeroase sute pe care le adusesem cu mine la Londra. Deși era în poziția bizară de a fi întreținut de valută forte din țara mea cu valută slabă, Jason habar n-avea câți bani mai aveam. Nu întreba niciodată fiindcă nu voia să știe.

Și pentru o vreme mai îndelungată – cu excepția întreruperilor create de Will – ne-am fost de ajuns unul altuia. Jason pleca dimineața – lua metroul pe linia centrală spre Muzeul Britanic sau spre Senat – și se întorcea la ore foarte diferite, uneori aducând baghete și pateu pentru un prânz timpuriu, sau o bucată de brânză Cheddar și roșii olandeze palide și reci, care aveau doar gust de apă și frigider; alteori, la ora ceaiului, depunând, cu un oftat adânc, pagini cu notițe scrise de mână la capătul mesei noastre multifuncționale care-i servea și de birou, ca pentru a spune: „Uite, lucrez.“ Își numea doctoratul o schemă, o șmecherie pentru a-și încasa în continuare bursa de student ca să poată scrie poezie, dar îl lua destul de tare în serios.

În timp ce el studia, și când nu umpleam sau goleam mașina de spălat cu uscător, exploram orașul de una singură – nu eram încă londoneză, dar nici turistă nu mai eram. Mergeam pe urmele unor adolescenți francezi și italieni în vizite cu școala la Galeria Națională, ascultând și înțelegând doar parțial ce le explica ghidul despre elementele de bază ale Impresionismului. Vizitam acele galerii de artă modernă pe care le avea Lana pe listă, gândindu-mă că ea era probabil printre puținii oameni care deja știau exact ce făcusem, dar întrebându-mă dacă înțelegea. Întrebându-mă dacă și ea ar fi ales dragostea în detrimentul luxului.

— Cum ți-a mers azi? îl întrebam pe Jason, sau mă întreba el pe mine seara, și ne spuneam povești lungi, amănunțite despre întâmplări neînsemnate.

Ne îmbătam cu vin ieftin sau unul cu altul, apoi, noaptea târziu, ne uitam la filme la un televizor pe care-l cumpăraserăm de la un electrician de pe Shepherd's Bush Road care vindea ilegal aparate recondiționate. Puteți s-o numiți fericire, dacă vreți.

Ne duceam la lecturi publice destul de regulat, ca să mă obișnuiesc cu faptul că ceea ce trecea drept scenă poetică în Marea Britanie avea prea puțin în comun cu echivalentul ei de la mine de-acasă. Stăteam în cârciumi subterane întunecoase, unde urmăream mici adunări de entuziaști care citeau, dar nu întotdeauna se ascultau unii pe alții, dând la schimb disponibilitatea de a fi plictisiți pe dreptul de a plictisi, într-o atmosferă de entuziasm fabricat, orchestrat chiar de impresarii scenei poetice. Simțeam tristețea

outsiderului, alinată doar de recurența acelei transformări miraculoase la care asistasem prima dată când îl văzusem pe Jason pe scenă – priveliștea unui delfin care înoată în ape deschise. Părea parcă mai real când își citea poeziile, chiar și pentru mine, soția lui.

Și era diferit de ceilalți: avea o calitate pe care puteam, chiar și în vremuri critice, și chiar și acum, după tot ce s-a întâmplat, s-o numesc geniu. Am înțeles ceva despre natura darului său de la bun început, dar nu puteam fi sigură cât de mult putea – el, și, probabil, mai mult, cât de mult puteam eu – să depindă de asta. Sau câte sacrificii datoram pentru asta. În țara mea, lucrurile ar fi fost mai simple pentru el; ar fi fost onorat sau întemnițat, dar tot ce-ar fi trebuit să facă vreodată ca să-și câștige existența ar fi fost să scrie versuri.

20. Tablou al pictorului preraphaelit Henry Wallis (1830–1916), înfățișându-l pe poetul romantic Tomas Chatterton mort.

21. „Prea mult“ (în fr., în orig.).

Capitolul nouăsprezece

Cetățenie britanică

În ziua în care l-am primit, am trimis o copie a certificatului nostru de căsătorie la Ministerul de Interne, împreună cu pașaportul meu. Jason mi-a spus că va dura o eternitate până să le primim înapoi. Nu aveam nevoie de pașaport, pentru că nu aveam bani să călătorim. Chestiunea mai urgentă era că nu aveam drept de muncă până nu mi se confirma permisul de rezidență. Aveam nevoie și voiam să lucrez. Era vorba de bani, dar nu numai. Mă săturasem să mă plimb prin ploaie, mă săturasem ca Will să fie singura mea cunoștință în Londra. Speram că nu va dura o eternitate. Aveam încredere în eficiența britanică.

Patru zile mai târziu, a sunat telefonul. Bărbatul de la capătul firului și-a spus numele și funcția și mi-a spus că avea actele mele în fața lui și că vrea să le proceseze rapid. Mi-a pus câteva întrebări scurte despre sosirea mea în Marea Britanie și istoria relației cu Jason. A spus *da* sau *da, sigur* la toate, ca și cum n-ar fi avut nevoie decât să audă ceea ce vedea deja în fața lui. Apoi m-a întrebat care este numele complet al tatei.

— Stanislav Urbanski, am spus. E și în formular. Și în certificatul de căsătorie.

— *Acel* Stanislav Urbanski? a întrebat el, arătând clar, cu acea ah-atât-de-englezească-ipocrizie, că mima ignoranța. Probabil clipeam pe radarul lor cel puțin de la Heathrow, dacă nu de mai devreme.

— Mai sunt și alții? i-am răspuns eu. Numele sunt într-o paletă îngustă în partea mea de lume. Erau o mulțime de Urbanski, și, cum Stanislav era un prenume comun, cu siguranță combinația nu era unică, dar nu avea rost să-l derutez.

Vocea i s-a însuflețit, de parcă până la acel punct conversația fusese doar un schimb de amabilități și, confirmând numele tatei, eu îi dădusem permisiunea să-i schimbe cursul. Deși acum mă așteptam la întrebări, nu a venit nici una. „Procesul obișnuit“ britanic era mai bulversant decât cruzimile previzibile ale birocrăției noastre.

— Procedura aceasta durează de obicei câteva luni, a spus omul, dar poate fi grăbită în cazuri ca al dumneavoastră.

— Mă bucur să aud asta, am spus, bănuind, dar neștiind sigur ce vrea să spună cu „cazuri ca al dumneavoastră“.

— Mă tem că va trebui să programăm un interviu oficial. Am fi foarte bucuroși să vă facem o vizită acasă, dacă nu vă deranjează.

— Dacă asta e procedura uzuală, atunci, da, sigur, am spus.

Nu-mi puteam imagina că e.

— În mod normal, ar fi trebuit să faceți cererea din afara țării, trimițând toate actele în avans, a spus omul, evitând un răspuns direct, deși înțelegem că ar fi fost complet nepractic din țara și în poziția dumneavoastră. Avem datele sosirii dumneavoastră.

A avut eleganța să nu sugereze că îmi enunțasem fals intențiile la Heathrow, dar amândoi știam asta, așa cum amândoi știam că eram la mâna lui.

— Obişnuim să facem vizite mai târziu ca să stabilim că e o căsătorie încheiată cu bună credință, a continuat el. Sunt sigur că în acest caz va fi o formalitate...

— Adică să verificați dacă nu e o căsătorie de fațadă? l-am întrerupt.

— Da, cred că da, deși e o formulare mai abruptă decât am face-o noi, a zis. Ați fi surprinsă de numărul de cazuri în care una din părți e plătită ca să se căsătorească cu cealaltă. Dar nu ne închipuim nici o clipă că e cazul dumneavoastră... sau că cineva ca dumneavoastră ar avea nevoie vreodată de așa ceva. Doar o formalitate, cum v-am spus.

Părea aproape prea liniștitor ca să mă simt în siguranță. Știam că aderarea la formă este doar o parte a adevărului, că oricum căsătoria mea e secundară. Știam că până și acum, până și aici, în Londra, eram înainte de toate Fiica. Nu aveam nevoie de un soț ca să rămân în Marea Britanie.

Omul mi-a confirmat asta și mai limpede când am întrebat dacă era nevoie să fie prezent și Jason la acest interviu.

— Nu, de fapt, nu, a spus el. Dar e binevenit, firește. Cum preferați dumneavoastră, doamnă Connor.

Nu era vorba despre căsătoria mea. Era vorba despre tata. Dacă nu se temeau că eram deja spioană, bănuiam că le-ar fi plăcut foarte tare să mă recruteze ca să devin.

După ce am stabilit întâlnirea, am ieșit din casă, distrată. Avusesem de gând să mă duc la Muzeul Britanic – poate să-l surprind pe Jason la Camera de Lectură și să mă ofer să-l scot la prânz la un restaurant italianesc ieftin pe care-l descoperisem pe Sicilian Avenue –, dar mi-am dat seama că trecusem de stație abia când metroul a oprit la Saint Paul. La Bank, am urcat și m-am trezit pe stradă între bărbați în costume dungate, cu umbrele închise în mână. Unul, un anacronism între anacronisme, purta chiar genul ăla de melon pe care crezusem că oamenii îl poartă doar în *Răzbușătorii*²². Era printre primele – și ultimele – seriale cumpărate din Marea Britanie după vizita tatălui meu: o prevestire a unui dezgheț care s-a dovedit a fi orice altceva. În schimb, a fost urmat de un război și mai rece.

„...Am crezut că devin mai deschiși, că-și recunosc slăbiciunea“, îmi amintesc că ne spunea tata, în timp ce mama și cu mine ne uitam la actorii care jucau roluri de oameni bine hrăniți, care arătau ca cel mai groaznic coșmar capitalist al lui, „dar ne-am dat seama curând că era un complot menit să ne înfrângă. Noi ne propunem să eliberăm proletariatul, iar ei continuă să-i țină pe muncitori în lanțuri, și aceste două viziuni nu vor coexista niciodată“.

Îmi uitasem ghidul acasă. Voiam să mă întorc în Bloomsbury și credeam că merg spre vest. City-ul era amețitor – alei ciudate, încă aranjate de parcă ar fi reprezentat amprente ale unui oraș medieval dezordonat, și străzi principale cu ziduri intimidante, uși grele și aproape nimic la nivelul ochiului, ca în Cartierul Prezidiului de la mine de-acasă – iar simțul orientării era, la mine, în cel mai bun caz slab.

După circa o milă din aia englezească a cărei lungime îmi tot băteam capul s-o rețin, m-am trezit în mijlocul unei aglomerări care semăna atât de mult cu lumea în care crescusem, încât m-am întrebat, în timp ce porneam pe un trotuar suspendat, cine ar locui de bunăvoie într-un loc ca ăsta. Am presupus că sunt locuințe de stat. Erau o grămadă în Londra, cutii de chibrituri construite adesea, ca și acasă, în locurile în care bombe germane pătaseră peisajul.

Și, exact ca schemele de locuințe de stat de acasă, avea un Palat al Artei în centru. Paralela mergea mai departe decât m-am așteptat, căci am văzut că găzduia o expoziție de artă contemporană din Republica Democrată Germană. Am fost surprinsă că trebuia să plătești, căci știam că e disponibilă gratuit o artă mult mai bună în multe alte părți ale Londrei, dar am plătit, apoi am rătăcit prin sălile goale. Întreaga zi părea să capete sens, chiar dacă unul care era undeva dincolo de mine.

În timp ce examinam obiecte și reproduceri familiare, am auzit alți pași, și apoi, pentru prima dată de când venisem la Londra, sunetul limbii mele materne. Am văzut un cuplu de vreo șaiszeci și ceva de ani. Hainele de ploaie foșnitoare și pantofii solizi, în culori deloc rezonabile nu ar fi putut fi cumpărate decât din Anglia, așa că am presupus că erau imigranți, și totuși m-am temut că mă vor recunoaște. Teama mea era irațională. Cu sau fără tata, nu aveam o față celebră: nu se prea poartă familiile de celebrități la noi. Am încetinit și am așteptat să treacă mai departe.

Și tot restul zilei am avut impresia că mă urmărește cineva, un sentiment familiar, dar unul pe care nu-l mai avusesem în Marea Britanie. Tot identificam posibili suspecti, tineri îmbrăcați atât de conservator, încât nu mă puteam hotărî dacă erau trimiși de Lekovici sau de britanici. M-am întrebat cât de liberă eram, cât de liberă puteam fi vreodată, oriunde. Mă simțeam singură. Dacă soțul meu nu-și lua doctoratul în serios, așa cum pretindea, de ce mă lăsa singură atât de des?

Totuși, când a venit ziua interviului, l-am făcut pe Jason să plece de acasă, pentru a purta discuția singură. Presupuneam că ea va fi în mare măsură despre tata. Nu credeam că știu lucruri relevante despre el, lucruri pe care serviciile de informații engleze, Ministerul de Interne sau cine-or fi fost cu adevărat oamenii ăștia să nu le știe deja, și nu aveam nimic de ascuns, dar exista posibilitatea ca ei să vrea să-mi ofere vreun târg și voiam să aud despre ce e vorba fără Jason. Nu mă simțeam neloială pentru că insistasem să-și petreacă ziua la bibliotecă; mă gândeam că nu fac decât să evit capcanele pe care le-ar fi reprezentat deja cunoscutul lui entuziasm poetic pentru orice se putea obține gratis. Nu mi-a trecut niciodată prin cap că s-ar putea găsi singur într-o poziție în care să aibă el însuși de înfruntat diferite capcane. Mi se părea transparent ca un pahar cu apă.

22. În original *The Avengers*, serial britanic de spionaj creat în 1961.

Capitolul douăzeci

Interviul

Bărbatul pe care l-au trimis era la fel de tânăr ca Jason, cel mult treizeci de ani. Am apăsat pe butonul interfonului ca să-i dau drumul în clădire, apoi l-am privit urcând câte două trepte odată și, în sfârșit, întinzându-mi mâna, care a strâns-o viguros pe a mea. În loc să-l facă să pară mai în vârstă, costumele gri și cravata cu dungi albe în diagonală, vestigiul al unei uniforme de școală englezești, avea efectul opus. Poate contribuia și modul energic în care urcase scările – inimaginabil pentru un reprezentant al autorităților în țara mea. Îmi vorbea limba la perfecție.

— Sunt impresionată, am spus. Cât de mare e Biroul de Imigrări, ca să aibă o asemenea specializare în limbi străine?

Mi-a ignorat ironia și m-a urmat înăuntru. Pasul îi era la fel de ferm ca strângerea de mână. S-a așezat pe scaunul pe care i l-am oferit, în mod ostentativ neuitându-se în jur, apoi a scos niște însemnări dintr-o servietă de umăr neagră și le-a răsfoit cât am făcut eu două cești de cafea instant.

În următoarele cincisprezece minute am repetat conversația pe care o avusesem deja la telefon cu colegul lui: unde lucrasem în țară, cum plecasem spre Marea Britanie, caracterizarea la Heathrow, activitățile mele în Londra. Întrebările erau mai puțin inchizitoriale decât mă așteptasem, aproape la fel – dacă ignorăm precizia lui și faptul că lua notițe – ca întrebările puse de un tovarăș de drum întâmplător dintr-un tren, ca să treacă timpul mai repede. Mă tot așteptam să mă întrebe care e muzeul meu preferat.

Am văzut o foarte vagă umbră de zâmbet ironic când a notat că Jason era student la zi la UCL. Știa câți ani are Jason.

— Asta ar putea fi o problemă, a spus el, faptul că soțul dumneavoastră trăiește dintr-o bursă doctorală standard și prin urmare – în mod limpede – nu vă poate întreține. Nu vă puteți baza pe fonduri publice.

Știam deja destule ca să-mi dau seama că era o prostie să menționez că Jason era poet, dar am menționat totuși. Omul nu părea să fi auzit de editorul lui și n-a dat nici un semn de recunoaștere când am pomenit de Premiul Shelley. S-a scuzat, presupunând că era mai important pentru mine decât era de fapt. El avea studii de istorie, mi-a spus, ca pentru a-și explica ignoranța. Mai citea din când în când din Larkin, a adăugat, dar nici asta foarte des. Nici unul din noi n-a simțit nevoia să continue acea conversație adiacentă.

Tonul i s-a schimbat ușor când m-a întrebat de primele mele impresii despre Londra. M-am uitat la vrafurile de hârtii ale lui Jason de pe masă, am lăsat jos cana, acum pe jumătate goală, am declarat că orașul era încântător, am pomenit câteva muzee pe care le vizitasem. M-a întrebat cum era față de alte orașe pe care le cunoșteam, cum era față de orașele din țara mea. A mângălit ceva în blocnotes. Nu cred că avea ceva de-a face cu peregrinările mele turistice.

— Spuneți că nu aveți prieteni de naționalitatea dumneavoastră în țara asta, nimeni din Societatea Prieteniei, de pildă, a spus el după ce am mai vorbit un pic. Spuneți că nu doriți câtuși de puțin să schimbați acest lucru, dar sunteți în Londra abia din decembrie. Compatrioții dumneavoastră din Societate sunt foarte de ajutor nou-veniților din țara dumneavoastră, și sunt extrem de puțini nou-veniți. Pentru ei ar fi o mană cerească să vă cunoască. Nu e nimic politic. Sunt conferințe despre moștenirea dumneavoastră culturală, folclor, genul ăsta de lucruri. Nu v-ar plăcea? Să fiți implicată, adică. Ar putea fi un prim pas în a vă face un rost aici.

— Sunt impresionată. Sunteți surprinzător de bine informat pentru cineva care se ocupă de probleme de rezidență, l-am întrerupt.

Un zâmbet fugar i-a traversat fața.

— Sunt aici de numai patru luni, am continuat, dar n-aș fi zis că e o idee bună ca cineva ca mine să contacteze Societatea. Oamenii aceia au venit în Anglia cu fostul nostru rege, să formeze un guvern în exil al cărui scop era – este încă, din câte știu – să anuleze revoluția la a cărei conducere a participat tatăl meu.

M-am oprit, dându-mi seama că până la urmă eu eram prima care pomenea de tata în ziua aceea.

— Încă mai participă, m-am corectat, simțindu-mă acum ușurată de faptul că-l adusesem în discuție pe tata fără ascunzișuri, cu totală deschidere. Tata vrea ca revoluția să fie permanentă. El și Societatea Prieteniei ar fi dușmani de moarte, chiar dacă ar cădea de acord asupra frumuseților folclorului nostru.

— Tatăl dumneavoastră da, dar nu și dumneavoastră. Bănuiesc că vederile dumneavoastră nu sunt identice. Sunteți o femeie independentă și, la urma urmei, ați ales să veniți aici. Cei din Societate v-ar plăcea foarte tare, a zis. Și ar putea să fie interesant pentru dumneavoastră – și pentru noi – să stabiliți niște contacte acolo. Noi suntem imparțiali, nu-i preferăm pe ei tatălui dumneavoastră.

— Sunt convinsă că sunteți, am spus.

N-am întrebat ce însemna *noi*.

— Și sunt sigur, mai mult decât de orice altceva, că ar fi încântați să audă despre viața în țara dumneavoastră la prima mână. Între noi fie vorba, sunt bătrâni și desprinși de realitate, a continuat, chipul lui tineresc încălzindu-se la gândul propunerii pe care se pregătea să mi-o facă, ca și cum chiar atunci îi venise ideea. Vă văd ținând conferințe publice chiar dincolo de Societatea Prieteniei. Cred că ați fi foarte căutată. Nimic cu care să nu fiți în largul dumneavoastră, bineînțeles, doar povești despre viața de acasă. Despre educația dumneavoastră, despre vacanțe, despre serbarea zilelor de naștere, chiar. Lucruri pe care le-ați văzut. Nici măcar nu e nevoie să pomeniți numele tatălui dumneavoastră. Nu știu dacă vă dați seama ce mare e interesul aici. Sunt organisme care se ocupă cu

transmăturea de informații despre țara dumneavoastră în Marea Britanie, sunt reviste. Vorbesc despre muncă, înțelegeți, despre a vă crea o profesie potrivită cu experiența dumneavoastră. Îmi închipui că ați prefera să nu trebuiască să așteptați luni de zile un permis de muncă, și nici cinci ani pașaportul britanic. Toată lumea s-ar bucura să vă audă impresiile despre țară cât sunt încă proaspete. Cu cât mai proaspete, cu atât mai bine.

— N-am nici o grabă să primesc pașaportul britanic, am spus. Nu peste rând. Am nevoie de un permis de ședere pe durată nedeterminată și unul de muncă. Și dacă pomenesc sau nu numele tatălui meu e irelevant, după cum știe toată lumea. Dificultățile pe care le-am avut – și n-am avut multe – au fost toate private, nu ideologice. Nu sunt o persoană politică. Am dus o viață destul de fericită acasă.

— Bineînțeles. Fericită. Nu m-aș aștepta să spuneți altceva. Și știu că nu sunteți politică, a spus el. Dar... am fost acolo de câteva ori. Pare un loc atât de cenușiu, de sărăcăcios comparat cu Londra, după cum sunt sigur că veți fi de acord. Și înghețat, dar numai literal, ci și în timp. Până și Rusia o să-și revină curând. E conducătorul ăsta nou la Moscova, Gorbaciov. E abia de-o lună, dar deja sunt semne că lumea se va schimba.

S-a uitat pe fereastră, peste acoperișurile de pe Shepherd's Bush. N-aveam de gând să spun nimic. Să neg frumusețile Londrei ar fi însemnat să fiu neloială față de Jason, deși priveliștea din apartamentul nostru nu făcea nici un serviciu orașului; să fiu de acord cu cenușiul de acasă n-ar fi fost numai fals, ci și neloial față de părinții mei. Și deja fusesem destul de neloială.

Iar despre Gorbaciov nu știam nimic. Îl văzusem la televizor, dar nu mă impresionase. Bizarul lui semn din naștere, accentul sudic pronunțat și, da, relativa lui tinerețe: arăta ca unul dintre inginerii agronomi care vizitau Institutul Porumbului. Mă gândeam că-i doar un locțiitor. Sovieticii aveau să scape de el curând. Mă așteptam ca următorul conducător să continue revoluția.

— E mult mai multă suferință decât vă puteți imagina, a zis omul mai departe. Foamete, chiar, în ciuda bogăției pe care Dumnezeu și natura au hărăzit-o patriei dumneavoastră. Și e ciudat, nu-i așa, că până și copiii membrilor de partid de rang înalt au o asemenea incidență a sinuciderilor și fugii din țară; ei, care ar trebui să fie cei mai feriți.

— Mișa a fost un prost, am spus, fără a mă obosi să explic cine era Mișa, căci era clar că nu e nevoie, și furioasă acum că omul ăsta spunea niște minciuni atât de grosolane despre țara mea.

Știam că nu e cazul să-l întreb ce făcea el acolo, un mic funcționar de la Ministerul de Interne. Îmi amintea de femeia aia îngrozitoare din băile de la Antai, care se prefăcea că-mi-e prietenă, că-mi vrea binele. Voiam să plece din casa mea.

— Și nu știu dacă are vreo relevanță astăzi, dar n-am fugit din țară, am spus.

Mi-am pus ambele mâini pe masă, cu degetele depărtate, ca artista aceea pe care o văzusem împreună cu Lana și Mișa cu ani în urmă. Mi-a ghicit dispoziția mai bine decât mă așteptasem. Îmi plăcuse când venise, îmi plăcuse chiar foarte mult, dar acum nu mai eram în aceeași tabără. Sau, mai degrabă, înțelegeam în sfârșit că eu nu eram în nici o tabără. Nu mai știam prea bine nici măcar care erau taberele, și totuși existau, hotărâte să se înfrunte până când una sau alta înceta să existe. Jason era un marxist de fațadă: putea

apartine oricărei tabere. Eu nu aparțineam nici uneia, doar lui. Omul a zâmbit, și zâmbetul să părut destul de sincer, atrăgător, chiar, dar parcă vedeam un melc trăgându-și coarneau înăuntru.

— Câtă dreptate aveți, a spus, punând jos blocnotesul și îndreptându-l cu grijă ca totul să fie, teoretic, la vedere și deschis pe masă, ca mâinile mele. E ceva ce vreți să mă întrebați? a adăugat, fără să se uite la însemnări. Sunt aici ca să vă ajut, la dispoziția dumneavoastră.

— Vă mulțumesc foarte mult, dar nu, am spus, strângându-mi degetele, punând pumnii pe genunchi și uitându-mă fix la cerul întrerupt palid de pe masă, rămas acolo unde fusese cana lui de cafea. O să aștept pur și simplu să-mi vină actele. Conform procesului obișnuit, cum spuneți dumneavoastră.

Doar două sau trei ore mai târziu, a sunat Lekovici, de parcă ar fi conspirat cu orice tentacul al guvernului Maiestății Sale care se întindea spre mine. Recunosc, între timp băusem vreo două pahare mari de Sauvignon bulgăresc și, împotriva oricăror principii pe care le aveam încă de la treisprezece ani, mâncasem un sendviș cu salam danez. Roșul puternic al salamului lăsa urme pe albul artificial al pâinii britanice la fiecare mușcătură. Mi-am promis că nu-l voi mai lăsa pe Jason să facă cumpărăturile. Până și slănina simplă, cu un praf de sare, are probabil un gust mai bun decât asta. Și orice pâine țărănească. Nimeni în țara mea, nici măcar paraziții sociali sau disidenții, nu era nevoit să suporte genul ăsta de salam, m-am gândit, pâinea asta ca un cauciuc. Și omul ăla îmi vorbește de foamete.

Muream de foamete după plecarea lui, și în frigider nu era altceva decât acel pachet de plastic cu salam feliat, dar cea care m-a făcut să-mi trădez principiile vegetariene a fost de fapt furia; furia și dezgustul de sine. N-aveam nevoie să mi le sporească Lekovici. Simțeam că sunt pe cale să mă maturizez.

— Îmi pare foarte rău că vă deranjez, tovarășă Milena. Voiam doar să știu unde sunteți. Știți că mă aflu aici ca să vă ajut.

Eram surprinsă că mă căuta. Eram aproape sigură că mă suna din nou britanicul, omologul lui Lekovici.

— Toată lumea spune asta azi. Sunt așa de norocoasă! am zis.

— Să nu-i credeți, tovarășă Milena. Aveți grijă. Aveți mare grijă, a spus Lekovici. Pe noi ne cunoașteți. Știți cine suntem și de ce suntem aici.

— Fără îndoială, am spus, și apoi, regretându-mi asprimea tonului, ca un scrânciob care merge prea mult în direcție opusă, am revenit, răspunzându-i ceva mai cald. Vă mulțumesc, tovarășe. Știu că vă pasă. Știu că pot apela la dumneavoastră dacă voi avea vreodată nevoie de ajutor.

A scos un mic chicot stânjenit.

Capitolul douăzeci și unu

Căutarea unei slujbe

Pașaportul mi-a venit înapoi mai repede decât m-am așteptat, în ciuda, sau datorită acelui interviu. Poate că până la urmă omul nu mințea, poate interpretasem eu greșit conversația noastră, poate că britanicii și procesele lor chiar erau nepărtinitoare.

Liberă să-mi caut de lucru, răsfoiam suplimentele cu oferte de locuri de muncă de la biblioteca publică, copiind adrese și detalii ale posturilor, și apoi, acasă, scriam la mașină nesfârșite scrisori de intenție și variante de CV. Am trimis cereri pentru orice post cu studii superioare pentru care eram fie și foarte pe departe calificată. Omul de la oficiul poștal local avea carnetele cu timbre de clasa a doua pregătite ori de câte ori intram, și am ajuns să știu numele tinerilor asistenți de la chioșcul de fotocopii, dar mă simțeam tot mai derutată pe măsură ce săptămânile treceau. Nu semăna câtuși de puțin cu modul în care-ți începi cariera la mine în țară, unde planificarea de stat și alocarea slujbelor făceau lucrurile simple pentru toată lumea, dar mai ales pentru oameni ca mine, a căror căutare era unsă de relații puternice. Nici Jason nu-mi era de nici un folos – el nu părea să fi candidat pentru vreo slujbă în țara lui.

Chiar și fără bizareria evidentă a calificărilor mele, prea multe dintre anunțuri descriau drept dezirabile calități pe care nu mi se părea că le am: o atitudine pozitivă, spirit de echipă, simțul umorului. În patria mea oamenii nu trebuiau să se prefacă că le place munca lor sau colegii, și atitudinea negativă era, în mod paradoxal, ceea ce-i însufletea. În același timp, simțul umorului la un străin ar fi fost neliniștitor, și pe deasupra, cu potențialul său de cinism și lipsă de respect, era, în mintea mea, și incompatibil cu o atitudine pozitivă. Aș fi zis că englezii, mai mult decât oricine altcineva, nu se simt obligați să pretindă altceva. Într-o tentativă de a-mi arăta simțul umorului, am pulverizat pe câteva plicuri din teancul meu tot mai mic cu ultimii stropi de parfum franțuzesc scump pe care-l adusesem de acasă, dar nu-l folosisem niciodată în Anglia.

Respingerile – și toate au fost trimise neparfumate – veneau cu false scuze. Ne pare atât de rău, CV-ul dumneavoastră este impresionant, dar concurenții au fost foarte puternici și n-ați avut noroc de data aceasta, spuneau potențialii angajatori; sau ne pare atât de rău, dar nu mai facem angajări. Atât de rău: oare există o expresie mai englezească decât?

Îmi imaginam funcționari mărunți sortând CV-urile și punându-l pe al meu într-un

teanc mare cu alte care aveau să primească aceeași scrisoare de respingere politică, semnata de secretară. N-aveam de unde să știu dacă slaba mea încercare de a trece drept nativă – îmi spuneam Millie Connor, ca un personaj secundar din Joyce – era recomandabilă sau contraproductivă. Numele era demascată ca un fals de fiecare detaliu din CV-ul atașat, până la absența referințelor, căci cine din țara mea ar fi îndrăznit să mă recomande pentru ceva, chiar dacă ar fi fost contactat? Nu voiam să-mi imaginez cât de tare i-ar fi deprimat pe mama și tata reîncarnarea mea ca Millie.

M-am dovedit a fi opusul lui Jason: hotărâtă să-mi găsesc o slujbă cât mai repede posibil, în timp ce el nu vedea nici un motiv de grabă; neliniștită pentru că eram străină și nesigură pe engleza mea, în timp ce el era în largul lui cu cei din jur și, fără mare efort, coerent și nesfârșit de încântător. Compatrioții mei spuneau că sunt impresionantă sau frumoasă, dar niciodată încântătoare. Părea să-mi lipsească o anume dulceață esențială chiar și printre ai mei, unde cunoșteam pe toată lumea. Aici, în Anglia, nu cunoșteam pe nimeni în afară de Jason și familia lui, și, cu fiecare cuvânt pe care-l rosteam, îmi declaram nonapartenența.

Încrederea mea în mine, fără limite acasă, primea o lovitură în fiecare zi. Mă întrebam câte zile o să mai reziste. Jason insista că vorbesc engleza mai corect decât majoritatea vorbitorilor nativi. Eu mă temeam că gramatica era doar o mică parte din ceea ce comunicam în momentul în care deschideam gura.

Când se întâmpla să ajung pe o listă scurtă pentru interviu, eram atât de paralizată, că-mi scriam și repetam până și telefonul de confirmare a prezenței. Stăteam în fața panourilor de selecție trăgând adânc aer în piept, roșind, transpirând, dând răspunsuri monosilabice. Era ca și cum toată iscusința care mă adusese în Anglia se evaporase deodată și fusese înlocuită de anxietate, măsură pentru măsură.

Am început să mă întreb dacă ideea de a socializa cu imigranții din Societatea Prieteniei era până la urmă atât de rea. Cât de dificil poate fi să vorbești despre viața de acasă și, încercând să te ții departe de politică, să fii reclamat că faci asta, sau să scrii din când în când rapoarte despre acel cerc mic și trist pentru oricine și le-ar fi dorit aici, în Marea Britanie? Va trebui să exagerez importanța informațiilor pe care le furnizam ca să-mi păstrez slujba, cum bănuiam că făceau întotdeauna investigatorii tatălui meu? Puteam măcar să trimit același raport în două direcții pentru a-mi dubla banii, căci ce e un agent dublu, dacă nu un om cu două slujbe? Aș fi vrut să împărtășesc această glumă din urmă cu Jason.

Îmi dădeam seama treptat că sugestia vizitatorului meu oficial era mai machiavelică decât mi se păruse inițial. Acasă, știai că în politică vorbele înseamnă exact opusul lor: material pentru sute de glume. În Marea Britanie, totul părea o dublă cacealma.

Conferințele publice erau o perifrază, înțelegeam asta. Ce puteam povesti de fapt despre mine? Societatea Prieteniei nu era interesată atât de a vedea, cât de a fi văzut, de a schimba taberele și a fi văzut că o faci. Se aștepta de la mine să-mi repudiez tatăl prin fapte, dacă nu prin vorbe. Însăși apariția mea la pupitrul unuia dintre evenimentele Societății ar fi fost un fel de denunțare. Cu cât ar fi fost această denunțare mai autentică, cu atât aș fi avut mai mult succes. Și n-aș fi putut să-l denunț pe tata doar o dată. Ar fi trebuit s-o fac iar și iar, până când orice alegere pe care o făcusem vreodată, inclusiv aceea

de a mă mărita cu Jason, ar fi început să pară o parte a trădării mele față de el.

„Ați ales libertatea“, spusese tânărul acela, exact în momentul în care îmi dădeam seama că n-o să pot să fiu liberă niciodată. „A fost o alegere corectă.“

— A fost o prostie că n-ai lăsat o ușă deschisă, a zis Jason când i-am povestit în sfârșit pe larg despre interviu. Nu există cuvânt mai dulce în limba engleză decât *fellowship*²³.

Am început să-mi caut slujbe administrative de începător. Ștacheta era foarte jos, dar neliniștea mea, nu.

— Intenționați să rămâneți în Anglia? m-a întrebat șeful de vânzări al unei edituri de manuale de limbi străine, intervievându-mă pentru un post minor de birou.

Avea o expresie relaxată, care nu trăda nici bunăvoință, nici rea-voință. Stătea vizavi de mine, la o masă de conferințe lată, flancat de două femei. Studiam rafturile din spatele lui, cu parada lor de manuale și casete, iar un poster de pe perete afirma: „Înțelegem lumea.“

Avusesem o așa-numită repetiție cu Jason, dar odată ajunsă în camera de interviu, mi-am dat seama că pregătirea fusese o pierdere de timp, și nu numai pentru că soțul meu avea și mai puțin idee despre posibilele întrebări decât mine. În fața mea era un pahar cu apă, dar nu îndrăzneau să-l ating, de teamă să nu se vadă cât de tare îmi tremură mâinile cu care fărâmițam un șervețel de hârtie pe sub masă. Am observat o insectă minusculă zburând deasupra apei, aterizând pe suprafață, încercând să urce înapoi pe pahar și nereușind.

— Da, am răspuns în cele din urmă. Foarte sigur. M-am căsătorit cu un englez în februarie.

— Ei, presupun că ăsta e un mod de a obține pașaportul, dar nu implică neapărat permanența, a spus bărbatul, și un rânjet fugar i-a traversat chipul. Și ce anume vă atrage la domeniul acesta?

Milena Urbanska ar fi ieșit din cameră în acel moment, dar nu și Millie Connor. Mi-am holbat la el, ștergându-mi de coapse palmele transpirate pe sub masă. Uram fustele și uram dresurile. Mi-am coborât ochii și gambele mele mi s-au părut nefamiliare, ridicole în forma compresată pe care le-o dădeau ciorapii, ca niște jamboane.

Era un nemernic insolent. Ar fi trebuit să-l pun la locul lui. Ar fi trebuit să recunosc că absolut nimic nu mă atrăgea la acel domeniu și să-i spun că motivele mele pentru a mă mărita nu erau treaba lui. Și că avea dreptate în ce privește permanența. Căsătoria nu implica permanență.

Dar n-am spus nimic. Gâtul îmi era uscat.

— Aveți de gând să faceți copii curând, având în vedere că sunteți proaspăt căsătorită? a continuat el.

Femeile n-au părut deranjate; pesemne că acest fel de întrebări era normal în Anglia. Cea din stânga, care se prezentase drept angajată la personal, lua notițe, evitându-mi privirile. Cea din dreapta zâmbea, dar nu dădea semne că ar fi vrut să-l întrerupă.

Aș fi putut să-i informez că mă pregăteam să-mi fac o programare la o clinică de

planificare familială, după ce descoperisem, oarecum cu întârziere, că, în Anglia, „planificare familială” e un eufemism pentru contracepție.

— Nu, n-am de gând să fac copii, am spus.

Femeia care lua notițe și-a ridicat privirea și a dat aprobator din cap.

Interviul meu se apropia de sfârșit. Nimeni nu m-a întrebat ce limbi știu. Bărbatul a luat o înghițitură de apă din paharul lui, cu o mână perfect sigură.

— Aveți vreo întrebare pentru noi? a spus femeia zâmbitoare, tamponându-și buza de sus cu o batistă micuță de bumbac brodată în cruciulițe cu o și mai micuță violetă.

Nu aveam întrebări.

Două zile mai târziu, această femeie m-a sunat să mă felicite. Nu s-a obosit să mă întrebe dacă vreau slujba. Deja îmi explica ceva despre mesele subvenționate la cantina personalului și meniurile pe două săptămâni, când m-am surprins pe mine și am șocat-o pe ea refuzând oferta.

— Ah, a spus ea după o clipă, îmi pare rău să aud asta. Și am pledat atât de mult pentru dumneavoastră! Să găsești o tânără femeie inteligentă care chiar are nevoie de slujba asta... Poate că nu e relevant, dar mama mea e din Brno, a continuat ea când eu n-am spus nimic, pentru că nu știam dacă să-i mulțumesc pentru compliment sau să fiu ofensată de supoziția ei că eram disperată, nu prea departe de adevăr. Reprezintă limbile est-europene. Știu câte ceva despre lumea din care veniți, mi-a spus ea.

— Am nevoie de slujbă, am răspuns într-un târziu, dar nu pot... Îmi pare rău. Vă sunt foarte recunoscătoare.

Părea că sunt gata să plâng. Am scos un mic fornăit. Nu știu de ce, dar am văzut chipul lui Mișa uitându-se fix la mine, cu o clipă înainte ca pistolul să se descarce. Nu obișnuia să mă bânuie.

— Îmi pare foarte rău, draga mea, a spus femeia, și tonul vocii ei arăta că e stingherită de acest dialog și că dădea înapoi. Văd că e o problemă, dar mă tem că nu sunt în măsură să... Știți probabil că în țara noastră sunt servicii de consiliere dacă vreți să vorbiți cu cineva. Despre lucruri pe care poate nu le puteți discuta cu familia.

Părea stânjenită, poate un pic speriată, cu siguranță dornică să pună capăt conversației.

— Îmi pare foarte rău, am spus. Nu-i nimic. Sunt doar copleșită de veste. Și flatată. Dar nu, mulțumesc.

— Sigur, vă înțeleg mai bine decât credeți. Oricum, mult noroc, a spus ea ciripitor și mult prea repede, momentul de stânjeneală fiind depășit prin scuzele mele.

N-am crezut că o să mai aud de ea vreodată.

După vreo săptămână, a sunat telefonul.

— Bună ziua, vorbesc cu Millie Connor? Era o voce de bărbat de data asta. Peter Hubbard, de la Societatea Regală de Entomologie.

— Da, sunt Milena Connor, am spus. Renunțasem la „Millie”. Cu ce pot să vă ajut?

Mă străduiam să par serioasă, întrebându-mă ce-o fi vrând și încercând să nu mă gândesc la bancurile cu gândaci pe care le voi spune când îi voi relata acest telefon lui

Jason.

— Am numărul dumneavoastră de la Dorothy Blake. Soțul ei, William, este un coleg respectat. Mi-a vorbit foarte frumos despre dumneavoastră. Și despre limbile pe care le știți.

Mi-a luat ceva timp să-mi dau seama că Dorothy era femeia care-mi oferise slujba, că devenise efectiv prima mea referință britanică. În materie de nume, părinții soțului ei aveau, cu siguranță, acel simț al umorului care mie-mi lipsea.

— Dorothy mi-a sugerat că ne-ați putea ajuta. Avem câteva broșuri în rusă care trebuie traduse în engleză cât de curând posibil pentru un proiect de cercetare în derulare, și nu avem traducător. Despre gândacii din Asia Centrală, mă tem. Credeți că ați...

— Da, sigur, l-am întrerupt, fără să-l întreb cât plătesc, fără să-mi fac griji că rusa mea nu era chiar de nivelul unor traduceri specializate.

Acasă, toată lumea o studia între șapte și optsprezece ani, deși prietenii mei și cu mine ne străduiam din greu s-o uităm. Era tot o limbă slavă, deci automat mult mai asemănătoare cu limba mea maternă decât își pot imagina vorbitorii de engleză monogloți. Moștenirea noastră ortodoxă însemna că împărtășeam un alfabet – plus-minus câteva litere – și, vreme de secole, ne legase o limbă liturgică. Mă descurcasem cu porumbul. O să mă descurc și cu gândacii. Mulțumesc, Dorothy. Mulțumesc, William Blake.

Momentul era cât se poate de potrivit. Bursa lui Jason se încheia în trei luni. Cheltuiam banii cumpătat, dar rezervele tot mai mici aveau să ne țină cinci, șase luni în cel mai bun caz.

Nu era chiar ce se cheamă să-ți câștigi existența, dar era un început.

Capitolul douăzeci și doi

Planificare familială

Observasem și înainte: același tip de clădire victoriană târzie ca a noastră, dar mai profund înnegrită de noroiul străzii principale, cu o plăcuță la ușă pe care se aflau numele medicilor, trei indieni și unul sud-african, sau asta sugerau titlurile lor medicale. Și numai femeii care intrau și ieșeau, ca și cum planificarea familială, cel puțin pentru clienții și beneficiarii ei, nu ar fi treaba unui bărbat. Când văzusem prima dată clinica, înțelesesem greșit noțiunea de planificare familială, presupunând că Marea Britanie e genul de loc puritan în care trebuie să aranjezi viitorul copiilor tăi înainte de a-i avea.

Cu cât trecea mai mult timp fără să rămân însărcinată, cu atât eram mai convinsă că devenisem infertilă după intervenția doctorului Petroffski: mă prevenise că era posibil. În primăvara aceea concepusem instant. Acum eu și Jason făceam dragoste de luni de zile — și nu se întâmpla nimic. Nu vorbeam despre asta. Nu eram sigură că vreau copii, și bănuiam că Jason se mulțumea să lase lucrurile pe seama unei alte rulete rusești.

— Mă gândeam, Millie, a rupt el tăcerea care se instalase între noi într-o duminică după-amiază, în timp ce dădeam roată iazului din Kensington Gardens și priveam rațele legănându-se și defecând pe marginea lui, și bărbații adulți care se jucau cu bărcuțe teleghidate.

Pentru mine, asta îi descria pe englezi: fie erau capitaliștii nemiloși din cele mai urâte coșmaruri ale tatei, fie copii mari care se jucau cu bărcuțe ori sonete.

Era o zi cu vânt. Suprafața apei se încrețea, și pânzele se aplecau periculos spre valuri.

— Da, felicitări, ține-o tot așa, am spus, simțind că aștepta să dau un semn că-l ascult înainte de a continua.

— Ha, ha. Foarte spiritual, a zis Jason. Mă gândeam la copii. Sau mai degrabă mă întrebam dacă să avem sau nu... nu știu dacă tu... Dar eu nu cred că sunt pregătit. Nu cred că o să fiu pregătit vreodată. Nu sunt sigur nici măcar dacă vreau copii. Nu sunt făcut să fiu tată.

— Dar ai fost atât de supărat când ți-am spus de... am zis.

N-am putut să termin fraza.

— Da, recunosc că am fost, dar m-am mai gândit și mi-am dat seama că ai avut dreptate. Nu era nevoie să te consulți cu mine. Mă cunoșteai mai bine decât mă cunoșteam eu însumi.

Doctorul Patel mi-a cercetat vintrele, mi-a pus întrebări, mi-a oferit variante. Vorbea pe același ton oficial ca doctorul Petroffski, dar era defensiv, aproape speriat. Nu avea o masă de nașteri în cabinet, nici heruvimi pe tavan, ci doar un pat de examinare îngust, acoperit cu un cearșaf de hârtie, în colțul unei cămăruțe aglomerate. Mă uitam la statuia unui zeu-elefant de pe fișet, evitându-i privirea în timp ce-i răspundeam la întrebări, și el îmi enumera posibilitățile de contracepție.

Am căzut de acord asupra a ceea ce părea cel mai puțin invaziv, varianta cel mai ușor reversibilă. Mi-a măsurat cervixul și o săptămână mai târziu am venit să iau o cutie de plastic sidefie cu o diafragmă, după o ședință de instruire în introducerea ei cu o asistentă chinezoaică care părea prea tânără pentru o astfel de muncă. Episodul mi s-a părut stânjenitor: să mă așez pe vine, s-o strâng, să-mi apăs cervixul cu degetul arătător ca să mă asigur că e acoperită cum trebuie. Boneta olandeză, așa o numea asistenta – în mult mai mică măsură un obstacol în calea plăcerii maritale decât capșonul franțuzesc. Am chicotit amândouă, rușinate.

În materie de rușinare, lucrurile nu au stat mai bine nici acasă. Dacă inseram diafragma la începutul zilei, mă înfuria faptul că sugera că sunt gata oricând. Deveneam o gheişă, mă gândeam. Dacă mă întrerupeam din a face dragoste ca să mă protejez de sarcină, întreruperea părea cam tot atât de excitantă ca a te ridica să mănânci o felie de brânză. Femei hotărâte vorbeau la radio despre egalitate, dar noutatea nu era încă tradusă în acest aspect al cercetării medicale.

— Faceți din ea o parte a preludiului, îmi sugerase doctorul Patel, părând neconvins și vag stingherit de faptul că oferirea unui astfel de sfat ar face parte din fișa postului său.

Sunt sigură că doctorului Petroffski ideea că un medic ar fi silit să pronunțe cuvinte ca „preludiu“ i s-ar fi părut de neconceput.

Jason nu părea deranjat nici de abordarea cu gheişa, nici de cea cu mâncătoarea de brânză. Disponibilitatea lui de a combina sexul cu umorul continua să mă descumpănească. Mă întrebam dacă și asta era o chestie englezească. În mintea mea, râsul și făcutul dragostei ocupau camere separate. Acolo unde începea unul, se termina celălalt, poate pentru că, dacă te opreai să râzi, întregul act sexual devenea hilar.

După ce aderasem la recomandările doctorului Patel în ciuda credinței mele că nu aveam nevoie, a fost poate de două ori surprinzător când, câteva luni mai târziu, m-am trezit într-o dimineață fiindu-mi greață și simțind o inconfundabilă întărire a sfârcurilor. Cunoșteam semnele de cu două primăveri înainte, dar știam și că de data asta lucrurile vor sta altfel. Copilul ăsta e al meu, m-am gândit, și gândul n-a părut nici înfricoșător, nici total illogic. Al meu, adică, nu și al lui Jason.

— Tot ce știu e că alt abort nu mai fac, i-am spus lui Jason vreo douăsprezece săptămâni mai târziu, la sfârșitul celei de-a doua ierni petrecute la Londra, la treisprezece luni de când stăteam în mansarda din Minford Gardens și la o lună după prima aniversare a căsătoriei noastre.

Rezerva de bani de la părinții mei se subțiasse până aproape de dispariție, iar bursa lui

Jason urma să înceteze. Bani care-mi veneau cu țârâita, dar constant din traduceri, acum ramificate și în alte domenii ale zoologiei, ne țineau pe linia de plutire, dar la limită: treizeci și cinci de lire pe o mie de cuvinte, trei sau patru sute de lire pe lună, când aveam noroc. Jason vorbea entuziasmat despre cum o să traducem versuri împreună; dar traducerea de poezie nu aducea mai mulți bani decât poezia însăși. Când i-am sugerat să lucrăm împreună pe altfel de cărți, poate ceva mai comerciale, a schimbat subiectul. Vocabularul meu englezesc nu era suficient ca să risc să fac asta singură, și habar n-aveam de unde să încep. Am tot căutat slujbe, și Jason a tot promis că o să caute și el odată ce i se termina bursa.

— O să apară ceva, zicea el mereu.

Câtă dreptate a avut!

Mă gândeam la părinții mei în casa lor imensă, cu ecou, neștiind nimic. La părinții lui Jason în casa lor rurală rece, în grădina mare, înghețată, neștiind nici ei nimic.

— Tot ce știu e că alt avort nu mai fac, am repetat, apoi mi-am pus mâinile pe burtă, ca și cum ar fi fost ceva de văzut sau ca și cum cineva s-ar fi pregătit să mă atace.

Tocmai trecusem de data de la care pericolul unui avort spontan începea să scadă.

Între timp, la clinică, doctorul Patel și asistenta lui știau deja de eșecul dispozitivului de planificare familială, dar abia acum îi spuneam lui Jason că urmează să devină tată. Doctorul Petroffski mă avertizase că întreruperea de sarcină sporește considerabil posibilitatea unor avorturi spontane în viitor. Nu voiam să vorbesc despre sarcina mea până nu eram sigură că era de-adevăratalea, de teamă că mi-ar purta ghinion, deși, recunosc, se prea poate ca tăcerea mea să fi fost și un act egoist.

Jason mi-a spus asta imediat ce a înțeles ce-i spuneam.

— Nu din nou, a zis el la început, scuturând neîncredător din cap.

Mă întrebam dacă se referea la sarcină sau la tăcere. Am așteptat să aflu înainte să-mi lansez apărarea, iritată că era nevoie să mă apăr. Oricum ar fi fost, lumea era mai dură cu mine, așa cum era, în general, mai dură cu femeile.

I-a căzut fața. A oprit-o din cădere, dar apoi expresia i s-a schimbat treptat. Începea să-i placă ideea de a fi tată. Nu-i stătea în fire să-și facă griji cu privire la creșterea unui copil într-un apartament la mansardă închiriat, cu baia pe palier. Mama făcuse o Mimi memorabilă în *La Bohème*; eu trăiam rolul.

— Când o să se nască fetița? Știi? m-a întrebat Jason, acum radiind, ridicându-mă în brațe atât de sus, încât am simțit că s-ar putea să vomit peste umărul lui.

Nu aveam nici cea mai mică idee de ce presupunea că o să fie fată.

— Pe nouă septembrie, am spus. Mai trebuie confirmat de ecografie, peste două zile, dar doctorul Patel și cu mine suntem destul de siguri. Și, te rog, dă-mi drumul.

A fost singura dată când a trebuit să-i cer asta.

Fața i-a căzut din nou, în timp ce realiza cât de mult timp îi ascunsesem informația, apoi s-a luminat din nou.

— Data publicării mele, aproape a strigat. Ar fi bine să amânăm lansarea cu o săptămână. Fiica mea va asista la ea. Va fi prima ei lansare. O să scriu un discurs axat pe asta. Îi scriu lui Tristan chiar acum.

— Lansarea? am spus.

Habar n-aveam. Avea și el tăcerile lui.

— Da, la Societatea Poeților. Am vrut să-ți fac o surpriză, să dau o petrecere mare: în fond, cartea asta îți e dedicată ție. Tristan o să vină de la Brighton cu tot tirajul în portbagaj, a spus, de parcă am fi vorbit de mii de volume groase, și nu de câteva sute de volumașe subțiri. Credem că va fi alegerea Societății Poeților pentru toamnă.

Ăsta era Jason cel pe care-l cunoșteam, căutând să fixeze data petrecerii de lansare înainte de orice altceva, presupunând că și pentru alții era la fel de important cum era pentru el. Și, în Minford Gardens, cel puțin, avea dreptate. Am uitat o clipă de sarcină și am discutat capacitatea sălilor de lansare posibile. Când a venit în sfârșit succesul internațional, am știut că el se datora nu numai talentului și energiei lui, ci și acestei forme speciale de egocentrism.

— Și putem s-o botezăm Livia? a zis el când a obosit să recapituleze ce-o să spună despre copil în discursul lui. „Livia Plurabelle Connor.“

Stăteam întinsă pe sofa, cu capul în poala lui și mâinile pe burtă, apărând-o pe potențiala Plurabelle. Am simțit vaga nuanță chimică a mirosului de căpșuni din aerul de deasupra mea. Jason luase din neatenție șamponul greșit din supermarket și eram prea săraci ca să-l aruncăm.

— Peste cadavrul meu, am spus râzând. Am alte idei.

— Ah, nu. Nu Gertruda... a râs și el. Gertruda Montserrat Caballé Connor: nu poți să împovărezi o fătucă irlandeză cu așa un nume.

— Noi nu avem tradiția asta cu mai multe nume, am spus, ignorând probabil pentru a milioana oară aluzia la originile lui irlandeze. Unul singur. Și acesta n-o să fie Gertruda, te asigur.

— Clarissa Stanislava, atunci, un compromis? Să-l unim pe tatăl tău cu mama mea? a zis Jason ignorând, la rândul-i, afirmația mea despre un singur nume. Îi plăcea cum sună. Sau Stanislava Joyce Connor?

— Puah, oprește-te, Jason!

Dacă la ideea de Plurabelle râsesem, pomenirea Gertrudei și a lui Stanislav mă durea. Bineînțeles că n-aveam de gând să-i dau fiicei mele numele mamei. Iar o versiune feminină a numelui tatei era de neconceput. Dar mă simțeam vinovată că port copilul ăsta, sânge din sângele lor, fără ca părinții mei să știe. Speram din toate puterile că știau, dorindu-mi, de data asta, ca Lekovici să aibă informatori la clinica de planificare familială, de vreme ce părea să-i aibă în Ministerul de Interne și oriunde altundeva.

Jason a venit cu mine la ecografie. Stăteam pe spate, simțind gelul rece pe piele și aparatul apăsându-mi burta. Apoi imaginea alb-negru a pâlپâit, luând ființă, șuierul ritmic al sângelui meu urmând-o ca zgomotul unui ocean adânc, și, undeva dincolo de valuri, o bătaie de inimă dublă. Aveam nevoie de două nume până la urmă.

Doar eu îmi făceam griji pentru cum aveam să-i hrănim pe acești copii. După ce și-a depus teza, în timp ce aștepta să o susțină, și burta mea creștea, Jason vorbea despre „înscrierea la șomaj“, despre „ajutorul social“. Asociam cuvintele cu sărăcia, cu depresia. Mi-era imposibil să cred că cineva putea să progreseze de la ajutor social la o slujbă bună.

— Și ce dacă? A zis el. Oricum nu vreau o slujbă. Aștept lucruri mari de la

Argonauții.

Cel de-al doilea volum de poezii al lui era deja în ultimele stadii ale producției la Polaris, editura cu care lucra. Mult pomenitul Tristan, editorul-patron, era un bărbat de la țară stabilit în Brighton care scotea cărți cu aspect stilat, și care uneori, la lecturile publice, stătea în spate la o masă și vindea cărți.

Polaris avea grijă ca mica avere moștenită de la bunica romancieră a proprietarului să devină și mai mică. Era inversul comercialului, inversul comerțului. Jason nu obosea nicicând să amintească de ironia că literatura de duzină eduardiană finanța arta rafinată de astăzi. Deși tirajele lui Polaris ajungeau de obicei la două sute de exemplare, vânzările de douăzeci sau treizeci de exemplare dintr-un titlu nu erau rare. Jason era starul editurii. Primul lui volum îi adusese un premiu pentru poezie care, la rândul lui, îl adusese la mine, prințesa lui roșie, după cum îi plăcea să spună. Avusese ca rezultat și vânzări de trei cifre.

— Și cam ăștia-s toți oamenii cu discernământ din Marea Britanie, a spus Tristan când Jason a sugerat o mică reclamă într-o revistă literară, n-are sens să țințești la mai mult.

Noul volum, *Argonauții*, era o serie de patru cununi de sonete la care Jason lucra deja când ne-am întâlnit: cincizeci și șase de sonete, interconectate, scrise într-un ritm de circa două pe lună. Îmi amintesc de micile blocnotesuri din buzunarele pantalonilor lui, mâzgălite cu hieroglife minuscule. Numea asta un nivel înalt de productivitate; eu nu sunt în măsură să judec. Disciplina asta strictă se bătea cap în cap cu lipsa ei totală din viața lui Jason.

— Și înainte să zici că-s demodat, Millie, adu-ți aminte cât de experimentale sunt sonetele astea, spunea el.

N-aveam de gând să zic că-i demodat. Citisem poeziile și-mi plăcuseră foarte mult și, deși nu sunt critic literar, știam că volumul avea să fie la fel de bun ca predecesorul lui, mai bun chiar.

La vreo săptămână după ce ne-am căsătorit, Jason și cu mine ne-am dus la un cinematograf de pe King Street să vedem un film despre Mozart regizat de Miloș Forman, un ceh care fugise în SUA în anii '70. Toate filmele lui erau interzise la noi în țară, dar Mișa reușise să facă rost de *Zbor deasupra unui cuib de cuci* și de *Hair*, și le văzuserăm împreună la el acasă. Era ciudat, și trist, să văd acest film nou în noua mea țară. Aspectul mohorât al sălii era atenuat de bucuria muzicii lui Mozart și de compania lui Jason. Soțul meu era, mă gândeam eu, atât mândru, cât și iresponsabil, deloc departe de tânărul Amadeus. Și totuși îl iubeam: n-ai cum să nu-l iubești pe Jason, îmi ziceam.

Iubeam și poezia lui Jason, dar nu mă așteptam la nimic material de la *Argonauții*.

Jason a văzut o ilustrată mare cu fotografia tatei într-o librărie comunistă din Covent Garden și a hotărât să i-o trimită lui Huw. Adresa Consiliului Britanic era ștampilată pe exemplarul meu din *Orlando*.

Numea asta o glumă postmodernă; mă întrebam cum avea să li se pară cenzorilor de acasă.

„Hei, tovarășe. Salutări din Blighy²⁴“, mi-a citit Jason cu voce tare ce scrisese, ca să mă amuze. „Sper că ești bine. Am o nouă carte în lucru. Iese în septembrie. M. e însărcinată. Copiii se vor naște tot în septembrie. Ai citit bine: are gemeni. Eu am mers cât am putut de departe cu studiile pe banii guvernului, mi-a mai rămas numai de susținut teza. Zi și tu dacă nu e culmea productivității! Să dai un semn când ajungi aici, băiatule. Noi n-o să te vizităm decât dacă primești un post de partea asta a Cortinei. Știu că asta vrei și sper că această ilustrată o să te ajute să faci mișcarea. Un plic sigilat n-a stat niciodată în calea compatrioților lui M. Poza e menită să-i facă o plăcere socrului meu.“

Aș fi vrut ca Jason să-mi anunțe sarcina cu ceva mai multă seriozitate, dar n-aveam să o fac pe cenzorul. Eram sigură că acum vestea o să ajungă la tata, dacă nu ajunsese deja, dar ilustrata ne-a fost returnată trei sau patru săptămâni mai târziu. Era tot în plicul cu inițialele lui Jason și adresa noastră pe spate, dar acum într-un plastic transparent de la Royal Mail, cu o notă scrisă de mână care spunea că nu are destule timbre. Părea că nu ieșise din Anglia. Unul dintre timbrele mai mari lipsea de pe el, deși eram sigură că era acolo când am pus ilustrata la poștă. Cândva râsesem de ideea că englezii ar scoate cu aburi timbrele în birourile de sortare, dar acum nu mai eram sigură de nimic. Jason m-a făcut paranoică. De ce ar vrea cineva să oprească ilustrata asta? Nu aveam răspuns la această întrebare.

Știu că n-avea cum să fie așa, dar mai târziu mi-am imaginat ilustrata lui Jason în trenul de poștă spre Dover, apoi în vreun birou de sortare în umbra dealurilor albe și fiindu-ne returnat chiar când a explodat acel reactor nuclear și și-a trimis otrava în atmosferă. Nu mai auzisem niciodată de Cernobîl, dar am avut coșmaruri atunci și mai târziu, în vara care a urmat, temându-mă de efectele ploii toxice asupra copiilor mei, întrebându-mă ce era mai grăitor: isteria britanică, sau tăcerea sovietică? Au trecut două săptămâni până când Gorbaciov să spună ceva.

Ilustrata stătea în plicul ei de plastic, arătând ea însăși ca un obiect iradiat. Am aruncat plicul și am pus poza tatei pe șemineul din dormitor. Era o imagine familiară, în care el se vedea pe trei sferturi.

„Și asta e lumea pe care ai creat-o“, îmi venea să-i spun, de parcă ar fi construit centrala nucleară cu mâinile lui. „Lumea în care crezi.“

Privea dincolo de mine, dincolo de apartamentul meu, cu obișnuita lui lipsă de expresie. Eram depășită. Nu mai știam cine sunt inamicii tatei.

Pe spatele ilustratei era o scurtă biografie, care nu pomenea nici de mama, nici de mine. Nota mi-a amintit că bebelușii s-ar putea naște cu ușurință chiar de ziua tatei: termenul era cu numai o săptămână mai devreme. Acasă erau serbări publice cu această ocazie, nu atât de fastuoase ca acelea dedicate Președintelui, dar destul: o defilare a pionierilor, un eveniment sportiv, un concert la Filarmonică.

Tata asista de regulă la aceste evenimente singur, din loja lui, ca Marele Gatsby, dar uneori mă dichiseam și mergeam cu el, deși nu ai fi aflat asta din fotografiile oficiale. Aveau titluri doar cu numele lui chiar și atunci când, foarte rar, imaginea mea blurată apărea lângă el. Mama detesta să vadă imagini actuale cu ea în ziare și oricum nu se

— Aștepta nimeni să apară în public. Mă întrebam dacă aceste ocazii deveniseră mai modeste de la plecarea mea.

M-am aplecat pe fereastră, simțind o mișcare în burtă și un junghi de foame. Pe parcursul întregii veri am avut impresia că mănânc cât pentru șase, nu pentru trei. Minford Gardens era pustiu, dar pe Shepherd's Bush Road erau mai multe autobuze roșii prinse într-un ambuteiaj. Pe laturile lor, niște reclame anunțau premiera lui *Aliens: This Time It's War*. Oamenii se îngrămădeau pe platformele de jos, săreau din mers când autobuzele încetineau și mergeau mai departe. Era mai rapid pe jos. Aș fi putut foarte bine și să fiu pe o altă planetă.

Poate că schimbările mele de dispoziție erau hormonale și legate de sarcină, dar nu mă părăsea gândul la tata. M-am dus la Bloomsbury, la Biblioteca Școlii de Studii Slave și Est-Europene din Casa Senatului, unde am găsit exemplare din ziarul nostru principal, vechi de câteva săptămâni, stând într-un șir trist pe un stand lung, alături de exemplare din *Parvda*, *Rudé Právo*, *Rabotnicesko delo* și *Berliner Zeitung*.

Aceste foi nu erau menite să răspândească știri. În schimb, ele ofereau interpretări aparent imuabile ale evenimentelor: sute de cuvinte și nici un fel de imagini în afară de fotografiile alb-negru ale unor bărbați cu aspect sever și, foarte rar, femei în costume sobre. M-aș fi putut uita în paginile lor cu săptămâni sau chiar luni în urmă, dar m-am reținut informatorii pe care mi-i închipuiam pândind printre rafturi și, poate mai puțin conștient, propria nevoie de a mima indiferența față de lumea pe care o părăsisem.

Tata era acolo, făcându-și treburile obișnuite săptămână după săptămână. Era o lume fără Cernobîl, fără Gorbaciov, aproape. Am răsfoit numerele vechi, călătorind înapoi timp. Într-o fotografie destul de mare cât să acopere în bună parte prima pagină, publicată la vreo lună după plecarea mea în Anglia, l-am văzut pe tata la o tribună, cu degetul arătător îndreptat spre un aparatcic nevăzut, ca degetul lui Dumnezeu din *Creația* lui Michelangelo, și medalioane cu profilurile lui Marx, Engels, Lenin și Președintele nostru plutind deasupra lui, pe pereții clădirii. Am examinat fotografia de aproape ca să-mi confirm că nu era una de arhivă.

Dacă era acolo, mi-am zis, dacă Stanislav era la tribuna aceea, fluturându-și degetul la patru săptămâni după ce plecasem, când circumstanțele plecării mele erau cunoscute de toți cei care trebuiau să le cunoască, atunci probabil că totul fusese în regulă după fuga mea, încă era în regulă și va continua să fie în regulă. El și Gertruda vor fi tot în casa noastră de pe deal.

M-am uitat la un alt teanc de numere vechi de pe raft, dar nu mi se părea că are rost să le răsfoiesc. Oricât de mult mă întorceam în timp, chiar și la ziua plecării mele, știam că nu va fi nici o mențiune despre fuga mea. Eram ștearsă din istoria oficială, în măsura foarte limitată în care făcusem vreodată parte din ea.

Mă temusem că mă voi dovedi un factor de risc, dar nu eram nimic.

— Vă mai uitați la astea? m-a întrebat un bătrân în limba mea maternă, arătând spre teancul de ziare.

Se strecurase lângă mine fără să-l observ.

Biblioteca din Blocul de Nord al Casei Senatului era plină de umbre ca el, aproape întotdeauna bărbați, îmbrăcați ponosit, dar respectabil, și de o anumită vârstă, răsfoind ziare vechi, copiind informații în blocnotesuri, pregătind articole pentru ziarele imigranților.

Am tresărit la auzul propriei limbi, gândindu-mă că probabil omul mă recunoscuse, dar apoi mi-am dat seama că era evident din ceea ce citeam că o vorbesc.

— Nu, am terminat, am spus, împingând teancul spre el.

— Mulțumesc foarte mult, a zis el, luând ziarele, apoi zăbovind, cumpănind asupra unei noi întrebări.

— Faceți documentare pentru o teză? a întrebat, apoi a tăcut, observându-mi burta. Cum vă numiți? Al cui copil sunteți?

Era o întrebare ciudată, dar mi-am dat seama imediat că presupunea că-mi cunoaște părinții, căci puținii studenți care se oboseau să se uite la ziarele astea proveneau din același mic cerc de imigranți. De-ar ști adevărul! Am chicotit ușor, dar a sunat prea tare în liniștea acelui spațiu. Mai multe perechi de ochi în vârstă s-au ridicat din ziarele îngălbenite.

— Nu fac nici o documentare, am spus în engleză. Și nu sunt copilul nimănui.

24. Termen argotic desemnând Marea Britanie sau, uneori, doar Anglia, folosit inițial de indieni în secolul al XIX-lea și răspândit mai larg după Al Doilea Război al Burilor (1899–1902).

Capitolul douăzeci și trei

Travaliul

Septembrie 1986

Cel de-al treilea trimestru al sarcinii a trecut într-o clipită. Vara n-a fost nici pe departe fierbinte. N-a fost nici o singură zi între mai și septembrie pe care s-o poți numi cu adevărat caniculară. Temperaturile erau până-n douăzeci și cinci de grade, și totuși eu transpiram de oboseală chiar și când mă mișcam încet, ca un cargobot imens pe o mare calmă. Dormeam dezbrăcați, fără pături, cu geamurile deschise spre străzile Londrei.

— Tu ești formă pură, Milena, îmi spunea Jason în pat, privindu-mi corpul încordat, sânnii măriți, burta, care deseori se legăna din voință proprie. Și forma pură e modul în care ne putem apropia cel mai mult de frumusețe pe acest pământ.

— De asta scrii sonete? Ai un fetiș al formei? l-am tachinat pentru neobișnuita-i emfază.

Nu prea aveam idee despre ce vorbește, dar știam că nu mă iubise niciodată atât de mult ca în vara aceea.

Septembrie a sosit, și s-a dovedit că doctorul Patel greșise data nașterii. N-a fost nouă, ci paisprezece, într-o după-amiază timpurie de duminică, atât de liniștită, că auzeam zgomotul muzicii care răzbătea prin ușile deschise de la tonomatele din cârciumi în timp ce pântecul mi se contracta la intervale tot mai scurte și taxiul aluneca pe Goldhawk Road spre maternitate.

Când am fost duși înăuntru, Jason a fost un exemplu atât de încântător de viitor tată îngrijorat, că moașele s-au ocupat de el la fel de mult ca de mine. Era să leșine când travaliul s-a terminat și una dintre moașe a scos un ac și o bobină de catgut.

— O facem pe mami ca nouă, a zis ea, cu un accent străin la fel de dulce ca fața în formă de inimă.

Și înainte să fiu făcută ca nouă, n-am născut-o nici pe Livia Plurabelle nici pe Gertruda, ci un băiat. Apoi, patru minute mai târziu, încă un băiat. Când i-am auzit plângând, mai întâi unul, apoi și celălalt, când i-am văzut acoperiți de sângele și mucusul meu, ceva m-a aruncat într-o liniște și mai adâncă.

— Poftim, mămico.

Moaşa mi i-a dat, în timp ce medicul a intrat să-l felicite pe Jason. Nu ştiam cum să-i țin pe amândoi odată. Păreau atât de fragili, atât de micuți, atât de ai mei!

Deși am preferat să nu aflu sexul copiilor înainte de acea zi de septembrie – care s-a întâmplat, în mod uimitor, să fie într-adevăr ziua tatei –, intuisem foarte devreme că o să am băieți, cu o certitudine pe care n-o pot explica.

Când eram singură în apartament, uneori îmi studiam în oglindă formele crescânde, dunga întunecată de pe mijlocul burții, buricul, ca un fel de ciupercă sălbatică urâtă împinsă în afară de greutatea celor două trupuri pe care le purtam, și vedeam imaginea a doi băieți hrăniți de o lupoaică, ceva care aparținea atât unui trecut mitic, cât și viitorului meu. Singurătatea te poate face clarvăzător chiar și atunci când nu crezi în puteri supranaturale. Tata mă învățase să cred în inevitabilul istoriei. Se pare că-mi cunoscusem destinul tot timpul. Jason era occidental, el credea în liberul-arbitru.

Nașterile au fost înregistrate ca lipsite de evenimente, deși acest adjectiv cuprindea valuri de inimaginabilă durere. Nu-mi puteam găsi nici cele mai banale cuvinte în engleză. Tot deschideam gura, doar pentru a scoate un hârâit, frecarea limbii uscate de palatul aspru.

O amintire de o fracțiune de secundă mi-a trecut prin cap între două contracții, când durerea încă-mi dădea târcoale, retrăgându-se și apoi apropiindu-se iar. Tata tocmai se întorsese din Egipt, și Dara avusese grijă ca locuința să fie curățată de orice urmă a morții violente a lui Mișa. Am intrat într-o cameră fără să bat la ușă, și l-am găsit tocmai încheind o convorbire telefonică, încă în palton, apăsând în jos receptorul cu mâna înmănușată de parcă ar fi vrut să-l netezească pe suprafața biroului.

— Acum vreau să încetezi să te smiorcăi, a spus el fără să ridice privirea, și am fost sigură că vorbește cu mama, căci orice-aș fi făcut, numai de smiorcăit nu mă smiorcăiam.

Apoi m-a văzut și expresia de pe chip nu i s-a schimbat. Și-a scos mânușile și a tăcut câteva clipe. Știam că n-o să-și recunoască greșeala, dacă o greșeală fusese.

— Nici un sunet, înțelegi? De-acum încolo, fii bărbat, a zis.

Nimic nu mă duruse vreodată ca nașterea aceea. Aș vrea să spun că m-am surprins pe mine însămi în taxi, și mai târziu, în salon, incapabilă să scot vreun sunet în afară de acel hârâit. Moașele îmi tot ștergeau sudoarea de pe frunte, încurajându-mă să-mi dau drumul, să gâfâi ori să strig cât vreau, dar nu puteam. Mi-am dat seama că nu era vorba de faptul că nu-mi mai aminteam limba, ci de ceva mult mai profund: anii de exercițiu de acasă, ancorarea într-o traumă care era atât specifică mie – singura fiică a unui Erou Național –, cât și dincolo de mine. Probabil că mama tatălui meu născuse în aceleași chinuri, în casa ei de munte plină de curenți, pe o podea de lemn încălzită de răsuflarea animalelor adăpostite dedesubt, și fără nici un sunet. M-am întrebat dacă păstrarea tăcerii îmi fusese transmisă prin tata la fel ca acel bizar verde-alună al ochilor, și m-am mai întrebat, pentru prima dată, acum că aveam doi băieți, dacă el regretase vreodată că nu avea un băiat.

— Doamne, Millie, a zis Jason, ai fost incredibil de curajoasă. Moașele n-au mai

văzut pe cineva ca tine. Eu știam că ești tare, dar habar n-am avut cât de tare.

— Numai pentru că tu mă ai ținut, i-am spus, nu înseamnă că sunt tare. Mi-a trecut prin cap chiar că poate durerea a fost mai mare pentru că era prizonieră.

Alegerea numelor era limitată: am căzut de acord să rămânem la cele care sunau la fel în ambele limbi, și aveam nevoie de două. Jason voia ceva flamboiant, potrivit pentru artiștii care, credea el, aveau să devină inevitabil băieții noștri. Poate că scria versuri despre argonauți, dar își detesta cu pasiune numele de argonaut, se întrebasese mereu ce-i posedase pe părinții lui să onoreze tradiția clasicistă a familiei prin alegerea celui mai anost articol din meniu. A trecut totuși prin lista unor gemeni celebri numai pentru a mă tachina. Nici Romulus și Remus, nici Castor și Polux nu erau o posibilitate. Eu am insistat asupra unor nume cu care să poți călători anonim. I-am numit pe gemeni Nicholas și Philip.

Totul în salonul maternității engleze părea improvizat, superficial. La noi în țară erau reguli de igienă mai stricte și într-o sală de sport pentru băieți. Acolo, mamele erau separate de copii după naștere. Aici, Nicholas și Philip au fost lăsați să se cuibărească la subrațul meu, mici și boțiți de presiunea pântecului, ca două brișe calde.

Erau șase proaspete mame în salon, fiecare de altă etnie. Le vizitau grupuri familiale mari, cu mâncare caldă, la prima oră a dimineții și seara, înainte de culcare. Prin comparație, Jason, care stătea cocoțat permanent pe un taburet de lângă fereastră, nici nu se vedea. Se hrănea cu sendvișurile mele palide de spital, vorbind cu gura plină despre a fi tată, în timp ce eu primeam primele lecții de alăptat.

— Poeții sunt părinți îngrozitori, și puțini devin tați conștient, a opinat el, atât ca să mă țină de vorbă, cât și să se dea mare în fața oricui s-ar fi întâmplat să fie pe-aproape. Nici Auden, nici Eliot. Pound l-a dat pe al lui să fie crescut de un țăran italian. Bine, da, Yeats, dar avea deja de două ori vârsta mea. Și Ted Hughes.

— Hai să nu-l luăm pe Hughes ca reper, am zis.

Ted Hughes devenise Poet Laureat la șase zile după ce aterizasem la Heathrow. Nu auzisem niciodată de el, dar articolele din presă sugerau că viața lui amoroasă era mult mai interesantă decât poezia lui. Povestea lui se potrivea mai degrabă cu tragedia greacă decât cu un salon de maternitate. Jason și Clarissa se certaseră zdravăn pe tema unui articol din *The Observer* la masa din bucătărie: fiul era de partea lui Ted Hughes, mama o apăra pe Sylvia Plath, iar Paddy, politicos, îmi explica liniștit cine era fiecare. Și amanta s-a sinucis și și-a omorât și copilul, în timp ce nevasta s-a omorât numai pe ea, mi-a spus el. Prima nu era rusoaică, în ciuda numelor rusești pe care le purtau atât ea, cât și fiica ei, a adăugat el, răspunzând întrebării mele nerostite.

Nu știam nimic despre toate astea înainte de a veni în Anglia. Programa noastră universitară se încheia cu Marea Criză și, deși încercam să rămân informată în legătură cu ce se întâmpla în ficțiune, nu eram destul de interesată de poezia engleză ca să mă obosesc să caut mai multe informații la Biblioteca Consiliului Britanic. Privind în urmă, e hilar că m-am măritat cu un poet.

— N-ar trebui să te uiți la contemporanii tăi? Ravi Kumar sau Sean nu-știi-cum? Sau chiar Tim Koff? Îi făceam pe plac lui Jason, mulțumită că îmi aminteam de cel mai

aproptiat rival al lui, pe care-l auzisem citind alături de soțul meu la The Stag's Head, în Bromley. El are o fetiță de trei ani.

— Te iert, Millie, fiindcă ești străină, s-a prefăcut Jason insultat. Întreaga Londră, inclusiv *Dummkopf*²⁵ însuși, știe că fiica lui *Dummkopf* e de fapt a lui Sean nu-știi-cum, cum zici tu.

Vorbea repede, scurtându-și silabele, imitându-mă. Făceam asta deseori când încercam să fiu mai isteată ca el: vorbeam cât puteam de repede, cu o abilitate căpătată în vremurile când eram translator.

L-a luat pe Nicholas din pătuț, sărutându-l pe creștet. Priveliștea părului său blond ciufulit lângă şuvița mătăsoasă neagră ca abanosul a copilului – un cap mic, ținut cu grijă într-o palmă de tată ca o piersică mare – sugera că Jason, în ciuda a tot ce spunea, va ști să fie un părinte bun. Părea mai matur, mai responsabil, mai masculin, cumva, în blândețea lui nou descoperită. Philip stătea separat în pătuțul lui de plastic, dar pesemne că a simțit că fratele lui nu mai e aproape și a scos un mieunat ca de pisoai. L-am luat în brațe. Și, în clipa aceea, eram fericiți, un mic grup de familie perfect.

Am petrecut seara lansării lui Jason în salon, cu băieții. A doua zi dimineața, când a venit să ne scoată din spital, a declarat evenimentul un succes fulminant. O să fie o recenzie mică, dar perfectă în *TLS*²⁶, mi-a spus. Recenzentul fusese la lansare, se declarase încântat de *Argonautii*.

— E cea mai bună săptămână din viața mea, Millie, zău, cea mai bună, tot repeta.

I-am dus pe băieți acasă, în Minford Gardens, și mi-a părut bine că sunt din nou acolo, între lucruri familiare, într-un loc acum familiar. Încă mă durea prea tare ca să pot sta pe scaun, dar nu ca să încerc să traduc un studiu despre moliile din Daghestan, în acele foarte scurte momente în care și Philip, și Nicholas dormeau. Jason stătea pe pat lângă mine, cu blocnotesul pe genunchi, și scria.

— Doar ceva despre prichindeii ăștia – impresii, nimic articulat încă, a spus el, uitându-se la coșulețele de lângă pat. N-am fost atât de mulțumit în viața mea. Atât de armonios.

Eu nu mă simțisem niciodată mai puțin armonioasă. Sângeram și sânii îmi picurau. Camera mirosea a lapte și meconiu. Fecalele băieților, la început verzi-închis și alunecoase ca niște mici limacși, au devenit treptat lichide și galben-muștar, și au început să vină în explozii imprevizibile, care scăpau din scutece și le pătau salopetele. Când îi ridicai să-i liniștești, regurgitau lapte, la fel de necontrolat ca sânii mamei lor.

Învățam o sută de cuvinte noi la fiecare ședință cu consiliera de sănătate, și acele cuvinte îmi erau de folos doar o săptămână sau două.

— E normal, spunea ea despre orice îmi explica. E normal. Nu-ți face griji. O să treacă.

În primul weekend după ce am fost externați din spital, au venit Clarissa și Paddy cu un coș de picnic de la Fortnum & Mason. Erau plăcinte reci, brânzeturi maturate, cutii cu *coronation chicken*²⁷, biscuiți, mere și struguri, o prăjitură cu fructe. Mi-am dat seama cu surprindere că era prima lor vizită în Minford Gardens, dar și că în Anglia cadourile și tratările sunt un substitut facil pentru ajutorul real, practic. De la acel prânz în Soho, o

întâlniserăm pe Clarissa rareori și întotdeauna în centrul Londrei, în locuri unde distracția reducea nevoia de conversație: o expoziție, un matineu la teatru, un concert după-amiaza. Orice-ar fi fost, soacra mea ne cumpăra întotdeauna biletele. Părea să fie membră a tuturor organizațiilor artistice din Anglia. Din câte știam, până când a venit să-și vadă nepoții, Paddy rămăsese mereu la țară.

Clarissa a vrut să se spele pe mâini înainte de a lua bebelușii în brațe, și a tresărit când Jason i-a spus unde era baia. A fost o reacție de o fracțiune de secundă, dar am văzut brusc întregul apartament prin ochii ei, cu mobila lui precară închiriată, perdelele prost atârinate, lucrurile bebelușilor împrăștiate peste tot, dicționarele mele, cărțile lui Jason, hârtiile noastre, și noi șase.

— Sunt perfecți, a spus Clarissa despre băieți. N-am crezut niciodată că o să ajung bunică atât de devreme.

Căutam sensuri răutăcioase în fiecare propoziție pe care o rostea, apoi brusc m-am gândit că sunt prea sensibilă și defensivă. Am ronțait din fructe și biscuiți și am sorbit din socată. Era frumos din partea lor să-și aducă aminte că nu puteam să beau alcool. Paddy stătea pe marginea patului și bea vin roșu dintr-o cană. În coș erau pahare de șampanie pentru Clarissa, Jason și cu mine, dar lui Paddy nu-i plăceau băuturile acidulate, și toate paharele noastre de vin stăteau, nespălate, în chiuvetă.

La un moment dat, când Clarissa și Jason aranjau mâncarea, cu spatele la noi, Paddy s-a aplecat și mi-a strâns mâna.

— O să te descurci, a spus el. O să fie din ce în ce mai ușor. Ești o fată puternică, Milena. Fiica tatălui tău. La vârsta ta el era în închisoare, nu-i așa?

Am fost atât de surprinsă de această referire precisă la tata, încât n-am știut ce să răspund. Știam că se pot găsi ușor informații despre el – orice bibliotecă publică putea furniza surse – , dar habar nu avusesem că Paddy făcuse acest efort. Clarissa s-a întors spre noi și a zâmbit. E posibil să fi auzit.

— Au părul atât de negru și de moale! E o premieră în tribul Connor, a adăugat Paddy, acum uitându-se la băieți.

— Unchiul Edward era la fel de brunet. E și în familia noastră. Oricum, la copii părul își schimbă culoarea repede – nu mai ții minte nimic? a zis Clarissa.

Părea aproape prea dornică să alunge o durere pe care n-o simțea nimeni, a spus prea repede că întunecimea n-a venit odată cu mine.

Zâmbeam și vorbeam puțin. De când mă simțisem trădată de ea în timpul travaliului, engleza mea era mult mai înceată și mai poticnită ca înainte. Era în regulă la scris și la tradus, dar cuvintele vorbite păreau că mă părăsesc încet. Auzisem de compatrioți de-ai mei din străinătate care-și uitau limba maternă, uneori fără să apuce să stăpânească o altă limbă, fiindcă nu mai era omniprezentă, ca engleza. Era o soartă cumplită – să rămâi literalmente fără cuvinte. Vorbeam cu băieții în limba mea maternă tot timpul, și era ceva nou și ciudat, cuvintele dădeau năvală iar după atâtea luni în care nu le mai folosisem decât în gând. Uneori, mai ales când Jason era plecat, camerele se umpleau de vocea mea.

Jason a avut dreptate în privința celui an al miracolelor. Totul a prins viteză brusc. Și-a susținut teza de doctorat când eu eram încă prea traumatizată de naștere ca să observ și, deși mi-a spus că a trecut ca gâsca prin apă, mi-a mai spus și că nu e nimic de

sărbătorit. Nu-i plăcea să vorbească despre munca lui academică. Îi conferea un sentiment de obligație cu care prefera să nu fie împovărat.

Pe de altă parte, când *Argonauții* au fost lansați la apă, a părut transformat.

La început a fost doar un mic freamăt: acea scurtă recenzie din *TLS*, câteva scrisori transmise de Clarissa, unul sau două telefoane. Apoi un actor celebru a ales acest „nou volum uimitor“ drept cartea pe care ar lua-o pe o insulă pustie alături de Shakespeare și Biblie. Michael Parkinson, cel care-l interviewa, ne-a surprins spunând că o citise și el. Jason a fost invitat să înregistreze un fragment pentru Radio 3, care l-a transmis, în episoade de câte cincisprezece minute, cinci seri la rând. Am ascultat în fiecare seară. Până și copiii erau treji, ca niște cățeluși deștepți, simțind că vocea tatălui lor venea din două locuri.

— Suntem uriași, a spus Jason și a dansat cu ei în brațe când un star rock a fost fotografiat citind *Argonauții* pe o plajă din Insula Mustique.

Primul tiraj de două sute de exemplare s-a epuizat. Tristan a investit în încă unul.

— Împing barca în larg, i-a spus lui Jason. S-ar putea să riscăm și o mică reclamă pe undeva. Țin minte că m-ai întrebat de asta data trecută. Să nu mai zică nimeni că nu-mi răsfăț starurile.

Până și Will, vecinul nostru de jos, știa că lui Jason i-a apărut o carte.

— Am cumpărat *Argonauții*, a zis el, în timp ce mă ajuta să-mi urc căruciorul dublu pe scări, după ce mă văzuse la poartă de la fereastra lui de la subsol. Deși zilele astea citesc doar thrillere, și până și pe alea tot mai rar. Mai ales în avion. Te rog să-i spui bărbatului tău că-s impresionat.

La mijlocul lui octombrie, *Argonauții* a primit un premiu pentru poezie numit după un poet galez de care nu auzisem: o mie de lire, care urmau să fie acordate la un festival în Black Mountains, la o casă de creație care fusese cândva casa poetului. Două volume, două premii: recompensele veneau ușor pentru Jason, și eram cât se poate de fericită.

Vreme de patru zile, cât a durat călătoria lui ca să primească cecul și să citească din versuri la festivitatea de decernare, eu și băieții am dormit, am mâncat și am ieșit să luăm aer în părculețul rece și plouat și pe străduțele comerciale modeste care împânzeau zona. Copiii se încruntau la nori și mă întrebam cât de mult din lume pot deja să vadă. Când le întindeam mâna, mă apucau de degete cu o strânsoare tot mai puternică. Aveau să fie bărbați frumoși băieții noștri, vedeam deja asta; la fel de frumoși ca tatăl lor, ba chiar și mai și. Mai târziu fețele li s-au rotunjit și părul li s-a deschis la culoare: în cele din urmă, au ajuns la buclele blonde și mătăsoase ale clanului Connor. Albastrul nocturn pe care-l avuseseră ochii lor la naștere s-a transformat în final în verdele-alună al ochilor mei. Verde Urbanski.

Împingeam căruciorul dublu pe Shepherd's Bush Market și îngrămădeam legume în plasa de dedesubt. Învățam să gătesc cu alimente exotice pe care nu le mai întâlнисem până atunci: banane plantain, napi, castraveți amari, pawpaw acru. Proprietarii de tarabe mă știau din vedere, îmi dădeau sfaturi generoase, clătinau din cap cu simpatie când păream epuizată, ceea ce se întâmpla în cea mai mare parte a timpului, zâmbeau când făceam efortul să-mi dau cu dermatograf la ochi, ca pe vremuri. Astfel de piețe, un labirint de arce

de gară și copertine în culorile curcubeului, erau singurele locuri în care fructele și legumele erau atât ieftine, cât și coapte. În magazine trebuia să alegi ori una, ori alta: dulceață sau cantitate.

Londra era vibrantă și ospitalieră la suprafață, dar feroce dedesubt. Simțai că tot ce ai înfiți poate fi smuls într-o clipă de neatenție. Poate că aveam sentimentul acesta fiindcă, pentru prima dată, aveam atât de puțin, și totuși atât de greu de protejat. Voiam ca Jason să-și găsească o slujbă, să ne mutăm din Minford Gardens, să nu mai stăm cu chirie, dar voiam și să poată trăi pentru talentul lui, și aceste două dorințe nu erau compatibile, nu în Londra, nu în Marea Britanie, nicăieri în Occident, probabil.

Am văzut un mic teanc de exemplare din *Argonauții* în vitrina librăriei noastre locale. „Semnate de autor“, scria pe un afiș. Am intrat, am strecurat căruciorul imens printre mesele cu cărți, apoi am deschis un exemplar ca să văd semnătura lui Jason.

— E un autor local, știți, mi-a spus o fată grăsuță de la casă. Și e și un bărbat frumos, încântător. A fost aici acum câteva zile. Vă recomand cartea cu căldură.

Jason nu pomenise niciodată de această inițiativă locală. N-avea nici un motiv s-o facă. În ciuda aspectului jerpelit, Shepherd's Bush era târâmul BBC-ului, așa că promovarea cărții în zonă era o mișcare inteligentă. Volumul costa 4,99 lire, de două ori mai scump decât romanul de alături, dar știam că nimeni nu face vreun ban din asta. Dintr-un impuls, am cumpărat un exemplar, i-am spus fetei că e un cadou și am așteptat până l-a împachetat și i-a legat o fundă verde mătăsoasă.

Jason era plecat doar de patru zile și deja îmi era dor de el, când a telefonat să spună că își prelungește șederea cu câteva nopți, pentru o lectură publică în Hereford. La catedrală, a zis el, entuziasmat, și am încercat să-i împărtășesc bucuria, deși mintea îmi era prea încețoșată de nesomn ca să înțeleg ca lumea. Catedralele nu însemnau mare lucru pentru mine; nu știam că oamenii citesc poezie în ele. Am găsit Hereford pe o hartă: acolo, lângă Wales, pe drumul de întoarcere la mine.

Seara, când bebelușii dormeau, mi-am deschis tacticos pachetul, ca și cum ar fi fost într-adevăr un cadou. Chipul frumos al soțului meu radia de pe coperta a patra, împărtășind cu mine gluma acestei cumpărături. Înăuntru, semnătura lui familiară era mângălită sub dedicația tipărită. *Pentru Milena Urbanska*.

Văzusem dedicația atât în manuscris, cât și în șpalt, fiindcă Jason mă rugase să fac corectura cărții, dar nu mă obosisem să mă uit în versiunea finală. Eram Millie de luni de zile și, la momentul corecturii, asta era dedicația: *Pentru Millie*.

Îi sugerasem că „Pentru M“ ar fi fost mai mult decât suficient. O dedicație tipărită părea prea mult, întronarea mea ca muză a poetului, dar nu puteam să-i spun asta lui Jason fără să par nerecunoscătoare. Puteam să glumească cu orice altceva, dar era întotdeauna extrem de serios când venea vorba de poezia lui. Îmi plăcea M, misterul din spatele lui. Nu-mi spusese niciodată că a schimbat dedicația. Acum mă uitam la numele meu de fată de pe pagină și mă simțeam străină, vizibilă, expusă.

25. Pronunția corectă a numelui pe care ea îl înțelege inițial ca Tim Koff.
26. *Times Literary Supplement*.
27. O combinație de carne de pui fiartă, maioneză, ierburi și mirodenii, des folosită pentru sendvișuri în Marea Britanie.

Capitolul douăzeci și patru

Trădarea

De când m-ai părăsit mă fac tot mai frumoasă ca hoitul
luminând în întuneric.

—Nina Cassian, „Donna miraculata“

A fost bruscă, dar trădarea e deseori astfel. Revelația ei se revarsă de obicei nestântimeri și neplanificată. Jason s-a întors din Wales și ceea ce el numea Cărrile Walesului, și vreme de câteva zile după aceea viața noastră a părut normală, de fapt mai bună decât normală. Ar fi trebuit să observ că avea muștrări de conștiință. Nu mai avusese niciodată muștrări de conștiință.

Vorbea, în sfârșit, despre cum să-și găsească o slujbă de profesor. Citea anunțurile din *The Times Higher Education Supplement* și își trimitea CV-ul la universități, politehnici și colegii de învățământ superior pentru orice curs de literatură oferit în toamna aceea, oricât de improbabil. Vorbea despre instituții de pregătire pentru examene. Erau câteva în Holland Park, la vreun kilometru de noi, dar într-o altă lume, spunea el. Îmi doream să-și caute de lucru de multe luni, dar, acum că părea atât de dornic, mă simțeam vinovată. Aș fi vrut să fie mai pretențios. Nu voiam să sfârșească în vreo instituție îngrozitoare care i-ar fi zdrobit spiritul.

— Ne mai putem descurca o vreme, Jason, i-am spus. Am reușit doi ani. Nu te grăbi de dragul meu.

Făcea cumpărături. Gătea. Călca. Ducea bebelușii la plimbări lungi în căruciorul lor dublu. Împărțiserăm mereu treburile casnice și îngrijirea copiilor, dar acum el ducea greul. Știa cât de mult sacrificasem ca să vin în Anglia, mi-a spus. Văzuse ce stil de viață avusesem înainte. Voia să mă relaxez, să mă odihnesc. Voia să citesc. Voia să-mi citească. Voia să fiu fericită.

Și făcea dragoste cu mine mai des și cu și mai multă pasiune. Nu mă simțisem niciodată atât de atrăgătoare cum mă simțeam după ce s-au născut gemenii. Prostiile despre maternitate și urmările ei din revistele britanice n-aveau nici un sens. Nu mi se aplicau mie. A fost o scurtă perioadă până să mi se vindece rănilor de la naștere, dar, după aceea, maternitatea mă făcea puternică. Încă mă mai face.

Nu pot, nici măcar acum, să cred că pasiunea lui Jason nu era autentică fără să simt în același timp o furie ucigașă. Până și în momentele de cel mai mare cinism, am atribuit intensificarea sentimentelor noastre efectului afrodisiac al faimei care se naștea în jurul lui — și al meu, până la urmă —, și nu duplicității sau remușcărilor lui.

Observam însă că iese mai mult în toamna aceea, după ce s-a întors din vest. După ce făcea treburile care cândva cădeau în sarcina mea, își punea puloverul Aran și cagula și ieșea să se plimbe singur. Avea nevoie de liniște și de spațiu ca să compună, îmi spunea. La întoarcere vorbea de marea râului, de elevii care vâsleau pe Tamisa. Ce fel de soție aș fi fost să-i spun: „Arată-mi versurile?”

Se ducea la lecturi de poezie în teatre și cârciumi de periferie de care nu auzisem niciodată, la capătul celălalt al Londrei, care nu apăreau în *Time Out*. Nu mi se părea nimic neobișnuit. Era un star în devenire; era de așteptat să fie invitat tot mai des la lecturi publice. De la nașterea băieților, nu-l mai însoțeam. Nu numai pentru că bonele erau scumpe și eu nu eram de fapt pasionată de literatură. Studiasem literatura engleză, dar nu aveam nici un fel de aspirații să devin parte din ea. Îmi plăcea să fiu singură cu copiii. Îmi aminteam cântece din copilăria mea și li le cântam. Eram fiica unei cântărețe de operă, dar nu mai cântasem până atunci. Am descoperit că am voce.

Apoi a început să se apropie încet Crăciunul englezesc și Jason părea neliniștit, dar chiar și perspectiva vacanței de iarnă forțate are acest efect asupra oamenilor.

Femeile sunt trădate mereu. Majoritatea iartă: unele pentru că sunt nevoite, altele pentru că vor. În cele din urmă, eu nici n-am vrut, nici n-am fost nevoită. Nu mă simt proastă din cauza asta, cu excepția poate a momentelor în care-mi amintesc că am răspuns la pasiunea soțului meu cu o pasiune egală.

— Bună dimineața. Îmi cer scuze că vă deranjez. Aș putea vorbi cu Jason Connor?

Vocea era lină, încrezătoare, de femeie, și nu tânără, m-am gândit.

— Mă tem că a ieșit, am zis. Pot să-i transmit ceva?

— Cu cine vorbesc? a întrebat femeia, părând, cu tonul ei pedant și apretat, ca o înregistrare veche în limba engleză, din acelea pe care le ascultam în laboratorul de fonetică al facultății.

Philip a scos un scâncet din coșulețul lui, ca un piseu, împingând cu piciorușele în laturile din paie, apoi Nicholas l-a imitat, cum făcea întotdeauna. Am văzut o gaură în salopeta lui Nicholas, prin care îi ieșea degetul mare de la picior. Deja începeau să fie prea mari pentru coșulețele astea fragile, pentru salopete... cu siguranță și pentru apartamentul nostru minuscul.

— Cu soția lui, am spus.

A fost o pauză cam lungă, încă un scâncet, acum de la Nicholas, încă o lovitură în peretele de paie.

— A, înțeleg, a răspuns femeia, pe tonul acela ferm pe care ajunsese să-l asociez cu un anumit tip de englez. Da, sigur. Vă rog să-i spuneți că l-a sunat Artemis Rutherford, de la BBC. În legătură cu înregistrarea despre care am discutat săptămâna trecută. O să revin. Când e ora cea mai potrivită? Nu vreau să vă deranjez pe dumneavoastră sau pe copil.

— Copii, am spus.

— Sigur, a spus. Pe copii.

Când Jason s-a întors din Black Mountains, o zi sau două m-a amuzat cu anecdote stupide despre genul de oameni pe care-i întâlnește, inclusiv publicul cu păr alb de la Catedrala Hereford. Mereu făcea așa, după evenimentele la care participa. Se pricepea să

inimite accente și voci, să prindă esența oricărei personalități, și îi plăcea să mă facă să râd. Mi se părea întotdeauna că fusesem cu el. Că întâlnisem pe toată lumea.

Și totuși de această femeie nu pomenise. Mi-aș fi amintit numele.

Să discute o înregistrare pentru BBC și să uite de asta, să nu-i spună soției sale: Ted Hughes poate, dar nu și Jason Connor! Mă simțeam singură, captivă în teama mea de a nu părea că reacționez exagerat. Acest gen de suspiciune îmi era străin.

— A sunat Artemis Rutherford, am spus când a intrat în casă, trăgându-și cagula peste cap – o cagulă verde stupidă, fără cozoroc –, astfel că fața, fața lui udă, i-a fost ascunsă de mine pentru câteva clipe.

În Anglia oamenii discutau despre căsniciile lor la televizor. Nu mi-aș fi imaginat niciodată că m-aș putea coborî atât de mult. Să spunem că încă mi se pare dificil să explic contradicțiile din acel moment anume. N-a fost vorba atât despre negare din partea mea, cât despre o ignoranță voluntară, cum o definește legea. Nu voiam să știu, în parte pentru că nu voiam să știu nimeni că știam.

Iar Jason s-a bucurat să-mi facă pe plac. Când a ieșit din cagulă, singura emoție care se citea pe fața lui de poet-actor era o curiozitate relaxată.

— A, în legătură cu ce? a zis el. A lăsat vreun mesaj?

Tonul plat al vocii îl trăda. Jason devenea animat și când vorbea cu omul care venea să citească contoarul de electricitate. Acum simțeam ceva definit. Poate că instinctele îmi erau ascuțite venind dintr-o societate în care se treceau sub tăcere atât de multe, așa cum se spune că orbii au uneori simțul auzului mai dezvoltat. Îmi petrecusem majoritatea anilor de formare în alertă maximă. Marea Britanie și Jason mă păcăliseră să-mi scad vigilența.

Acum se terminase. Inima îmi bătea mai repede decât credeam că e posibil. O simțeam bubuindu-mi în urechi și în tâmpile. Pot să par isterică dacă mai spun ceva, m-am gândit. E un telefon, doar un telefon, o relație profesională – poate implicând și flirt, poate încă nevinovată, deși el părea că se cam simte vinovat. Isterie: femeile sunt întemnițate în tăcere de teama ei. Mi-am băgat pumnii strânși în buzunare și i-am repetat exact ce spusese Artemis Rutherford.

— În legătură cu înregistrarea despre care ați discutat săptămâna trecută. A zis c-o să revină.

Vocea îmi era mai plată decât a lui Jason.

— A spus când? a întrebat el. A lăsat vreun număr?

Mai târziu, în aceeași zi, când a ieșit la magazin să cumpere scutece, am mutat o carte pe care o citea, ca să-mi pun mașina de scris pe masă. Aveam o traducere de predat în săptămâna următoare.

A căzut din carte, fluturând spre podea: o foiță subțire de țigară, și pe ea, cu cerneală albastră, care se întinsese un pic, un număr. Și apoi un A. Un A îngust, precis, ascuțit ca o săgeată, cu un cârlig în dreapta jos, dezvăluind o oarecare presiune care fusese de ajuns ca să străpungă hârtia și, alături, o inimă albastră. Ar fi putut aparține oricui. Era, cu siguranță, numărul pe care Artemis Rutherford îl lăsase, de fapt. Cu inima care spunea

totul.

Mi-am amintit cum Jason obișnuia să deseneze un trifoi lângă semnătura lui, cum făcuse în seara aceea, când dădea autografe la Palatul Tineretului, în urmă cu patru ani fără trei luni. E genul de lucru frivol pe care-l fac oamenii frivoli din țările libere, m-am gândit atunci, pentru că ei n-au nevoie să se maturizeze. Acum îmi doream ca Lana Kovalska să fi angajat alt translator.

Cu toate acestea, încă mai încercam să alung orice suspiciune cu explicații: Jason era neatent, pierdea tot timpul bucățele de hârtie.

Am pus biletul înapoi în carte, și cartea deoparte. Nu eram sigură că era pagina corectă, dar eram sigură că Jason n-o să observe. În cele treizeci de minute până s-a întors cu două pachete de scutece sub brațe, căsnicia noastră s-a schimbat. Nu într-un fel pe care să-l fi observat când s-a întors, căci seara noastră a continuat cam cum era menită să continue, numai că acum nu numai unul din noi, ci amândoi ne prefăceam.

Am alăptat băieții, am cinat cu paste și salată, preparate amândouă de Jason în timp ce eu stăteam cu picioarele în sus, privindu-l. După cină, el a spălat și eu am șters vasele, și mi-a spus că are să-mi dea o veste excelentă. Știa de dimineață, dar amânase să mi-o spună pentru că voia să aleagă momentul, și pentru că nu era sigur cum să reacționeze el însuși la această veste, deși era bună – grozavă, chiar.

— Mă miră că poți să ții ascunse unele lucruri, i-am spus, ștergând o farfurie și studiind-o pe ambele fețe. Că poți să-ți alegi momentul. Credeam că ești ca o carte deschisă.

El a tăcut și s-a uitat la mine, cu mâinile cufundate în zoaie, pipăind după un cuțit sau o furculiță sub apă. Probabil se întreba unde vreau să ajung.

— Mai ales când vestea e bună, am spus, zâmbind – un zâmbet mare, radios.

I-am văzut umerii relaxându-i-se.

Jason ajunsese pe lista scurtă pentru un post la University College London, în cadrul unui proiect postdoctoral de cercetare legat de Yeats, un pas firesc, s-ar zice, care-i oferea un luxul a opt mii de lire pe an. Avea o scrisoare și o dată pentru interviu, chiar la sfârșitul trimestrului, deși data de început putea fi mai flexibilă dacă primea postul. Cu toate acestea, se întreba dacă asta – succesul pe care-l avea cu *Argonauții*, mi-a explicat el – nu l făcuse deja mai mare decât un cercetător postdoctoral. Un nume mai mare, am putea spune.

— Tu ce crezi, Millie? m-a întrebat.

— Cum crezi tu că e mai bine, am zis. Nu vreau să-ți influențez decizia.

A fost descumpănit de răspunsul meu. Probabil că-și pregătise argumentele pro și contra, se aștepta să insist să nu lase această ocazie să-i scape sau să-l liniștesc dacă alegea să n-o facă. Faptul că nu făcusem asta era derutant, poate chiar supărător pentru cineva atât de egocentric cum începeam să-mi dau seama că era Jason.

Nici n-am profitat de moment ca să-i pun întrebări despre Artemis Rutherford, cum aș fi putut s-o fac, foarte plauzibil, fie și numai interesându-mă de înregistrare. N-am pus întrebări, pentru că încă nu știam ce-aș face cu răspunsurile pe care le-aș fi primit, și totuși soțul meu se spânzura, pas cu pas, literă greșită cu literă greșită, ca omulețul schematic din

jocul pentru copii.

— Lumea e mică, a spus el.

Eram în pat. Era aproape miezul nopții; băieții dormeau în coșulețele lor. Jason citea cartea pe care o văzusem mai devreme – un roman intitulat *Portocalele nu sunt singurele fructe*²⁸ – și eu ascultam răpăitul ploii pe acoperiș.

— Ce te face să spui asta? l-am întrebat, prefăcându-mă somnoroasă.

— Mă gândeam la Artemis, a zis. Artemis Rutherford.

Tot n-am spus nimic. Trebuia să-și facă singur lațul.

— Bunicul meu a fost îndrumătorul tatălui ei la Oxford, a continuat el. Ne-am cunoscut la petrecerea de ziua lui, când a împlinit șaptezeci de ani, eram cinci sau șase oameni, și apoi nu ne-am mai văzut până acum. Tatăl ei e Jocelyn, conte de Clay.

Nu sunt sigură că a zis Clay, dar n-am vrut să-i cer să repete.

— Parcă nu credeai în titluri, am spus, cunoscând deja destul de bine cercurile în care se învârtea Jason ca să-mi dau seama că egalitarismul lor public ascundea deseori un snobism și o fascinație a bogăției și puterii deloc neglijabile. Credeam că lucrează la BBC.

— Da, și da. E producătoare.

— E o combinație drăguță, am zis. Contesă și producătoare.

— O foarte tânără producătoare, a spus el, neînțelegând ținta ironiei mele. Și nu e contesă. Știu că titlurile astea sunt derutante. Dar la BBC nu există nepotism. Trebuie să fii al naibii de bun.

— Sunt sigură că-i al naibii de bună, am zis. Apoi, nevrând să exagerez, am adăugat: Părea drăguță la telefon.

— Da, este. Foarte drăguță. O persoană încântătoare, a spus Jason. Totuși, mai important pentru mine – pentru noi, Millie – e că tatăl ei finanțează o bursă de poezie pe cinci ani la Oxford. Pentru a-și onora strămoșul, primul conte, care se întâmplă să fie și un om al Oxfordului care se scâldea în poezie cu secole în urmă... Jocelyn e în comitetul de selecție, adoră *Argonauții* și are foarte multă influență. O bursă de poezie e o propunere mult mai interesantă decât să sap după aur în minele de la UCL Bloomsbury. De fapt, e o rezidență. Fără nici un fel de obligații, pe cinci ani. Se plătește la fel de bine ca la UCL, dar sună mult mai distins. Sunt flatat până și pentru că m-au luat în considerare. Cei mai apropiați rivali ai mei sunt toți niște zaharisiți, și Artemis îi tot spune tatălui ei că e timpul să numească pe cineva cu care studenții să poată relaționa de data asta. Ar fi o noutate să ai un irlandez și nu pur și simplu încă un englez. Cred că o să-mi iasă, Millie. E posibil să mai fie nevoie de un imbold. Aștepti autobuzul o eternitate, cum vine vorba, și apoi vin două deodată.

— Hai să vorbim despre contele de Clay mâine-dimineață, am zis.

Nu voiam să aud detaliile despre fișa postului de la Oxford și cu siguranță nu voiam să știu nimic despre cele două autobuze. Dacă nu-mi plăcea ideea că Jason e afemeiat, îmi plăcea și mai puțin aceea că e un afemeiat calculat și oportunist. Îmi dădeam seama cu ușurință că eu și Artemis aveam ceva în comun: amândouă eram prințese. Doar că regatul tatei era departe, și eu renunșasem la moștenire.

— Câți ani are Artemis Rutherford? Am întrebat, într-un efort de a înceta să mă torturez.

Întrebarea asta a fost o greșeală. Voiam să dorm, să uit de supărarea mea.

— Douăzeci și șase, poate douăzeci și șapte. Cam ca tine, plus-minus un an. A făcut o pauză. Ce e? De ce întrebi?

— După voce părea mult mai în vârstă, am zis.

În lumina veiozei de pe noptieră, l-am văzut roșind. Asta e ceva, m-am gândit. Nu e complet lipsit de rușine. A stins lumina și s-a întins spre mine. I-am luat mâna, și apoi, încet i-am pus-o la loc pe piept, ca mâna unui mort. Nu mai refuzasem niciodată să fac dragoste. Îl simțeam stând întins pe întuneric, și nu mă simțeam atât vinovată, cât îngrijorată că-și va da seama că era ceva în neregulă. Așa că m-am răzgândit.

Puteam să fac asta, mi-am dat seama. Puteam și eu să înșel. M-am apropiat, mi-am pus mâna în partea de jos a abdomenului lui, am făcut ca totul să fie bine, încercând să-mi scot din minte unde putea să fi fost și ce putea să fi făcut. Apoi a adormit; orgasmele – ale lui, cel puțin – de obicei îl făceau pe Jason să adoarmă. La picioarele noastre, copiii dormeau și ei. Eu nu puteam. Am așteptat în întuneric până când lumea a făcut o jumătate de rotație și a sosit dimineața.

A doua zi, apartamentul nostru era plin de soare. Judecând după lumină, ai fi zis că e iunie, nu decembrie. Jason a sugerat că poate vreau să am niște timp numai pentru mine.

— Îți simt tensiunea, a spus el. Am simțit-o și aseară. Și știi cât de obositor poate să fie totul. Băieții, munca. Am speranțele și planurile mele, dar acum tu ești singura care câștigă bani, și asta când alte mame ar fi în concediu de maternitate. Simte-te bine, fă un masaj, un tratament facial, o manichiură sau toate la un loc – orice faceți voi, fetele, ca să vă răsfățați... Meriți, Millie. O să am eu grijă de băieți.

I-am acceptat oferta, rezistând tentației de a fi sarcastică cu privire la fete și răsfăț. Aveam nevoie de timp să reflectez, să mă gândesc la toate singură, pentru că, foarte curând, putea să nu mai fie cale de întoarcere.

I-am lăsat pe gemeni cu Jason și am ieșit în lumina rece. Saloanele de masaj din zona Shepherd's Bush păreau prea dubioase ca să intru în ele. Hoinărind pe străduțele adiacente, am văzut un salon de coafură mic și curat, înghesuit undeva aproape de Olympia. Nu mă mai tunsesem de luni de zile. Acel bob à la Juliette Gréco era o amintire îndepărtată. Îmi purtasem părul într-o coadă de cal neglijentă în tot timpul sarcinii, tunzându-l singură cu foarfeca de bucătărie.

Salonul era gol. Coafeza a presupus că sunt compatriota ei când am intrat, fiindcă mi s-a adresat în italiană. I-am spus numele țării mele. Habar nu avea unde e și, din fericire, nici nu-și dorea să afle.

A fost prima dată de când eram în Anglia că mă spăla altcineva pe cap. Simțeam apăsarea degetelor femeii pe scalp, și vorbăria ei despre tot felul de nimicuri era atât de liniștitoare, încât eram gata să izbucnesc în lacrimi în timp ce mă relaxam. Probabil că-mi ghicise starea de spirit, și am fost recunoscătoare că n-a pus întrebări. A pus o muzică plăcută, mi-a înfășurat capul într-un prosop cald, m-a condus la scaun, apoi mi-a dat un

mic teanc de reviste lucioase și mi-a oferit o ceașcă de cafea.

— Cum o beți? a întrebat.

— Tare și amară, am spus. Fără zahăr. Mai tare decât se face de obicei în Anglia.

— Dacă-mi dați un pic de timp, a zis ea, o să vă fac o ceașcă perfectă, exact așa cum o beți, ca să vă amintească de casă. Nu e grabă. Următoarea programare e peste o oră și jumătate.

A dispărut în chichineta mică din spate. Stăteam în fața oglinzii, uitându-mă la revistele pe care mi le dăduse. Moda nu era prea interesantă, bârfele despre oameni necunoscuți, cu atât mai puțin. Am deschis o publicație cu titlu amuzant: *Country Life* 29. „Număr dublu de Crăciun. Calendar de Advent. Sugestii pentru perioada sărbătorilor“, promitea ea. Pe copertă era fotografia unui curcan negru și gras, pe un câmp înzăpezit foarte plat, cu creasta și gușa de un roșu obscen.

Am răsfoit rapid paginile conținând poze cu case rurale de vânzare. Unele agenții imobiliare își tentau cumpărătorii cu imagini ale unor saloane luxoase dominate de brazil împodobiți, cu cutii de cadouri la poale și focul trosnind în șeminee. În fața unei case mai multe vaci priveau direct în aparatul de fotografiat.

Apoi, după vreo douăzeci de pagini, tocmai când mă întrebam dacă o să dau vreodată de paginile cu conținut ale acestui periodic ciudat, cu bizara celebrare a unui habitat și a unui stil de viață pe care orășenii din țara mea și-ar fi dorit să le evite cu orice preț, și când coafeza se întorcea cu ceașca de cafea, am văzut o fotografie full-page cu o tânără zâmbitoare, purtând o șapcă de tweed turtită și o jachetă din același material. Își lipea obrazul de grumazul unui cal.

„Lady Artemis Rutherford“, spunea legenda pozei. Apoi, pe rândul de dedesubt: „Artie, fiica cea mare a lui Jocelyn, conte de Cleigh, și a soției sale, Sophia, de trei ori campioană la badminton, care a apărut chiar pe această pagină acum treizeci de ani. După ce a obținut o diplomă de limba engleză la Exeter, Artie a călătorit prin lume doi ani, scriind și cercetând tipuri rare de miere pentru Bee Yourself, buticul apicol din Chelsea al mamei sale, apoi s-a lansat într-o carieră de succes ca producătoare BBC. Iubitoare de poezie și călăreață pasionată, Artie e înfățișată aici cu Nemesis, favorita ei.“

Am pus jos revista. Nu aveam nevoie de sugestiile ei pentru perioada sărbătorilor. Aș vrea să pot spune că Artie – această *iubitoare de poezie* – arăta stupid sau că semăna cu Nemesis. În schimb, avea o față frumoasă, caldă, cu păr castaniu lung și mățos și ochi câprui, și se uita în aparat cu toată încrederea cuiva care nu întâlnise niciodată vreun obstacol în cale. Și nu doar în calea ei – ea era doar ultima călătoare pe un drum care fusese bătut de strămoșii ei generații întregi. Mi-am dat seama, privindu-i zâmbetul, că pot folosi aceeași putere ca Artemis, sau mai multă, mult mai multă, că o făcusem în trecut, dar că niciodată nu am avut – și nici n-o să am – aceeași încredere în lumea în care trăiesc.

De fapt, Jason era singura persoană în care avusesem vreodată încredere totală. Aveam încredere în părinții mei, firește, dar nu le împărtășeam viziunea despre fericirea mea. Și avusesem încredere în Mișa, dar bănuisem mereu că trebuia să-l protejiez de prea multă realitate. Jason și cu mine eram aliați, camarazi de arme. În lumea din care veneam, trădarea încrederii era literal o chestiune de viață și de moarte, mai importantă și decât orice infracțiune sexuală.

Acum mă întrebam dacă îmi pierdusem instinctul, dacă-l crezusem pe Jason incapabil să mintă doar pentru că nu mai fusesem niciodată atât de aproape de cineva atât de lipsit de credință. Oportunismul nostru nativ – și el nu lipsea câtuși de puțin în penumbra socială și politică a tatălui meu – venea cu semne mai evidente. Dacă îmi alesesem greșit camaradul?

Mi-am recăpătat bobul sever de la italiancă, exact așa cum fusese. Îmi plăcea cum arăta. Îmi simțeam capul mai ușor fără coadă. Și familiar, ca și cum tocmai mi-aș fi șters anii londonezi.

28. Roman al lui Jeanette Winterson, publicat în 1985. Apărut și în limba română, în 2008, la Humanitas Fiction, în traducerea lui Vali Florescu.

29. Viața la țară.

Capitolul douăzeci și cinci

Epoca de Aur

Clarissa a râs când i-am spus că cel mai rău lucru la sărbătorile de iarnă în Londra e să auzi aceleași colinde în fiecare magazin în care intri. Aș fi putut să jur că până și bebelușii începeau să recunoască sunetele lui *Last Christmas* cântat de Wham!. S-a oferit să mă ducă într-un loc „liniștit și civilizat“. Trecuseră trei luni de la vizita ei cu Paddy.

Mi-a propus un prânz departe de omniprezentele petreceri de Crăciun ale firmelor și, înainte de asta, o expoziție cu pictură scoțiană din secolul al XVIII-lea la Tate. Era intitulată „Epoca de Aur“, mi-a spus ea, înșirând apoi o listă de nume necunoscute mie. Nu știam nimic despre pictura scoțiană, dar, având în vedere perioada, anticipam multe peruci pudrate și nu mă așteptam să mă intereseze.

— Nici eu nu cred că o să mă omor după ea, a recunoscut Clarissa, dar cealaltă posibilitate evidentă este o expoziție de impresioniști care aduce probabil o grămadă de exemplare oribile din Home Counties³⁰, având în vedere preferința pentru nuferi, specifică perioadei dinainte de Crăciun.

Nu părea să fie conștientă de faptul că ar putea să se creadă și despre ea că are această preferință. Oricum, era doar un pretext ca să petreacă niște timp cu minunata ei noră, a zis ea.

— Ne prinde bine amândurora o ieșire ca fetele, mi-a explicat. Dăm și noi din gură pe săturate.

Îmi plăcea perspectiva companiei ei, deși nu aveam intenția să dau din gură prea mult. Jason a părut încântat să scape de Ramsay și Raeburn³¹. Ne-a spus că va fi fericit să stea o zi singur cu băieții.

M-am bucurat curând să văd că Clarissa nu părea supărată pe mine. La scurtă vreme după conversația cu Artemis, îi scrisesem ca să anulez vizita de Crăciun la ei. Îmi ceream scuze sincer, dar nu dădeam nici un motiv. Avusesem nevoie de toată tăria mea ca să fac asta.

Lui Jason i-am servit pretextul firav că am de predat o traducere. A protestat, dar slab, dintr-un nou descoperit sentiment de vinovăție, am presupus, fie pentru că era susținut financiar de soția lui, fie pentru că o trăda, sau o combinație din amândouă. În orice caz, perioada de Crăciun la Londra era poate mai potrivită cu planurile lui adultere decât să-și

petreacă sărbătorile la țară. Nu știam, și nu-mi mai păsa.

Dar Clarissa nu merita să fie mințită. Când mi-a telefonat ca să-mi propună această ieșire dinaintea de Crăciun, am fost deopotrivă ușurată și neliniștită. Speram că nu are de gând să mă pună să-i explic, căci nu aveam altă scuză decât aceea că nu voiam să fiu cu Jason acolo, să fiu nevoită să mă prefac în fața părinților lui, așa cum eram nevoită să mă prefac în fața lui. Dacă trebuia să fiu în Anglia, preferam să fiu la Londra și să mă gândesc ce anume să fac în continuare. Era trist că-i privam pe buncii englezi ai copiilor de compania lor, dar n-aveam ce face. Măcar băieții erau prea mici ca să-și dea seama.

— A, bine... poate reușim de Anul Nou, a zis Clarissa părând dezamăgită, dar fără să insiste, și i-am fost recunoscătoare pentru asta. Băieții o să doarmă mai bine, sunt siguri.

Mi-a furnizat cu generozitate o scuză.

— Da, așa e. Se spune că faza colicilor se termină la patru luni, am fost eu de acord, având grijă să nu spun ceva ce-aș fi regretat mai târziu, chiar dacă simțeam că mi se rupe inima.

N-avea de unde să știe că s-ar fi putut ca acel Crăciun să fie ultima ocazie de a-și vedea nepoții. Dacă așa o să stea lucrurile, o să afle destul de curând, mi-am zis, tot așa cum o să afle că era vina tatălui, și nu a mamei lor.

Clarissa mă aștepta în porticul larg de la Tate. Când am văzut-o, m-am gândit, așa cum mă gândeam ori de câte ori dădeam cu ochii de ea, că arăta ca o călătoare în timp, amanta boemă a unui scriitor cu dublă inițială din trecut, ca H.G. Wells, J.B. Priestley sau G.K. Chesterton. M-a surprins deschizând brațele și lipindu-mă strâns de șalul ei moale de cașmir. Am intrat prin marea galerie a sculpturilor, și a început să-mi pună întrebări aproape imediat, ceea ce nu-i stătea în fire. Arăți atât de palidă a zis. Cum mă descurcam cu doi bebeluși? Dumnezeu știe că e greu și cu unul. Mă odihneam destul? Jason mă ajută? Chiar mă ajută? Eram fericită? Am încercat s-o liniștesc, fără să zăbovesc asupra fericirii.

Expoziția nu însemna mare lucru. Mă prefăceam că studiez pânzele, dar eram prea distrasă de situația mea ca să înregistrez ceva. În fiecare tânăr elegant cu perucă și fiecare femeie apetisantă îi vedeam pe Jason și Artemis. Și peste fiecare peisaj și fiecare interior plutea chipul muștrător al tatei, ca pentru a rosti: „Ți-am spus eu!”

După aceea am mers pe jos spre est, de-a lungul Tamisei, spre bistroul francezesc unde aveam să luăm un prânz ușor înainte s-o conduc pe Clarissa la gara Charing Cross. Ne-am oprit în fața Parlamentului. M-a surprins scoțând un aparat foto din geantă și cerându-mi voie să-mi facă o poză. Pe trotuarul de vizavi era o procesiune de băieți în robe lungi roșii, ca niște mici preoți. M-am întors spre ei când a apăsât pe declanșator.

Era mulțumită: reușise să ne prindă pe mine și pe Oliver Cromwell, pe soclul din spatele meu, din profil, din același unghi, a zis ea. Părea că-și cere scuze când am spus că nu era nevoie să-mi explice cine era, gândindu-se probabil că mă luase de sus. Am meditat asupra faptului că, înconjurată de toate statuile alea ciudate, măcar despre el știam că fusese conducătorul revoluției burgheze din Anglia din secolul al XVII-lea – un precursor progresiv necesar al paradisului socialist. Chiar dacă la orele noastre de istorie britanică

săream întotdeauna peste comportamentul lui în Irlanda³², ceea ce mi-ar fi putut pune diferite probleme ca mireasă a unui om care insistă să se considere irlandez.

— E ciudat că s-a construit o statuie pentru cineva care a distrus atât de multe, am spus, și ea a râs. Ar fi trebuit să se lase soclul gol în onoarea lui Oliver.

— Ești atât de isteasă, Milena! a zis ea. Râsul ei gălgâitor, cristalin m-a smuls din nefericire pentru o clipă. Și îți rostești replicile atât de plat, ceea ce le face și mai amuzante. Fiul meu e cel mai fericit bărbat.

În timp ce-și băga aparatul foto în geanta ei aparent fără fund, mi-am dat seama că nu aveam nici o poză în Londra în afară de cele câteva proaste, de la nuntă. Un trecător întâmplător fusese cooptat să facă poze în ziua aceea cu un aparat adus de unul dintre cavalerii de onoare. Apoi, multe luni mai târziu, Clarissa ne făcuse niște poze mie și lui Jason cu gemenii când venise în vizită cu Paddy.

Trecuserăm și de Westminster Abbey, și de biserica de alături, care arăta ca un vițel al ei, apoi pe lângă Big Ben, una dintre puținele imagini emblematice ale Londrei care au existat în mintea mea mult înainte să-l cunosc pe Jason. Clarissa îmi arăta locurile interesante, explicându-mi-le pe scurt, așa cum făcuse și la Tate. Începea totul cu „Îți amintești că” sau „După cum probabil știi”, temându-se parcă să nu mă supere spunându-mi lucruri evidente. Îmi plăcea acest turism întârziat. Mă plimbasesm mult singură sau cu Jason, dar Jason vorbea întruna, fără să-mi explice vreodată ceva.

I-am amintit Clarissei de fotografiile pe care le făcuse. Nu ni le dăduse developate.

— A, sigur, a zis ea. Ce stupid din partea mea să uit!

A ridicat palma în mânușa ei verde moale ca pentru a-și lovi fruntea, într-un gest identic cu al fiului ei. Acum ne îndepărtam de Londra cea din ilustre, intrând într-o zonă care aducea mai mult cu lumea tatălui meu: ministere mari, construite din piatră, clădiri administrative impersonale și monumente ale infinitei capacități de conflict a Marii Britanii. În fața noastră, bicornul lui Nelson se înălța mult deasupra acoperișurilor.

— Știi, Milena, trebuie să-ți spun ceva, a zis ea. Aveam de gând să-ți mărturisesc la masă, dar acum, că vorbim de fotografii, nu mai pot aștepta. A fost unul dintre motivele pentru care nu l-am vrut pe Jason cu noi azi. Nici nu știu cum să încep.

Ne-am oprit între Cenotaf și Ministerul Apărării. Mulțimea se rărise și ne-au depășit doi bărbați în uniformă. Călcâiele lor loviseră o vreme pavajul în spatele nostru cu un zgomot metalic ritmic și, până în momentul acela, avusesem impresia că ne urmăreau. Pe Whitehall era mai intim decât acasă, dar nu total diferit.

— Te rog să nu-ți faci griji pentru ce o să-ți dezvălui, a spus Clarissa. Dar trebuie să-ți spun că am fost extrem de surprinsă când a sunat.

M-am holbat la ea, simțind un nod în stomac.

— Părea atât de distinsă, atât de rafinată, una dintre noi, cum ar fi spus mama, a zis Clarissa, apoi s-a oprit.

— Știi, am spus. Presupun că e normal, având în vedere familia din care provine.

Credeam că am înțeles de ce Clarissa nu insistase cu Crăciunul.

Aș fi vrut ca Whitehall să se deschidă și să mă înghită. În schimb, se pregătea să ne scuipe când am ajuns la capătul străzii, drumul fiindu-ne încă punctat de o serie aparent infinită de efigii marțiale.

— Și foarte rece la început, dar apoi, când mi-a explicat în detaliu situația și motivul pentru care mă sună, îți dădeai seama că are și o altă latură, foarte diferită, și cred că am început s-o plac. Chiar foarte mult. Iartă-mă, Milena. Poate că n-ar fi trebuit să vorbesc cu ea deloc. Ar fi trebuit să pun receptorul în furcă de la început.

— Dar cum puteai să faci așa ceva? am spus. Jason e fiul tău.

— Și s-a dovedit că a fost colegă cu verișoara mea, a zis ea.

— Da, cred. Verișoara asta a ta trebuie să fie foarte tânără.

Îmi dau seama acum că nu eram în stare să mă abat de la propriile gânduri, deși începeam să pricep că nu vorbeam amândouă despre Artie Rutherford.

— Zău că ai un simț al umorului foarte special, Milena, a spus Clarissa oprindu-se să mă privească. Verișoara Christabel e de fapt un pic mai bătrână ca mine. Își amintește foarte bine de mătușa ta Dara. O fată ciudată, zicea ea. Dara era comunistă, dar asta nu era neobișnuit în sine. Și alte fete se dădeau comuniste în anii '30. La școală erau mai mulți comuniști decât străini la vremea aceea.

— Ciudată, spui? În ce sens ciudată? Am oftat de ușurare, încercând să mă prefac că despre Dara vorbisem și eu în tot acest timp. Era mai ușor decât să știu ce să spun despre Artemis Rutherford aia. Ce vrei să zici?

— Vorbea toate limbile alea de care nu mai auzise nimeni. Avea o tunsoare ciudată, un nume ciudat. Și corespundea cu un tânăr care era în închisoare în țara ei. Se temea că tatăl ei o s-o dezmoștenească dacă află, fiindcă tânărul ăsta era un fel de terorist. Duminică după-amiază, când fetele scriau familiilor lor, ea îi scria scrisori lui și i le trimitea prin cineva din Elveția, tot un comunist, care i le transmitea. Cel mai ciudat e că toate fetele credeau că era obsedată, dar nu erau scrisori de dragoste. Christabel a întrebat-o, și Dara a răs de această idee. Școala ar fi pus oricum capăt acestei situații dacă ar fi putut decoda limbajul. Erau discuții filozofice, i-a spus Dara lui Christabel, ca și cum dragostea romantică ar fi fost sub demnitatea ei. Era un tovarăș drag, un revoluționar important, un tovarăș pentru care și-ar fi dat viața, nu căruia i-ar fi dat viața ei. Nimeni nu știa ce să mai înțeleagă.

Clarissa a chicotit, absorbită de această bizarerie, dar nici pe departe atât de absorbită ca mine. O duzină de porumbei sălbatici și-au luat zborul când am traversat spre fântâni și spre bradul mare din mijlocul pieței.

— În fine, nu vreau să bârfesc, a spus ea. Ai o mătușă foarte excentrică. A luat numărul de telefon de la unchiul tău, bineînțeles, dar m-am tot întrebat cât de mult riscă sunându-ne așa. Și toate astea pentru că era atât de preocupată de binele tău. Mi-a spus că l-a cunoscut pe Jason, așa că pot s-o înțeleg foarte bine. O să vorbim mai mult la restaurant. Știi detaliile importante, dar mai am multe să-ți spun. Acum hai să-ți povestesc despre bradul de Crăciun și despre fântâni.

Ziua s-a dizolvat într-un fel de ceață după aceea, prezidată de Nelson, uriașul brad norvegian, sirenele de bronz care ieșeau plutind din fântâni, lei, muzicanții stradali, oamenii care protestau împotriva apartheidului în fața Ambasadei Sud-Africane, nesfârșite treceri de pietoni și în sfârșit micul restaurant întunecos de lângă St Martin's Lane, cu lumânările lui în toiul după-amiezii și ghirlandele de struguri de plastic. Totul era străpuns de vocea Clarissei și fața Clarissei, și povestea incredibilă a Darei, care m-a făcut să-mi uit

pentru un timp frământările în legătură cu un.

Maiorul William Howard a devenit comunist la sfârșitul anilor '30, la Oxford. William era prieten bun cu Iris Murdoch, mi-a spus Clarissa. Fratele lui a ajuns mai târziu un istoric eminent, lector la Oxford și coleg cu tatăl lui Paddy. Lumea engleză părea la fel de mică precum a noastră.

— Ai auzit, bineînțeles, de Iris Murdoch, nu? a întrebat ea. Celebra romancieră, ea însăși comunistă.

Salatele stăteau în fața noastră pe masă, nemâncate. Din când în când sorbeam din vin. Clarissa tot devia de la relatarea ei ca să-mi dea amănunte, să-mi explice. Se vedea că e o profesoară înnăscută, că așa fusese în cei doi sau trei ani pe care-i numea cariera ei. Încercam să dau din cap ca s-o grăbesc, așa cum dădeam din cap ca să scap de chelnerul plin de solitudine care ne tot întrerupea într-o franceză îndoielnică, îngrijorat că nu ne place *frisée*-ul *au chèvre chaud*.

Puțin îmi păsa de Anglia anilor '30. Nu știam nimic despre Iris Murdoch, și-mi păsa și mai puțin de ea decât de salată. Aceste digresiuni specific englezești despre figuri așazis faimoase îmi aminteau de câinii care mai întâi adulmecă și apoi urinează ca să-și marcheze teritoriul. Voiam să știu ce legătură avea acest maior Howard cu Dara.

— William a intrat în armata britanică în 1939, chiar înainte de a spune comuniștii că războiul e legitim. A făcut parte din Comandamentul de Operațiuni Speciale, a continuat ea în sfârșit, dar explicându-mi iar insuportabil de lung ce era acest „comandament”. Și în 1942, împreună cu alte două unități COS, a fost parașutat în țara ta ca să servească drept ofițer de legătură între britanici și partizanii voștri. Vorbea rusa și araba, și învățase câteva și din limba voastră, dar departe de a fi destul. Partizanii i-au dat o translațoare, ea însăși o luptătoare pricepută, care fusese la un internat de fete englezesc. Ca să-i traducă și să raporteze, îmi închipui, căci cine-ar putea să acuze poporul tău pentru asta? Or fi fost britanicii aliații voștri, dar nimeni nu are încredere în britanici. Sunt sigură că nici William însuși nu avea totală încredere în ei.

Clarissa a râs ironic.

— În sfârșit, se pare că departe de a se spiona unul pe altul – sau pe lângă asta (nimeni nu știe cu adevărat amănuntele în astfel de lucruri), William și translațoarele lui s-au îndrăgostit. El lupta acum alături de partizanii voștri în munți, înțelegi. În 1943 a fost rănit și luat prizonier de colaboraționiștii locali. A avut loc un simulacru de proces, apoi a fost omorât de un pluton de execuție. Unul dintre ceilalți ofițeri din COS a raportat că translațoarele a scăpat nevătămată și a continuat să lupte încă doi ani, că de fapt căpătase un curaj de-a dreptul sinucigaș: germani sau colaboraționiști deopotrivă, nici o femeie n-a omorât atâția.

— Și vrei să spui că femeia era Dara? am întrebat-o.

Nu credeam povestea asta. Iar dragostea tragică a Darei nu era aspectul ei cel mai puțin credibil. Dacă ar fi fost adevărat, acest maior Howard ar fi fost un erou național în țara mea, am fi avut străzi și școli care-i poartă numele.

— Da, vreau să spun că era mătușa ta, a zis Clarissa. Eu și Paddy nu știam nimic despre toate astea când am primit primul telefon de la ea. Eram intrigati, firește. Engleza

ei era pur și simplu prea bună; m-a făcut curioasă și astfel, în timp ce vorbeam, am întrebat-o unde a învățat-o. I-am menționat numele ei lui Christabel, și așa a ieșit la iveală povestea cu școala. Apoi Paddy a început să facă săpături. Știi cum e el, mereu în căutare de un proiect. Avem în pod cutii cu hârtii ale tatălui său, câteva scrisori de la fratele maiorului Howard. Fratele a scris și două cărți, relatări amănunțite, pe care nu le-am citit până acum. De ce-am fi făcut-o? Nici comunismul, nici Cos nu intrau în sfera noastră de interese. Mătușa ta nu e numită în nici una dintre aceste cărți, și ne-a luat ceva până să deslușim toate ițele, dar nu era tocmai material de Bletchley Park³³.

— Nu-mi vine să cred. Dacă mătușa mea ar fi avut un iubit englez, aș fi știut. Mi se părea mai ușor s-o numesc și eu pe Dara mătușa mea ca să amân alte explicații. Aș fi știut despre asta mult înainte de a veni aici.

— Și uită-te la tine, translatorea lui Jason, a zis Clarissa, urmându-și firul gândurilor. Nu e o coincidență ciudată? Istoria se repetă, mai întâi ca o tragedie, apoi...

S-a oprit, râzând stânjenită.

— O comedie romantică, și-a încheiat propria frază. Cu happy end, adică. Dar se pare că motivul pentru care n-ai fi avut cum să știi despre toate astea – cel puțin asta a aflat Paddy – e că la un an-doi după război relațiile dintre țara ta și Marea Britanie s-au răcit. În capitală a fost un monument închinat maiorului William Howard, dar ai voștri l-au dat jos în 1949, așa cum au înlăturat orice urmă a ajutorului dat de britanici. Fratele lui Howard observa că translatorea și iubita trebuie să fi suferit și ea când s-a întors macazul, dar, cunoscând-o acum pe mătușa ta și după cum a știut să ne contacteze, eu și cu Paddy suntem siguri că cineva sus-pus trebuie să-i fi luat apărarea, s-o fi protejat. Credem că cel mai probabil tatăl tău a luat-o pe Dara sub aripa lui nu doar pentru că erau rude, ci pentru că era atât de devotată cauzei. Pe atunci el avea autoritate; încă o are. Christabel a fost de aceeași părere când am discutat. Te rog, draga mea, să nu te temi că ceva din toate astea o să respire cumva. Paddy și cu mine nu ne gândim decât la binele tău, iar soțul lui Christabel e un diplomat pensionat – ea știe când să tacă.

Stanislav, m-am gândit. Tovarășul pușcăriaș al Darei. Era nevoie de un adevărat efort de imaginație ca să înțeleg sinceritatea absolută a convingerilor din anii '30 și '40 în țara mea – o epocă de încredere ferventă, devotament, întemnițări și chiar execuții, pe un fundal de sărăcie, tulburări și război. Cu toate acestea, odată înțeleasă, această seriozitate punea într-un context profund contrastant traiectoria lui Jason, o carieră lubrifiată de o poză lipsită de riscuri, care se adaptează modelor trecătoare.

Mă întrebam dacă mama știa ceva din toate astea. Ea l-a cunoscut pe tata abia în 1960. În anul acela sezonul de la operă s-a deschis cu *La Traviata* și vocea plină de soprană a mamei. Puteam data mai mult sau mai puțin prima lor întâlnire făcând socoteala înapoi de la nașterea mea în anul următor.

Așadar, începeam în sfârșit să pun laolaltă piesele acestei povești. Dara o sunase de câteva ori pe Clarissa, ca de la englezoaică la englezoaică, cum zicea Clarissa, deși asta nu avea nici un sens. O făcuse ca să afle ce făceam, să vadă dacă am nevoie de ajutor, să stea cu ochii pe mine. Îi ceruse Clarisei o fotografie cu mine, o fotografie cu copiii, și Clarisa i le trimisese în septembrie, după vizita la noi. Dara a pus-o pe soacra mea să promită că nu va spune nimic. Pe mine nu m-ar fi ajutat, iar pentru ea ar fi fost cu adevărat foarte

periculos dacă afla cineva. Asta a fost de ajuns pentru Clarissa ca să păstreze tăcerea: nu avea de unde să știe că tăcerea ei nu conta. Convorbirile fuseseră înregistrate oricum.

Spre deosebire de fiul ei, Clarissa nu era din fire genul care-și încalcă promisiunile, dar a început să se întrebe dacă era nevoie să-mi ascundă toate astea, să se teamă că-mi trădează încrederea. În definitiv, prima ei datorie era față de mine, nu față de Dara.

— I-ai trimis fotografiile mătușii mele? I-ai scris? am întrebat-o, nevenindu-mi să cred. Pe ce adresă?

— Doar o notă foarte scurtă cu explicații la fotografiile, a spus Clarissa. Erau niște fotografii încântătoare cu tine și băieții, nimic altceva, și tu arătai atât de fericită în ele, aproape într-o stare de beatitudine. Mătușa ta mi-a dat numele clubului ei. N-a fost nevoie de nimic altceva ca să trimit scrisoarea. Nici măcar de numele străzii. Doar numele ei și al clubului.

Clubul Darei? Ce club? Dacă n-aș fi riscat s-o fac pe Clarissa să se simtă prost, aș fi râs. Probabil Dara avusese permisiunea tatei să ceară fotografiile, încurajarea, chiar. Întotdeauna mi s-a părut, în existența ei ca de călugăriță, un bodyguard, un Cerber al lui. Acum știam că devotamentul era reciproc.

Zilele fiind scurte iarna, era deja întuneric când eu și Clarissa am ajuns în gara Charing Cross. În sala mare era un grup de colindători. În fața lor, două femei cu părul alb își zornăiau cutiile pentru colectă, și niște funcționari se împleticeau amețiți spre trenurile cu care făceau naveta.

Ceva se deplasa în mintea mea. Țineam foarte mult la soacra mea. Aș fi putut învăța să iubesc această Anglie, mi-am zis, dar s-ar putea să fie prea târziu. Am îmbrățișat-o strâns pe Clarissa, întrebându-mă dacă nu cumva ne vedeam pentru ultima oară. Încă nu eram sigură, dar tot mă simțeam vinovată. Ea mi-a răspuns la fel, și am stat o clipă îmbrățișate în timp ce difuzoarele anunțau destinațiile finale și locomotivele șuierau. Am simțit iar acel parfum dulce și simplu care-i plăcea atât de mult și care acum știam că-i iasomie. După ce văzusem ce se ascunde sub acea bizară carapace englezească, acum știam și că era o femeie bună și puternică. Din păcate, fiul ei nu avea nici una din aceste calități.

30. Denumire dată comitatelor englezești din jurul Londrei.

31. Allan Ramsay (1713–1784) și Henry Raeburn (1756–1823), pictori scoțieni.

32. Oliver Cromwell a condus o campanie de recucerire a Irlandei în 1649–1653, în timpul căreia s-au săvârșit atrocități soldate cu imense pierderi de vieți omenești. După ocuparea țării, el a dat o serie de legi penale împotriva catolicilor irlandezi (covârșitor majoritari).

33. Conac în Buckinghamshire care a fost principalul centru de criptanaliză al Marii Britanii în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Capitolul douăzeci și șase

Sărutul lui Jason

Smulge-te! Încearcă să zbori
cu acul străpungându-ți inima.
Spațiul ce te înfruntă-i nesfârșit.
Libertatea are gust sărat de mare și singurătate.
—Blaga Dimitrova, „Fluturi în ac“

— Alo, bună dimineța, Artemis Rutherford la telefon, a spus ea.
Tonul îi era la fel de lustruit, educat, cum mi-l aminteam de data trecută când sunase.
Inspira și apoi vorbea, așa cum învățasem și eu să fac pe vremea când eram translatoare.

— Mă tem că Jason a ieșit în dimineța asta.

De data asta nu m-am oferit să preiau mesajul.

— Știu, și îmi cer scuze că te deranjez, a spus ea, dar cu tine vreau să vorbesc,
Milena. Sper că e un moment bun. Sper că pot să-ți spun așa. Suntem de aceeași vârstă.

Îmi spunea My-leena, dar n-am corectat-o.

— Jason e aici, cu noi, la Radiodifuziune, după cum probabil știi, a spus ea. Deși nu
cu mine în momentul ăsta. E o sesiune de editare în dimineța asta și apoi avem planificată
o întâlnire la amiază.

— Îți mulțumesc că mi-ai spus, am zis.

— Dar nu asta voiam să-ți spun. Mi-am permis să te sun fără știrea lui. Știu că,
trădând un secret, risc să se supere pe mine, dar sunt sigură că tu o să înțelegi după ce o să
mă asculți. Poate fi foarte important.

Poate vrea să-mi propună un orar după care să-l împărțim pe Jason, m-am gândit
deodată. Citisem un articol despre cum britanicii împărțeau apartamente de vacanță în
Spania. Eram pregătită pentru orice, dar – mai ales după conversația cu Clarissa – nu aș fi
vrut o altă neînțelegere cu iz de farsă. Eram precaută.

— Continuă, am zis.

Am părut nepoliticoasă, dar oamenii ca Artemis erau învățați să se poarte frumos cu
străinii, așa cum se purtau cu câinii și cu caii.

— Jason și cu mine vorbeam despre diferite idei de emisiuni pe care le-am putea
propune în întâlnirea de astăzi. Jason chiar are viitor în radio, să știi. O voce și o intonație
minunate, gândire originală, carismă: căutăm mereu genul ăsta de oameni. În Wales am
discutat deja cu el mai multe scenarii posibile și unul dintre ele – cel mai promițător – era

o emisiune despre viața din spatele Cortinei de Fier.

Nu-mi plăcea Artemis, și nici cum sunau toate astea – m-am gândit să spun că orice emisiune care o implica pe ea ar fi trebuit să se numească *Povești despre Curviștina de Fier* –, dar nu voiam s-o întrerup.

— Mi-a povestit câte ceva despre viața ta, My-leena. E un material uluitor, dacă-mi îngădui să spun asta. Și apoi cum britanicii cred că acolo toți trăiți în cutii de chibrituri. Suntem rușinos de ignorați. Hai să spulberăm împreună prejudecățile astea, tu, eu și Jason. N-o să mascăm adevărul. Detaliile despre prietenul acela al tău, de pildă, băiatul care s-a sinucis pentru că era vegetarian și l-au hrănit forțat cu carne în armată: e pur și simplu oribil. Dar nu te teme, My-leena, poți să contezi pe confidențialitate și în ce mă privește pe mine, și în ce-l privește pe Jason. N-o să-ți folosim numele, nici măcar numele țării tale, dacă asta te deranjează. Putem să mutăm totul la Praga. Englezii știu de Praga. Sau, și mai bine, Berlinul de Est. Berlinul are acest aspect *noir* în plus...

— *Noir*, ai spus? am întrerupt-o în sfârșit.

— Da, o să-ți explic ce-am vrut să spun când ajungem la producție. Muzică de fundal, efecte sonore, genul ăsta de lucruri. E doar cosmetică. Aroganța ei naturală era acum diluată de o politețe ușor forțată. Chestia e că Jason nu crede că ți-ar plăcea ideea. Totuși e curat, și m-am gândit că trebuie să încerc – să încerc să te conving, ca de la femeie la femeie... Ar putea fi opera noastră comună. Știu că risc imens trădându-i încrederea. Dar acum e un moment atât de bun, nu doar anul Cernobîlului, ci și al glasnostului, perestroikăi și așa mai departe. Până la următoarea ședință de planificări, Dumnezeu știe ce se mai întâmplă. Poate că până și Gorbaciov o să fie istorie.

A respirat adânc. Efortul de a pronunța bizarele cuvinte rusești părea să o fi solicitat mai tare decât etica propunerii ei.

— Știi ce, Artie? am spus, făcând o pauză în încercarea de a suna calmă și reținută ca o englezoaică, o contesă eu însămi.

— Da? a zis ea așteptând, probabil luată prin surprindere de brusca mea familiaritate.

— Du-te naibii.

Mișa avea o imagine cu *Infernul* lui Dante pe peretele biroului său. Era o gravură venețiană de la începutul secolului al XVI-lea, teoretic nelalocul ei în paradisul lui arhitectural minimalist, dar de fapt cercurile ei alb-negre se potriveau cu geometria simplă a spațiului pe care și-l crease. Punea un disc, ceva lung, repetitiv și enervant pentru securistul care era de serviciu – ar fi putut fi la fel de bine *The Dark Side of the Moon* sau Stockhausen – și făcea dragoste cu mine, îndelung și încet, pe canapeaua Barcelona. Nu scoteam nici un sunet Mișa și cu mine, în orice caz nimic care să se fi auzit peste muzică, până când termina de tot.

Fără ca măcar să-mi dau seama, am reușit să învăț pe dinafară structura iadului, și acum îmi aminteam totul. Cei care comiteau adulter erau în cercul al doilea. Trădătorii, în al nouălea: nu numai cei care-și trădaseră țara, ci și cei care-și trădaseră orașul, familia, cei care-și trădaseră prietenul cu un sărut. Distincția nu avea nici un sens atunci – căci ce altceva era adulterul, dacă nu o trădare? –, dar acum avea.

N-o să-l fletez pe Jason, nici pe mine, exagerând semnificația trădării lui. N-aveam de

gând să fiu dusă în vreun gulag englezesc sau pusă în fața unui perete de saci cu nisip și executată numai pentru că soțul meu își dăduse drumul la gură despre trecutul meu cu producătoarea lui. Spun doar că am înțeles diferența. Infidelitatea lui nu părea nici pe jumătate atât de crudă ca inconștienta lipsă de loialitate. Acum aveam să-l învăț ce înseamnă cruzimea.

Dacă Artemis i-a spus lui Jason despre conversația noastră și cum o fi reacționat el, mie nu mi-a pomenit niciodată. Treptat, am început să cred că nu i-a spus absolut nimic, că m-a lăsat pe mine să hotărâsc cum să procedez. Și eram furioasă, dar încă nehotărâtă. Să-l părăsesc părea de neconceput; să continui, imposibil; să-l iert, insuportabil.

Ne comportam amândoi ca de obicei, cu ceva mai multe tăceri poate, dar el nu părea să observe. Era ca și cum am fi pășit în jurul unei bombe neexplodate, fiecare întrebându-se ce știe celălalt, și fiecare prefăcându-se că nu știe nimic. El își ridica ochii din manuscris, se uita la mine și la băieți, ne zâmbea, și eu îi zâmbeam la rândul meu, și fața lui de Peter Pan se lumina, dar în tot acest timp estimam dimensiunea exactă a trădării lui.

Cât de exotici trebuie să-i fi părut lui Artemis eu și bietul Mișa, și cât de patetice eforturile noastre de a ne nega lumea barbară, cu potiomkiada noastră de ochelari Ray-Ban și veste Saint Laurent. Și oare ce mă mai aștepta? Îi spusese soțul meu acestei femei că mă avusese în patul vicepreședintelui înainte de o seară de operă comunistă?

Aș vrea să pot spune că eram mai bine pregătită pentru următoarea lovitură, când a venit. Nu trecuse nici o săptămână de la telefonul lui Artemis, și totuși simțeam deja că perioada Crăciunului dura de-o veșnicie, că anul nu avea să se mai încheie vreodată.

Jason era în dormitor, aplecat deasupra lui Philip și Nicholas, care stăteau unul lângă altul pe patul nostru, întinși pe spate și goi pe scutecelele lor. Îi gădila pe burtică, mai întâi pe unul, apoi pe celălalt, și piciorușele lor durdulii se mișcau în aer într-un val aparent coordonat. Toți trei se distrau de minune.

N-am recunoscut vocea bărbatului când am răspuns la interfon. A spus că obiectul pe care-l avea trebuia livrat pe semnătură, mie personal. Am dat fuga jos și l-am recunoscut în clipa în care am deschis ușa și mi-a întins scrisoarea. Era același curier care venise a doua zi după nuntă, același tânăr indian, cu aceeași bicicletă, chiar. De data asta, avea o bucată de beteală argintie legată în jurul gâtului, cu un capăt atârând și celălalt legat astfel încât părea un laț după o execuție nereușită.

Stema ștanțată a patriei mele strălucea pe hârtia cerată groasă cu intensitatea sângelui proaspăt. O simțeam ca pe o bășică sub degetele mele. Pe plic scria în limba mea că e privat și confidențial. L-am deschis pe primul palier, în drum spre mansardă, și am găsit înăuntru un alt plic sigilat, mai mic și mai subțire, cu un număr de înregistrare nefamiliar, o dată de la mijlocul lui noiembrie, și din nou marcat confidențial. Numărul era scris de mână, data, ștampilată. Nu-mi închipuiam că sunt alți bani de la părinții mei. Părea un fel de convocare, dar nu mai stătea în puterea lor să mă convoace.

M-am sprijinit de peretele de la mezanin și am deschis plicul mai mic. Conținea două fotografii și un bilet. Prima fotografie înfățișa o stradă necunoscută, aparent din Londra, firma unei cârciumi numite The Saracen's Head, cu grupuri de oameni în față, vorbind,

lună, sau și una, și alta. Unii aveau în mâini halbe, alții, pahare de vin. Era o scenă luminoasă, destul de comună: la mine în țară, nimeni nu stătea în picioare și bea așa. În dreapta, unde se terminau stâlpii de fier, erau două mașini parcate de-a lungul trotuarului.

Cea de-a doua fotografie înfățișa una din mașini, un Golf negru, mult mai de aproape. Atunci am văzut că nu mașina sau marca ei conta, ci cei doi oameni din spatele ei. Mă concentrasem pe detaliile greșite în prima imagine, fiindcă cei doi erau și acolo. Era aceeași fotografie, dar acum cu detaliul mărit foarte mult. Sprijinită de mașină, în partea dinspre carosabil, astfel că nu-i puteam vedea decât spatele, era o femeie cu părul lung și castaniu, îmbrăcată cu o jachetă verde. Un bărbat o săruta. Părul lui blond-arămiu era doar parțial îmblânzit de o căciulă în dungi.

Capul îi era înclinat și – acolo unde nu era acoperit de al ei – puteam să văd, deși nu aveam nevoie, o parte din fața lui. Era aplecat spre ea. Din cauza mașinii, nu se vedea decât femeia stă pe vârfuri sau nu. Părea cu vreo douăzeci de centimetri mai scundă decât bărbatul. Le vedeam îmbrățișarea destul de bine. Brațele lui îi cuprindeau spatele la nivelul taliei, ale ei erau mai sus. Părea că îl ține cu mâna dreaptă de bărbie, stânga odihnindu-i-se pe spatele capului lui, ca și cum capul bărbatului ar fi fost un pepene galben. Nu putea fi descris, oricâtă imaginație ai fi avut, drept un sărut prietenesc, sau unul de salut sau de despărțire. Era un sărut de îndrăgostiți.

Participarea bărbatului la el părea mai pasională decât a femeii, deși poate că vedeam prea mult în această imagine. O femeie care și-a pierdut capul nu-l ține pe al bărbatului cu o poză pentru care pare că a făcut repetiții.

Pe de altă parte, îl cunoșteam pe bărbat destul de bine ca să știu că se poate preface ca nimeni altul.

Și totuși n-am tipat.

„Știi că suntem aici ca să te ajutăm“, spunea biletul, nesemnăt. Scrisul era al lui Lekovici, nu aveam nici o îndoială. Nu reieșea imediat în ce mod credea că mă poate ajuta, deși era absolut limpede cum îl putea ajuta pe el această fotografie. Până și eu puteam să-mi dau seama câte bile albe primește Lekovici de la tata trimițând pe cineva să fie cu ochii pe Jason, fie la ordin, fie, mai probabil, având în vedere ceea ce știam acum despre apelurile telefonice ale Darei, din proprie inițiativă. Îmi închipuiam cât avea de câștigat dovedind atât de clar ceva ce tata bănuia deja – că Jason era de fapt un om de nimic – și, în final, dacă totul mergea conform planului, trimițându-mă înapoi de unde venisem, nu ca pe victima unei răpiri, ci din proprie voință, o întoarcere a fiicei răătăcitoare.

Și acolo, pe palierul acela, am recunoscut în sfârșit două lucruri în sinea mea: că n-o să mai pot avea încredere în Jason niciodată, nici măcar că n-o să mă facă să mă simt prost cu manifestări publice ale libidoului său oportunist, și că, indiferent de distanță, nu puteam să evadiez cu adevărat din țara mea. Iar dacă nu puteam evada din ea, aveam să-i folosesc puterea, oricât de ruginită ar fi fost ea, ca să-mi pedepsesc soțul.

L-am auzit pe Jason strigându-mă din capul scărilor să mă întrebe dacă e totul în regulă. Mi-am îndesat fotografiile în sutien și am urcat, cu plicul în mână.

— Ce era? a întrebat el când am intrat în casă.

Adusese coșulețele copiilor în bucătăria-birou-sufragerie și începuse să pună masa

pentru prânz.

I-am arătat cele două plicuri și biletul pe care scria: „Știi că suntem aici ca să te ajutăm.“ I-am tradus cuvintele în engleză, apoi am ridicat din umeri.

— Ce înțelegi tu, înțeleg și eu, am zis.

— Și nimic altceva? a întrebat.

— Nimic altceva, am răspuns.

— Sunt de-a dreptul caraghioși oamenii ăștia ai tăi, a spus el. Chiar caraghioși. Dar e drăguț din partea lor că își oferă ajutorul, ce să zic.

Băieții stăteau întinși pe spate, continuând să dea din mânuțe și picioare în aer ca niște înotători sincronizați. Aveam mare noroc cu ei. Erau bebeluși cuminiți, liniștiți, fiecare jucăria celuilalt și, spre deosebire de mama și tatăl lor, mulțumiți înăuntrul micilor lor bule de doi.

Jason toca zgomotos o tijă de țelină, mușcând din când în când și turnând în același timp vinegreta peste niște frunze de salată dintr-un castron de lemn. Se proclamase de mult maestrul vinegretei perfect echilibrate. Câțiva cartofi copti imenși stăteau în centrul mesei, cu o cutie nedesfăcută de brânză cu smântână alături. Lângă chiuveță era o cutie de plastic cu tartă de fructe.

Stăteam acolo și mă uitam la el și la toată mâncarea aia, cu plicul în mână, simțind fotografiile sub sutien, cu marginile lor serate după moda veche (oare unde le dezvoltase Lekovici?) amenințându-mi sânii cu tăieturi usturătoare.

Nu mai puteam îndura să stau în același spațiu cu Jason.

— De fapt, Jason, nu mi-e foame deloc. A început să mă doară foarte tare stomacul. Prefer să fac o baie caldă și să trag un pui de somn. Mănâncă tu, am zis.

Și-a ridicat ochii de la castronul cu salată, nedumerit. Eu mă îndreptam deja spre dormitor. Am luat halatul din cârligul lui de pe ușă și micul radio cu tranzistori de pe noptiera mea și am ieșit din apartament, am traversat holul și am intrat în baie. N-am trântit nici o ușă, deși îmi venea. Mă durea, într-adevăr, dar durerea nu radia din stomac.

Am încuiat ușa de la baie, am deschis robinetul de apă caldă și am dat drumul la radio. Am găsit un post comercial care ciripea reclame pentru oferte de Crăciun pe un fundal de muzică pop. Nu voiam să risc BBC-ul sau orice altceva produs de Artemis Rutherford.

Cada era plină, oglinda aburită. M-am dezbrăcat, lăsându-mi hainele pe podea, am intrat în cadă și m-am cufundat în apă. Mi-am amintit de Antai, începutul evadării mele acum eșuate. Când sânii mi s-au ridicat la suprafață, am văzut urma perfect serată pe cel stâng, o dungă subțire, vag roșiatică, chiar sub adâncitura lăsată de marginea dantelată a sutienului.

Mi-ar plăcea să-mi imaginez că bomba căreia îi dădeam târcoale de câteva săptămâni eu și Jason a explodat în sfârșit în acea mizerabilă baie din mansardă, smulgând acoperișul din Minford Gardens așa cum IRA spulberase Grand Hotel din Brighton. A fost primul și ultimul moment din timpul umilitorului meu fiasco londonez când n-am putut să mă controlez. Cred că am țipat. Nu mai țipasem niciodată. Aș vrea să spun că m-am auzit, dar

n-a fost așa. Nu l-am auzit nici pe Jason traversând holul. L-am auzit, destul de clar, bătând în ușă.

— Ești bine, Millie?

Era o panică autentică în vocea lui. I-am simțit teama, chiar și pe fundalul veseliei de Crăciun a radioului local.

— Sunt foarte bine, mulțumesc foarte mult, am spus stupid, semănând cu Will când o imita pe Doamna de Fier ieșind din moloz la malul mării.

— Ești sigură? a întrebant.

— A căzut ceva. Am alunecat, am spus, deja liniștită. Întoarce-te la copii, Jason. Vreau să-mi termin baia. Sunt bine.

Două zile mai târziu s-a dus la interviul pentru slujba de la UCL, pentru orice eventualitate.

— Nu pierd nimic dacă încerc, spusese el. Pot oricând să mă răzgândesc dacă primesc oferta aia de la Oxford.

L-am urmărit de la fereastră și, în clipa în care a dat colțul străzii, i-am pregătit pe băieți și am telefonat după taxi să ne ducă la ambasadă, în Bayswater. A fost o călătorie scurtă. Mă deranja că taxiul costa atât de mult, dar n-aveam chef să-mi croiesc drum prin metrou sau autobuz cu gemenii, și nu voiam să fiu văzută și recunoscută până nu ajungeam în pragul ambasadei. Șoferul m-a ajutat să-i bag pe gemeni în mașină. Acum stăteau la picioarele mele în pătuțurile pe care le detașasem de cărucior, la început prea bulversați ca să plângă, bieții piscoiași, iar apoi liniștiți de legănatul mașinii. Au adormit înainte să trecem de Holland Park.

Nu aveam nici o programare. Eram sigură că Lekovici mă va primi și fără.

Am văzut neliniștea de pe fața securistului-portar care a deschis ușa neagră masivă a ambasadei când a dat cu ochii de șoferul de taxi urcând cele câteva trepte de la intrare cu cele două pătuțuri. Agitația i-a crescut când mi-am spus numele.

Aceeași alarmă a licărit pe fața secretarei, care a ieșit în hol de undeva din adâncurile clădirii, s-a prefăcut că-mi notează numele și apoi a dispărut în biroul lui Lekovici câteva minute lungi.

Am așteptat în hol, stând pe ceva ce semăna, absurd, cu un taburet de pian și examinând posterele turistice uriașe de pe perete: lacurile, munții, mânăstirile, litoralul, țărani fericiți în cămăși brodate, până și spitalul ăla din stațiune, semănând cu un tort de nuntă alb, în care-mi avortasem primul copil.

„Te întorci întinerit“, spunea legenda fotografiei.

Lekovici s-a ridicat de la imensul lui birou gol și l-a ocolit ca să dea mâna cu mine, aruncând o privire scurtă spre copii. O foarte vagă umbră de emoție i-a traversat chipul. Aș vrea să pot spune că era aceeași neliniște care se răspândise printre subordonații săi, dar nu sunt sigură.

— Tovarășă Milena, ce plăcere neașteptată! Cu ce vă pot ajuta?

Avea buzele atât de strânse, că mustața abia dacă i se mișca atunci când vorbea. Când

a pomenit de ajutor, a avut o tentativă de zămbet. Probabil ghicise de ce eram acolo, dar nu și ce anume voiam. Caracterul meu capricios era, pesemne, deja notoriu.

Parcă vedeam un anaconda rânjind. Savuram înfruntarea.

Lekovici era un membru ceva mai tânăr al generației tatălui meu; abia absolvise când a ucis un colonel german. A fost unul dintre primele acte de rezistență din întreaga Europă, și Lekovici, care abia se întorsese în orașelul lui după patru ani de studii în Elveția, a acționat singur. L-a împușcat pe bărbat pe o stradă aglomerată și, deși necunoscut, a reușit să fugă și nu a mai fost văzut în oraș vreme de alți patru ani. S-a întors la douăzeci și șapte de ani, pe un cal alb, colonel și eliberator. Ca represalii, germanii executaseră o promoție întreagă de la fosta școală a lui Lekovici, toți băieții de optsprezece ani din micul oraș, până la unul, ca să se asigure că nimeni nu mai încearcă să facă așa ceva. Și iată-l pe asasin, vreo patruzeci de ani mai târziu, un etern supraviețuitor, un tânăr impetuos transformat ca prin minune în această versiune mai precaută a fostului sine, încântat că trebuie să șteargă consecințele decadenței lui Jason Connor.

Băieții au fost liniștiți tot timpul. Nicholas a deschis ochii când a auzit vocea lui Lekovici, m-a văzut, apoi i-a închis la loc. Fețișoara dulce a lui Philip a rămas calmă, cu ochii larg deschiși. Așa le era firea – cel mare un pic mai alert, mai nervos, cel mic mai sangvin, semănând mai mult cu tatăl său –, dar numai eu știam asta. Jason nu era întotdeauna sigur că-i poate deosebi. Asta nu mai conta însă. Nu va mai avea nevoie să-i deosebească vreodată.

— E în regulă, am spus eu, adresându-mă deopotrivă băieților și lui Lekovici. Nu plâng.

— Seamănă cu mama lor, a zis Lekovici. Mi s-a părut că detectez un ton ușor răutăcios. Așadar, cu ce pot să vă ajut, tovarășă Milena? a repetat el.

— Am primit biletul dumneavoastră, am spus, și vă mulțumesc.

— Cu plăcere. Și reacția dumneavoastră a fost...?

Nu mai părea încordat.

Până la urmă, eram în dezavantaj. Venisem să-l întâlnesc pe teritoriul lui. Cu toate acestea, nu voiam să-și supraaprecieze propria putere. Nu aveam de gând să discut comportamentul lui Jason cu el, așa cum nu-l discutasem nici cu Jason.

— Amândoi îl cunoaștem bine pe tatăl meu. Cred că, dacă ar ști ce intenționez să vă cer, ar vrea să mă ajutați cât mai repede posibil, am spus.

— Bineînțeles, a zis Lekovici. Sunt la dispoziția dumneavoastră. Vă rog să-mi spuneți ce aveți în vedere.

— Aș vrea ca acești doi băieți – fiii mei – să-mi fie trecuți în pașaport cât de repede se poate face acest lucru.

Am scos din geantă pașaportul și certificatele de naștere ale băieților și am pus actele pe biroul lui ca pentru a-i spune: sunt la mâna dumneavoastră. Coperta de piele naturală era de culoarea vinului; stema aurie scânteia. E ciudat că țara mea, deloc celebră pentru lux, producea documente cu aspect atât de costisitor, mult mai costisitor decât pașaportul britanic albastru al lui Jason; poate pentru că avea de produs atât de puține.

Mi-am amintit cum se lăuda Jason că pașaportul lui îl poate duce oriunde. Avea să

afle că nu e adevărat.

— Ah, a zis Lekovici, înțelegând totul într-o clipă.

Era iute, cu mintea la fel de ageră la aproape șaptezeci de ani ca la douăzeci și doi.

— Vreau să-i duc pe băieți în patria lor, am spus. Atât și nimic mai mult.

M-am uitat la portretul în ulei de deasupra lui, greoi în rama lui masivă: Președintele nostru în costum gri cu cravată roșie, cu o stea roșie în cinci colțuri la rever. Chipul lui familiar era de obicei sever, dar acum, în jocul de lumini al tușelor, aproape că ne zâmbea mie și bebelușilor de la picioarele mele, ca un părinte bun și protector al națiunii sale. Presupuneam că e o cameră ascunsă în reliefurile bogate ale ramei, și că era foarte posibil să zâmbească și cel care privea prin acea cameră.

Lângă portretul prezidențial era o fotografie înrămată a monumentului frăției internaționale, doi pumni masivi de beton într-un luminiș din munții noștri, și o descriere în rusă: „Nu există înfrângere câtă vreme Moscova ne sprijină.“ Câțiva centimetri mai jos, în dreapta, era imaginea Președintelui cu tatăl meu, doi tineri și frumoși luptători de gherilă, cu ochii ațintiți spre viitorul comunist.

Am tras adânc aer în piept. A fost o fracțiune de secundă în care aș fi putut să mă răzgândesc, dar n-am profitat de ocazie.

În schimb, mi-am amintit de Saracen's Head.

— M-am săturat de țara asta, am spus. Nu e nimic pentru mine aici. Vreau să merg acasă. Cât mai curând posibil. Cu copiii.

— Și fără...

Lekovici s-a oprit. Nu era nevoie să întrebe, dar voia să-și savureze momentul de triumf.

Am dat afirmativ din cap.

S-a întors de partea cealaltă a biroului, a scos un pachet de țigări din sertar, apoi a aprins una cu o brichetă grea de jad. A pus pachetul lângă scrumiera de jad asortată, cu câteva țigări ieșind în afară, ca și cum n-ar fi fost sigur dacă să-mi ofere și mie una sau nu. Fusesem fumătoare; avea dreptate să ezite. *White Sea Spirit*: vederea corăbioarei familiare și a apei schițate cu negru pe carton a făcut să mi se strângă stomacul.

Secretara care părusese atât de defensivă la sosirea mea a intrat acum în încăpere după o bătaie în ușă grăbită. Era un mod evident de a verifica dacă el voia să încheie întâlnirea. Aerul prefăcut – având grijă ca ambele părți să fie conștiente de el – făcea parte din strategie; îi oferea mijloacele de a mă umili.

— Nu acum, tovarășă Mania, a spus Lekovici. Să aștepte. Și te rog să ne aduci două pahare cu vodca Președintelui.

Buzele lui s-au întins într-un zâmbet, un zâmbet larg, autentic. Ea l-a imitat.

— Am auzit atâtea despre dumneavoastră, tovarășă Urbanska, mi-a spus ea.

— Nu mă îndoiesc.

Am zâmbit și eu.

Ea s-a întors cu o tavă mare de argint pe care se aflau două păhăruțe căptușite cu gheață și o sticlă de vodcă atât de grea, încât a trebuit s-o țină cu ambele mâini ca să toarne. Apoi a ieșit din birou, mergând cu spatele.

Lekovici și-a ridicat paharul. L-am luat pe al meu și mi-am simțit degetele lipindu-se

de pereții lui reci.

— Un An Nou fericit, Rastislav, am spus.

Mai erau două săptămâni până la Anul Nou, și mai aveam de îndurat Crăciunul englezesc cu Jason, dar Crăciunul occidental nu exista în ambasada țării mele, așa cum nu apărea nici în ce mai rămăsese din calendarul ei religios.

Și nu-mi puteam imagina pe nimeni în afară de mama lui de mult răposată spunându-i lui Lekovici pe numele mic, dar a înghițit-o fără să clipească.

— Slava, te rog, Mina, a spus el, dând pe gât vodca dintr-o singură înghițitură.

— *Touché*, am zis.

Numai tata îmi spunea Mina, și până și el încetase să mai folosească diminutivul ăsta când aveam opt ani, fiindcă mama îi detesta sonoritatea rustică, preferând Mimi, mai aproape de lumea operei. Omul ăsta răspundea egal la fiecare mișcare pe care o făceam, dar nu conta. Acum era aliatul meu.

Dacă ajutorul lui Lekovici avea un preț, nu eu aveam să plătesc nota, ci tata. Totul avea să fie exact așa cum îmi doream.

Capitolul douăzeci și șapte

Întoarcerea în Zenda

1987

Mă voi scula, mă voi duce la tatăl meu și-i voi zice:
„Tată, am păcătuît împotriva cerului și împotriva ta.“
—Luca 15,18

Am încuiat ușa apartamentului nostru închiriat în urma mea, am pus cheia într-un plic cu numele lui Jason pe el și am îndesat plicul în buzunar. Tot ce voiam să iau cu mine era acum pe palier, între ușa de la intrare și baie. Am dus rucsacul și apoi căruciorul jos, apoi am urcat pentru o ultimă dată, să iau și cel mai prețios bagaj pe care-l aveam, câte un coșuleț pe fiecare braț.

Băieții nu mi se păreau grei deloc. Eram mamă, și câștigasem și pâinea familiei în Anglia: devenisem mult mai puternică decât înainte.

Nu voiam să mă vadă nimeni. Apartamentele din clădire aparțineau unor yuppies care lucrau în City toată ziua, dar nu se știa niciodată. Cineva aflat într-un concediu extins de Anul Nou putea să iasă în momentul nepotrivit, și atunci plecarea mea ar fi avut martori. Neconvenabil, dar nu sfârșitul lumii. Chiar și Will ar fi putut fi jos, în bârlogul lui de la subsol, mi-am zis, dar dacă era așa, probabil dormea ca să recupereze după sărbători în sala lui cu oglinzi din fundul casei. Aveam o poveste pregătită și pentru el: mă duceam la Jason, care era plecat cu treburi. Eram sigură că lui Will ideea că Jason avea „treburi“ i s-ar fi părut deopotrivă amuzantă și suficientă. Nu era curios din fire. Era foarte improbabil să mă întrebe unde anume mă duceam. La doi ani după ce ne cunoscuserăm, încă nu avea habar de unde sunt.

Jason plecase duminică seara. Ziua plecării mele din Anglia trebuia să fie a doua zi după ședința lui de înregistrări într-un studio de pe domeniul din Derbyshire al contelui de Cleigh. Intrând tiptil în ceea ce Jason numea brava lume nouă thatcheriană, BBC acordase producerea *Argonauților* unei companii independente care-i aparținea lui Apollo, fratele mai mic al lui Artemis. Glumesc. Pe băiat îl chema Hugo, îmi spusese chiar Jason. Și nu era o chestiune de nepotism în ce-l privește pe Hugo. Avea cel mai bun studio de înregistrări de pe partea asta a Atlanticului și produsese o serie de sunete de păsări rare pentru Radio 3 care primise și premii: înregistrarea cu Jason avea să fie floare la ureche.

Soțul meu încă nu știa că știu că Artemis e amanta lui, dar asta nu mai conta. Ceea ce

conța mai mult era că nici chiar Derbyshire nu mi se părea destul de departe. Putea să-și dezangajeze penisul, să se întoarcă pe neașteptate, să mă găsească pregătită să fug, să încerce să mă oprească. Asta era singura teamă pe care-o mai aveam.

Zeii au fost de partea mea. În spatele uneia dintre uși s-a auzit zdrăgănit de oale și tigăi, dar n-a ieșit nimeni cât am trecut pe lângă ea de cinci ori: jos-sus, jos-sus și apoi din nou jos cu copiii. Băieții n-au scos alt sunet decât suptul. Acționasem împotriva principiilor mele și le dădusem suzete înmuiate în miere. Slava Lekovici, despre care se zvonea că sufocase cândva un prunc care amenința să dea de gol ascunzătoarea de partizani la trecerea unei patrule germane, ar fi fost mândru de mine.

Am închis ușa de la intrare încet, încuind-o în urma mea, apoi am adăugat și acea cheie în plic și l-am băgat în cutia de scrisori. Acum nu mai era cale de întoarcere.

„Mă întorc acasă. Te rog să nu încerci să mă contactezi. N-o să răspund. M.“, scria pe biletul de despărțire din plic. Spre deosebire de Artemis, nu adăugasem nici un desen.

Eram prea preocupată de amănuntele practice ca să mă gândesc la tristețea momentului, dacă era vreuna. Încă îmi făceam griji că o să mă oprească cineva la Heathrow, să încerce să-mi rețină copiii în țară. Lekovici mă asigurase că nu puteau. Două fețe aproape identice mă priveau de pe ultima pagină a pașaportului, rotunde, mulțumite, deja înconjurate de mici șuvițe mătăsoase de acel blond-arămiu marca Connor care părea alb în poze. Nu era obligatoriu să ai fotografii cu bebelușii în pașaport, dar voiam ca totul să fie de două ori mai sigur. Îi fotografiasem într-un studio de la colțul străzii cu o zi înaintea să merg cu ei la ambasadă. Nicholas și Philip Urbanski, fii ai Milenei Urbanska: puteai călători neobservat cu un astfel de nume, chiar și în 1987.

Ploua în timp ce împingeam căruciorul pe Shepherd's Bush Road. Luminițe rămase de la Crăciun clipeau trist în burniță, acea dimineată timpurie de ianuarie arătând aproape identic cu după-amiaza de decembrie în care ajunsesem aici, cu doi ani și câteva zile în urmă. Mașina ambasadei mă aștepta la locul stabilit, colțul cu Netherwood Road, la o distanță sigură, fără Lekovici în ea, așa cum îmi dorisem. Omul nu știa să facă conversație ușoară, și nu mi-l puteam imagina capabil de o tăcere plină de compasiune.

Am fost ajutați să ne urcăm în mașină și am pornit, trecând pe lângă Brook Green, apoi Biblioteca Hammersmith. Când am ajuns pe autostradă, vreo zece minute mai târziu, totul în Londra începuse deja să pară o imagine în oglindă a sosirii mele. Anii erau ceva ce visasem, în ciuda copiilor foarte reali pe care-i duceam cu mine. Mișa, mort, îmi părea mai real în mașina aceea decât Jason, cât se poate de viu încă, presupuneam, undeva în Derbyshire, pe domeniul Cleigh, și poate și pe Artemis.

Avionul avea să străpungă norii și nu aveam să-l mai văd niciodată nici pe el, nici orașul ăsta.

Până la urmă nu eram un *nepovratcik* – un fugar care nu se mai întoarce –, a spus Lekovici ridicând paharul pentru a toasta. El știuse mereu că nu avea să fie așa, a adăugat. Avea toată încrederea că voi vedea adevărul în ce privește englezii.

— Am repetat asta în fiecare raport, tot timpul, a spus el, ca un director de școală care

se laudă cu o elevă premiantă. „E o Urbanski. O să vadă adevărul.“

Era simplă politețe. Știam că oamenii ca Lekovici nu permiteau căința și nu iertau greșeli, dar mai știam și că privilegiul meu ereditar încă nezdruccinat bătea asta: rămâneam fetița tatei.

Purtam același palton gros pentru prima dată după primele mele zile în Londra, și îmi era prea cald în mașină. Urma să am nevoie de el din nou, căci de partea cealaltă erau minus șaisprezece grade și ninge. Mi-am dat seama că-mi fusese dor de alb, de prospețimea unui ger bun, uscat, nu răcoarea jilavă persistentă pe care o putea oferi Londra în cel mai bun caz în loc de zăpadă.

Băieții erau deja înfășați temeinic și fețișoarele lor erau roșii. I-am ridicat din pătuțuri, pe unul, apoi și pe celălalt, și am încercat să-i liniștesc, legănându-i pe fiecare pe câte un umăr. Nicholas a întins mânăța, încercând să atingă geamul aburit de lângă el. Philip doar și-a împins ușor creștetul în obrazul meu. Era ciudat să mă gândesc că poate vedeau Londra pentru ultima dată fără s-o vadă de fapt, fără să cunoască deloc orașul.

În afară de trusoul băieților, duceam cu mine mult mai puține decât adusesem. Îmi lăsasem în urmă majoritatea hainelor și a cărților, și toate flecușetele pe care le cumpărasem cât stătusem în Anglia, ca să călătoresc cu cât mai puține bagaje posibil. Jason va trebui să le arunce pe toate, inclusiv acel exemplar din *Orlando*, dacă voia.

Lăsasem a doua fotografie – detaliul – împreună cu ultima bancnotă, cea de o mie de mărci germane, cadoul de nuntă al părinților mei, sub exemplarul meu cu autograf din *Argonauții*, pe masa din bucătărie. Banii nu fuseseră schimbați pentru că-i ținusem mereu pentru cazuri de urgență. Era amuzant că atunci când urgența s-a ivit, nu am avut nevoie de bani. Călătoria noastră, numai dus, era aranjată de Lekovici exact așa cum am cerut. Îmi plăcea ideea că, până la urmă, îl plăteam pe Jason ca să scape de el. Știam că o să înțeleagă ce spunea asta – că el s-ar putea să aibă nevoie de bani mai mult decât mine.

Am luat prima fotografie, scena de stradă, cu mine, îndesată în portofelul aproape gol. Avea să-mi amintească de Londra. Dacă nu știai ce să cauți în ea, imaginea era destul de inocentă, fermecătoare chiar.

Abia atunci mi-a trecut prin minte că nu prea știam, și că nu-mi păsa, cum – dacă voia să se însoare cu Artemis; și, mai puțin probabil, dacă ea voia să se mărite cu el, unindu-și ambițiile cu succesul lui limitat de până atunci, în loc să trăiască pur și simplu în păcat cu un poet sărac – cum avea să facă să divorțeze de mine.

Terminalul Doi era aproape gol, și biroul de check-in pentru avionul nostru complet pustiu. A trebuit să aștept câteva minute până să vină cineva de la check-inul de Alitalia să se ocupe de mine. I-am arătat pașaportul și biletul. Omul s-a uitat la bebeluși, a răfoit pașaportul la ultima pagină, a văzut fotografiile, a zâmbit cum numai italienii zâmbesc la bebeluși, a tipărit tichetul de îmbarcare, a recitat instructajul privind călătoria cu copii mici și dificultățile posibile când ai doi, mi-a cântărit rucsacul, l-a etichetat, apoi a apăsător butonul sfârșit pe un buton. Am privit cum rucsacul e dus de acolo. Mi-a explicat cum să prezint căruciorul la îmbarcare, l-a etichetat și pe el și ne-a urat călătorie plăcută. În tot acest timp, nici un alt pasager nu s-a așezat la coadă.

— Sunt turbulențe deasupra Alpilor, a adăugat omul când am pornit spre Plecări. Sper că au somnul bun.

Am trecut de controlul pașapoartelor. Să părăsești Marea Britanie e mult mai ușor decât să intri în ea.

Avionul era și el aproape gol. Erau mai mulți membri ai echipajului decât pasageri. S-au agitat să se ocupe de copii, prefăcându-se de data asta că nu știu cine sunt. O fi fost mai ușor așa. Mi-au ignorat tichetul de îmbarcare și ne-au dat cele mai bune locuri din avion.

Băieții au început să plângă când am decolat și au plâns până am ajuns la înălțimea de croazieră. Am fost surprinsă când mi s-a spus că eram deja deasupra Belgiei. Marea Britanie părea mai mică decât la sosire.

— E din cauza urechișelor, m-a liniștit o stewardesă. Presiunea. O să zboare mai fericiți peste un an sau doi.

I-am hrănit deasupra Germaniei, mai întâi pe unul, apoi pe celălalt, privind masa de pământ european care se ridica în vârful tot mai înalte. Apoi au adormit în sfârșit, și eu m-am pregătit pentru turbulențele care ne așteptau.

Avionul a coborât în alb. Mi-am potrivit ceasul cu trei ore înainte. Când am aterizat, am așteptat până au coborât cei câțiva pasageri. Mormanele de zăpadă curățate cu plugul de pe pârtie ajungeau până la aripile avionului. I-am privit pe cei câțiva tovarăși de drum cum coboară scara ținându-se bine de balustradă, apoi merg cu grijă, să nu alunece, spre un autobuz care aștepta să-i transfere la terminal.

— Noi așteptăm ultimele instrucțiuni pentru debarcare. Când le primim, o să vă coborâm căruciorul, mi-a spus stewardesa. Pilotul și copilotul vor să-i ducă ei înșiși pe copii jos. O să fie o adevărată onoare.

Am stat și am privit zăpada de afară. Erau doi ani de când nu mai văzusem zăpadă.

Apoi am văzut o mașină neagră familiară mergând pe pistă spre noi și oprind lângă avion. Am înțeles că acestea erau „ultimele instrucțiuni“. Știam că aici nu voi avea parte de nici un control al pașapoartelor.

Tata n-a coborât din mașină să mă întâmpine. Mi-a deschis ușa șoferul. Am urcat și i-am privit pe piloții în uniforme albastre coborând, ducând pătuțurile cu mai multă grijă decât pilotaseră avionul. I-am văzut salutându-l pe tata. Șoferul a pus pătuțurile băieților pe scaunele pliante din fața mea și a tatei. Uitasem cât de mare e mașina, uitasem mirosul de piele și tutun dinăuntru, căldura din spatele geamurilor ei fumurii.

Tata s-a uitat la băieți, s-a uitat la mine și n-a spus nimic. Mașina a pornit încet și, când am trecut prin poarta aeroportului, doi motocicliști și-au aprins girofarurile albastre și au luat-o înainte. Îmi dădeam seama după jocul de lumini din mașină că mai erau doi și în spate. Asta, în lumea tatei, trecea drept discreție maximă.

Am intrat pe autostradă. În față erau câmpuri pustii întinse, și mă așteptam ca mașina să prindă viteză. N-a făcut-o.

Aproape o oră am alunecat prin câmpurile albe. În depărtare erau munți; recunoșteam

fiecare formă. Case de țară au apărut pentru o clipă, în luminile albastre ale motocicletelor, apoi au dispărut. Am trecut pe străzile orașului, pe lângă Manej, pe lângă Prezidium, apoi prin zonele rezidențiale și în sfârșit de-a lungul drumului familiar prin pădure și pe aleea pietruită, unde mașina s-a oprit.

Șoferul a coborât și mi-a deschis ușa. Strălucirea zăpezii de afară, asprimea frigului mi-au tăiat respirația. Am văzut-o pe mama, căreia în mod evident i se refuzase un loc în comitetul de primire, ieșind din vilă în enorma ei haină de blană, și în ușă, în spatele ei, pe Dara, așteptând, în același costum maro în care era îmbrăcată mereu. A ridicat mâna dreaptă ca pentru a-mi face un semn de bun sosit, dar în schimb a dus-o la inimă. M-am întors spre tata, și el m-a surprins. Avea lacrimi în ochi.

A pus mâinile pe capul lui Philip și apoi al lui Nicholas, ca pentru a-i binecuvânta pe băieți. Philip a deschis ochii, dar n-a plâns. Tata l-a luat din pătuț, l-a lipit de umărul lui, și băiatul tot n-a plâns.

— Bun venit acasă, a spus el, lui Philip sau mie, nu era clar. Știam că o să te întorci.

L-am luat pe Nicholas, am inspirat mirosul lui de lapte, i-am simțit obrăjorul deja rece. Poate că nu prea avusesem de ales, m-am gândit, dar mă simțeam din nou puternică. Puterea mea era puterea de a-l răni pe Jason, și asta era tot ce-mi doream.

Fără să aștept s-o facă șoferul, cu copilul încă în brațe, am găsit mânerul cu mâna stângă și am dat să deschid ușa blindată. A opus un pic de forță la început, dar apoi s-a mișcat sub propria greutate. Poteca de zăpadă din fața mea scânteia și frigul era atât de aprig, că simțeam furnicături în buze.

— Nu vreau să vină niciodată aici, tată. Te rog, promite-mi asta, am spus.

— N-o să vină, Milena, a zis tata. N-o să mai pună niciodată piciorul în țara asta.

Kate Morton, *Casa de lângă lac*
Maria Stepanova, *În amintirea memoriei*
Christian Escribà, Sílvia Tarragó, *Cofetăria cu miracole*
Ludmila Ulițkaia, *A fost doar ciumă*
J.M. Coetzee, *Moartea lui Isus*
Norris von Schirach, *Cei mai frumoși ani din viața lui Anton*
Evgheni Vodolazkin, *Istoria Insulei*
Cho Nam-joo, *Kim Jiyeong, născută în 1982*
Simona Lo Iacono, *Albatrosul*
Anaïs Nin, *Delta lui Venus*
Nikos Kazantzakis, *Ascensiunea*
Heather Morris, *Povești despre speranță*
Nick Bradley, *Pisica și orașul*
Anthony Doerr, *Despre Grace*
Kate Morton, *Casa de la Riverton*
Julie Orringer, *Portofoliul fugii*
Susana Fortes, *Iubirea nu e un vers liber*
Paula McLain, *Când stelele se întunecă*
Narine Abgarian, *Din cer au căzut trei mere*
Susan Choi, *Exercițiu de încredere*
Akira Mizubayashi, *Inimă frântă*
Laura Lindstedt, *Prietena mea Natalia*
Romain Gary, *Marele vestiar*
Yōko Ogawa, *Poliția Memoriei*
Etgar Keret, *Haide, zboară odată*
Care Santos, *Voi merge pe urmele pașilor tăi*
Guzel Iahina, *Trenul spre Samarkand*
Avni Doshi, *Zahăr ars*
Chris Cander, *Greutatea unui pian*

Lorenzo Marone, *Un băiat ca toți ceilalți*
Zülfü Livaneli, *Serenadă pentru Nadia*
Thomas Mann, *Moartea la Veneția*
Clarice Lispector, *Cea mai mică femeie din lume. Proză scurtă 1940–1964*
Yukio Mishima, *Confesiunile unei măști*
Nikolai Leskov, *Lady Macbeth din Mțensk*
Francesc Miralles, Ángeles Doñate, *Un ceai la capătul lumii*
Yukio Mishima, *Zăpada de primăvară*

James Salter, *Un joc și o desfățare*
Ismail Kadare, *Înfruntare la nivel înalt: Misterul convorbirii telefonice Stalin–Pasternak*
Anna Hope, *Așteptări*
J.M. Coetzee, *Așteptându-i pe barbari*
Melanie Benjamin, *Viscolul copiilor*
Maja Lunde, *Ultimii cai din stepă*
Yukio Mishima, *Cai în galop*
Heather Morris, *Trei surori*
David Foenkinos, *Familia Martin*
Alex Schulman, *Supraviețuitorii*

Teru Miyamoto, *Vis de primăvară*
Ingeborg Bachmann, *Malina*
Quentin Tarantino, *A fost odată la Hollywood*
Aleksandr Soljenițin, *O zi din viața lui Ivan Denisovici*
Polly Samson, *Un teatru pentru vizători*
Rose Tremain, *Insulele iertării*
Fiona Davis, *Leii de pe Fifth Avenue*
Yaniv Iczkovits, *Fiica măcelarului*
Natsuko Imamura, *Femeia cu fustă violet*
Anaïs Nin, *Spioană în casa dragostei*
Janice Y.K. Lee, *Profesoara de pian*
Jay Parini, *Ultima gară*
Jane Smiley, *Perestroika la Paris*
Alan Hlad, *Mesagerul secret al lui Churchill*
Romain Gary, *Rădăcinile cerului*
Cormac McCarthy, *Drumul*
Eshkol Nevo, *Ultimul interviu*
Nicole Krauss, *Să fii bărbat*
Colson Whitehead, *Trișorii din Harlem*
Matteo Strukul, *Dante. Enigma*
Michel Houellebecq, *Anihilare*
Andrea Bajani, *Cartea caselor*
Vesna Goldsworthy, *Cortina de Fier: O poveste de dragoste*